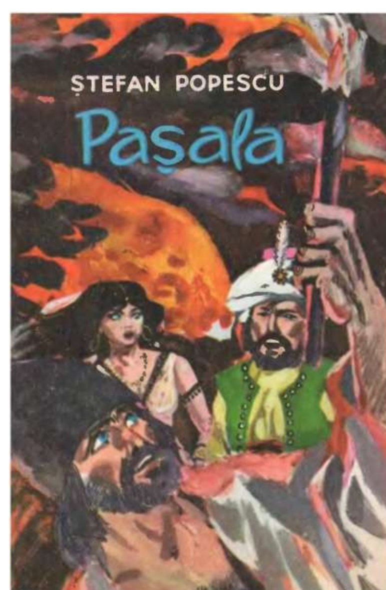

ȘTEFAN POPESCU
Pașala

ŞTEFAN POPESCU Paşala
Coperta: KALAB FRANCISK

Ş T E F A N   P O P E S C U

PAŞALA

E D I T U R A   T I N E R E T U L U I

„Un adînc întuneric acoperea perioada în care Turcii au fost stăpîni în al lor Ibrail.”
N. IORGA

PARTEA ÎNTÎIA .Turcu', popa şi boieru'

„C A P I T O L U L   Î N T Î I

Nazim, fiul lui Osman-bei, este numit paşă al raialei Brăila din cuprinsul Ţării Româneşti

Ceas de seară... cînd sub geana semilunei de pe ţuguietele minarete din Istanbul se leagănă corăbiile şi caicele de toate mărimile fluturîndu-şi lin pînzele uşoare ; cînd Cornul-de-Aur se oglindeşte în apele înserate, pierdute în vălunele de spumă spre ţărmurile Mării Marmara.

Cu faţa smerită spre Mecca legendară, din inelul balcoanelor minaretelor tuturor moscheelor ce străpung azurul stins, muezinii cheaimă credincioşii la rugăciune. Albe ca spuma mării, Palatul Sultanului şi moscheea lui. Oglindirea lor e seimeaţă în apa luoie ca de plumb şi tremură cînd, arar, delfinii sparg neclintirea mării.

În vopselele grase şi dulci ale serii, ca şi în veştejirea înceată, necontenită., ce se întâmplă cu toate lucrurile **Pă-** mîntului, odihnesc Bebek, Therapie, Buiuk Dere... Pe ţărmuri, Istanbulul îşi fumează tacticos narghileaua.

Oră de taină. O dată cu respiraţia dbmoală a văzduhului, palpită

frumza chiparoşilor şi mireasma iasomiei plu-teşte în aer, când Măritul Stăpân se înclină graţios frumuseţii favoritei sale, iar în cancelariile înaltei ¡Porţi, marele vizir prinde şnurul peceţilor consfinţite de sigiliul solemn al însuşi Sultanului

.E ceasul oînd pe coridoarele iboltite, prin oerdaoe şi peristile topite în ciubucării şi arabescuri din piatră, se ţes cu iscusinţă ascuţită intrigile cancelariei vizirilor. Un zumzet, s-ar părea de şoapte suave, zburând de pe **buze** înguste spre urechi subţiri. În iţele tuturor limbilor **pă-**mîntului se petrece urzeala perfidiilor. Vorbele dibace se răsfaţă momind dulceaţa meritată a răsplăţii „înălţimei Sale”, ori — mai ades — nememtatul amar surghiun pentru închipuită ticluită vină a outărui sau cutărui

dregător, mai mărunţel sau mai de vază. A te feri din calea năzărelilor, a picii e cu neputinţă. Ele pătrund ca pulberea nisipuşurilor ,în ascunzişul cel mai adînc. Să te împotriveşti născocelilor, isă alungi închipuirea din mintea fecundă a Şeherezadei înainte de sfârşitul celei de-a o mie şi una de nopţi ?
Să te fereşti, nu ai încotro. Să te împotriveşti, nu se află duh în care să te prefaci :oa să nu te ajungă hangerul potrivelilor limbilor împeliţate.
— Allah e Dumnezeu şi Mohamed, projetul său !
Acesta e Constantinopolul, locul de unde se desprinde unul din personajele povestirii despre Paşala.
Faima tatălui a dus-o imai departe Nazim. Fiul era preţuit la Poartă şi pentru însuşirile sale. În cancelarie era folosit cu itemei, pentru că, ager la minte, se descur.ca binişor cu străinii, meşterind cumva pe limbă şi graiiul franţuzesc, obişnuit în legăturile cu Apusul. Era temut de marii logofeţi de alt neam şi cu vechime în slujbe. Grecii, **eed** cîţiva veineţieni, florentini şi francezi, arabii, evreii şi persanii vedeau în isteţul musulman un vlăstar îndrăzneţ, **cu atîta** învăţătură cît să cuprindă vreo funcţie-cheie. Mai mult : Logofeţelul de şcoală nouă strînsese în juru-i şi pe alţii din neamuri de seamă, turci deprinşi niţeluş cu **obiceiuri** apusene. Din ei ar fi putut creşte ramură de dregători de nădejde, cu care să fie înlocuiţi străinii tălmaci şi sforari.
Nazim era aşadar cunoscut din familie chiar ca priceput la trebile .cancelariei de însuşi marele vizir, care, la prilejuri, se lăuda cu el, precum că l-ar avea .ca pe o întemeiată speranţă : „Acest vlăstar va să rodească şi să mai dea sănătoase mlădiţe cu sevă proaspătă, cu noi meşteşu- giri la spinişuri diplomatice !”

Fanarul cu toată adunătura de aventurieri — isteţi, dar fără scrupule la îmbogăţire şi clevetire îndemînoasă — levantini vîntură-lume, sirieni, italieni şi spanioli iscusiţi la intrigi, perfizi, invidioşi şi lacomi au prins să poante vorbe şoptite, precum că Nazim, frumosul şi destoinicul fiu al preacunoscutului Osman-bei, s-ar încumeta să cate cu ochii lui ca pruna .către una din favoritele Sultanului chiar.

Marele vizir — deodată — i-a fost să se tulbure de- asemenea îndrăzneală. N-a aşteptat să i se adeverească,, ca să nu se mânie cu adevărat. Şi-apoi nu trebuia să pună în ,cumpănă şoapta gredmii şi viermuiala de slujitori străini, mult prea trebuincioşi deocamdată la întortocheatele ocolişuri ale treburilor dinafară. „Tînăr e Nazim, chipeş,, deştept şi cultivat. La înalta Poartă nu e de mirare să nu fi ştiut a se face plăcut, arătîndu-şi toate aceste podoabe vreunei gingirlii cadîne a măritului stăpin. Pe urmă, şi la fruntariile .împărăţiei sînt de trebuinţă acum asemenea împlinite destoinicii !” Astfel gîndi vizirul cînd nu se împotrivi susurului şoaptelor acelor limbi împeliţate nici măcar cu o privire oarecare ori un gest. Numai un moale, neauzit „Mda !” şi — mai apăsat ca de obicei — semnătura sa în josul scrisului de pe firmanul prin care se trimitea Nazim — o răspundere care acoperea bine pîra adevărată sau scornită — Paşă al raialei Brăila din Ţara Românească.

Asemenea cinste nu era de lepădat.

Veacuri de-a rîndul multe popoare au avut a suferi jugul otoman.

Pacea semnată la Karlowitz, în 1699, opreşte năvala osmanlîilor pe care austriecii îi silesc să părăsească bună parte din ţinuturile pe ;care le cotropiseră.

Către 1735 Austria habsburgică şi Rusia ţarului caută să tragă foloase, fiecare pentru sine, pornind războaie împotriva Semilunei, ţintind alungarea Turciei din părţile europene pe care le jecmănea.

Oîţi dintre domnitorii români au înoeroat şi ei să scuture jugul, să stăvilească stoarcerea ţării de avuţii, au trebuit să se tragă la loc ferit, că, de nu, ar fi plătit cu viaţa răzvrătirea.

Turcii dovedesc a nu mai avea încredere în români şi încep să numească domni dintre lefegiii lor, pe care îi aveau ca tălmăcitori dragomani. Aceştia se tocmeau a le fi iscoade şi aducînd o dată cu ei năravurile din Istanbul : intriga, bacşişul erau deopotrivă şi „prea silitori la veşti, ca să dobîndească mume lăudat la poartă”.

Paşii raialelor — precum în scaunul domnesc fanarioţii — stăpîneau cetatea în laturile ei, peste ibucate, peste suflete.
Luă ,în primire funcţia, îşi înjghebă cancelaria, chivernisi cetatea, rîndui garnizoana. Numără avutul .cămărilor pline **cu** bănet şi provizii, ceru să i se înfăţişeze slujitorii, cu gîn- dul să se lămurească asupra slujbelor ce îndeplinesc şi să caute a le dovedi că el este stăplnul, lui trebuie să i se dea ascultare şi că, deşi tînăr, ştie să ceară supunere priceperii **cu** care va cirmui.
Caută să prindă şi murmurul ce l-ar fi iscat venirea lui. Zarva schimbărilor ce le făcu — măriri în rang, înlocuiri — avea să aducă mulţumiri, dar şi nemulţumiri. Răspunderea şi angaralele împărăţiei tocmai către această margine creşteau. Războiul era pe-aproaipe. După ce făcu rînduială cetăţii, Nazim ţinu să cun'oască şi cuprinsul raialei.
Porni într-o luminoasă zi de iulie.
În drum cătă .a ¡se dumiri despre aşezările întîlnite, cîn- tări vorbele unora dintre cei care îl însoţeau, preţui bogăţia holdelor, frumuseţea pădurilor, cîntecul apelor de prin

aceste străine şi
depărtate pentru el,
fermecate plaiuri
româneşti

.CAPITOLUL AL DOILEA

Nazim vrea să-şi cunoască laturile raialei. Trecerea alaiului prin raia aminteşte ţăranilor, pînâ ţi copiilor acestora, robia românului şi la boier, şi la călugăr, şi la turc

Călăreau în pas mărunt, negrăbiţi, cu grija să nu**-şi** obosească trăpaşii. Era un stol de treizeci de călăreţi. **În** frunte, un armăsar bălan voinic, pătat pe-o crupă şi pe coamă. Coada, fuior bogat, se despletea ondulată pînă către chişiţe. Coama fluturînd îi era dată toată pe dreapta grumazului. **În** ochii negri ai animalului se ascuţeau luminile zbucnite din ghinturile de argint ale harnaşamentului. Şi, în şaua aşezată pe harşa de postav roşu, mărginită de tivuri înflorate cu fir, se ţinea drept — bărbat în putere, la vreo treizeci şi patru de ani — voindu-se chip de efigie, Paşa. Steaua pintenilor cizmei lui scurte, din piele fină, galbenă, nu atingea spicul perilor de pe pîntecele armăsarului. Şalvarul de culoarea vişinei putrede se răsfrîn- gea sub genunchi în falduri leneşe. Haina de felendreş fără pazmanterii şi găitane, cu mîneca strînsă pe braţ, cădea grea. Era şi ea vişinie, dar cum e vişina spre pîrgă. Cămaşa de mătase piersicie, unduioasă, cu nasturi rotunzi din sidef alb-gălbior, mari cît unghia, îi intra în brîul încins cu pafta încrustată, din metal arămiu-roşcat, brîu lat care îi strângea de cîteva ori talia subţire. Pe şold se cumpănea hanger lat de-o palmă pe curbătura vârfului, bătut la mîner cu pietre de rubine — flăcări — încondeiat pe teacă cu scrisuri arăbeşti. Turbanul, ca sîngele, aprindea faţa măslinie a Paşei şi mai ales ochii albaştri-brumării. Braţele puternice se ascundeau în strînsoarea veşmântului. Bufantul mînecilor, sub umeri, sălta ca şi faldurii şalvarilor largi pe cizme, în trapul ţăcănit al calului ce se îndemna numai pe el singur.

în dreapta, cu un bot de cal mai în urmă, călărea Omer ; în spatele lui, Aii. După aceştia, buluciţi, tălmaciul Selim şi alţi slujitori, vreo şapte : bătrînul ¡Mustafa, sfetnicul Demir, capigibaşa trupei ce forma garnizoana Brăilei, Ibrahim, caligraful-diac, Ismail, dobrogeanul ştiutor de limbă românească şi cunoscător al ţinuturilor, Ahmet cel însărcinat cu alte rînduieli. Cu Omer, Mustafa şi Demir, venise Paşa cel nou de la Constantinopole ; ceilalţi se aflau de mai înainte la Brăila.

Ca la vreo zece-cincisprezece paşi, urmau, în rînduri de cîte trei, spahiii cu patul flintelor rezemat pe genunchi. Pe oblînc, încătărămate la şa, iataganele. Erau spahiii în şalvari albaştri, vîrîţi în cizmă scurtă neagră, cu pintenul mare, de aramă, iar tunicile sinilii, cu bumbi lucitori. Colţurile din faţă ale tunicilor, prinse către laturi, lăsau să se vadă căptuşeala de satin zmeuriu ca şi turbanele ce-i înfăşurau fesul cu ciucurele negru jucîndu-le spre spate. De pe umeri — aripi vinete prinse într-o copcă la gît — pluteau pelerinele spahiilor ca nişte lilieci uriaşi.
în urma lor, două care grele, cu coviltire, cu cîte trei cai zdraveni la roată, purtau merindea şi băutura pentru întregul alai.
Praful drumurilor ţării se ridica şi se aşternea pe frîie, pe încălţăminte, pe veşminte şi pe obraze, ca un fum alburiu. Soarele dogorea din crucea amiezii. Din ierburile cîmpului se înteţeau ţinuturile gîngăniilor de tot felul. Mirosea a colb gros, uşor usturător în nări, a fîn cosit de curind, a sumedenie de flori.
Printre buzele strepezite de arşiţă, după ce le înconjură cu degetul cel gros şi cel arătător al mîinii stingi, astimpărîndu-şi în mustaţă oîteva fire răzvrătite de răbufneli fierbinţi, Nazim spuse :
— Cald !
Omer, răsfirîndu-şi perii scurt retezaţi ai bărbii, încuviinţă, înclinîndu-se uşor spre gîtul calului :
— într-adevăr cald !
Aii crezu că e bine să aducă vorba de prînzit :
— Se vede spre 'dreapta o pădure.
— Poate că ar fi... adăugă Omer şi Nazim întregi cuprinzînd totodată o hotărîre :
— Să prînzim acolo !
Din toropitul căldurii caii intraseră în pas domol. Dar' după hotărîrea Paşei, călăreţii strînseră genunchii şi-apoi loviră cu călcîiele împintenate, trecînd în trap. Armăsarul alb al lui Nazim abia simţi pintenul că zvîcni lăsîndu-i pe ceilalţi în urmă, pînă ce întreaga ceată intră în trap pe drumeagul ce se desfăcea din drumul mare, îndrep- tîndu-se spre pădure.
înaltă, pădurea începea chiar de pe rîpa ocolită de un fir de pîrlîiaş limpede şi voios.

La vreo cincizeci de picioare de viroaga drumiuleţului, lîngă căruţa cu hamurile calului lăsat slobod, atîrnînd zvîr-lite pe hulube, patru români erau traşi la umbră, în jurul unei mămăligi răsturnată dintr-o pînză curată. Cel bătrîn, cu musteaţă lungă şi pleoştită, îngrijorat, rămase cu degetele în numele tatălui, cînd se ivi alaiul turcesc :

— Ce-o mai fi iar ?

Cel mai tînăr dintre săteni dădu să răspundă :

— Paşa ăl nou o fi, că nu l-am mai văzut!

— Că ştii tu, mă ! îl întîmpină altul, scărpinîndu-şi cu deştele aspre părul năduşit de pe piept, răsărit prin deschizătura cămăşii.

- — Dacă-i aşa, apăi aţin-te să-i faci voile şi-ăstuia ! prinse să spună al patrulea, bărbat împlinit, rupînd din mămăligă un boţ zdravăn.

— Cît te-or ţine puterile, adăugă bătrînul scuturîn- du-şi pletele ca cenuşa şi urmărind alaiul care se depărta, c-apoi, de nu mai poţi...

— Ce stai să gîndeşti, parcă te-intreabă vreunul cînd nu mai poţi ? !

Într-un tîrziu, bătrînul oftă :

— Mare necaz şi turcu' ăsta!

— Eeh ! oftară şi ceilalţi cu obidă.

— Ne-am tras din hotarul boieresc chip să ne fie mai uşor ! Nădăjduiam că turcu' a fi mai blînd. Ori mai lesne ne-a lăsa oleacă de slobozenie sufletului... şi cu munca. Tu, încai, te-ai tras din satul mănăstirii.

— Şi, ce să zic, ne-am procopsit!

— Te-ai căptuşit cu alt stăpîn !

— Şi mai şi!

— Parcă poate şti omu' să mai aleagă din rele.

Tot mestecînd mămăliga şi ceapa, ciupind pe rînd din- tr-un bulz de brînză cocoloşit într-o căţuie de frunză de viţă, începură să mănînce mai cu îndemn, să-şi potoale lihneala foamei. Numai celui tînăr, ca şi cînd ar fi urmat un gînd, îi scăpă vorba :

— Turcii şi călugării.

— Nepoate, vorbeşti cu păcat!

— Zău?

— Păi !

— Păi, cum ?

— Măcar cel puţin călugărul te cinsteşte cu o rugăciune pentru suflet... de sufletul morţilor.

— Moş Dositei, io mă cinstesc singur cu năduşeala mea şi... de rugat... De-a surda-i !

— Păcat, nepoate, că mănăstirea ne-a strins lîngă ea şi, deh ! ţi-ai împletit din răchită pereţii odăii !

— Ne-a strîns să le muncim lor !

— Şi ei să se roage pentru tine, păcătosule !

Prinseră să se veselească toţi.

— Vonba-i c-acum călărim şi pe mănăstire şi-n şaua raialei.

— La toţi şi la nici unul.

— Mulţi din Reavăna s-iau tras de la munca pentru mănăstire.

— Şi?

— Au intrat robi la boier.

— Zău, moş Dositei ?!

Dar cum adică ? se semeţi cel mai tînăr căruia îi spuneau „nepoate”. Crezi matale că e osebire intre po-Pajala menirea monahului şi înjurătura boierului ? Că tot la fel le munceşti: pă nimica !

— Ba ! încuviinţă bătrînul.

— Totuna ! socoti cel care pînă atunci tăcuse. Iar „nepotul” mai spuse cu ciudă :

— Te-nţeapă ca viespile şi te sug ca păianjenul !

Bătrînul Dositei, de parcă îşi isprăvise vorba o dată cu cel de pe urmă dumicat, pecetlui vorbirea încurcat, ştergîndu-şi de poala cămăşii podul palmei în care strînsese firimituri de brînză :

— Ce^aş mai zice ? Aşa-i : turcu', popa şi boieru' !

Pe mirişte, calul lor împiedicat strîns de picioarele dinainte nu se mai ducea în iarbă. De zăpuşeală sta şi-şi îndepărta muştele ce-l necăjeau. Coada, picioarele, botul nu-i mai ajungeau. Slăbănog, cu grătarul coastelor ieşind prin pielea pe^alocuri roasă, îşi scutura avancăpăţîna cu grumaz cu tot, într-o mişcare silnică, mereu de sus în jos şi de jos în sus, ca o încuviinţare a vorbelor ţăranilor.

Drumeagul şerpuia către vadul pîrîului şi se vedea în- trînd în pădure prin stînga pintenului rîpos cu faţa la firul de apă.

Dinspre pădure, cîţiva copii între cinci şi zece ani, pe nişte tălpi din două tulpini de răchită arcuite care închipuiau o sanie, duceau vreascuri. **În** joaca lor băteau în buiestru din picioare şi purtau săniuţa pe unde era praful mai mare.

— Aoliiică ! strigă deodată unul din cei mai mici, care erau înhămaţi la sanie cu o funie petrecută pe-un umăr.

— Ioite-te, mă nene, mă ! se miră altul şi rămaseră zgîiţi amîndoi în mijlocul drumului, cu sania încărcată vîrf.

Cel mai mare din ceată apucă să strige :

— Fereşte, băăă ! şi ceilalţi ca şi el, goi puşcă, cu zdrenţele de cămeşoaie şi izmene pe braţ, ca după scăldătoare, o luară la fugă de se ascunseră în porumbii din laturile drumeagului.

17Cei doi de la ham, mai mărunţei, de mirare şi înspăimîntaţi cumva de nemaivăzutul alai, nu se putură descotorosi de săniuţa încărcată cu găteje, deşi se grăbiseră pe potriva lor. Caii turcilor au cătat singuri să-i ferească, dar cîţiva lăturaşi tot au nimerit în povara copiilor. I-a răs-

turnat şi pe ei din funia cu care se înhămaseră. Căzuţi în şanţ pe urma cetei trecute, începură să-şi văicărească necazul, zgîrieturile şi paguba căruţului stricat :

— Fir-ar ai dracului !

— Dar-ar boala-n ei să dea !

Lacrimi şiroiau cu dîre negre pe obrajii năclăiţi de praf.

— Ce fu, măi Dode ? ieşi din porumb cu întrebarea unul din cei care o tuliseră la vreme cînd se ivi alaiul turcesc.

— Las', mă nene Huţule şi matale ! dădu să răspundă bosumflat rău unul din prichindei ştergîndu-şi, dar murdărindu-şi şi niai rău faţa cu lacrimile colbăite, făcute noroi. Matale gîndeşti că puţină spaimă am tras ?

— Dacă ne-aţi fi luat cu voi, mă Toloacă, înspre porumbişte, nu se prăpădea căruţu'. Acuma... ! se smiorcăi şi celălalt.

— Acu', pofteşte ! arătă Dode nenorocirea.

— Las', mă Dodică ! Ţi-o dregem noi, îl linişti cel de-i spunea Huţu, ori îţi facem altă sanie, că răchită... uite, colo ! Cîtă vrei ! Toloacă se şi apucă să strîngă deoparte gîtejele fărîmate, numai bune acum de vîrît în vatră. Cîţiva au şi alergat spre tufele de răchită, să aducă ramuri şi amicele.

Trăgîndu-şi luminările mucilor pe amîndouă nările, apucară ţîncii să întrebe, care mai de care, pe cei mari :

— Da' ce fu, mă nene, mă ?

— Care, mă ţîcă ?

— Ala... şi ăilalţii...

— Turcii, mă, turcii !

— Ei ?!

— Ca muşcatele erau îmbrăcaţi !

— Turcii, mă, care mănîncă copii !

— Daa ? Păi, cum ?

— Da, că pe dracu' ! Stă turcii în Brăila şi se hrăneşte cu copii fripţi !

Da, da pe noi de ce atuncea nu ne-a

mîncat ? Aveau cai şi săbii şi pe noi nu ne-a luat

— !Păi, ne-a văzut pe noi ăştia mai marii în porumb şi s-au temut că cine stie ce ghioage nestrujite 'om avea !

— Zău ?

— Zău o fi !

— Şi matale, mă nene, mă ! se făcu a arăta că a cam ghicit pozna alde Dode, mai isteţ.

— Chiar aşa ! Uite, ştie şi Toloacă, c-a mai speriat el nişte turci odată !

Huţu, care vorbise, abia se ţinea să nu rîdă. Dar de glumeţ ce era îl ştiau şi-ăi de-o şchioapă.

în timp ce ăi mai mărunţei jupuiau în făşii coaja verde de pe nuielele aduse să lege încheieturile noului căruţ, Toloacă şi Huţu arcuiau tulpini mai tari, potriveau tălpicele, rînduiau gătejele, îndemnîndu-se cu vorba :

— Acuşi e gata. Nu te mai prăpădi cu firea !

— Şi-ajungem la odăi cu uscături cu tot ! Acuşica. îi îndemnau băietanii pe mititeii care şedeau pe vine, pe de lături, să le dea la mînă ce le-ar fi fost de trebuinţă.

— Fir-ar ei să fie de afurisiţi !

Să fie, nu le-ar mai şedea curu-n şa ! întăriră Toloacă şi Huţu blestemele celor mici, înveseliţi din ce în ce, pe măsură ce sania nouă era gata.Pe cel pinten aninat peste rîpa îngrebănată de rădăcinile răchitelor cu frunze pufoase, albicioase pe-o parte, deasupra firului de apă şopoţitoare, veselă şi limpede a Inului, era un plai din poveste, „gură de rai". Erau acolo arţarii cei mai mîndri, cu trunchiurile netede, verzi-gălbui ca frunza- de-viţă, frasini voinici cu frunzele ca ferigile, scoruşi cu frunziş des, întunecos ; stejari bătrîni cu ghinda presărată sub ei, pe padina tărcată de ruginile frunzelor scuturate din toamnele trecute. într-o margine, molifţi şi brazi cu pînze de mătreaţă înnegurau umbra unii; alţii însemnau poiana cu vălurile prinse între policandrele de conuri cafenii. Şi cînta păsăretul ca la un nuntit împărătesc, înmiresmînd — ca şi aromeala de mălină, de jir şi ghindă coaptă — li- .niştea de visare a codrului. Lăstărişurile, tufele de aluni foşneau cu ison mulcomit în ecouri pierdute, părelnice. Alt miros plăcut se îngîna cu cel umed al frunzişului vechi, dospit în voie, şi cu cel al ciupercilor cu căciuli alburii, roşii, pestriţe...

Nazim, Paşa Brăilei, obişnuit cu umbra şuie, puţină a pinilor, ori funerară a chiparoşilor, a mirţilor, cu luciul rece sticlind al aloeşilor, al lămîilor şi migdalilor de pe dealurile ţărmurilor Mării Marmara sau din tăcerea de ţin- tirim a înălţimilor de la Eiub, Nazim Paşa se minuna... îi plăcea nespus plaiul românesc, aici întîlnit, la popas de prînzire. Rămase neclintit, tot privind şi privind.

Trebile nu se îmbulzeau. Cîte erau de făcut se făceau repede. Oamenii pe care-i adusese cu el se dovediseră a fi bine aleşi. Cîţiva, dar pe sprinceană. îl înţelegeau lesne chiar din puţinele cuvinte pe care le aşternea el, Omer sau Mustafa, pe hîrtiile cancelariei. Şi asta cît dura în zi ? Un ceas, ceva mai mult cîteodată. Rapoartele dăduse poruncă să fie cuprinzătoare dar scurte. Oînd primea fie jălbari de rînd ori „înălţimi”, chiar şi străini, dacă alunecau spre laude şi-i mirosea a linguşeală, îi era lehamite să-i asculte şi cu un semn întrerupea în chip curtenitor pe vorbitor, făcîndu-l să „vină la pricină”.

Deşteptăciunea îi uşura mult munca, ştiind să nu se irosească în poliloghii. Depărtarea la care fusese surghiu- nit, la margine de împărăţie, îi da prilejuri de care Nazim Paşa va şti să profite.

Plecarea din Sodoma logofeţiei din Constantinopol, unde fiecare, de orice neam, era preţuit mai ales după iscusinţa cu care se semeţea a ţese cele mai încurcate iţe de zavistii, pîri ori clevetiri, îi dădu tînărului paşă linişte şi tihnă. Astfel surghiunul i se întorsese numai bine pe faţa unei meritate răsplăţi : tihna raialei pe care fusese rînduit să o cîrmuiască avea să-l ademenească cu viaţă uşoară, plină de plăceri şi chilomane.

Era timp îmbelşugat pentru toate.

CAPITOLUL AL TREILEA

La vestitul tîrg al Galaţilor, Nazim întîlneşte pe Hilde

Tîrg la Galaţi, la această vreme.

După un zăduf cumplit, cînd amiaza juca în zare apa morţilor care ameţeşte drumeţul pe cîmpie, cerul s-a în- nourat şi pîcla s-a înăbuşit în zăpuşeală. Apoi, fulgere înfricoşătoare, tunete şi trăsnete. S-au aprins atunci multe şuri, haimbare şi conace din câmpia Dunării. Într-un sfârşit de caznă, a început să plouă. Nu numai ca să stîmpere

praful, ci atît cît pămîntul să păstreze umezeală mai multe zile, chiar pe căldura din luna lui Cuptor.

Veni o după-amiază senină. Soarele nu dogorea, stăvilit de nori lăptoşi, minaţi de un vînt răcoros, ce bătea cu toane dinspre dealuri. Pămîntul, zvîntat, împrăştia mirosuri proaspete de izmă şi levănţică, de sumedenie de flori pe care coasa le tăiase printre trifoi şi lucernă.

Nazim Paşa, însoţit de taciturnul Omer, prieten şi sfetnic în trebile raialei, şi de cîţiva oşteni, purceseră la iarmarocul vestit şi lăudat din marginea Galaţilor. Nu de alta, dar mai mult să-şi facă o idee de ce însemna un iarmaroc prin partea locului, mai ales că Omer auzise cumva de mărchitănia şi lipscăniile ce le aduc neguţătorii poloni şi nemţi din Lemberg, Cracovia şi de pe mai departe.

Peste tîrg, norii se burzuluiau, albi ca nişte lebede. Printre nori cerul se ivea limpede şi ca peruzeaua.

De pe părnînt, în hurducături năprasnice, creştea o hărmălaie din strigăte, pocnete... Sunete sparte de trompete şi surle, duruit de darabane şi sughiţuri de buhaie, cimpoaie zîziind ; ţiuit de ocarine şi naiuri. Scripci se văitau sub arcuşuri. Grohăieli, ciripituri, chiuituri se ridicau toate spre cer, de-a valma, ca într-o prăvălire de valuri, ca într-o răsturnare de stîncării. Din larma furioasă urcau ca pentru o înnoită jertfă fumurile cu mireasmă de cimbru, ienibahar, cemen şi alte felurimi de miroase şi mirodenii de la zahanale şi cherhanale.

Să pătrunzi în viermuiala tîrgului ? Un măr să fi aruncat nu găsea loc să cadă. Larma parcă mărea şi mai mult înghesuiala. Mulţimea de gură-cască creştea din vaiete, sudalme, huiduieli. Mulţimea înţesată parcă mărea şi mai mult larma. Una peste alta, larma, înghesuiala făceau obrazul acestui târg de august al Galaţilor.

Ici, colo... încotro să-ţi îndrepţi privirea, unde să te uiţi mai curând ?

Aici, pe-o latură, trăseseră carele şi căruţele ţărănimii venite din comunele învecinate. Unele cu coviltire din rogojini, altele cu ploeate din pănură deasă aduceau pometuri de pe dealuri ori fasole obădată, linte, mazăre, grîu ales pentru colive. Harabale cît toate zilele veniseră cu drobi de sare grunjoasă pentru cirezi şi turme, cu sare măruntă pentru bucate.

în poştalioane cu dricul împletit din nuiele frumos vopsite şi înflorate îşi cocoţaseră sătenii neamul, să-l ducă la cumpărături, „să vadă lume”. Teleguţe uşoare cu capace bine-sunătoare la butucul roţilor străbătuseră cu cai sirepi poşte bune pînă la tîrgul lăudat.

Mai erau rădvane şi butci cu domniţe şi jupîniţe îmbujorate. În căleşti ori pe cai, în laturea carîtelor, tineret boieresc vesel şi gătit .în droşce lătăreţe încăpeau înghesuite familii întregi. Faetoanele pe două roţi înalte izbuteau a se strecura mai lesne printre docare cu lume pestriţă. Bricuri venite de la drum lung aduceau omenire de prin liniştitele târguri moldoveneşti şi muntene. Ici o brişcă minată de vreun ispravnic, ori de te miri ce alt slujbaş mai acătării, • se încumeta să despice valurile mulţimii, dînd să pătrundă spre buricul tîrgului. Ţi-ai găsit să izbutească ! Pocnind cu biciul peste capetele oamenilor, îndrăzneţul se alegea cu înjurături şi rămînea înţepenit locului, aşteptînd să se mai scurgă potopul.

Mai încolo, cete de căluşari dănţuiau jocuri în jurul prăjinii cu legătura de usturoi : hop şi-aşa ! Se scuturau clinchetind clopoţeii de la nojiţe, clănţăneau fălcile caprei. Vînzători la tot pasul şi cu de toate. Maici spăsite de la sfînta mănăstire Ileana aduseseră prescuri fierte în miere şi măhrămi împodobite cu migală. Călugări de la Reavăna, ori schimnici din alte rătăcite schituri singuratice de prin sihle adînci aduceau să vîndă icoane de lemn şi cărticele scrise de mină, cu rugăciuni caligrafiate, cu vieţi de sfinţi

şi catehisme. Alţii, mai şarlatani, veniseră cu niscai zdrenţe, aşa-zicînd fîşii de prapore făcătoare de minuni, taman de la Sfîntul Munte.
Deoparte geambaşii jucau în faţa cumpărătorilor gloabe care doar în mîna lor scoteau flăcări pe nări şi se ridicau nărăvaşe în două picioare ori zvîrleau ca armăsarii. Cu zăbala frecată de frîul strîns în mîna dibace, răpciugă a mai de dîrvală da să semene cu un buiestraş îmbăşicat la pas.
Pe pretutindeni, golănime cu răni înadins ţinute deschise, cerînd gălăgioşi milă, mai îndrăzneţi decît cerşetorii bătrîni, orbi, ciungi şi ologi. Erau alţii care se milogeau pe cioturile de picioare ori din cărucioare, cîntînd amarnic, bătînd mătănii şi pupînd o umbră de icoană.
Chiuituri înteţeau tarafurile. Strigături, doine, cîntece de lume gîlgîite, subţiate, cu ochii baragladinilor daţi peste cap... Cîntece diin taragot, din ţambal şi solz de peşte.

Nu lipseau lingurarii, copăierii, spoitorii, şelarii, şep~ carii, cavafii, ceaprazarii. Arămarii loveau tingirile. Oglindeau în soare, ţinîndu-le de coadă, tigăi de toate mărimile. Olarii fluierau

prin toarta ulcioarelor, în borta fluierelor ce închipuiau păsări asemenea celor din colivіile păsărarilor. Clădărite să le vezi de departe : cofe, ciubere, hîrdaie

.Erau şarlatani cu nişte terfeloage ferfeniţite şi soioase, cu semine neînţelese nici de ei : le ziceau condicelor ăstora *gromovnice* ori *trepetnice*. Ghiceau după ele, din semnele vremii ori din semnele trupului, cît ai să trăieşti, cum îţi va fi viaţa. După cum ţi se bătea un ochi sau îţi amorţea vreun muşchi, vracii îţi spuneau ce necazuri şi ce bucurii te pasc. Zodierul cu coif din carton, ca o căpăţînă de zahăr, cu stele de hîrtie prinse pe ea şi cu ochelari fără geamuri, ursea : „în zodia săgetătorului de te-i fi născut..."

Fotele, iile şi maramele româneşti uimeau ochii cu ţesătura lor înflorată, cu borangicul subţire şi străveziu, ca pînza de paing.

De minunare erau pentru Nazim, ca lucru pentru întîia oară văzut, hangii cu vinaţuri — poşirci sadea ori vinuri frunte de Nicoreşti şi Panciu ori mai ales în buchet de Odobeşti, de Uricani, băute din ulcele noi de pămînt — halcile de carne boite cu miroase şi fripte sub nas, mîncate de spaimă cu un coltuc ¡rupt din pîine de casă.

Se adunaseră din ţară dughengiii şi simigiii cu tot felul de plăcinţi şi .seminţe. Se adunaseră panglicarii cu bilbi- l'uri

şi horboţele. Printre salepgiii cu salep şi zaharicale colorate, printre bragagiii ce-şi pritoceau băutura din- tr-un şip într-altul se aflau solomonarii cu iscodeniile lor. Găseai la telali cu haine vechi dimii sure şi aspre, zeghi şi sarice. Erau şi cojocari cu marfa încondeiată cu arniciuri şi ceapraze ţipătoare. Cîrpacii de ciubote ori botine, bătînd tălpile încălţărilor unele de altele să ajute hărmălaiei, şedeau cu picioarele sub fund şi îşi chemau muşterii să le bată cuie, să le răşpăluiască tălpi. Tocilarii de custuri, satîre şi barde sunau asurzitor dintr-o tinichea frecată avan pe piaitra de gresie.

Ca în orioe înglodire era şi chilipir de prostit. De aceea nu lipseau samsarii şi misiţii. Nu lipseau zarafii care răs- tigneau pe catifea roşie, sub geaim, bogăţiile lor lustruite mereu cu pielicica de căprioară. Sticlă curată ce-i ziceau după culoare şi sclipit:

safire, smaralde,
peruzele ori
chrisopraze. Nu lipseau
desigur ăle mai mari
briliante şi olmaze,
topaze şi perle. Dar
sălbile... cum mai
momeau ele ţărăncuţele
înmărmurite de atîta
neştiută bogăţie

.Bogăţie părelnică doar, din tinichea numai şi bronz. Aveau zarafii printre salbe, peceţi şi paftale grele din „aur masiv, rosiesc”, scuzi, ludovici, dinari mongoli dintr-al XIII-lea veac tocmai, înverziţi de cocleală.
Spre hazul mare al lui Nazim şi Ocmer, armeanul, vă- zînd obraze de soi, le arătă monede străine — cîteva moidore portugheze, guinee engleze şi chiar guldeni olandezi şterşi de tociţi, dar care, în degetele pricepute ale turcilor nărăviţi la 'bacşişuri din asemenea „gologani”, se dovediră calpe, mincinoase şi la greutate.
Pe un vraf din scînduri, lătunoaie şi bîrne — marfa chirigiilor — găseai rînduite pe-o petecă grămăjoară din Lot felul de leacuri pentru orice metehne şi vătămături. Aveau pînă şi lemn de panzehir, care făcut aşchii subţiri, se 'bea cu apă, pentru sperietură. Despre ţiţei spuneau că e „năduşeala paimîntului”. Scornise unul că ţiţeiul e de la ţîţîna odăii lui Scaraoţchi — Ucigă-l toaca ! — şi că e bun la împuşcătura cu plumb şi rănirea cu praf de puşcă.Trasă într-un cotlon unde era frecuşul de lume mai mare, o băbătie, „hagică” zicea ea, se închina de zor şi săruta pămîntul în jurul unui tulpan alb-alb, bine întins şi ţinut de capete cu nişte pietre. Pe tulpan erau rînduite cîtevia aşchii dintr-un lemn sfărîmicios, ros de cari. Săruta ce săruta pământul şi-apod, cu ochii holbaţi la cer, se lăuda cu braţele ridicate deasupra capului că lemnul ăsta fereşte de născare înainte de vreme, de pojaruri, de foamete şi înec. „Lemn chiar din Sfînta Cruce pe care a fost răstignit Domnul nostru Isus Hristos ! Lemn viu, maică !” Hagica plîngea cu sughiţuri şi striga să nu o treacă nimeni cu vederea. Se holba la cer, iar pupa pămîntul şi aşchiile se vindeau bine de tot şi pe bani buni. Zvîrleau unii vreo răutate : „Din ce căprior dă moară părăsită le-ai smuls, mătuşică ?” Sau „Din ce pălimar le-ai jupuit, să mă procopsesc şi io, sfînto ?” Baba hagică nici că auzea. Mai tare se pomenea, strigînd şi spre cer şi spre pămînt cu mătănii şi cruci bătute de-un stînjen, cu tot pumnul, în numele Tatălui, al Fiului, într-al Sfîntului Duh şi-ntru Amin.
Şi lipscănie... uliţe întregi, başca şi-alţi marchitani cu haine gata din postav de casă. Fierarii şi potcovarii se ţineau buluciţi pe lîngă dogari, rotari şi dulgheri, toţi repe-

ziţi să 'dreagă, să vîndă întâi ce aveau mai de mîntuială, pe preţ mare, preţ de pripeală şi fără tocmeală.
Zgomotul asurzitor parcă se înteţea din ce în ce. Sălta în cîrca lui namila fioroasă a mulţimii dezlănţuită zănatic.
Doi dintre oşteni au trecut înaintea calului paşei, ca să deschidă drum. Cu greu, printre fluierături, sudălmi şi huiduieli au izbutit să dea o roată marginilor bîlciului.
Văzură de departe voinici cu muşchi de cîrpă şi măscărici cocoţaţi pe vreo laviţă scălămbăindu-se cu schime.
Caraghiozi cu şalvari peticiţi, sparţi în fund, maimuţăreau dănţuitoarea cu fuste ridicate din vîrtej. în miros de ulei şi ţuică se încingeau jocurile de noroc.
în laturea cu lipscăniile erau trase şi chervanele grele, cu roţi ghintuite, ca de tun, cu flori de alamă la obezi, cunoscutele chervane ale neguţătorilor din Lemberg. Aveau marfa chitită frumos sub coviltirele ceruite, viu colorate, îţi lua ochii marfa înflorată, rînduită să placă şi să cheme mulţimea. Măcar s-o privească. Asta nu-i pe bani. Dar tocmai aci se deschideau pungile, aci aveau să întîlnească Nazim şi Omer lumea care să cumpere mai cu nesaţ. Erau vestite chervanele lui Liubomirski din Lemberg şi Niemkowicz din Cracovia, marchitani binecunoscuţi pînă în Levant şi pînă la Baltica, din Rusia pînă la Hamburg.
Strămoşii lor încă făcuseră negustorie pe picior mare. Se mîndreau cu faima moşilor care ţinuseră dugheni şi în colonia hanseatică din Novgorod şi în Iaşi.
La tarabele împodobite, îmbrăcaţi în costumele colorate ale ţării lor, vînzătorii lăudau în vreo patru graiuri marfa.
Şi oine n-ar fi priceput nici o lim'bă şi tot înţelegea că umblau vînzătorii celor 'doi mărchitand poloni, în vorba jupinului Niemkowicz : „Cu surîsul deschizi punga celui mai ursuz şi mai calic cumpărător !”
Cînd nu mai prididiră călări înghesuiala bîlciului, Na- zim şi Omer descăleoară, oştenii rămînînd cu caii afară din gloată...
Dintr-un chervan se văzu dînd să coboare mai întîi o cizmuliţă cu carîmbii moi, scurţi mult sub genunchi. O cizmuliţă roşioară, apoi un picior alung, cu pielea netedă şi albă, dezvelit pînă pe pulpă, fiindcă fetişcana, avînd bra-

ţele amândouă pline cu trîmbele de postav şi pînzeturi de nu i se vedea de loc faţa, nu mai dovedea să-şi tragă fusta, avînd grijă să nu se prăvălească cu marfă cu tot. Nazim n-avu vreme să-i facă semn lui Omer. Puţin i s-a părut şi răgazul cît a avut să privească pentru el minunea de picior. Era curios acum să vadă şi obrazul. Fetişcana ducea cu băgare de seamă povara — mai mare decît ai crede că ar putea s-o ducă — îndreptîndu-se tocmai spre taraba unde se aflau cască-gură şi cei doi turci.
Sulurile multicolore din braţele marchitănesei se rostogoliră dinaintea lor şi cea care le purtase scoase un suspin de uşurare şi vru să ducă mîinile spre frunte, să-şi netezească părul. Rămase însă cu braţele ridicate, privind pe Nazim care arăta că demult o urmăreşte, uitîndu-se la ea cu nespusă plăcere. Era îmbrăcat azi europeneşte. Purta o pălărie moale, verde-închis ca frunza de lămîi şi lucioasă tot ca ea, cu panglica de un verde-brumat şi catarama argintie, cu boruri largi şi îndoite din părţi spre în sus. Cămaşă cu guler în colţuri prelungi şi tunică albastră cu guler înalt şi răsfrînt. Pantalonul albastru-închis, lipit de picior. După croială şi după horboţica fină ce ieşea din manşetele tunicii, după sabia de preţ, prinsă de ledunca bleu, din moar cu ape ca guşa porumbelului, fata îşi da seama că se află în faţa unuia de rang mare.
Au rămas cîteva clipe să se privească Nazim şi marchităneasa, două stane : ea minunată de strălucirea lui, el admirînd uimirea ochilor ei verzi, mari şi adînci sub fruntea netedă, dreaptă, boltită uşor spre cozile groase şi grele ce-i înconjurau capul ca o diademă, inălţînd-o. Era părul ei ca paiul ? Ca mătasea porumbului ? Ca holda necoaptă încă ? Poate toate laolaltă să încerce a-i arăta bălaiul părului în lumina soarelui acelei amiezi de august. Faţa îi era albă, nasul mic, cu vîrful ridicat puţin şi cu nările înguste, tremurînde. Gura cu .buzele, două petale fragede de floare. Nici o vopsea. Nimic nu era dres. Pe un obraz, sub coada ochiului, o vinişoară albăstrie se bănuia prin subţirimea pielii, părînd urmă fugară de lacrimă prelinsă.

Să fi avut între douăzeci şi doi, douăzeci şi patru de ani. Era îmbrăcată cu bluză albă, o spumă, care îi lăsa gîtul mult dezvelit spre sânii mici zbătîndu-se ca doi hulubi. Ilicul descheiat era cusut cu fioriturі pe fondul

negru. Fusta scurtă, cu multe creţuri, îi împlinea şoldurile firave de copilandru.

Nazim i se închină cu mîna dreaptă pe leduncă, cu stînga pe minerul de sidef al săbiei. Se înclină şi fata, neluînd privirea din ochii Paşei. S-a luminat privindu-l şi-i înflori zimbet care treptat trecu într-un surîs.

Cu cîtă franţuzească deprinsese, Nazim aruncă într-o doară :

— V-a fost greu, *mademoiselle* [1] *?*

— *Oui, monsieur,* [2] dar nu din cale-afară !

— Hm !

— Ce vă miră ? Ca o mărchi'tănească să vorbească franţuzeşte ?

— *Vraiment*[3] *!* Ce-mi recomandaţi din cele puse dina- inte-mi ?

— Pentru cine doriţi să cumpăraţi ?

— Pentru cineva... ca dumneata.

— Ca mine ? se miră fata.

Sau... chiar pentru dumneata, dacă..

— .Pentru *mine ?* Dar sînt ale mele ! şi cuprinse cu braţele — a joacă — cîteva drîmbe de ţesături. Faţa ei, gura, ochii luară o expresie copilărească. Sprîncenele i se înălţară.

— Bineee ! se prinse în glumă Nazim. Să zicem, pentru mine !

— Atunci... Şi spuse repede : Să zicem, pentru mine ? Fu singură surprinsă de ceea ce îndrăznise. O tristeţe îi înceţoşă ochii. Răspunsul acesta, ca şi întreaga întîmplare, toate neprevăzute, bucurară şi pentru o clipă stînjeniră pe însuşi Nazim. îndrăzneala netedă, fără şovăială... Şi mica mărchitănească care vorbea franţuzeşte... Nu găsi imediat ce să răspundă. Fără să mai gîndească, zvîrli întrebarea :

— Ne-aţi îngădui să vă poftim cu noi ?

---

1 **Domnişoară.**
2 **Da, domnule.**
3 **într-adevăr.**

— Cu multă plăcere ! Numai <daţi-mi voie să le spun... adaugă fata dispărînd sub coviltirul chervanului.

Curind se întoarse cu un veşmînt de luat peste bluza care îi dezvelea umerii de nea.

Au pornit tustrei. Cînd fata voi să-şi pună haina luată în pripă, Nazim îi ajută. Era un letnic uşor, lung pînă în călcîie, fără mîneci, mult scobit la subţiori şi descheiat în faţă de sus pînă jos. Gulerul înalt de trei degete era brodat şi scrobit, înconjurîndu-i gîtul. Letnicul avea culoarea fragăi, cu 'broderii de fir de argint. În el fetişcana părea un peţiol subţire, înalt şi mlădios.

Au mers unde a dorit ea... La o zalhana au gustat, după pofta ei, chebab cu lipie albă şi caldă... Au băut zubrowkă. Aventura îl cucerea din ce în ce pe Nazim. Omer — tăcut ca mai totdeauna — arăta celor ce se întâmplau sub ochii lui o înţelegere binevoitoare.

Au aflat cum se numesc. Ea : Hilde şi Paşa s-a mirat de nume. Cînd auzi numele lui, fu rîndul fetei să se mire. Nazim voia să ştie cît mai repede şi cît mai multe. Nici chiar zubrowkă parfumată şi tare nu l-a ajutat însă să afle mare lucru.

— Ai merge cu noi *oriunde ?*

— Da ! răspunse fără să se mai gîndească Hilde. Dar... numai dacă nu mă-ntrebi mai multe decît vreau să-ţi spun !

Răspunsul fetei i se păru lui Omer de-a dreptul ciudat, dar nu voi să strice plăcerea de-o toană a Paşei. De aceea» afară de sprîncenele ceva mai ridiaate oa de obicei, nimic mu arăta a fi cumva de altă părere în ceea ce prietenul şi mai-imarele său săvîrşea luat de un val de uşoară încîntare tinerească.

...Şi Hilde ajunse cu Nazim la Brăila.

Aici, fără grabă, au aflat mai multe unul despre celălalt.

Cînd fu să se desfacă tîrgul ide la Galaţi, neguţătorii Liubomirski şi Niemkowicz plecară fără mica marchită- neasă. Calabalîcul ei : o boccea, un icufăr şi — de mirare pe aste meleaguri —■ un harmonium fură 'duse la Brăila prin grija şi din porunca Paşei.

Nazim avea să afle, cu vremea, că *Hedye,* cum îi schimbase el numele, este fiica 'baronului austriac Albert von Lilienfeld, un bătrîn văduv, scos din graţiile Curţii

imperiale din Viena pentru nepotriviri în vederile politice. Singurul său copil, Hilde, s-a căsătorit din dragoste cu Cazimir Lewandowski, boier din partida lui Stanislaw Lescinski, candidat la tronul Poloniei şi favorit al regelui Franţei, Ludovic al XV-lea, care era căsătorit — se ştie — cu fiica acestuia, Maria. împotriva candidaturii lui Stanislaw erau Austria şi Rusia, oare îl susţineau pe August al III-lea.

Hilde von Lilienfeld l-a cunoscut pe Cazimir La un bal la Curte, unde Lewandowski sosise cu afaceri diplomatice

.Curierul special al Varşoviei se îndrăgosti nebuneşte de Hilde. într-un elan juvenil jurase superbei odrasle a baronului von Lilienfeld — curtată de mulţi nobili austrieci, .germani şi unguri — dragoste pînă la mormînt. Hilde, şi ea înamorată din senin, se grăbi să creadă. Bătrânul consimţi, cu toate că prin această înrudire se situa net în opoziţie cu vederile Curţii imperiale în ceea ce privea -alegerea pentru tronul Poloniei. Simţea baronul că nu mai avea mult de trăit. Cîntărind prestigiul Franţei, gîndi că ea îl va impune pe Stanislaw Lesczinski. Hilde îşi va urma soţul în Polonia, unde, în umbra tronului, va dobîndi ranguri şi avere. Unica lui copilă va fi fericită. Asta îi ajungea.
Bătrî-nul Lilienfeld muri însă după cîteva luni de La nuntă. Rege pe tronul polon ajunse candidatul susţinut de Austria şi Rusia. Pan Cazknir Lewandowski pierdu pămîntul de sub picioare cînd se încoronă August al III-lea. I-a fost uşor să uite jurămintele pe care le făcuse iubitei sale soţii. Conjunctura politică, sumbră pentru el, îl ajută şi ea să calce promisiunile făcute Hildei. Reîncepu beţiile.

Reîncepu orgiile cu şleahtici deocheaţi. Averea, cită mai avea, o tocă repede, ruinîndu-se.
Cazimir era cu şaisprezece ani mai mare decît soţia sa. Hilde avea atunci douăzeci de ani. Imbătrînit de viaţa uşuratică ce o dusese înainte de a se însura şi de care Hilde nu aflase la timp, Cazimir socoti că îi dăduse destul soţiei sale : numele unei familii strălucită cu generaţii în urmă. Dar asta era prea puţin pentru iubirea ce i-o dăruise Hilde. Dragostea îi fusese călcată în picioare. Fugi. Fugi la Lemberg cu cîteva lucruri dragi ei, cu bani şi bijuterii. Se va descurca. Se tocmi în dugheana neguţătorilor Liubomirski. Cu chervanele lor cutreieră Polonia, Ga- liţia, Moldova toată. Aşa ajunse şi la tîrgul din Galaţi, unde o cunoscu Nazim.
Nu mai avea nimic de pierdut. întoarcerea... nu mai era cu putinţă ! La ce să se întoarcă ? Rude nu avea. Oprobiul Curţii s-ar fi năpustit asupră-i. îşi porni paşii, din disperare, încotro văzu cu ochii. Va încerca hazardul ! Dorinţa de aventură o avea dintotdeauna ! Mai presus de omce fusese învăţată să iubească libertatea deplină. O avea acum. Trebuia să se descurce singură, .să hotărască,, uneori numai după instinct. Dragostea, prima ei dragoste- înflăcărată, se consumase de-a surda. Şi-acum... orice..., oriunde. Se lăsa purtată la voia întîmplării.
Aşa l-a întîlnit pe Nazim.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Din bacşişuri şi desfătări se tocmesc zile de huzur, trîndâveală şi dezmăţ pentru dumnealui, Paşa raialei de pe pămînt răbdător românesc

Dormise somn adînc, fără vise. Se sculă din puful pernelor. Patul, din lemn de palisandru. Baldachinul de deasupra, limoniu la culoare, atîrna peste buhăiala perinilor, sprijinit pe patru colonete contorsionate într-o torsadă cu vinele numai cît degetul de groase. Se duse la ferestrele cu vitralii multicolore. Dădu în lături draperiile grele de brocat, apoi perdelele şi deschise ochii pe încropul argintiu al Dunării. Din bălţi, ca un moloh, se ridica pe nesimţite soarele greu de multe ocale.
Era Paşa numai într-o cămaşă din borangic, în iminei fără toc, brodaţi, cu vîrful ascuţit, întors în sus. Se întinse, răstignit pe crucea ferestrei larg deschisă şi căscă privind buimac încă măreţia răsăritului ce se revărsa peste

valurile bătrînului fluviu şi-n alămurile corăbiilor legănîndu-se pe apă. Somnoros, bătu din palme, moale, fără gînduri. La semn, două slujnice intrară frînte de mijloc, purtînd una un lighean din alamă, alta un ştergar şi vasul cu apă de fîntînă, vas de argint, cu gît de stîrc. **In** timp ce i se turna să se spele şi pe măsură ce se trezea, Nazim îşi înfiripa în minte programul zilei: „Da, azi vine şi... olandezul van Brugge, la orele zece, apoi...” Nu făcu nici o sforţare să-şi amintească. „Ştie Selim ce mai e... Prea bine !”

Aii intră cu o plecăciune slugarnică şi cu un selam domol. Rămase înclinat, cu mîna pe inimă, pînă ce Nazim

,surîzîndu-i, îl apropie prin semne prieteneşti. înalt, subţire ca un pin, Aii era sprinten la trup ca şi la minte. Urît, cu faţa prelungă şi cafenie, cu fire rare pe obrazul smead. Turbanul îi acoperea, fără să o ascundă toată, fruntea înaltă şi ea. Ochii, nu mari şi nici expresivi, înţepau cu un spin necruţător care le mărea urîţenia. îndurera aproape cu acul lui veninos. Greu l-ar fi putut înşela cineva şi nimeni nu s-ar fi putut abate să nu făptuiască, întocmai şi la timp, poruncile. Din ochi poruncea Aii. Cu o străşnicie care făcea să nu mai fie nevoie să repete cele cerute. De aceea lui îi încredinţase Nazim construirea unei aşezări pe locul ce-i plăcuse atît de mult, acolo, deasupra unui fir limpede de apă, în acea poiană minunată.

Privirile lui Nazim, prin fumul parfumat al ciubucului, întrebau :

— Ei, Aii ! ?

—■ în toamnă, înălţimea voastră poate locui la Paşala !

— Unde ? La *Paşala ?* Ha-ha-ha ! într-adevăr ? !

— Malurile rîpoase dinspre pîrîu au fost întărite cu ziduri groase, cu metereze din buşteni şi pămînt bătut...

— O adevărată fortificaţie, Aii ?

— Buştenii au fost pregătiţi ! Se sapă pentru temelii! Piatra a fost cărată. Se ciopleşte la ea. Oamenii...

— De ei voiam să te întreb : găseşti ?

— Pentru o zeamă caldă vin nesiliţi.

— Atunci ?

— E lucru lesne. Şi va merge din ce în ce mai repede. Cîţiva meşteri dulgheri, tîmplari, pietrari, cărăuşi ar mai fi de trebuinţă. Tocmai am trimis să fie căutaţi !

— Şi-apoi ? Nazim îşi coborî pe jumătate pleoapele. Aşa, mai întrebă ca despre un vis pe care îl puteai citi şi în zîm- betul mulcom care îi ridică pometţii obrajilor, întinzînd arcul bine conturat al buzelor cărnoase : Im ?

Aii răspunse cu un surîs şi spinul ochilor pătrunse cu o înţepătură privirea Paşei. Pentru plănuitele zaiafeturi era acest răspuns, această înţelegere tainică. Doar treburile îngăduiau şi viaţa mai înseamnă şi petrecere.

Trufia Cornului de Aur şi-o aminteau aci numai cînd luna în primul ei
3 — Paşala pătrar se fărîmiţa şi sclipea cioburi în valurile Dunării de sub ferestrele iatacului.
— Paşala ? Ha-ha-ha !
— Întocmai ! încuviinţă Aii.
— Cine i-a pus numele ?
— Sînt printre meşteri oameni de duh. Ismail, omul meu de nădejde, care ştie limba lor — e dobrogean — îmi tălmăceşte multe lucruri pline de înţelesuri.
— Bine. Dar hotarul împărăţiei, piatra raialei e la răsărit de raiul acela ! Nu-l cuprinde !
— îl va cuprinde, înălţimea voastră ! Boierii ale căror moşii ar fi atinse să se simtă măguliţi!
Nazim, satisfăcut, se ridică de pe movila de perne de pe care îşi sorbise ultimii stropi din cafea împreună cu credinciosul lui prieten. Neîngrăşat încă de dospeala huzurului care de-acum abia se gătea, Nazim cuprinse umerii lui Aii şi—1 duse spre perdeaua uşii. Se înclinară cu degetele dreptei la buze.
Pînă la ora primirii olandezului, timpul era dat dichisurilor, pieptănatului, îmbrăcatului.
Mai avu timp să treacă prin cancelaria lui Omer, pe care îl invită să asiste la întrevederea cu Aloysius van Brugge. Bătrînul olandez, mărunt, fălcos, şiret la căutătură şi-n vorbă, urmărise procurarea unei cantităţi importante de faguri, cherestea şi piei. Căzuseră la învoială asupra preţului. Transportul se făcea pe o corabie turcească ce aştepta la mare.
— Aşadar, *Excellence,* achitare integrală a mărfii... în guldeni!
— Guldeni de aur, *monsieur* van Brugge ! completă Nazim după înţelegerea ce o avusese mai dinainte cu Omer. Fiindcă lui îi revenea sarcina de a scoate „bacşişul” cuvenit, Omer dădu să spună :
— Cît despre...
— Partea dumitale... cunoaştem pivotul bunei amiciţii !
— De altfel... pătrunse Nazim cu vorba ca o pană în des- picătura unui trunchi, dăruind pentru pipa olandezului o tabacheră îndesată cu fire de tutun lungi şi

aurii, bine- mirositoare. Dibaci, van Brugge aduse condeiul :

— ...Desigur, Excelenţă... cei *dix pour cent*[1] ce vi se cuvin îi veţi primi în bună regulă !

Ochii rotunzi şi moi ai olandezului sclipiră ca două picături de grăsime topită din şunca fălcilor, zbătîndu-se a mulţumire : ticul lui de zile mari. Se bucura că încheiase afacerea cu un comision atît de mic. Ochiul cel stîng al negustorului începu să scapere sub pleoapa care se zbătea amarnic, sărind acum mai repede decît cea care îi juca pe lumina celuilalt ochi.

— *Danke, minheer ! Grazie !* [2] Şi van Brugge ciocni cupa plină de vin licoros-untdelemniu, adus pe tablaua rotundă cu încrustări de fildeş.

Temenelele nu se mai sfîrşeau ; selamurile şi saluturile în toate limbile diplomaţiei nu mai conteneau.

Olandezul părăsi camera de-a-ndaratelea, bătând cu piciorul scos înainte-i şi fluturîndu-şi, mai mult decît ar fi cerut eleganţa, pălăria din catifea pufoasă, cu borurile largi, de culoarea tutunului. Gata era să-şi lustruiască botforul roşu, înalt în toc, cu atît de adîncul salut după fudula modă apuseană.

Pleoapa cu pricina se mai zbătea încă repede-repede, ca şi când van Brugge ar fi făcut înadins cu ochiul :

Selam, Excellence ! declamă cu emfază olandezul de dincolo de prag, frînt de mijloc către Paşa, cu dreapta ţinând pălăria pe inimă. Selam ! mai spuse înclinîndu-se şi spre Omer.Soarele bătea ân creştet. Apele Dunării, oglinzi verzui, luau ochii. Amiază ibună de scaldă. La locul ferit anume şi păzit — unde obişnuia să-şi ia baia — coborî Nazim cu Omer şi Ibrahim, îngrijitorul călimărilor. Bătrânul — mare meşteşugar la tălmăcit migălos în bulboane şi înflorituri la buclele literelor — era cel care ţinea condicele.

În josul apei cîţiva rumâni veniră şi ei la scăldătoare, călărind pe deşelate gloabe rău muncite. Flăcăii, nişte vlăjgani desculţi, îndesind călcîiele crăpate în coapsele

1**Zece la sută.**
2**Mulţumesc, domnul meu ! Mulţumesc ! 3***

mîrţoa- gelor, le îndemnau de mama focului să se vîre în apă :

— Dii, boală ! Ananghia cui te-a-nchinat, că şi de apă te temi!

— Ho, mă Mitreo, că te-o auzi Paşa şi-a spune că lui îi zici !

— Şi ce ? N-ar fi să-i zic şi lui ? Uită-te la chivără ta şi măsoară-te cu turbanul lui. Cită mai pînză ! Un steag în- treg de ţi-ai face şi izmană şi cămaşă de duminică din el !... Mama mă-şi !

Vorba cu „chivără” i-o turnase Mitrea ălui cu o căciulă jupuită rău, de strălucea chelia ei ca tinicheaua. Nu lăsa Petre cuşma asta nici în toiul verii !

Rîsetele se porniră. Ca să facă inimă mîrţoagelor belite de hamuri rele, săriră ei în apă.

— Ni, ha, ni, că te lai cu vodă ăl turcesc, Marghioliţo, fa ! îndemnă Petre.

Iapa, mîndră de asemenea apropiere, se afundă şi ea cu capul ridicat peste unde.

După scalda răcoritoare veni şi prînzul grozav cu bucatele înecate toate în sosuri aromind belşug de mirodenii. Fel şi fel de cataifuri, sarailii şi baclavale, rumene, grase, care mai

de care muiate în siropuri groase, puseră sfîrşit săţioasei mese. După un somn bun, îmbiindu-se singur cu dulceţuri şi şerbeturi, cu cafele şi narghilea, gîndind iar la Aii cu Paşala lui, deschise Paşa o carte

.Citise mai ¡bine de o oră, printre căscături şi întinzîn- du-se alene. Pe hiîrtia oacheşă, poroasă — cînd atenţia dezvăţată a răsfăţatului Nazim părea a fi aţipit — în oglinda tiparului apăru, mai măsliniu decît obrazul filei, chipul de abanos al lui Medine. Lăsă să-i cadă cartea din mînă. Se săltă din malurile pernelor şi se îndreptă agale spre iatacul iubitelor sale.

Pe galeria cu dale şi coloane de piatră, Nazim, cu degetele groase ale mîinilor petrecute în brîul trandafiriu, păşea privindu-şi ciucurii din vîrfurile coroiate ale papucilor. Şalvarii i se unduiau leneşi în pasul adormit.

Către seară, înainte de cina pe care o luau uneori cu „stăpînul” lor, cele două cadîne ale Paşei, turcoaica Medine şi vieneza Hilde, petreceau un răgaz împreună.

Medine, ştiindu-se bine cuibărită în sufletul înălţimei- sale, prin meşteşugul dragostei, nu părea să aibă vreun simţămînt de gelozie împotriva Hildei. Il iubea şi se credea iubită pentru vraja ei, oricîte alte rivale şi-ar fi disputat măritul mire. După Medinâ, Hilde nu era femeia care să poată fi iubită cu dragoste trupească. „Pentru ce ştiu eu, pentru aceea sînt numai eu stăpînă pe el”, gîndea Medine. Hilde era într-adevăr mulţumită că din pricina farmecelor de dragoste ale turcoaicei, Nazim nu abuza de firava ei făptură. O căuta mai mult pentru plăcute vorbiri, sau ca să o roage să-i cînte melodiile dragi ei.
După cină şi după un taifas în trei, Nazim îşi petrecea vremea rămînînd, adesea pînă dimineaţa, la una din ele.

Astfel viaţa celor două favorite se scurgea într-o liniştită aşteptare, retrasă fiecare în iatacurile ei, cu binecuvîntatul farmec al tinereţelor. Dulcea lîncezeală a vieţii, pe care o duceau fără griji, odihna, somnul, lipsa de

orice preocupare le obosea, pe una mai mult decît pe cealaltă. Una — Medine — era aşa din fire. Hilde găsea în aer, în preajmă, totul ca să devină leneşă, deşi firea ei, deprinderile ei : citit, cîntat, brodat o oboseau mai puţin decît lipsa oricărei îndeletniciri

.într-o scoică încăpătoare de alamă, în mijlocul cămării — firidă din iatacul pe care îl ocupa mai mult de jumătate un divan vălurit de trupul ei greoi — Medine îşi lua baia. Apa era descîntată cu miresme alese din chiupuri colorate din lut ars : unele cu miros de chiparoasă ori trandafir, altele păstrînd parfumuri de iasomie, liliac şi garoafe. Erau pe aproape şi fel de fel de alifii care să frăgezească pielea, să o netezească.

Paşa n-a tras de panglica clopoţelului de sub bolta intrării. S-a bucurat să o găsească în cadă. Medine nu a tresărit. În surîsul ei încetişor, cald, era sfiiciune. Nazim se înclină zîmbetului ei îmbietor, li puse palma stingă căuş în faţa

frunţii. Ea şi-o plecă asupra-i, iar „stăpînul”, după obicei, o sărută şi muşcă apoi uşor, ou buzele doar, ceafa descoperită. Părul gros, de smoală, era ridicat pe creştet ca un turban bogat. Din ochi îi vorbea mai mult, din ochii ei liliachii, mari, stinşi în nostalgia topită în ei, de mult ; din ochii ei adumbriţi de gene grele, obosite parcă într-una. Buzele roşii, umede. În surîs îi sclipeau mai strălucitori dinţii albi, lacomi, unul lîngă altul. Plină, multă. Sînii, mari, cu un vioriu închis în sfîrcurile bulbucate, iscodeau dintre tulee creţe. Şoldurile, pulpele ca şi picioarele lungi erau voinice, puternice. Cu orice s-ar fi înveşmîntat : pînze, subţiri ca zefirul, mătăsuri ori brocarturi grele, toate o lăsau goală. Se lipeau de sînii ei, de pulpele ei, lăsînd-o mai goală. Era numai momeală, numai ademenire aşa. Din tulburarea pe care o împrăştia, din tăcerile în care se înfăşură ca în nişte văluri, din ele îi puteai da vîrsta pe care parcă dintotdeauna a avut-o şi o va avea aceeaşi. Mişcările îi erau feline. Galeşă pînă la sastisire, Medine era supusă şi fierbinte ca o lavă care lua cu unduirile ei moi, lenoase, contururile pe care dragostea Înălţimei sale Paşa le frământa negrăbit, fără osteneală, odihnitor, toropitor, cu o sfîrşeală numai plăcută.
Pielea măslinie era deopotrivă unsuroasă, pomădată subţirel cu alifii, de lunecau degetele lungi ale iubitului ca în triluri pe clape, scoţînd melodii şăgalnice, osmanlîie. Puţine cuvinte încăpeau în dragostea lor. Medine îi vorbea mai mult cu iubirea ei. Nu încăpea în mîlul acesta nimic care să nu poată fi spus cu un gest de hetairă, cu un surîs, ou o răscolitoare îmbrăţişare, înceată, de nimic tulburată, dar cu atît mai mult tulburătoare. Medine oficia fără grai ritualul. Rugăciunea ei era dragostea aceasta dogoritoare, numai trupească. Mută, dar atât de grăitoare. Otrava aceasta de arome plămădită era cu alhimii de vrajă, de descîntec. Gînd bătrîna turcoaică ce-o Însoţise şi la Brăila îi şoptea lui Medine :

„Hastalîc, fenalîc, corculuc Bageaadan ghitsin Biitiin derdler bageaadan ghitsin[1], cadîna asculta gîndind mereu la dragoste. Pentru asta trăia. Cu nesaţ, dar fără

1***„Bolile, relele, teama Să se spulbere ca fumul, Necazurile toate să se spulbere ca fumul!”***

grabă, era toată numai dor, un dor lin, mereu egal şi nesecat.

Nazim sorbea cu sete fără să fie însetoşat.

Se înfrupta pe îndelete din fructul acesta mustos, totdeauna înfometat fără să fie flămînd, robit dezmierdărilor care îl învăluiau pînă la adormirea oricărui gînd.

Amîndurora, soarele Asiei Mici, întreaga lascivitate orientală prelinsă mileniu de mileniu tocmai din curţile imperiale din Bogaz-Kioi —■ lîngă care se născuseră — le picurase în suflet simţirea, ca pe o ceară topită domol la căldura unei flăcărui mereu fierbinte, dar mereu potolită, mereu aceeaşi.

Acorduri grave ori tulmultuoase ale micului harmonium răzbăteau pînă la alcovul iubirii acesteia rituale. Se răsfirau învăluitoare, cînd gingaşe, cînd torente irumpte din durere de nespus altfel. Melodii şi gemete, freamăt şi furtună adiau sau răscoleau sunetele acelea ce pătrundeau vătuite în templul zeiţei orientale care se dăruia „înălţimii sale”.

Rămase la Medine pînă cînd în galeria boltită pe stîlpi în care dădeau încăperile o lumină tulbure de după asfinţi-tul soarelui se aşternea peste ape şi peste zare

.La acel ceas de seară, acordurile melodioase, pline ţeseau o vrajă nespus de dulce jur împrejur şi în trupul vlăguit şi în mintea toropită ale lui Nazim. Corul muzicilor harmonium-ului îi chema paşii. Deschise uşa de la odăile Hilxîei fără să fie simţit.
Iatacul lui Hedye era altfel împobodit decît încăperile lui Medine. Acolo, sofale, covoare, perne, draperii grele : roşii, verzi, albastre. Catifele, pluşuri, totul săţios, masiv, oriental. Aici, culori palide, şterse : bleu, verzui, roz, mai mult alb. Perdele uşoare, cuverturi oranj, perne — cîteva ■— zmeurii ori galbene. Nimic încărcat, nimic de prisos, totul blînd, vaporos, odihnitor. Ce la Medine era tulburător, opulent, pătimaş, aici era simplu, limpede, proaspăt. Cărţi, muzică... Hedye. Cu ea Nazim retrăia scurtele călătorii prin lumea Apusului.
Păşi fără să o tulbure din cîntat şi se aşeză pe marginea divanului portocaliu. îşi lăsă capul pe cîteva perne puse una peste alta şi astfel rămase să o privească pe cea care, cufundată în lumea ei, cînta într-una. Un timp, Nazim închipui din melodie dorurile, durerile tinereţii lui Hedye, înfrîngerile ei şi lumea de *acasă*. Cînd melodia pe care o asculta urma să se sfîrşească, Nazim îşi lămuri farmecul vienezei. Era ochiul lui spre lumea de atunci, cu tot ce avea ea mai de seamă.
Frumuseţea bălaie a lui Hedye creştea cu acest parfum. Fata se sculă de pe taburetul acoperit cu dantele. Era îmbrăcată în alb — o rochie pînă în pămînt. Dinspre gît pînă între sîni, un jabou de zăpadă, din horbote subţiri. Părea o silfidă. Il văzu pe Nazim abia cînd porni cu un pas de vis spre fereastra deschisă, în faţa căreia perdelele fluturau încetişor.
— Erai aici ? Ai fost tot timpul ? şi cu faţa îmbujorată de bucurie, cu paşi mărunţi, grăbită veni să se aşeze lîngă el. Nazim îi luă mîna, îi mîngîie degetele, apoi, ridicîndu-se din perne, i le sărută pe rînd, fără grabă, unul eîte unul. Hedye, în tot acest timp, întreba fără să aştepte răspuns : Cum ai intrat ? Nu am simţit nimic ! E adevărat că mă cufundasem... dar spune-mi...
Domol, Nazim îi povesti cîte gînduri i-au răscolit melodiile. Păstrîndu-i mîinile într-ale lui, începu să-şi depene amintiri. Pentru fiecare, Hedye avea de făcut o paralelă

din vremea ei de studii — acasă sau la Viena — ori din călătoriile prin Italia, Franţa... De dragul retrăirii clipelor plăcute de altădată, vieneza, furată de firul povestirii, înşiruia cu nostalgie crîmpeie de imagini din locuri îndrăgite şi despre oameni întîlniţi pe acele meleaguri, despre viaţa lor, despre obiceiurile lor. Astfel ieşiră din timp.
Nazim rămase şi cină numai cu Hedye. Noaptea se lăsase de mult cu tăcerile afunde ale şesului nesfîrşit de dincolo de ferestre. Ciugulind cîte o broboană aurie de strugure, rămaseră aşa împreună ceasuri întregi, îmbrăţişaţi, uitînd poate să se sărute. Veneau zorile cu adieri răcoroase, curate.
Tîrziu dimineaţa, Nazim, răsturnat pe divan — aşa cum se aşezase cînd venise — adormi. Hedye, cu capul sprijinit pe braţul lui, adormi şi ea.

Amîndoi zîmbeau fericiţi.PARTEA A DOUA

Crăciun turcesc

C A P I T O L U L Î N T Î I

Cu priceperea şi vrednicia meşterilor găsiţi printre ţăranii de pe moşia boierească şi călugărească se ridică Paşala. Socotind să-ţi mute locul, se gîndesc cumva meşteşugarii să schimbe vechea robie pe alta

Aii se întrecea pe sine. Găsea meşterii care îi trebuiau, adunîndu-i de pretutindeni, de oriunde-i afla. Repezea doi-trei oameni călări şi îi aducea.
Pe unii îi lua cu sila. Să se împotrivească turcului ? Cine îi apăra ?
În toamnă, iatacurile primitoare, scunde în tavan, unele cu bolţi, cu arcade altele, firidele, cerdacele, încrustate şi ornamentate măiastru, toate aveau să mîngîie ochii şi să împodobească huzurul celor ce vor locui la Paşala.
„Paşala” era construită pe malul rîpos pe sub care Inul îşi petrecea firul lui încă vesel şi limpede al apelor cu care ieşea din pădurea Reavăna, după ce, lîngă zidurile mănăstirii creştea cu izvorul bogat al Răstoacei şi mai apoi cu pîrîul Sucalei, un vîrtej spumos ce strîngea toate şuvoaiele şi viiturile codrului.

„Curtea” Paşei era din piatră şi bîrne. Faţa dinspre miazăzi-răsărit, către rîpa cu răchiţi şi sălcii, sub care îşi trecea bucla sa Inul, avea un cat cu o culă largă la mijloc, cu pridvor pe stîlpi. Această latură, cu priveliştea către şesul pînă dincolo de zare şi către Brăila şi Dunăre, avea să fie pentru însuşi Nazim şi favoritele lui. încăperile pentru musafiri se rînduiau de-o parte ; pentru slujitori, grajduri şi acareturi de cealaltă parte. Poarta cu adăpostul străjerilor era în marginea dinspre miazănoapte. La mijloc era închis, fără să fi fost vătămaţi arborii, acel minunat „picior de plai” din poala pădurii ce începea chiar de dincolo de poartă şi se întindea — tot codru de stejar, codru bătrîn — hăt, spre miazănoapte, peste priporul schimniciei mănăstirii de maici de la Ileana.
Către sfîrşitul lui septembrie munca era mai în toi ca niciodată şi curînd căsoaia fu înălţată şi gătită pentru huzurit.
Aii şi Ismail, dobrogeanul, cu vreo zece spahii, vegheau lucrările. Îndemnau, zoreau, făceau din noapte zi. Mai cu un adaos din carne de vită, mai cu o zeamă de prune, mai înfigîndu-şi Aii spinul ochilor în spaima vreunui cioplitor, treaba, de milă de silă, se împingea să fie gata la soroc.
La şindrilit sus — pe marginea dinspre miazăzi şi către răsărit, faţa cîmpiei, Dunării şi Brăilei — lucra moş Dositei Toloacă, ajutat la cărătoare de şindrilă de nepotu- său, băietan la vreo zece-doisprezece ani. Şi mai erau sus pe acoperiş Toader Huţu cu fiu-său şi Moise cu Urjumă.
Moş Toloacă zvîrli o vorbă :
— Huţule, măi, ce-ar fi să-mi aduc şi baba la odaie, măi ?
— Hî !
— Ce te hlizeşti acum, im ?
— Hă ! făcu dintr-o parte Moisei.
— D-apoi... dădu să scape Urjumă.
■— Sst ! se iuţiră la ei Moisei şi Huţu.
— Da' ce-i, măi joimirilor, de vă clătiţi aşa ? A ?
Toţi tăcură, făcîndu-se că-şi văd de treburi. Toţi ca unu.
— De-a mirare cu voi ! Am spus că... ziceam să-mi aduc baba încoa' şi să-i bag pe ai mei de la boier Fuierea încoaci, asta am zis. Şi voi ? Ni'c ! Im ?

Mai tăcură o clipă — un veac pentru mirarea lui moş Dositei Toloacă. Dar Huţu, mai prinzînd o şindrilă, îi răspunse :

— Şi nouă ne era teamă de matale !

Cum

— ?Că... Şi noi ne-am gîndit tot aşa !
— Ei ? ! Bună asta !
— Da ! întări Moisei. Treabă mai multă aci !
— Tot n-avem pămînt nici de-ăl din urmă căpătîi... adause Urjumă.
—[1] Aşa că...
— Da' vorba-i, făcu Toloacă, îţi dă drumul să te tragi încoa* ? ! Aia-i ! Să te tragi dă tot ? !
— Păi, dacă s-o răsti turcu'...
— Corb la corb nu-şi scoate ochii !
— Tocma'!
— Să-i spunem turcului ce vrem noi, hai ? Nu ne-o mai înghimpa aşa atunci !
— Hai ! făcură toţi.
Pe urmă Dositei Toloacă ocoli temeiul gîndului său :
— Zic eu, la boier pămîntul... greu de scos soi din el. Poate că schimbarea stăpînului să fie şi-o bucăţică de mămăligă mai acătării.
— Despre asta, gîndesc că tot un drac !
— Ei, dar atunci ? Dacă stai pe partea asta, rămîi pe vechiul loc.
— Nu credeţi, oameni buni — mă gîndii mai bine — că ar fi să fie tot un drac ! îşi răsuci iarăşi gîndul Urjumă.
— Deh !
— în treburi de-astea e bună zăbava.
— O fi mai ca răul de pînă acum.
— Cel puţin cu ăsta ne învăţarăm.
— Aşi... Da', vezi, c-aşa sîntem făcuţi !
— Parcă ce ? Cu ce nu te-nveţi...
— ...numai cu binele poate că nu.
— Apăi, sărăcan de mama lui, nici n-am prea avut parte de el.
— Vezi, mă întorc şi zic — răul cu ai tăi parcă-i mai blînd...
— ...da' cu străinu' !...
— Gu păgînu'...

...ce să zic !Aşa se codeau oamenii, temindu-se să nu dea din lac în puţ. Moş Dositei trase încheiere vorbirii :

— Atunci, 'om mai chibzui şi-om vedea ! N-aduce anul ce-aduce ceasul. Eu aşa gîndesc. Să mai adăstăm pînă către sfîrşitul muncii şi pe urmă 'om mai judeca. După întorsături ! E ?

— Da !

— Da, da !

— E mai bine ! Fiin'că, una să vă mai spun, moş Dositei şi Huţule — meşteri în creier Urjumă — da' mie, Aii ăsta nu mi-i a mă încrede în el !

— Bin' da' pîn' acu'... Ne-a omenit cînd a fost vîrvorâ de muncă... Nu văd temei să crezi f'o...

—■ Moş Dositei, bre, dar treaba nu s-a mîntuit!

— Este !

— Să nu-şi dea turcu' poalele peste cap la aman şi să rămînem mofluji...

— Şi cu buza umflată !

— Ei, că nu ! ziseră la un gînd Huţu şi Urjumă.

— Mie nici nu-mi vine a crede să ne prostească cumva ! Hm !

— Hă ! Că-i e de pletele 'mtale albe !

— Şi-a găsi to'ma cu unu' ca mine, să ştii !

Cu grija asta urmară oamenii treaba. Mai crezînd. mai nevenindu-le să creadă.

Şovăiau între două rele.

Alde moş Dositei Toloacă, Moisei, alde Huţu şi Urjumă şi toţi ca ei şi-au făcut treabă degeaba cu gînduri de alegere. Cine-i întreba care robie le e mai pe potrivă ? Parcă e să fie vreuna care să nu încovoaie cerbicea şubredă a bietului om cu două braţe singura putere ?

CAPITOLUL AL DOILEA

Nu doar că nu li s-a plătit munca, ba fură rumânii scoţi din sărăcia lor ţi duji la curtea Paţalei. Că n-au vrut să robeasca ţi la turc, unii s-au haiducit

început de octombrie. Un octombrie, în acel an, însorit, ie toamnă lungă, sănătoasă. Curtea Paşalei era întocmită în toate cuprinsurile ei. Către a cincisprezecea zi a lunii avea să vină alaiul cu Paşa, să ia în stăpînire cuibul de huzur al dumnealui. De huzur şi de schimbări, că după cum vremea îşi are crugul ei, aşa fel şi oamenilor, cu munca lor, cu gîndul lor, e să li se cresteze cursul faptelor schimbăcios, mereu altfel, mereu altul. Temei din temei zidit, pricină din pricină ţinîndu-se una de alta, lovin- du-se ori potrivindu-se, mişcîndu-se prin vremi şi locuri ca într-o părelnică numai întîmplare, dar toate cu rosturi adînci pocnind cîte ceva nou, osebit, toamai cînd fitilul aprins — nu de tine şi nici ştiut poate de tine — a ajuns să dea foc prafului de puşcă.

Veni ziua socoatei.

Toţi ăi de munciseră aveau răboj. Dar cine să li—1 mai socotească ? Cine avea să le răsplătească zelul ? Aii şi Ismail îşi opriră ce se cuvenea oamenilor.

Cei de-au muncit cu atît s-au ales : lingura de zeamă cu care îşi potoliseră foamea.Moş Toloacă ridică tesla. Urjumă cricni şi Huţu. strinse pumnul pe bardă, dar ăi zece spahii aveau tigăiţele flintelor pline de pulbere. În pieptul celor de pe moşia mănăstirească, ,a celor de la bătrînul Macarie Fuierea, în pieptul meşteşugarilor adunaţi cu japca din Brăila, de la Galaţi şi de pe unde i-a mai aflat, sta gura puşcoacelor.

Erau ca la vreo cincizeci, dar goi şi flămînzi.

Au crîcnit şi Giurgea şi Moisei, şindrilarii :

■— Cum ? !

— Ce ?
S-au învrăjbit pe Aii şi Ismail urcaţi la adăpost, sus în. cerdac, feriţi în spatele oştenilor în şalvari. A scos scîntei; cleampa ghintuită de aramă grea a porţii, izbită de baroasele fierarilor şi lăcătuşilor care tot ei o întocmiseră cu meşteşug. Au izbit topoarele alţii în stîlpii de piatră cioplită, să-şi stîmpere mînia.
Aii dădu porunca.
Înfigînd ţeava flintelor în pîntece, spahiii aruncară pe poartă afară gloata de nemulţumiţi.
Au suduit, au blestemat ce-au blestemat şi pînă la* urmă s-au risipit.
— Procopseală, procopseală !
— Vai de zilele noastre !
— Ne-am umplut de bine !
— Ei, moşule, cum îi ? întrebă Urjumă pe Dositei Toloacă. Ai rămas păgubaş ?
— Acu' mi-e mai degrabă s-ajung la babă şi-atît. Dreptate avurăm să nu schimbăm robia veche. Tot un drac ? Eh !
Pentru petrecerea în bună hodină a lui Nazim, la Pa- şala era de trebuinţă omenime de slugi. Doar nu era să le aducă pe cele din Brăila.
Ismail dădu un zapis întocmit de Aii, în care spunea că porunca măritului paşă este ca oamenii ce-au muncit la zidirea cetăţii să vină să-şi întocmească aşezări la Paşala. Pentru înjghebarea de locuinţe vor primi „din mila înălţatului Paşă” toate cele de trebuinţă, lemnărie şi piatră. Aşa că neîntîrziat să-şi aducă tot omul sufletele casei lui şi. într-o săptămînă să se găsească toţi la Paşala în aşezările- noi, durate sub ocrotirea cîrmuitorului raialei. Că, adică, această rînduială să o socotească tot rumânul : „ca o dreaptă cinstire şi răsplată a marelui stăpîn, drept mulţumită pentru mîndria ce-au ştiut să o dea cu munca lor curţii din Paşala. Şi grijă să nu aibă nimeni, că învoire pentru această strămutare s-a şi fost luat de la stăreţia monastirei şi de la boier dumnealui Macarie Fuierea şi fecior'su, Radu, care grijeşte de sufletele lor. Nici stăreţia şi nici boierii n-au avut a se împotrivi, ci au luat, cum se cuvenea, adevărat mulţumire dintr-aceasta.”

Cam aşa se rosti Ismail şi pe măsură ce citea, apăsat şi rar, ca să se priceapă bine şi de toţi, oamenii se frămîntau, tropoteau în loc izbind pavelele de piatră ale curţii.

Adevărul era că Aii gîndise totul.

Să se împotrivească ori măcar să ducă o jalbă stăreţia şi boierul la Brăila în cetate, la „ăl mare” ? La ce bun ? Că, decît o încruntare, ce au să aibă ? Au vorbit între ei — drept îi — Macarie şi Radu cu stareţul Ghedeon, venii ca din întîmplare pe la Fuiereşti. Dar asta s-au înţeles : să lase fiecare să se întîmple după voinţa Paşei, altminteri, ce ? Că nici Domnul Ţării Româneşti n-ar fi fost să ■se împoncişeze cu oglinda Măritului Sultan, alde Paşa Nazim.

înainte de-a fost să se risipească oamenii, au strigat tare împotrivirea lor :

— Japcă ! răcneau cei din partea mănăstirii.

— Silnicie ! ziceau cei de pe moşia Fuierei.

— Poate cu arcanu' să ne strîngeţi !

— Nici legaţi nu ne rupem de baştină !

— Am o lume cu mine, bre Ismaile — îl luă Dositei Toloacă — am fii vreo şase şi fete şi nepoţi, nepoate, gineri şi nurori. Cum îi cărăm noi, liota asta, din colibele care s-au umerit să le ardice ? Ce zici ? Cum îi ? Se poate ?

— Şi noi tot aşa ! săreau alţii.

Âm tras la mănăstire ca să ne fie şi de suflet o rugăciune

— !Acum, după o viaţă de om, să ne lăsăm pămîntul ce l-am muncit ?

— ...unde zac oasele moşilor noştri ? ! Se îngemănau în aceleaşi vorbe şi robii boiereşti şi cei ai mănăstirii. lsmail le-a mai spus vreo două, că schimbare în hotărîrea măritului Paşă nici încape vorbă să fie, că, iacă,. Aii nici se încumeta să-i ducă asemenea grozavă ştire. El l-a întărit să spună că tot sufletul va fi bucuros să se tragă la curte şi să înceapă viaţă nouă, cu toţi ai lui. Aşa că să nu mai fie vorbă de-a surda.

S-au împrăştiat cu amar oamenii, de sub cerdacul de unde li se citise „pustiirea inimii". În faţa scărilor, cu spanga pregătită şi hangerul gata să fie tras din teacă, stăteau ostaşii străjii.

Mai aveau robii nădejde încă să găsească înţelegere la părintele Ghedeon şi la boier, altminteri...

Nu s-a găsit nici unul să vină de bunăvoie să se aşeze la Paşala, nici a doua zi, nici mai tîrziu. Unii au rămas înţepeniţi locului, cu securile ascuţite, cu barda şi coasele dosite, dar la îndemână. Alţii, dintre cei tineri, au fost să se aşterne drumului. Au pornit să băjenească spre miazănoapte. Le-au fost să mînie şi pe boier şi pe stareţ, nu numai pe Aii. Năduful şi pricina au căzut pe stareţ şi pe boier, cum că ei ar fi îndemnat oamenii să se răzvrătească. Şi pentru cei care stau înţepeniţi locului, şi pentru cei care fugiseră, se dădu de către Aii un răgaz de trei zile ca să-i adune pe toţi şi să-i îndemne să se mute la curte. O ceată de douăzeci de călăreţi, din Brăila sosiţi, le e dată într-ajutor boierului şi mănăstirii ca să adune oamenii şi să-i bulucească la Paşala. La mînia lui Aii se adăuga acu" şi cea a foştilor stăpîni. Macarie Fuierea şi însuşi Ghedeon, stareţul, încălecară să întoarcă pe fugari.

împotriviri şi nesupunere. A fost să se prăpădească un flăcău a lui moş Toloacă, Luca, şi Mircea, feciorul cel mare al lui Huţu, ginere lui Dositei. S-a prăpădit şi Maria lui Drăghia, pe cînd smulgea sabia din teacă unui turc... Oamenii erau legaţi, bătuţi, tăiaţi. S-a întors asupră-le şiîndemnul spăimîntos al părintelui stareţ şi al boierilor. Pînă la urmă, fugarii şi-au încărcat traistele şi straiele, şi-aii urcat în care copiii, bătrinii, casa toată, şi au purces să înceapă viaţă mai silnică de-amu, „la Sultan, la Pa- şala”.

Cine a fost să scape ? Doar trei flăcăi, Dragomir şi Iancu de pe moşia boierului şi Pîrvu, dinspre partea mănăstirii. Ăştia n-aveau casă înjghebată. Cu cei mai buni cai scoşi din grajdurile Fuierei, au luat înarmaţi drumul codrului.

Dumnezeu cu mila, ce s-a alege cu ei şi cum s-ar rîndui să vieţuiască de-acum înainte !

Cu bărbile în piept, bătrinii Dositei Toloacă, Moisei... Toţi cu privirile înnegurate a furtună : Huţu, Cuşmă, Urjumă, Colibaş, Drăghia, Duţu, Gociman, cu cei mai mulţi dintr-ai lor plînşi şi smiorcăindu-se din vîrful carelor, s-au tras sub rîpă la Paşala, în partea de către asfinţit, la un prag din lunca Inului. Au primit la început lemnărie şi piatră să-şi ridice colibe şi să se aşeze. Aii, înconjurat întotdeauna de cîţiva oşteni, era pe locul unde trebuia să se întemeieze aşezarea. Zorul cel mare era cu venirea Paşei — aşa că... grabă şi iar grabă. Cîte colibe au putut să se ridice pînă la ziua mutatului celor din Brăila bine-de-bine, cît nu, s-or face cu vremea. Toamna era încă frumoasă, dar în spate bătea iarna. Au tras oamenii întîi în bordeie pînă s-or înălţa şi stîlpii caselor. Se ajutorau între ei şi munceau cu mic cu mare pînă noaptea tîrziu. Dar o casă să ridici, ia vreme ! Cu zorul, cu zorul, dar şi omul are doar două mîini. Aşadar să vină Paşa şi să vină şi sultanul, că mai mult nu o să se poată !

Au intrat în colibe Toloacă şi-o parte dintr-ai lui, Moisei, Drăghia, Colibaş şi alţi cîţiva. Ceilalţi se îngropară în bordeie — în pămînt şi-n fumărie — rămaşi să se zgî- iască la mîndreţea curţii de pe mal.

CAPITOLUL AL TREILEA

Curtea Paşalei e gata să-şi primească stă- pînii ; cei cîţi fuseseră aduşi silnic, slugi huzurului Paşei, trăgeau nădejde că mînia haiducilor va să le dea libertatea

Pe la vreo 20 de octombrie n-a mai fost să se întirzie sosirea lui Nazim. Toate podoabele încăperilor şi iatacele femeilor îşi aşteptau stăpînii. Erau adunaţi robii, în că- meşi albe, curate, cu nevestele şi fiicele, nurorile şi gi- nerii, toţi cei de pe la corvezi. Pregătite erau bucatele şi vinaţurile şi bărdacele şi viţeii, tot ce Aii într-un suflet poruncise fără să mai prididească.

Aveau să stea la Paşala Medine şi Hedye. Dintre bărbaţi, numai cei cu slujbe pe lîngă favoritele Paşei. Ochi neobosit, Aii va sa rămînă şi el la Paşala să chivernisească pentru iubitele lui Nazim ca nimic, niciodată, să nu le lipsească. Mustafa, bătrînul sfetnic, primi îngădu- iala ca trei zile din săptămînă să şi le petreacă în tihna curţii celei noi. Iar celelalte zile, de bună seamă, la cancelarie în Brăila, unde destoinicia lui era nimerită să fie umăr la unele treburi mai întortocheate ce s-aţ ivi în cale lui Nazim. Omer, de asemenea, ceru să se aşeze la Paşala. Fu lăsat, mai ales că — împreună cu Nazim — avea să facă drumul la Brăila de cîte ori treburile ar fi cerut-o. De fapt Nazim însuşi avea să rămînă numai trei zile din săptămînă la Paşala. Cît era să fie în cetate la Brăila, Medine va avea să fie cu el. Aşa îi plăcea. Şi Medine fu fericită şi încredinţată din nou că nu poate lipsi, cu vrăjile ei, din viaţa Paşei. Şi astfel Hedye avea să odihnească în liniştea din margine de codru, singură, atunci cînd se vor porni la Brăila toţi care trebuiau să fie acolo. Asta nu-i va fi decît pe plac.

Ospăţul de primire la Paşala fu deosebit de ales.

Aii făcu să nu lipsească mîncărurile şi dulciurile dorite de Paşa. Avu la masă imam-baiîldî, mîncare turcească din pătlăgele vinete întregi şi împănate cu usturoi în- tr-un

sos făcut cu dichisul lui, cogea-carigherdana, o plăcintă din foi subţiri, răsucite şi strînse ca o armonică, muiate în lapte îndulcit şi rumenite în cuptor. N-au lipsit nici străchinile smălţuite cu caimac proaspăt, şofraniu de gras, nici fagurii cu miere de albine mirosind a flori de tei şi salcîm. Carafele şopoteau la canaua poloboacelor, vărsîndu-li-se pe dinafară spuma vinurilor de Odobeşti şi a Cotnarului chihlimbariu. Doar beciurile Paşalei fuseseră rînduite să aibă butiile gata să tragă lacrima podgoriilor moldoveneşti şi munteneşti. Pînă cînd zorile tîrzii au prins să întunece lumina luminărilor de ceară din sfeşnice, cîntăreţi din cimpoaie, scripci şi cobze i-au desfătat pe meseni.
Nazim, ca un adevărat paşă pe un jilţ înalt în spătar, cu Medine şi Hedye de o parte şi de alta — în jeţuri de stejar cu perine moi — şedea în capul mesei. Laudă pentru Aii era în privirea Paşei, înveselit cînd mîngîia puful de pe obraz din dreptul urechii lui Medine, ori degetele subţiri ale lui Hedye. Mustafa mînca mereu grăbit şi sorbea muindu-şi mustăţile înadins, ca pe urmă să soarbă picurii din tămîiosul pe care şi-l alesese. Omer nu mai era grav şi tăcut ca de obicei. Ţărăncile vrednice îi chemau ochii, nu-şi mai găsea astîmpăr. Ibrahim, Selim, Demir nu ştiau de care să se sature mai degrabă : de gustul bucatelor, de buchetul vinului, ori de mîndreţea femeilor.
Ochii lui Nazim întrebau pe fiecare şi la fiecare găseau mulţumire.
în timp ce zvăpăiala başibuzucilor şi spahiilor adunaţi din Brăila răsuna pe drumul pietruit ce ocolea poiana largă ; în timp ce mucul luminărilor sfîrîia şi flăcăruile din sfeşnicele cu multe braţe clipeau în ferestre, în bordeiele de sub rîpă era traiul celor cu ale căror braţe se ridicase Curtea.

Se duseseră să slujească la ospăţ tineretul şi copiii, ba şi nevestele cu treburi prin bucătării. Rămăseseră bă- trînii, întunecaţi şi neluaţi în seamă de cînd au intrat în gropile astea umede, lăsîndu-şi tinda pustie într-altă parte.

Nevasta lui Huţu sta să nască al cincilea copil. Lixan- drina lui Drăghia, fieraru', bolea. Fata cea mai mare a lui Cuşmă — frumoasă mai era ! — zăcea de

oftică, arsă de călduri, sub o zeghe miţoasă, scoasă din bordei pe prispă la moş Dositei Toloacă. Mitrea lui Cuşmă şi Dobre şi femeia lui Gociman tînjeau oblojiţi, să-şi vindece rănile din spintecătura hangerelor turceşti, cînd i-a întors din drumul pribegiei, de-au fost lipiţi la Paşala. Baba Rafila ungea, spinarea lui Florea Colibaş cu măduvă de vită, să-i treacă dîrele bicelor primite de hatîrul boierului ăl tînăr, Radu al lui Macarie Fuierea, că omul n-a vrut să se ducă de la răul lui la alt rău. Bicele nu l-au silit nici ele, dar, cînd]-au legat în codîrla carului pe el cu toţi ai lui şi cu boarfele zvîrlite de-a valma, a mai strigat omul : „Oi veni să dau foc casei ! Să nu gîndiţi că o las în picioare !” Huţu, şi el legat, strigase : „Mă mai întorc, n-aveţi grijă !” Şi s-au ţinut de cuvînt, şi-au pus foc la case. Să-i mai pedepsească ? N-aveau dreptul să ardă ce altminteri s-ar fi pustiit ? Dacă boieru' se gudura la turbanul Paşei cu teme- neli adînci, apăi ei... „Lasă, 'or şti ei. Am fost legaţi noi, dar a fi ăl care să ne dezlege ! De mînia lui Dragomir, a lui Iancu şi Pîrvu, gîndim să mai aveţi parte !” ziceau adesea cei care, prin bordeie şi colibe, sub rîpă la Paşala, auzeau acum chiolhanul de la Curte.

îşi ascuţeau ura în sclipătul luminărilor din ochiurile ferestrelor.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Unde se arată Dragomir, haiducul, în sălaşul rumânilor de la Paşala ; unde cunoaştem năravuri monahiceşti şi boiereşti şi unde se iveşte întîiaşi dată odrasla ciudată a lui Mitrofan Vlahu : Sultana

În miezul nopţii, ba mai după el, zgrebţină cineva la băşica de oaie întinsă pe borta cît un cap de vită din peretele cocioabei lui moş Dositei Toloacă. Se ridică în capul oaselor. N-a fost să i se pară. Ieşi pe prispă. Ofticoasa dormea încotoşmănită în zeghea trasă peste cap. Dintre ră- chiţi se desprinse o umbră înaltă.

— Care eşti ? întrebă mai în şoaptă moş Toloacă, ieşind în văzul celui de-o fi fost.

în cerdacurile curţii duduiau muzicile şi licăreau luminările petrecerii.

— Ei ! Care-i ?

— Mă ştii ! spuse vocea celui tras la întunericul frunzişului.

Toloacă se apropie fără pas de teamă.

— Esti Dragomir de la Fuierea [7]

— îs!

— Si cum ?...

— Voi?

— Rău ! Boală, răni ! Tăiaţi, bătuţi !

— Hm !

— Da' Iancu şi Pîrvu al nostru ?

■— Sîntem tustrei !

— Mîncsre ?

— Ne-o dă pădurea !

— Căpătîi ?

— Frunza şi muşchiul !

— Hm ! făcu la rîndu-i moş Dositei şi prinse braţul voinicului. Şi-acu', n-ai să pleci de la noi fără cinste, ■ flăcău' tatii !

— Te-aş întreba, moşule... Sultana... o ştii ? s-a tras cu lumea încoace ?

— O ştiu, cum să nu ! A cocoloşit-o boierul cel tînăr... Numai pe ea.

— ...noi, bicele şi sabia paşalîcului...

— Mm !... Aici văd că e lumină mare, petrecere.
— Şi-a adus Paşa femeile din Brăila.
— Te-aş ruga, moşule, de-un lucru. Sultanei... să-i spui să vină să se tragă la matale. Măcar şi pe prispă.
—- I-oi spune ! Chiar mîini mi-i drum s-aduc nişte bucate pentru curte. Oi aduce-o, numai să vrea.
— Spune-i că-i voia mea !
— îi spun, Dragomir, băiete ! Te-nţeleg. Da' ascultă-mi şi vorba mea : E zgîtie rea, gîndesc, de s-a-nhăitat cu Radu !
— Moşule, inima nu întreabă ! Şi de n-a fi să vrea, mă mai întorc. Rămîi cu bine I
Moş Toloacă nu lăsă să-i plece nădejdea de flăcău fără să-i îndese sub braţ o lipie mare şi-un bulgăre de brînză. Ce avu la îndemînă.
■— Cînd zici că mai vii ?
— într-o săptămînă să mă aşteptaţi !
— Atunci m-oi pregăti şi io mai cum se cuvine. —• Mulţumim şi de-asta !
— ...doar de-atît ? t
— Şi !
-— Să ne vii sănătos !
îi cuprinse umerii cu mîinile lui bătucite, iar ochii se oglindeau într-ai voinicului mai ca stelele din cercevelele bairamului Paşalei.„Săptămîna-i dusă şi omu' n-a dat semn ! Sau... Aş ! N-o fi putut !" mesteca în gînduri moş Dositei o dată cu nişte cenuşă deşertată din luleaua-i ştirbă în văgăuna de gură cu gingiile argăsite de fumat.

„Şi greu mi-a fost s-o desprind pe Sultana de la cul- cuşu' coconului. Numai de frică m-a urmat. De frica lui Dragomir ! Şi ajunsă aici, e numai oftat şi tînjeală ! Nu-l iubeşte, e limpede, dar tremură de el, asta se vede ! De treabă să se ia, greu ! A coconit-o boieru', ţinînd-o numai pentru dragoste... Deşteaptă se arată, dreptu-i, dar şi-a uitat teapa cu de-alde noi, altminteri... numai suspin. Soi rău, pasămite."

Aşezarea lui Nazim, noua curte zidită, fusese ridicată pe pămînt călugăresc. Pădurea Reavăna, în latura ei de miazănoapte, se întîlnea cu marginea moşiei monastirii Ileana ; în miazăzi, peste cîmpia cu şerpuişul Inului, pînă către încheietura lui cu vadul Sîrcii, sec mai

tot anul, se întîlnea cu hotarul Fuiereştilor. Erau presărate în jur o seamă de cătunaşe de robi mănăstireşti din care mai răsărit era cel din apropierea mănăstirii, la o zvîrlitură de vreo poştă, pe Sîrca. îi zicea pe-atunci aşezării Reavăna, pe cum că oamenii ei ţin de mănăstire. Osebit, mai erau şi alte colibe în cîmpie, răznite, risipite printre stoguri, la un lăstăriş de salcîmi. Se aciuau oamenii mai pe lîngă unde le era treaba. Cei mai apropiaţi de Paşala erau cei din marginea unde se-ncepe cîmpia, ăi din Reavăna, plugarii robi pe ogoarele călugărilor.

Pentru izgonirea ispitelor diavoleşti slujeau nevestele şi fetele şi în crivatul monahicesc al preasfinţilor, că „dacă nu e păcat, la ce bun rugăciunile de izbăvire ? Nu e greşeală, n-are de ce fi ruga ! E strîmbă călcătura ? Atunci e şi temei de ispăşire !” Astfel se orînduise viaţa pe vremea aceea. Adevărul era scump ca dintotdeauna şi minciuna împărăţea în felurite chipuri : şi cuvioasă, smerită şi două la o para, la fetişcane vorbă necugetată. Se iertau toate ; aşa-i omeneşte.

„Zamfirul adevărului greu de atins ! El îi de la Domnul Dumnezeu, cel înalt şi senin — curat ca cerul de sus unde hălăduieşte ca o pasăre de duh. Pentru om, fie el şi în sutană, cu plete sub comănac şi ascuns în barbă, osul lui tot pricină de greşeală-i !” De aceea, nu-i de-o intîmplare că de cînd s-au tocmit cinurile călugăreşti, lîngă cel bărbătesc — nici la o poşte — a răsărit şi locul de ispas, chivotul unei mănăstiri de maici. „Cînd eşti împreună, nu ţi-e urît, că urît îi e omului, din fire păcătos, să stea cu oglinda lui însuşi faţă în faţă şi numai-numai să se tot scuipe !” Iată temeiuri de pravilă duhovnicească, pe care aşa le răsturna pe vorbă veche de bucoavne înţeleptul părinte Ghedeon, ştiut că stăpîneşte filosoficeasca învăţătură. Tot aşa le tălmăcea şi agerul său neofit Teofil, învăţat cu lătinie şi elineşte. Aşa vorbeau, cînd la praznice mari venea lume şi boierimea laolaltă. Aşa vorbeau în arhondărie cu Macarie Fuierea, sosit cu familia lui : Zamfira, soţia, Radu, unicul fiu, căsătorit cu Teodora. Veneau în sărbători cu rădvanul, mai ales în săptămîna Patimilor, seară de seară.

Pînă a nu se cuibări Nazim la Paşala cea nouă, doi oameni erau ştiuţi de toată prostimea ca stăpîni pe pămîn- turi cît zarea şi peste zare, din Dunăre şi pînă în munte, peste ogoare, ape şi păduri. Erau aceştia : Macarie Fuierea şi Ghedeon, stareţul monastirii Reavăna. Ceilalţi stăpînitori de haturi erau mai mărunţei în

ocină şi mai strîmtoraţi în suflete de robi. Pe aceştia nu-i ştiau dec cei mai bătrîni : era astfel stareţa ce ctitorise cu averea ei de boieroaică mănăstirea cu numele Ileana — hram Sfinţii împăraţi Constantin şi mama sa Elena — şi se mai ştia un neam mai mărunt în avuţie, al Măcrinilor. încolo ţărănimea cu braţele şi slugărimea

curţilor cu hapsîni! lor vechili

.De cînd cu Paşala, care iscă nu puţină vorbire între părintele Ghedeon şi boierul Fuierea — fiindcă rupsese turcu' pămînt al ţării — avea acum să ştie lumea de *trei* obraze simandicoase. Se adăugase Paşa, maimarele raialei cetăţii Brăilei, Nazim, care se lăţise în dauna nici nu voia să ştie cui. Bătrînii robi au strîns amarul asupririi lor în trei vorbe rotunde : turcu', popa şi boieru'. Atît. Spuse ca un stih de doină, de să-l înveţe lesne orişicare.

Conacul Fuiereştilor era în cîmpie, pe o gîlmă răsărită acolo, la răscruce de drumuri : cel mare spre Brăila şi cel cu care se întîlnea, drumul spre miazănoapte-apus, urmînd cale de o poştă bună vadul Sîrcii, cotind apoi spre miazănoapte la vatra mănăstirii, cu ocol prin vreo două înfiripări de sălaşe plugăreşti, pe vremea aceea mai fără nume.

Cînd veneai dinspre conacul de pe gurguiul cela de la răscrucea de drumuri, treceai întîi prin sălaşele cu armanul lui Fuierea, întîlneai apoi, tot pe apa Sîrcii, cătunaşul mănăstirii şi pe urmă, cotind spre miazănoapte, era şi Mănăstirea. Drum între conacul lui Fuierea şi Paşala era unul — scurt, mai de-a dreptul — dar rău, cu urcuş şi coborîş, cu neaşteptate hîrtoape şi fără aşezări de oameni. Mai peste mînă, dar drum bătut, era să mergi la Paşala după ce ajungeai la mănăstirea Reavăna, drum de pădure — frumuseţe curată. Chiar, uneori, de-o plimbare în rădvane, pleca boierul cel mare Fuierea cu părintele - Ghedeon, opreau caii la şipot, în poiana de pe pintenul de peste În, poposeau şi ori o porneau spre Brăila, ori se întorceau negrăbiţi la mănăstire, sorbind aromele codrului şi filuritul păsărilor din frunzişuri.

Mitrofan Vlahu era rob pe pămînturile lui Fuierea. Rămas văduv de tînăr, curînd după ce se căsătorise, i-a

lăsat femeia doi copii : o fată, Sultana, şi un băiat care a murit de prunc. Tatăl, om urîcios din necazuri şi suferinţe, muncea la pămînt cu fie-sa. Fără mamă, nepăzită de oblada tatălui ce se mai luase şi de băut după moartea nevestii, Sultana a crescut singură, fără îngrijire, buruiană la margine de drum, în pulbere şi glod. Din asprimea singurătăţii în care s-a ridicat fără dezmierdare duioasă de mamă, Sultana avea să iasă un ciulin veninos, dar cu frumuseţea lui de care cu greu să te apropii fără să nu-ţi în- ghimpi deştele.
La vremea cînd a cunoscut-o Dragomir —> şi el rob amar, singur de capul lui de cînd s-a ştiut trăind — fata se ridica la vreo douăzeci de ani, dîrză, neprihănită.
Avea Sultana părul ca nişte nouri de foc, roşii-întunecaţi ; în şuviţele bogate, lungi, se adunau sclipiri rele uneori, ca de tăiş. Cînd îşi prindea mai an mîna în el vajnicul flăcău, părul fetei da zgomot de freamăt de codru parcă. Ea albă, el rumen. Ea — sînii cu murele umbre prin cămaşa tare, gălbioară. El — pumnul greu şi grumajii făcuţi să nu se plece. S-au iubit ca dintr-o spaimă amîndoi. Ea înfricoşată, el temut. Cu şapte ani mai mare, o cuprindea toată subsuoară, ca sub aripă. Se simţea şi ea puternică atunci. Cum altă mîngîiere nu mai cunoscuse niciodată, asprimea ei se ciocni în asprimea flăcăului. A fost ciocnirea a două stînci prăvălite în acelaşi hău. S-au zdruncinat amarnic deopotrivă, în scinteile cremenii lor. Astfel s-au iubit ca un vifor, cu o dragoste aprigă. Cu înspăiimîntare se apropiau în îmbrăţişare : mîngîierile lor dureau. Era o luptă încinsă, fără istov. Altcum nu ştia să iubească Dragomir. Cu mîini tari — gheare vultureşti — o dobora ca dintr-o trîntă vrăjmaşă. O săruta cu muşcătură adîncă, dureroasă, în carne. Ciulinul sălbatic care era Sultana îşi închidea scaieţii în mîngîierea duşmănoasă, în sărutarea înveninată de dogorîtul iubirii.
Cînd îl vedea venind la locul tainic al dragostei lor — •şchiop cum era, că se împotrivise cîndva boierului şi Macarie îi repezise barda — atunci îl dorea, şi-ar fi fugit,

îl aştepta, dar n-ar fi vrut să-l întîlnească. Era o dragoste ca de blestem, lupta păsărilor de pradă. Se încruntau, se înfruntau întunecaţi. Astfel ştiau să se privească cu ochii lor, sorburi adînci şi negre. în toată voinicia ei, Sultana tremura ; el lîngă ea, ca viteazul turnat în iureş de bătălie.

Ciudaţi amîndoi — Dragomir şi Sultana — s-au apropiat cu ce crescuse viaţa lor : obidă şi amar.

În vremea cînd se cioplea piatra pentru zidurile curţii din Paşala, Sultana începu să se drăgostească cu Radu al FUierei. Dragomir nici nu vroi s-o bănuie. Dar s-a dumirit singur.

Tudora lui Radu, jupîniţă duioasă, dar sălcie. Cînd în- tîlni feciorul boierului frumuseţea pietroasă a Sultanei, fu uimit şi atras fără de stăpînire. Ea s-a ferit, l-a săgetat, dar cînd i-a cunoscut dezmierdarea, a simţit în carne o ¡moliciune nemaicunoscută. Fără teamă s-a încovoiat, fără să ştie chiar cum de s-a putut întîmpla. Mîngîierea boie- raşului, sărutările lui, au îmbolnăvit-o ca o molimă. Şi asta o ţinea supusă în robia Fuierilor neruşinată de păcat ■—■ nu se putea desprinde. în carne, mierea topită de Radu îi îndulcea veninul de spaima lui Dragomir. Dar chinul era mai mare astfel.

Cînd a chemat-o moş Toloacă la Paşala, aşa era. L-a urmat ca o vită. Jugul dragostei lui Dragomir îi jupuise greabănul. Biciul iubirii lui îi vărgase adînc carnea. Spaima întrecea dragostea.

Trecuse zile peste săptămînă... trecuse săptămîni. Nici un semn dinspre partea lui Dragomir. Moş Dositei Toloacă se îngîndura, din ce în ce mai mult, fără să-i spună Sultanei. Spaima aşteptării iubitului era de nesuferit. Dulceaţa dezmierdărilor lui Radu o ardea, o ardea din amintire.

Un timp a ţinut-o moşu să îngrijească oftica bietei fete a lui Cuşmă,

dar promoroaca de dimineaţă tomnatică i-a îngheţat curind sufletul bolnavei. A murit. Sultana, fără rost, nu avea cum sta : ar fi bătut mai rău la ochi. şi s-ar fi simţit şi venirea pe ascuns a lui Dragomir. Oamenii nu l-ar fi pîrit turcului, dar cine ştie, poate tot s-ar fi aflat vreunul ticălos

.Moş Dositei chibzui :
— Fată, hăi, acu' că o îngropară, tu ar fi să ai o treabă de făcut. Turcu' află. M-aş mira să nu ştie că te-ai tras de-amu încoaci !
—. Să-m...
— Şi pe urmă, tu, aici, stînd la uşa mea, să nu fi potică în urmărirea lui Dragomir. Altfel s-ar judeca şederea ta aice, Sultană, de-ai merge la curte cu treabă. Ia, la frămîntat de pită, că eşti zdravănă la braţe. Ce zici ?
— Eu zic... ce zici matale !
— Apăi, ţi-am zis !
— Bine !
Şi-a dus-o diminicioara moş Dositei, cu alte fete şi neveste, în cuhnea cu plămadă a Curţii din Paşala.
Ruşine i-a fost „beizadelei" Radu să o tragă pe Sultana îndărăt în sălaşul boieresc. O mai ferise o dată. S-ar fi putut să afle cumva şi Teodora, dar nu de asta îi păsa lui, ci de Macarie, tată-său.
Necazul tot şi l-a vărsat într-un fel : a dat cinci voinici poteraşi — cu cai, hrană şi paloş — să călăuzească caraulele de spahii turceşti care urmăreau pe cei trei flăcăi porniţi în haiducie : Dragomir, Iancu şi Pîrvu.
Numai că ce nu ştiau gelozia Radului şi caraulele turceşti era că poteraşii mai curînd s-ar fi prins şi ei cu ăi trei haiduci decît să-i dea pe mîna veneticilor. Umblau toată ziua creanga prin codru, în drumuri bătute, ferind văgăunile unde ar fi fost să întîlnească pe fugari.
într-un rînd —■ chip să deschidă drum înainte — doi din cei cinci poteraşi s-au desprins de pilcul urmăritorilor. Cîndva, la o depărtare bunicică, un tril de pasăre care numai măiastră să fi fost ar fi putut da asemenea cîntare. Pînă să se dumirească de neamul păsăresc cu guşa minunată, numai, iacă, le răsar în cale trei voinici. Feriră din drumeag şi aflară unii de alţii cum şi ce fel.

— — Bună vreme, „boieri” dumneavoastră ! glăsui Pîrvu cel tras din Reavăna.Ce cale ? întrebă Iancu.
— Pe-a cui urmă ? ceru cu poruncă Dragomir.
—■ După voi ! rîseră cei doi poteraşi.
— Şi-acum ? mai zise Dragomir.
— Păi, bine că ştim...
— ...ca să vă ferim ! îşi împliniră unul altuia vorba poteraşii.
— Mîncare aveţi ?
— Avem ceva !
— Să ne daţi !
— Da' ce mai veste-poveste pe la Curtea nouă ?
— Vă caută !
— Şi Radu ne-a dat pe noi să arătăm turcilor potecile voastre !
■— Numai bine !
— Da' Sultana ? întrebă mai apoi Dragomir. Ce ştiţi de ea?
— A fost de-a luat-o alde Toloacă, moş Dositei. A mas la el pînă mai deunăzi...
— Şi-acu' ?
— Acu' e la pitărie, în cetate la Paşala !
— Rogu-vă de-o vorbă ! S-avem încredere în voi, măi puilor, îm ?
— Nene... eu zic că... ce mai... dacă ne întrebi! se supărară cei doi poteraşi.
— Bine ! Lasă. Dă-i vorbă lui moş Dositei că voi trece curînd la el, de cum 'oi putea ! Auzit-aţi ?
— Auzit!
— Şi... de mîncare. Nu uitaţi. Cînd îţi auzi păsăruica de la obîrşia Sucalei, acolo să veniţi. le ?
— le ! se grăbiră să răspundă bucuroşi de încredtere poteraşii.
— Şi-acu' drumu', băieţi ! îndemnă Dragomir.
— Vreme bună dumneavoastră !

Nu mult după întîlnirea aceasta, într-o noapte cu vremea zbîrlită dintr-o dată, cu vînt puternic de se desfrunzi5 — Paşala codrul de-a binelea, Dragomir împinse calul spre vadul Inului, la coliba lui Toloacă.

— S-a tras cu totul de la mine, Dragomire, să ştii !
— Cum ?

— A rămas la curte. Dospeşte cu aluatul pe cuptor ! Doarme acolo !
— Parcă-i citeşti gîndurile. Şi mi le spui ! se întunecă Dragomir.
— Vezi treaba ! Da' — se încumetă moş Dositei -— tu n-ai încredere în ea, omule ?
— N-am nici în mine.
— Şi-atunci ?
— Să nu fie pricina ca aia de care nu s-a îndurat să vină la matale, moşule ! Că pricină a fost să atîrne acolo, pricină-i şi-acu' să nu rămîie la matale.
— Adică ? !
— Să vedem dacă greşesc.
— Cum ? nu se dumirea moşul.
— Âi vedea !
— Să nu iasă vreo ispravă, fiule !
— De-a trebui... nu mă feresc ! De-ast' dat'... „Beiza-deaua” am lăsat-o acu' ... muiere, copii. Da' turcu' pierde şalvarii !
— Na ! se sperie a glumă moş Dositei.

Ruginea codrul. Sîngeriu, soarele din sfîrşitul lui noiembrie ardea în arama frunzişului cît nu se desprinsese de pe crengi. în hugeacurile sihlelor amuţi păsăretul

şi, legănată, cîte-o frunză pica singură în coama calului. în aerul tare cu arome de putrezire, în tăcerea mai mare fără foşnetul de frunză, în vuietul vîntului prin tecile rămurişului, rău frigeau inimile haiducilor şi se sfarogea a lui Dragomir mai abitir de încă o pricină

.Toamnă cu bătrînicioasa vestejire. Prag dte iarnă. Ploaia şi umezeala mocnită din hula dimineţilor nu dovedeau să topească jarul dorului. Fără căpătîi, fără iubire, osteneau puterile, obosea răbdarea. Grija iernii mărea greul pripasului. Nu căutau întoarcere. Caraulele îi vînau. I-a ferit pînă acu', că chinga greului nu strîngea atît. Acum şi, mai

ales în iarnă, cum să te chiverniseşti cu de-ale gurii pentru tine, pentru cai ?
Dezlegarea acestor griji cum să o facă ? Moş Dositei poate cît poate. Pe ăi doi flăcăi i-au mai întîlnit. Li s-a mai dat hrană şi grăunţe. Dar cît ? Şi pînă cînd ? întrebările găseau găuri să se strecoare şi nu primeau răspuns.
Ruginea codrul şi suna a linişte de-ţi ţiuia auzul din fieştecare frunză porfirie, desprinsă de ram şi pogorînd agale, alintîndU-se legănată, la hodina pămîntului.

Iubirea ia puterile, iubirea dă puteri. Şi pentru dragoste, tinereţea găseşte toate cheile potrivite

.CAPITOLUL AL CINCILEA

Jertfa Varvarei cea ruşinată de Omer stărui* va vie printre relele de neuitat îndurate de ţărănime. Cînd dezlegată fu de dragostea Dragomirului, Sultana, ca scăpată dintr-un blestem, ademenire ajunse, ispită vie mărimilor de toate neamurile adunate la prăznuirea acestui „Crăciun turcesc”

Vegheau coptul pîinii cu rîndul : Sultana Vlahului şi Varvara mătuşii Ilina, venită dinspre părţile boierului Fuierea. Le legase munca împreună şi se îngăduiau ăle două surate.
Varvara era puţintică la trup, dar piloasă, deşi subţire, uscăţivă. Vreo optsprezece ani să fi avut nepoata Ilinei, dar văpaia îi juca pe buzele de zmeură şi în umbra genelor. Cu părul împletit, cu sprincenele parcă trase. Firişoare bălăioare îi puneau deasupra buzei şăgălnicie copilărească. Semăna cu o precistă bizantină coborîtă din icoană.

Tăcut, morocănos, atunci cînd era cu treburi ce să-i fie măritului prieten Nazim Paşa de folos, Omer, în alte împrejurări, era altminteri. Purta barbă scurtă, dar bogată, creaţă. Măsliniu, împlinit la trup şi la faţă. Nasul puternic avea în nări schimă de batjocură, de grosolănie cîteodată. într-o bună zi, Omer zări pe Varvara ieşind din pităria. Frumuseţea are feleşagurile ei. Cînd se întîmpla frumosul ăl de să-i prindă inima, Omer nu se da în lături să-şi ia cu lăcomie ce dorea. Aşa fu acum.

Tocmai el se nărăvi — nu se ştie cum se făcu — să ră- mînă la Paşala, în dulceaţă, mai multe zile din săptămînă, cînd ar fi fost nimerit să se afle în cancelarie, la Brăila

.Nazim nu s-a mirat. Era socoteală se vede şi în schimbarea asta. Pricina s-a arătat : Varvara. Voia ca ea să-i servească tabieturile după-amiezelor tîrzii, după somnul prînzului. Varvara era frumuseţea pentru care Omer se risipea în lenevie, în linişţea ce pîlpîia la Paşala.
O urmărea cu priviri lacome de cum se ivea în prag. Unduirile ei cu fîlfîiri rotate îl zăpăceau. Abia pleca, că iar o întorcea cu bătăi moi în palmele cu perne trandafirii de osînză. Pasul Varvarei mărunt, dar negrăbit, gesturile mîinilor ei subţiri cu degete lungi, toată făptura ei purtînd frăgezimea vîrstei... Şi aerul ei supus ascultării... Ochii plecaţi, zmeura buzelor...
Zi dinaintea Crăciunului creştinesc. Către îndeseară. Bătuse din palme Omer şi după perdea răsărise Varvara. Pe divan, terciuite de greutatea lui, zăceau pernele de puf în neorînduială. Varvara apucă să deretice, să bată pernele stîlcite, să le adune pe cele căzute... Omer adtilmeca zborul şi, ca din vis, îi prinse mîinile. Varvara fu mirată. Dădu să o cuprindă. Varvara se uimi. Palmele lui lunecau înciudate. De sub turbanul prăzuliu, de pe frunte, pica sudoare. În ochi, priviri care nu mai priveau, buimace. De uluire, Varvara tresări deodată şi dădu să se desprindă. Omer şi-o apropie cu putere. Pierdu turbanul. Dădu să o sărute. Ea îi smulse cu dinţii fire din barbă. Jocul îl întărită şi-l silea să nu iasă decît biruind. Îi apucă bluza şi trase. O sfîşie dintr-o smucitură. Dădu iar să o sărute. Fata îi muşcă degetele. Trinta se împleticea în pernele în care se îngropau. încleştată, printre dinţii strinşi, îi şuiera în faţă, în urechi :
— La-să-mă !... Spur-cat!... La-să-mă !... Spur-că-ciune a-fu-ri-sită !

Gîfîia obosită. Omer îi strivea gura. Fata îi înfipse unghiile în obraji şi le trase ca o grapă, adînc. Dîre sîngerii se iviră pe faţa celui întăritat. Varvara, în zdrenţe, izbea, lovea cum nimerea. Istovi. Se frînse fără cunoştinţă..Omer stăpînea trupul fără vlagă, cu chiotul dorinţii lui. Supuse fata, acoperindu-i goliciunea cu bicisnica lui grosolănie. Săruta sinii, gura, ochii închişi...

Buiacă, Varvara se smulse din iatacul blestemat. O ţinu apoi tot o fugă prin zloată, prin frigul lui decembrie, pînă sub fereastră la mătuşă-sa Ilina. Ruşine îi era. Sînge îi şiroia din tot trupul parcă. Plîngea sîngele vieţii ei.

Se trezi din înspăimîntarea care o mînase ceasuri întregi. Cîte ? Cît i-a trebuit ca să ajungă de la Paşala în satul ei, la prispa mătuşichii Ilina ? Pe nimeni nu mai avea mătuşica în lume. Numai pe ea a ştiut-o de cînd are zile. Şi-acum să vină la ea, să-i spună... Junghiuri îi străbăteau trupul o rană.

Cîinii se dădeau la copiii cu colinda. De pe mal, departe, se auzea :

Sus, boieri, nu maai dormiiiţi...

Mătuşa veghea singură-singurică. Nici mîţă în cotlonul cuptorului ei, nici potaie în tindă, numai ea şi numai pe Varvara o are. Şi ea... scîrbă îi era de ea ! Ce să povestească ? Cum să intre ? Mătuşa Ilina era sub icoane — icoane de lemn, afumate-negre. Un picur de lumină, ca de sub pleoape, clipea în ceaşca din firidă cu firul de feştilă răsucit din în.

Că s-a născut Domnul bun, Leroi-Ler !
În sălaşul lui Crăciun,
Leroi-Ler !

Şi ea, ca înjunghiată. Să-i spuie bătrînei ? Ce ? Avea s-o gonească! Se înspăimîntă. întoarcere nu era. întuneric înainte, ca şi în urmă.

Se zbăteau zăvozi în laţ.

„îs ai lu' Ciovică, că-s departe, înspre Sîrca !”Spaimă, deznădejde, fiori de moarte o năpădiră. Rănile trupului i-au îmbolnăvit şi sufletul curat încă. Totul pustiu.

Tinereţea ei, sfîşiată o dată cu trupul înjunghiat de moarte. În zdrenţe, Varvara-i o zdreanţă. în ochi i-au îngheţat lacrimi mari, două, care rămîn să-i tulbure privirea ce nu mai vede. Umbră, se îndreaptă în neştire spre fîn- tînă. De gheaţă sînt ghizdurile, dar fierbinţi sînt pe lîngă trupul şi sufletul ei. Fără să mai poată gîndi, fără să mai aibă ce gîndi, răpusă — o nălucă lunecă în fîntînă.

Urmele de sînge de pe prispa bătrînei Ilina, de pe piatra fîntînii au arătat nevestelor care au venit a d'oua zi dimineaţa cu cofele după apă ce s-a întîmplat.

Scoaseră fetica de-o înmormîntară mai departe de fîntînă, iar puţul îl astupară. Din ghizdurile dărîmate pe locul unde a fost fîntîna, a prins să lăcrimeze apă. Apă mai limpede ca înainte, apă bună, rece — rouă. A rămas şipotul şi a crescut susurul lui, de i-au pus oamenii uluc şi adăpătoare. Cruce de mesteacăn pe mormîntul fetei veghează amintirea groaznicei, neaflatei nenorociri.

A rămas şipotul Varvarei şi sătuiagul s-a împlinit, s-a închegat pe amintirea aceasta de blestem ; astfel roaba curţii din Paşala dădu nume aşezării dte-i zice de-atunci *Varvara.*

Cîte n-au vorbit oamenii în Crăciunul acela despre ce se întîmplase. Şi-au dat toţi cu gîndul, dar n-au rămas să înţeleagă

decît că la mijloc e o blestemăţie. Numai obrazul rău zgîriat al lui Omer ar fi dezlegat întrebările lor. Dar cui s-ar fi arătat să i-l vadă

?De acel Crăciun al Varvarei s-a vorbit cale de zile, jur împrejur. A aflat şi Dragomir cînd într-o noapte a mas la moş Toloacă. A înţeles... Teamă îi era acum de Sultana. S-au întîlnit cu mare grijă, dar cu mare primejdie în odaia bătrînului. Sultana spăimîntată se supunea dragostei, fără plîngere, străină-străină. Îi încolţi haiducului un gînd fulgerat din cel despre Varvara. N-a scos cuvînt nici către moş, nici către fată.

S-au văzut ultima oară Dragomir cu Sultana în noaptea Bobotezei.

Şi-au spus atunci tot răul strîns.

— Sultană ! dăduse Dragomir să-şi înceapă dojana şi aştepta un crîmpei de semn, oareşicare.

— ...Tu îţi schimbi pielea ! I se ascuţeau omului privirile.

— Ce dacă ? ! repezi o vorbă iute, ne-a-ei, Sultana.

— Şi uiţi... mă uiţi ! spunea fără să o asculte Dragomir, urmîndu-şi gîndul amar.

— Nu mai ştiu ce gîndeşti, nu-mi spui...

— Ce ! Ţi-am spus vreodată ? făcu iar fata.

Fu rîndul voinicului să amuţească.

— *Nimic !* apăsă Sultana.

-— Mi-eşti... te înstrăinezi de mine... Şi îi apucă braţele ; le răsuci. Străină mi-eşti !
— Mă sperii ! Şi ochii ei se căscau înspăimîntaţi.
— Cu dragostea mea ?
— Cu ea !
— Sultană ! se răsti Dragomir, strîngîndu-i grozav umerii care tremurau într-un spasm de durere. Ce-i cu tine ?
— Lasă-m'... ! şi Dragomir citi un cearcăn de spaimă şi silă. Se uimi şi-i strigă ameninţător atunci.:
■— Sultană !
— Nu te mai iub... şuieră şi-i tremură, fără să poată fi astîmpărată, buza de sus. De sudori reci era învăluită.
— Taci ! Dragomir îi stîlci obrajii de gingii pînă podidiră lacrimi mari în ochii fetei şi ţîşni sînge dintre dinţi.
— Diavol şchiop ! zvîrli fără glas Sultana.

...ai să mai auzi de mine ! Şi-i strivi gura însînge- rîndu-i-o cu gura lui lacomă

— .Noapte bună, moşule ! spuse împleticit, ştergîndu-şi cu dosul palmei sîngele. Trînti uşa cu zgomot, fără să se mai ferească de nimic, şi ieşi în beznă. De-afară, tropote de cai se auziră pe prundul apei în sus.

Au trecut de la Bobotează săptămîni şi săptămîni... Murmurau apele din topirea zăpezii, abureau în soare nămeţii şi pădurea prindea viaţă în mugurii brumăriigăl- biori care încolţeau.

De Dragomir nu s-a mai auzit în astă vreme. Nimeni, nici chiar tovarăşii lui n-aveau să prindă ce încolţea cu

mugurii deodată în mintea lui, întors alt om din noaptea aceea a Bobotezei.
Paşala pufăia tihnită viaţa negrăbită a celor cîţiva trîndavi pe valul de griji al robilor care le împlineau la semn voile.
La Paşala trindăveau Aii cu Ismail, îngrăşaţi şi rurae-iori. în iatacul ei, citind, cîntînd la dragul ei harmonium, îşi petrecea timpul Hedye. Se avea bine cu toţi şi nimeni n-avea ce să nu-i placă la ea. Călare, singură mergea prin uliţele sălaşului, mîngîia copiii golaşi, le da dulciuri. întreba de bolnavi, de bătrîni.- Prinsese cu drag boabă de limbă românească şi gîngurea şi ea. *Căprioara* era pentru bătrîni, *duduca* pentru băietani. Fusese prietenă, altfel nu ştia să fie, şi cu Varvara. Bănuise ce se întîmplase .cu fata. I-a spus şi lui Nazim, lăsîndu-l să înţeleagă că nu-i de cinste unuia ca Omer asemenea faptă.

Cu Sultana iarăşi era prietenă. De la Hedye, ţăranca prinsese multe subţirimi după care inima ei jinduia, nă-răvită de mai înainte, de cînd cu munca la curţile boierilor

Fuierea. Nu uita destoinicia lui Radu la dezmierdat, dar nu-l mai dorea. Voia altceva, nelămurit, nepătruns încă de mintea ei. Ar fi vrut să fie ca Hedye. îi învăţa pasul, apucăturile, felul

.Nazim era musafir la Paşala. Venea numai pentru Hedye. Timp de trei săptămîni, în decembrie, stătu zile imai multe. Mediné, de asemenea, rămase atunci lîngă el. Selim şi Mustafa, bătrînul, mai toată luna lui decembrie au tăn- dălit prin iatacele pregătite fiecăruia, dormind şi ghiftu- indu-se, pufăind din narghilé.

Robii şi roabele Paşalei n-au prididit trebile în ăst Crăciun. De-aia i-au zis *crăciun turcesc,* că mai mult pentru ei a fost Crăciunul, pentru turci. Greu le-a fost, că veniseră, pe lîngă Paşa cu femeile, şi prietenii — vreo opt. Iar la ceata de oşteni, straja de totdeauna, se mai adăuga- seră de la Brăila din cetate vreo treizeci de

spahii călări, sosiţi pe urmele lui Nazim. Şi nu numai atîta. De Crăciun, Nazim avu musafiri. Adusese din Brăila, bine încotoşmă- niţi, neguţători străini. Nu lipsea Cornélius Vogt, olandezul zbîrcit, cu faţa ca pielea de gîscă opărită. Oursel, franţuzul şugubăţ cu părul de mătase şi buze abia o linioară ele arnici. Nu lipsiră van Brugge şi neguţătorul veneţian Giuseppe Argani. Grecii veniseră şi ei : bătrînii Janake Palamas şi Elefterie Dossios, umblaţi mări şi ţări.

Ce încurcală de limbi a mai fost ! Ca în logofeţia de pe ţarmii Bosforului. Îşi aduseseră unii fetele dumnealor şi domnişorii şi ciripeau prin toate ungherele Paşalei, ca în turnul lui Babei.

Poftiţi au mai fost părintele Ghedeon cu Teofil, arhon- darul de la Reavăna, Macarie şi fiu-său Radu, cu nevestele dumnealor.

Din nou prilej de alte orînduieli de agonisire, „că nu ştie omul' cîte ceasuri are şi turcu', cît rămîne în Brăila.” Omer, încercănat şi cu barba lăsată mai mare, să-şi acopere păcatul însemnat pe obraji de Varvara, a vorbit şi-a tot vorbit în ăst Crăciun. A pus multe alişverişuri la cale.

Cu dible şi cobze, ţiganii n-au tăcut decît ca să asculte dorinţa unora. Fuierea bătrînul şi Hedyé după el — la care se mai adăugă Ghedeon, măcar că grec de neamul lui — cerură să audă, cîntate din gură de starostele cobzar, balade bătrîneşti. Apoi Nazim voise să asculte, în hang de dairale, jocul giamparalelor cîntate de meterhaneaua adusă din cetate. însoţită abia simţit de o ţiteră şi o scripcă, Hedye cîntase şi ea, de la inimă, cintece din ţara ei.

Trei zile a fost atunci numai ospăţ şi băutură. Prin cele odăi, ferite cu ivăre şi umbre, coconi pehlivani şi chiar boieri cu neveste s-au înfruptat din îmbrăţişările furate, mai mult silnice, ale *roabelor chipoase nevoie mare,* unele mai ceva decît jupîniţele dumnealor ghilite cu prisosinţă.

Iar a treia zi, ziua închinată arhidiaconului Ştefan, şi mai şi.
N-au prididit robii, nevestele şi fetele lor, să care şi să aducă, să taie şi să frigă. De mîncat, au mîncat pe apucate resturile ciugulite. Policandrele şi sfeşnicele şi-au înceţoşat atunci — ca o prevestire — lumina multelor luminări cărora, în zăpăceala mare, nu se mai găsea cine să le reteze mucurile. în poiana curţii, rădvane, căleşti, cai înşeuaţi şi oştire. Străjerii au fript carne, au mîncat şi-au băut într-una. Făclii de răşină şi-au jucat văpăile pe feţele schimonosite, în privirile saşii de băutură. Au fost acestea la ceasul cînd în inimi de părinţi se înnodase teama ca necinstirea să nu cadă blestem pe copilele lor. Cine s-ar fi putut împotrivi furiei beţiei, patimilor dezlănţuite.
Serile, polei sticlise pe şindrila coperişurilor, pe pri- chiciul fîntînilor, pe crengile arborilor, pe pălimare şi în încrustările stîlpilor. Ziua, soare cu dinţi, arămiu, înroşise zăpada aşternută de-un lat de palmă, fără să aibă putere decît s-o înmoaie la amiază. La asfinţit omătul prinse coajă grunţuroasă, iar noaptea atîrna plocate de promoroacă întregii firi — şi-n părul cailor, şi-n barba oştenilor, pe coviltirele carelor şi pe roţile cu şine de fier ale caleştilor.
De pe dinăuntru se înăduşiseră ochiurile de mică ale ferestrelor. Izbise în ele chiolhanul zgomotos de le întindea ca pielea de pe tobă.
Sultana, la asemenea petreceri, a înflorit. Despre moartea Varvarei a avut să spună în sinea ei : „O proastă ! Nu ştia ce-i viaţa ? Păcat ! Ar fi aflat şi ea !” Întîrziind, pri- vindu-se în apa oglinjoarelor dte argint ale vienezei, Sultana se pieptănase ca şi ea, cu cozile urcate spre creştet şi încolăcite coroniţă. Se îmbrăcase întrebînd-o pe He- dye la alesul gătelilor.
La petrecere fusese şi Radu cu nevastă-sa. Pe sub privirile de ascunsă dihonie ale Teodorei, Sultana trecea mîn- ■dră, căutînd parcă să-i spună : „Vezi-mă şi vezi-te şi pe tine cît de puţină şi nesărată eşti pe lîngă

mine ! Pe cînd 'eu — uite-mă — numai flăcări !” Aii a fost şi el de faţă. I se arătase şi lui neasemuită printr-atîţ muieret.

Sultana a îmbiat cu carafele, ea a purtat tăvile cu fripturi şi plăcinte pregătite de bucătarii turci sosiţi ajutoare. A curs vinul prin căni, prin cupe şi pahare mari de-o oca, şi din ele pe ulucul gîtlejului s-a împrăştiat, dulce şi tare, în vinele chefliilor. Radu a urmărit-o pe Sultana cu priviri pline de înţelesuri şi dorinţi.

— Sultană ! îi şopti pîndind-o într-un ungher.

Dar ea i-a chicotit în faţă :

— Vezi că te află jupîniţa ! Hi-hi-hi ! şi s-a strecurat zvîrlugă lunecoasă din mîinile lui.

Nu mai era taină pentru nimeni că Sultana împarte cu Aii, noapte de noapte, podina de lut a cuptorului, în pită- rie. Seara, cu zăvorul pus pe dinăuntru, în miros bun de colaci fierbinţi

şi în dospeală de aluat frământat de curînd, frămînta şi el trupul nesătul, lacom, al Sultanei. Pentru ea, Aii ţinea şartul dezmierdărilor pe care le înţelesese din destoinicia lui Radu, cu mîngîiat domol ori pripit şi sărutări lungi, focoase, puse de-a valma pe gură, pe grumaz şi pe sîni. Ei,

dar şi spinul din ochiul lui Aii îi biciuia carnea, trezind-o cu ghimpele ce-l cunoscuse şi din ochii aprigi — de fiară, le spunea ea — ai lui Dragomir. Nu mai avea ruşine Sultana. Cînd voia, umbla ea după Aii, chemîndu-l cu privirile, cu trupul

.După ultima întîlnire cu Dragomir, trăia dezlănţuită. Se făcuse cu ai ei rea, batjocoritoare, poruncitoare. Nici nu mai voia să ştie dte cătun. Din curte nu mai ieşea. De tai- că-său, nici să mai audă. Mitrofan Vlahu, prăbuşit şi de băutură şi de necazuri, trăia pe prispele altora, din ce se îndurau să-i dea. Nu-l dorea nimeni, că-l judecau cum era, om de nimic, trîntor şi beţiv. „Păcatele fie-ti” ! spunea lumea. La curtea lui Fuierea, mergea o dată în săptă- mînă şi atunci ca să despice buşteni, pe băutură şi pe un codru de

mămăligă. Ajunsese Mitrofan Vlahu un hîrbar. El singur, un hîrb.
Cînd s-a dus odată la Paşala, Sultana l-a omenit şi cu de-ale gurii şi cu băutură, d'ar i-a spus că de mai vine nu-l mai cunoaşte : „Mă faci de ruşine !" i-a strigat mînioasă, El a blestemat-o.

Blestem de beţiv, dar blestem de tată

.PARTEA A TREIA Fremătau satele

CAPITOLUL ÎNTÎI

Ar fi vrut Dragomir să pedepsească pripit neruşinarea Sultanei. O socotea a nu fi străină nici de pricina cu moartea Varvarei. lancu şi Pîrvu, chiar dacă nu-şi arată încă împotrivirea pentru acest gînd, semne însă dau la iveală de aici

Cât ţinu petrecerea la Paşala, Dragomir, fără să se arate cuiva, se trăsese cu ortacii lui în munte la un metoc îndepărtat al călugăriţelor, metoc unde veniseră la petrecere şi maici de la Sfînta monastire Ileana, să-şi mai uite mirosul de tămâie şi de miere din ceara luminărilor.
în răgazul de acolo, la metocul bucuros de oaspeţi, răsfăţat de grija „preacuvioaselor mironosiţe", hrănit din belşug şi cu loc unde să-şi culce ferit capul, a oblicit Dragomir gînduri şi fapte care să cresteze războjul timpului. Şi-a împărtăşit chibzuielile, fireşte, lui lancu şi lui Pîrvu. Le-au meşterit împreună pe cîte feţe le-au venit în minte, pe îndelete. Aşteptau acum vremea potrivită, să pornească făptuirea.
în sufletul haiducilor şi într-al ţăranilor, moartea Varvarei a lăsat şi ea urmă adîncă. Nepieritoare de adîncă,

deşi nimeni nu ştia cum se întîmplase. Taina rămânea sub obroc. „Cum de s-a putut strecura Varvara pe sub veghea strajei, prin poarta curţii. Seara numai, noaptea poate, cine ştie cum... Şi să ajungă zdrenţuită, ca vai de ea. Să răzbească pe timp de iarnă pînă sub ochii mătuşii Ilina... Şi ca să nu se arate bătrânei batjocură... Să se încumete, la anii ei, la asemenea fapt! Cine o nenorocise ? Care din cetate ?" Toate acestea stăruiau a fi întrebări fără răsipuns. Se ¡cutremurau oamenii, dar cerbicea multora se învîrtoşă. Dragomir gîndea mai mult. El alt trai şi-alesese. Se răzvrătise. Gata era să treacă la faptă.
Să răzbune cele multe necazuri venite de pe urma boierilor, a călugărilor şi-acum, adăugite, de pe urma turcilor.
Că Sultana nu se desprinsese de la curte după cele întîmplate suratei sale, Varvara, asta întărea bănuiala lui Dragomir despre vreo cîrdăşie cumva a femeii lui cu ticăloşii făptaşi. Că Sultana nu părăsise pităria curţii, însemna că „ o dată cu pâinea îi înfrupta şi ou dulceaţa trupului ei pe vreunul, ba, cum să nu, pe mai mulţi chiar ! Ha-ha-ha !" gândea încruntat Dragomir.
Iarna ar fi fost să slăbească veghea poterilor, dar moartea Varvarei înăspri iarăşi paza curţii de la Paşala. Ce izbuti să afle Dragomir fu că, după isprava care a dus la moartea Varvarei, două cete cutreierau preajma Paşalei, nu cît căutând pe cineva, ci ca să aibă bună tihnă cuibul de huzur al curţii lui Nazim.
Cei cinci flăcăuaşi daţi de Fuierea ăl tânăr se împărţiseră călăuze, pe şleauri şi poteci, la două cete de călăreţi turci : una cu Mfhu al lui Doiciu şi Ene al Cucului, alta cu Lixandru, un nepot ghebos al lui Mitrofan Vlahu, împreună cu Roiban şi Velciu. Pîlcul de străjer! rămaşi la Paşala, după cele petrecute cu Varvara, era acum de douăzeci.
Socoată era să intre în legătură Dragomir, Iancu şi Pârvu cu cei cinci flăcăi, care atunci când s-au întâlnit se dovediseră că sânt de parte-le. Se gîndi să se

strecoare pînă în cătun la Paşala şi să-l pună pe Dositei Toloacă în nodul legăturii ce trebuia să i-o facă cu vreunul din ei.

Ce voia să înfăptuiască Dragomir era să pătrundă într-un fel în curtea Paşalei şi, ridicînd roată satele, să prăbuşească cetatea. Din puterea lor s-ar mai căpăta în-găduieli şi unele uşurări şi din chinga mănăstirilor şi a conacului. Asta voia să făptuiască şi, de bună

seamă, să afle şi de cum trăia Sultana şi s-o smulgă de pe dospeai a cuptorului. Pentru el ? Nu. Sultana nu mai era a lui. Să fie de-acum a oricui, dară să şteargă ruşinea de a o şti trăind în curtea blestemată de unde se trăgea şi moarte

aVarvarei. Ca să intri însă în cetate, trebuia un vicleşug straşnic cu care să înşeli străjile.
Se împrimăvăra. Da frunza. Firul ierbii cuteza să se ridice drept spre lumină din pămîntul sătul de laptele zăpezii topite. Copitele cailor călcau pământul fără sunet. În aerul proaspăt al codrului se auzea numai foşnetul mărunt al frunzişului tînăr, iar păsăretul se chema să se drăgostească, prin meşteşugite triluri de dor gîlgîite din guşă.
Se înnegurase. Cei trei mergeau pe potecă, unul în spatele altuia, descălecaţi, cu caii ţinuţi strîns de dîrlogi. Numai urechi. Făcură înconjur spre apus şi răzbiră peste cîmp de-a dreptul la Dositei Toloacă, la care se strecura- seră, cu două zile mai înainte, Pîrvu singur, noaptea, vestindu-l pe om de venirea de-acum.
— Cine va veni ? întrebă Dragomir intrind la moş Toloacă.
— Mihu şi Ene ! Precum mi-ai' spus.
— Bine, şi când ?
■— Se întorc noaptea ! Or rămîne mai în urmă cu vreo socoteală şi s-or repezi încoace !
— Aşteptăm !
Mihu şi Ene au venit. S-au arătat bucuroşi de treabă şi hotărîră and şi cum să se întîmple isprava.
— Pe Aii unde-l găsim ? întrebă Dragomir. în loc de răspuns cei doi tăcură privindu-se. —- Ei ? întrebă scurt Dragomir.
— Care nu ştie...
— ...că nu are a se mai sfii acum ! îngăimară ei.
— Unde ? se răsti haiducul.

— Păi, în pitărie......pe cuptor ! Zi ! spuse Dragomir lovindu-se cu pumnul în frunte.

— Gînd nu-s la el, în iatac !

Potriviră rosturile toate : drumul prin pădure, capcana... Cine va intra în curte. Cine şi cum vor ţine străjile. Cine îl va călăuzi la pitărie ori la iatacul lui Aii.

Dar nemulţumiri îi necăjeau amarnic pe fîrtaţii de haiducie : Iancu şi Pîrvu. Gîndurile Dragomirului nu se făceau cunoscute şi lor chiar pe de-a întregul, iar din cele cîte le erau împărtăşite nu cu toate erau împăcaţi. Şi, mai tinerei, nu se încumentau încă să-şi spună neted păsurile. Aşa acum. Adică numai de-atîta să fie ei buni ? Oare nu fusese vorba să ridice satele ? Nici că mai voiau să gîndească şi, înciudaţi pe ei singuri că nu deschideau gura să se rostească, se întunecau şi mai rău, li se încleştau fălcile.

C A P I T O L U L   A L   D O I L E A

încep a se spăimînta şi boierii că robii moşiilor pornesc să se răzvrătească. Alexe, pribeagul, ivit aci, adevereşte că roată pînă departe freamătă satele de paharul plin cu rele din robia fie la ciocoi ori călugări, fie la turcime

Boiereasa Zamfira, a dumnealui Macarie Fuierea, şedea în acea după-amiază însorită de început de april faţă în faţă cu noru-sa Teodora şi migăleau, să omoare vremea, fiecare cu de-ale lor. Boiereasa da să petreacă un fir de borangic auriu printr-o urzeală, închipuind cine ştie ce mărunţiş de podoabă femeiască ; iar jupîniţa Teodora, fără culoare în obraji, cu mişcări- molatece ca din somn, descurca un ghem de fire pentru boldul gherghefului ce odihnea pe o mescioară lăcuită lîngă ea. Ferestrele conacului erau deschise şi, pe adierea ce din cînd în cînd pătrundea pînă în odaie, ajungeau porunci şi vorbe răzleţe, măcăituri, piuituri, scheunat şi nechezat : viaţa curţii cu toate orătăniile şi lumea ei de slugi.

Boiereasa a bătrînă nu obişnuia să doarmă niciodată după-amiaza, dar acum îi veni din senin un căscat, ca un suspin.

— Ce-i, maică ? Ţi-i somn ? întrebă fără să aştepte vreun răspuns noru-sa.

— Parcă... nu ştiu cum... primăvara asta.

— Daa !

— Nărăvaşe. Piii, te ia cu un plictis !

— Chiar plictis ! întări uşor Teodora.
— Tu barem mai ai viaţa în faţă !
— Viaţa ?
— Copiii...

— Asta-i ce mă mai ţine şi...A ! dar cum ? Ori v-aţi sucit toatele de oînd cu Varvara ! îşi îmbulzi vorbele bătrîna, fără vreo pricină^ întemeiată.
— Ba, pe-o parte...
— Adică, ce vrei să spui matale ?
— Brava ei !
— Cum vine asta ? Ce-ţi trece prin cap ? sări de-a binelea soacra.
— Zic că avu curaj şi suflet în ea.
— Păi, sigur ! Că se hăndrălesc prin răchite şi prin poiene cu fitecine şi vin cu burta la gură, nu se mai ţine seama ! Sigur !
— Ei, aia e *dragoste,* mamă ! Tinereţe ! Din silă, e nu ştiu cum...
— Şi-asta ce-a fost ? Ce-a însemnat asta, rogu-te ? Ce i s-a întîmplat mai mult decît se întîmplă tuturor, odată şi odată ?
— Da' cu unu' de legea ta...
— Da' şi-aşa, ce ? Turcu nu-i om şi el ? Şi dacă a fost dintre cei mari. Ce ? N-ar fi înzestrat-o frumuşel ? I-ar fi găsit şi-un ginerică, te pomeneşti !
— Vorbeşti cu păcat, mamă !
— Ba, martor mi-i Dumnezeu şi Maica Precista ! Da lumea asta, nu ştiu, zău ! Te uiţi la ei, n-au după ce bea apă, da' ambîţ şi sclifoseală, mai rău ca la domniţe !
■— Să ai fete şi să...
—■ O, să fi avut eu vreuna să-mi vină şoldită, apoi.”
Şi boiereasa Zamfira se aprinsese bine, uitînd ce spusese cîteva clipe mai înainte şi dîndu-se de gol. Un zîmbet lumină faţa Teodorei care nu-şi ridică ochii din lucru.
Din geamlîc se auziră paşii grei, rari ai boierului Macarie.
— Să mă slăbească ! Ai auzit ? Dacă ea nu iese, ailaltă nu iese, ne-apucă vara cu ogorul nesemănat! Striga către unul din vătafii ce se ţineau după paşii lui. Ori de cînd cu Varvara, ăţi gîndi că, gata, stăm şi cugetăm la nemurire.

— Euîîî... să vedeţi ! se bîlbîia vătaful arcuit din spate, învîrtind cu degetele pălăria.Am zis ! Hait, şterge-o ! Toţi la treabă. Fără împotrivire ! Şi să nu mai mi te plîngi ! Lămuraşte-te singur, ori dacă nu, ţine-i acasă şi munceşte tu pentru toţi ! Dar treaba să meargă, munca să fie făcută, cumsecade şi la timp. Hait, şterge-o !

Şi Macarie Fuierea îşi împlini gestul lui obişnuit, smucind de sfîrcul mustăţii cu două degete de la mîna stîngă. Trînti uşa între el şi vătaf şi trecu din geamlîc în odaia unde şedeau cele două femei. După ce îşi mai smuci o dată firele mustăţilor şi căută să-şi netezească barba neagră, bogată-stuf, scotocind-o cu degetele pieptene, se porni să-şi mîie gîndul ca şi cînd ar fi fost singur.

— Ei, istorie ca asta ! A-nnebunit lumea !... Nu mai e de trăit !

Şi dădu să smulgă iarăşi fire din capătul mustăţii care, de-atîta tras, era mai ridicată de partea stîngă decît de cea dreaptă.

— Dar ce-i, Macarie ? întrebă nevastă-sa.

— Nu, zău ! Dumnealor vor să nu mai muncească. Cînd le cauţi se pun să nască !

— Ce s-a întîmplat, tată ? aruncă într-o doară Teodora.

— Ei, istorie ca asta ! îi da înainte Fuierea, necăjit pe mustaţă şi umblînd de colo pînă oolo prin odaie, cu dreapta înfiptă în şold. Ba nu ! În primăvara asta, nu ştiu cum, dar au intrat dracii în oameni. Nu te mai înţelegi de loc cu ei !

— Cum ? Ce mai vorbă şi-asta ? voi să ştie Zamfira.

■— Se-ncumetă ! Nu-mi place nesupunerea... Şi Radu mă tem că-i prea slab... Am să le pun picioru-n prag !

— Ce e, omule ?

-— Ce s-a întîmplat ? făcură pe rînd Zamfira şi Teodora.

— Că sînt mai puţini de cînd s-au smuls ceia spre Paşala ! Că nu trebuia să-i las... Lucru mult, braţe puţine ! Pe urmă, şi Radu ăsta, nu-ş' cum ! Dădu cinci flăcăi buni zdraveni să umble haihui, dujîă haiduci ! Ei, istorie ca asta !

— Şi?

Şi ? Nărozia aia cu Varvara i-a zăpăcit! Că acum oSă-mi fie frică de ei ! Ei, istorie... O să iasă la muncă toţi, toate, pînă la una... Să nască pe cîmp, ca scroafele... La muncă !
— Macarie ! îi tăie avîntul boiereasa, cu reproş pentru aşa vorbe faţă de Teodora.
Iar dânsul profită de întrerupere să-şi sugă cu basmaua năduşeala feţei.
— Să mă pun cu Paşa pentru ei ? Ce-or fi vrînd ? Cinste pentru mine că mi-a cerut oamenii. Este ? Şi cu fetica aia, ce ? Ehei, cinste că s-a luat de ea !
•—■ Nu-i aşa ? se grăbi Zamfira să-şi întărească cu gîndurile lui Macarie vorbele de mai înainte către Teodora.
— Vai, mamă... dădu cu mirare să spună Teodora... cum puteţi judeca astfel ?
Urmară aşa pînă ce boierul le lăsă în mijlocul vorbirii.
La masa de seară se găsiră toţi : bătrînii Macarie şi Zamfira, Teodora cu Radu, copiii cu dădaca.
— Unde-mi umblaşi, Radule ?
— Ca să-mi răspunzi ! Ştii că nu-mi place să... răspundă la întrebare.
— Ca să-mi răspunzi ! Ştii că nu-mi place să...
—^ Am dat ocol cimpului ! ştiind că asta era ce-ar fi dorit bătrînul.
— Şi?
— Munca ? Merge !
— Dar *cum* merge ? Tîrîş-grăpiş ? Braţe puţine ?
■— O să meargă !
— Atunci, *nu* merge ! Dă de-a-ndăratelea, sau cum ?
— Merge, tată, am spus. Şi-o să meargă...
— O să... Ei, istorie ca asta ! Mai dăduşi şi pe ăi cinci să taie frunză-n codru ! Să s-aţină după dălhăucu' ăla de Dragomir... Aia ţi-e că s-a dus după el Sultana ? Hai ? făcu fără să vrea să lovească în el bătrînul, ştiind de legătura ce-o avusese fiu-său.

— Macarie ! se răsti nevastă-sa.Tată ! spuse, ca să-l oprească, Teodora.
— Să punem degetu' pe iotă !... Cam aşa vine ! nu se lăsă Macarie.
Iar Teodora, spuzită uşor de-o roşeaţă, plecă mai mult privirile ei serbede peste mîncarea ce-o avea dinainte şi urmă să clefetească din ce în ce mai fără poftă.
Radii, ca să schimbe drumul vorbirii, îl înfruntă pe tai- căsău :
— Dar zecile de braţe ce le-ai dat — de suflet — la Paşala, alea nu le înnumeri ?
— înnumără-le !
— Toloacă !
— Cu ăsta şi fără asfta... Mai bun de vorbă şi-asmuţeală decît de...
— Bine, dar treaba e treabă, caută la braţe ; om în putere şi meşteşugar. Îţi muncea ! Au plecat şi copiii lui ! Slavă Domnului, unu şi unu ! Nu-ţi părea rău de lintea şi bobul ce-ţi mînca ! Isaia, Daniil, Ilie şi fetele... Păuna şi ailaltă, cum îi spunea ? Smaranda !
— Ştii şi fetele, fiule Radule ? Ha-ha-ha !
Dar Radu luă firul oamenilor plecaţi la Paşala :
— Urjumă, Huţu, Moisei...
— Ei, trei-patru...
— Dar cîţi cu ei ? Cîte suflete ?
— Cîte ?
— Toloacă era cu vreo paişpe-cinşpe ! Buni la muncă, socotindu-i şi pe cei de doişpe-treişpe ani, nu ?
— Cum nu ! Ce, ăştia să facă degeaba umbră pămînlului ?
— Cu gineri, cu nurori, cu nepoate, cu nepoţi, trec şi peste douăzeci ! Dacă pui şi copiii răsăriţi, ajungi la douăşicinci-douăzecişopt !
— Mdeh ! îşi ciupi cîteva fire din mustăţi boierul cel bătrîn.
— Şi Urjumă cu ai lui ? A fi vreo zece-cincispece.
— Mi-i ştii, mînzule !... Şi-mi place ! Ei, istorie...
— Da' Huţu şi Moisei ?
— Şi ei, da !

— Ce oameni ! Şi dulgheri şi timplari şi... la orice muncă gata cu ai lor. Dar Florea Tătăraş era să-l uit.
— Ajungă-ţi !
— Alte vreo douăzeci de suflete. Uite, tată ! Şi să mai ştii matale că acum, pentru munca de primăvară, mi-a cerut iar oameni. Mazilu e printre ei, cu alţi vreo zece... pentru două săptămîni ! Tocmai cînd şi noi avem atâta nevoie de braţe !
— De ce nu mi-ai dat de ştire şi mie ? Unde o să ajungem aşa ? se răsti sărind în loc boier Macarie.
—■ Nu ţi-ai fi dat încuviinţarea ? Te-ai fi împotrivit ? Stătu să se gîndească bătrinul şi, trecută mînia, răspunse :
—■ Dreptu-i, dar... Rămînem noi, vezi... apoi trecînd la glumă, ca după ceva bine orînduit : Da ! îţi ştii oamenii, fiule Radule. îmi placi !
— Îi ştiu şi pe ei, într-un fel !
—• Adică femeile şi fetele lor le ştii altfel ? pătrunse iar cu ascuţiş Macarie. Ha-ha-ha ! Ei, istorie...
La asemenea vorbe, Teodora împleti trei cruci pe piept, îşi înnodă plînsul în gîtlej şi feri, ducîndu-se la cele noduri încîlcite din ghemurile ei.
Safta, una din slujnicele care argăţeau aducînd tăvile şi dînd la masă, strecură din colţul ei o vorbă :
— Stăpână, e Alexe... şi-ar vrea să-l vadă pe boier Radu !
Bătrînul auzi şi strigă :
— Să-l ia dracu' !
—- Macarie ! La sfînta masă ? Şi Zamfira, ridicîndu-se, îşi răstigni cu trei degete adunate, de deasupra frunţii pînă sub pîntece şi dintr-un umăr în celălalt, o cruce de fariseu. Să vină, Safta, spuse apoi blînd femeii.
în cuibarele scunde ale slugilor de la curtea' conacului Fuierea, răznite într-o lăture pe lîngă grajduri şi coşare, oaspete bine sosit din vreme în vreme era Alexa. omul lui Dumnezeu, cum nu se supăra el să fie asemuit cu fiul prea credincios al împăratului Romei, din legenda ce o ştiau din gură în gură bătrîni şi tineri.
Venise şi-acum cu Nastasia lui, măgăriţa înşeuată cu şa de lemn, pe care nimeni niciodată nu-l văzuse călare. Numai

desăgile aninate, de-o parte şi de alta şi iarna — încălecată ca un călăreţ — o pală de fîn.

Alexa era om fără de vîrstă. Bălan, cu părul auriu, moale. Purta plete, desfăcute într-un fel în creştet, ridicate din faţă spre ceafă. De la tîmple îi curgeau pe după urechi, rezemîndu-se bucle pe umeri. Era înalt, spelb, cu fruntea senină, ochii — sub arcade adînci sprîncenate — blajini, verzui. Buze răsfrinte.

Nimeni nu ştia cînd, unde s-a născut, de unde vine şi încotro se îndreaptă. Cutreiera ţara. La un greu, da fără preget ajutor. Şi cînd nu hoinărea, citea. De-asta se şi trăgea mai mult spre mănăstire; găsea acolo cărţi. Da şi pe la boieri. Mai găsea uneori ceasloave şi pe la ei. Se aciua cît, citea şi-apoi pleca mai departe. Încotro ? Nu ştia nimeni că nici Alexa nu ştia.

— De unde vii acum, bade Alexa ?

— Viu, vezi, frate, dinspre început şi merg către sfîrşit ! Şi nu mai trebuia să-d întrebi multe, se întregea singur. Temător că nu l-ai înţeles, vorbea lin, mai departe :

— începutul e naşterea : a lumii sau a omului. Sfîrşitul e moartea, a noastră, pe rînd. între un capăt şi celălalt e trecere, mers, un drum fără întoarcere, fără oprire. Şi de stai în loc, te împinge timpul, vremea. N-aibi grijă de asta ! Se împlineşte, aşa cum sigur este că întoarcere spre îndărăt nu-i !

Se găseau unii mai isteţi, care să vrea să-l încurce. La conacul lui Fuierea era Crivan şi Roiban, bătrînul. Cum şedea Alexa pe scăunaş cu trei picioare, la masă rotundă, joasă, cu ceva de-ale gurii şi-un pahar cu vinaţ dinain- te-i — că din toate se înfrupta fără lăcomie — ciorchine erau oamenii pe de lături.

— Dar dincolo de început ce-i ? îl împocişa Crivan.

— Este iar început, un început mic, din ce în ce mai mic, pînă către neştiinţă. Şi-acolo, mă tem ! Asta e taina» ceea ce nu se ştie ! De ea, într-un fel sau altul, ne înspăimîntăm !

—■ Dar dincolo de sfîrşit ?

— Acolo e nesfîrşitul !

— Adicătelea iar taină ! îl lua Roiban deodată.

— Nu, după sfîrşit e **fără-sfîrşitul.** Curgerea n-are sfîrşit ! E într-una, mereu !
— Şi Dumnezeu atunci cu puterea lui, unde-i ? se ivea Dascălu, cel care citea din cînd în cînd, la slujbe mari, în strană la mănăstire.
— N-ai grijă de-asta ! El este în arbore, ca şi în spic, în floare ca şi în pasăre, în om ca şi în lume. Deopotrivă. El e schimbarea, e mişcarea, tocmai trecerea asta, frate, fără de sfîrşit, dintr-un început fără de început şi un fund fără de capăt. E marea cea mare, noianul de ape şi e pămîntu] roată. E bobul cu sămînţa lui. Aerul de jur împrejur. Ce frumuseţi! Şi noi ne sfădim. Ne tăiem. Cine are, mai vrea. Cine n-are, i se ia şi ce are şi e gol ca degetul. Păcat! Cînd aveau să-şi lămurească lucruri mai de seamă, întâmplate în jurul lor, oamenii tăbărau pe el. Acum erau şi nemulţumirile cu necinstirea fetelor, a nevestelor, pe lîngă atîta batjocură şi bătaie. Moartea Varvarei stăruia, cutremura. Cum dinainte de Crăciun l-au ştiut o vreme la Reavăna şi altcîndva la mănăstirea Ileana, voiau să-i afle gîndirea pentru asemenea ispravă.
— De Varvara auzişi, bădiţă Alexe ? îl întrebă curios Roiban bătrânul.Auzit, frate ! Aşa le spunea tuturor, toţi erau **fraţi.** Lăsă ochii o clipă în pământ, apoi îi ridică încet şi cu mîi- nile âmpreunate atîrnîndu-i ântre picioarele depărtate, fără altă mişcare, urmă : Pildă e fata şi semn de răzvrătire. Câte nu păţesc ca ea ? Dar câte fac ca ea ! Mare frământ a fost în biata fată. Aşa se întîmplă cînd scîrba umple sufletul. Se varsă toată. Se sleieşte sufletul ca o fîntînă. Au crezut că Varvara a spurcat fîntina şi-au astupat-o şi din ea izvor a dat. A lăsat semn trecerea ei ! Cîţi nu ne ducem şi nu lăsăm nimănui nici lacrimă pe geană, nici pomenire de vreo faptă... Şi Varvara — şipot! Cînd omul ştie să se sârbească, ajunge şi cuţitul la os. Atunci sufletul varsă, cuţitul taie. Cînd nu te ştii scîrbi, înduri şi suferi mereu. Dragomir şi Iancu de la voi, şi Pîrvu din părţile mănăstirii de ce au luat drumul codrului veţi întreba ? Ia, scîrba. Şi aşteaptă scîrba lor, şi-a altora, răzvrătirea !
— Ce-a fi ?
— Ce vr ei să spui ?

—- Cum, bădiţă ? întrebau o dată cu Crivan. Roiban şi Dascălu, toţi cei îmbulziţi să asculte.

— Sînt revărsări din preaplin, frate ! Că sînt margini peste care dacă mai pui un pas te prăbuşeşti. Apa. Pui căldarea pe foc. Trece ce trece şi-odată dă în clocot, într-o clipă. Atât. Asta i-a fost. Revărsări sînt şi în viaţă. Coarda de-o-ndnzi, dă un sunet gros. Mai întinzi, bîzîie, apoi zbîrnîie. Şi sunetul, din ce încorzi vîna, se ascute, ţiuie şi după asta... coarda plesneşte. Ce se întîmplă cu oamenii în parte, se întâmplă şi cu mai mulţi deodată, întîi a fost cu haiducia lui Dragomir, Iancu şi Pîrvu... Ei, ş-apoi, în iarnă, s-a întîmplat nenorocirea cu Varvara. Semne. Nu se trece nimic fără să lase urme. Şi cînd n-o vezi, tot este. Trebuie să fie ! Uite, am să dau acum roată pe de rînd...

Safta veni într-un suflet şi da să ajungă pînă unde era Alexe, acoperit ciucure de oameni, să spună că îl aşteaptă „boieru' „.

— Bine, frate, acuş îs şi la el ! spuse cînd îi ajunse vestea. Am să dau roată prin cîte toate satele. Voi trece şi pe la şipotul Varvarei şi-n satul mănăstiresc şi la Reavăna, la maici la Ileana şi la Paşala. M-oi dumiri într-un fel... că, ce bun mai mare **în** viaţă decît cunoaşterea ? Şi se ridică de pe scăunel. E ca o foame — să cunoşti oamenii, lumea, să-i cunoşti cu sufletul. Sufletul lor pus în cărţi, în fapte. Te apropii astfel şi de începutul lucrurilor şi de sfârşitul lor. **'Încet,** încet. Cu cît ştii mai multe, se şi împlinesc. **În** gînd mai cu seamă. Atîta şi atâta ! Vorbea rar. Se urmărea nu doar ca să-şi placă auzului, ci ca să-şi ţină strunit gîndul. Liniştit, desfăcu braţele, ca şi cînd ar fi dat să înoate. Oamenii îi deschiseră pîrtie, ca în nămeţi, să treacă.

În prag, de lumina mare a zilei, duse mîna la ochi, îşi netezi pletele cu palma. Trecu şuviţele pe după urechi. îşi scutură cu un gest moale capul pe care nu purta niciodată vreun acoperământ : doar în viscol mare răsturna o desagă. L-au întrebat cîndva şi de ciudăţenia asta. „Frate — le-a răspuns atunci — pasărea şi toate celelalte vieţuitoare, florile, arborii stau despletiţi sub cer. Cu ce au a se acoperi ? Adam şi Eva — sau cum le-o fi fost să se cheme strămoşii omului — erau ca păsările, ca florile. Nu

se ruşinau, n-aveau să aştepte unul ca celălalt să i se în-
chine. Veşmintele au venit cu greşeala, cu minciuna. Ele
acoperă. Dau să acopere ruşinea, urîtul, spurcăciunea.
Port creştetul descoperit, să n-am ce scoate în faţa cui nu
găsesc cu cale că merită închinăciune. Pasărea se închină
numai cînd bea apă !”

Sunîdea ca dintr-o depărtare de vis şi li se părea oamenilor că Alexe le citeşte dintr-o carte găbuită într-un cotlon al sufletului.

Lumina din curţile conacului era strălucitoare şi fiindcă florile pomilor împodobeau primăvara cu omătul lor, înmiresmat, şi fiindcă sub meri şi caişi şi fel de feluri de alţi pomi, prinseseră joacă Mărioara şi Mircea, copiii lui Radu. Mircea alergă înspre Alexe de cum îl zări. Aşa se întîmpla întotdeauna. Alexe se lăsă mic, până spre înălţimea lui, îl cuprinse cu mîinile de umeri, uşor, abia atingîndu-l şi i se uită în ochi, zîmbindu-i.

— Miroea !

— Bădiţă ! şi copilul se oglindi în ochii lui şi surise.

De multe ori, cînd dădaca era aţipită, se aşezau pe un
buştean şi vorbeau ca oamenii în putere amîndoi. îşi po-
vesteau fiecare păţaniile şi fiecare asculta pe rînd. Pasă-
mite, Mircea, copilandru la vreo cinci-şase anişori, mult îi
plăcea să fie luat drept om mare şi asta numai Alexe,
„băditţa”, o făcea cu el.

Acum — şi-aşa se întâmpla ades — îl strigară deodată pe copil şi Mărioara, surioara lui de şapte ani

şi dădaca. Poruncă era, vezi bine, să nu-l lase să vorbească cu Alexe

.,,Să nu-i sucească copilului capul cu cîte-n lună şi în soare !”

■—■ Mircea, vino încoace ! —■ Mircea ! îl chemară iar amîndouă.

— Tu n-auzi ? se oţărî Mărioara.

— Ce vrei ?

— Ştii ce-a spus mama !

— Ce ? se bosumflă băieţaşul.

— Vino încoa' ! strigă bătînd din picioruş soru-sa.

— Du-te, copile ! Şi-om mai vorbi noi altă dată ! Hai,, acuşi lasă !. spuse Alexe domol şi copilul dădu să plîngă. Cînd, în silă, ajunse şi dădaca îl luă de mînă, auzi Alexe vorba lor :

— Ştii ce-a spus mama ! zicea Mărioara frăţiorului. ,,Ce i-o fi spus ? Bieţii copii ! Cum sădesc unii ura în îngerii ăştia”, se amărî Alexe.

— Ce ? Ce ştiţi voi ? îl auzi pe Mircea zicînd supărat.

— Ştii tu ? îl batjocori Mărioara.

,,Oe ştiţi voi ? Adevărat! Ce ştiţi voi ?” mai spuse în sine badiţa urcând treptele spre geamlîc.

— Ziua bună, boier Radu, făcu Alexe intrînd încetişor şi rămînînd, după mica înclinare, în faţa uşii pe care intrase, fără să fi ciocănit mai întîi.

— Bună ziua ! Ce-i, Alexe ?

— Boier Radu, prădalnica de foame m-a adus... Aş mai citi prin cele cărţi, cu voia dumneavoastră !

— Iar cărţi ?

— Iar şi într-una, că niciodată nu-i de-ajuns !

— Dar de treabă nu ştii să te iei ?

— Cînd a fi greul cu greul, Alexe nu pregetă ! E bine în tot timpul să se găsească unul odihnit, care să pună umărul şi să descoasă cu mintea nefrîntă la mijloc şi limpede, nu buimacă de obidă ori de cazna muncii peste puteri. Astfel gfindesc. Să fiu la izbelişte feştila gătită să dea lumina de trebuinţă !

— Filozofie ! Ştii ce-i aceea ?

— Poate ce-am spus adineaori !

— Ei ! într-un fel... ar fi.

în odaie erau numai ei. Radu avea pentru Alexe o pizma amestecată cu teamă ca de ceva ce-l depăşea. O ştiau, simţeau amândoi asta.

— Alte bucoavne a mai strîns boieru' ?

—■ Mai sânt câteva, aduse de la Râmnic !

— Aşa ! se lumină Alexe. Ar trebui să fie cărţile în casa omului ca boabele pe ştiulete : că-s dulci ca ciucălăii de lapte !

— Vorbeşti ca poeţii, Alexe !

— Ce laudă ! Prea mare pentru neştiinţa mea, boier Radu ! Şi după o tăcere : Mi-e în gînd să învăţ !

— Ha, ha, ha ! Ce vrei să ajungi ? îl batjocori Radu. Cărturar, dascăl de Psaltichie ?

— Să ajung... să ştiu mai mult, să cunosc mai multe. Bine e cînd ştii ! E ca o scaldă în pîrîu la nămiaza lui Cuptor. Mi-i dragă învăţătura şi drag mi-e s-o spun şi altora !

Radu se aşeză pe-o parte într-un jeţ şi căută să ia „limbă” despre ce gîndesc oamenii pe-acolo pe unde o fi umblat Alexe, şi-apoi şi despre oei de la conac. De aceea, ca să-l cîştige, îi făgădui :

—• De bună seamă, cărţi ţi-oi da ! Cîte una. câte una ! Să le citeşti .aci. nu [9]

— Mare mulţumire primiţi, boier Radu !

— Dar spune-mi ce mai gîndesc oamenii pe unde ai fost ?

Dintr-o dată Alexe tăcu. Apoi, cu puţine vorbe, ştiut fiindu-i că Radu era umblat la carte prin locuri despre care uneori îi vorbea şi lui eu încântare, spuse :

— Boier Radu, tulburarea apelor. Viu de pe mai departe şi-acum oi trece pe la satul dumneavoastră — şipotul Var- varei. Mă îndrept spre mănăstiri. Pe mai departe... nici pe-acolo nu-i linişte ! Robii strîng fierea în sîn şi-s amari ca nuca în coajă verde. Sudoarea le încinge fruntea cu doagă silnică şi braţele strîng ce-apucă. Măselele se calcă între ele ca pietrele morarului, pe sec. Tulburare şi scrâşnet.

Aci — semne ni se arată — haiducia, moartea... Dragomir, Varvara...

Alexe vorbea silabisind aproape fiecare cuvînt, singur, desprins de celelalte. Pe Radu îl urmărea, privindu-l drept în ochi, să-l vadă cum ia înţelesul vorbelor lui. Aci Radu îl opri :

— De l-ai întîlni pe Dragomir prin codrii Reavănei, află-i gîndurile ! L-oi întoarce poate la cele cu lege !

— Acu' ?! După omorul Varvarei ? Că omor a fost. Şi după alte nelegiuiri, podvezi, după robia la turci ! Cei din Paşala, traşi nevolnic acolo... Neveste, fete necinstite... Bărbaţi în putere bătuţi... E ce-am auzit. Ce-o mai fi să aflu... Dragomir să se întoarcă ? Acu' legea e la ei. boier Radu, şi fărădelegea aiurea !

—■ Răzvrătire, adică ? scrîşni Radu.

— Cocleşte veninul. Năpădeşte. Ochiul se învineţeşte. Ca oţelul se face şi-atunci...

— Şi-atunci ? mîinile lui Radu strînseră una spătarul jetului, alta mototoli pulpana veşmîntului.

— Se-adună. Ajung atunci de se înţeleg pe-un singur gînd şi toţi se fac una ! Pîraiele curg în Dunărea bătrînă şi Dunărea n-o opreşti, curge nestăvilită ! Oamenilor suferinţa le dă albie !

— Destul ! se răsti Radu mînios.

— ...destul tocmai cît să pornească apele şi-atunci în calea lor nu e să fie oprelişte decît la marea cea mare.

— Unde?

— Unde se îneacă răul ca într-un potop de răsplată.

Radu se răsuci în el ca într-un burghiu. Vorbele nu-i plăceau, cum nu-i pe plac să-i vorbeşti omului zdravăn de moarte. Să se arate slab faţă de un vîntură-ţară ? E pic de adevăr în ce spune, dar şi multă visare, închipuire. Îl îmbată cele de prin cărţi... Şi crede că şi aievea e asemenea. Nerozia lui!

De aceea, Radu se însenină cu ascunsă prefăcătorie şi7 — Paşala petrecu prieteneşte pe Alexa, ca nicicînd altădată, să-i arate cărţile din iatacul lui.

Alexe desfătatu-s-a răgaz de-o săptămînă, citind cu nesaţ, lăcomindu-se să desprindă învăţătură din gândurile strînse în buchii.

Porni apoi cu Nastasia colinda prin cele sate vremuite de necazuri. „învăţătura din carte, suflet fărâmă din sufletul celui ce s-a străduit să o adune. Dar învăţătura şi din cartea vie a vieţii care mînă cu tine spre alte limanuri, mereu fără popas, cînd liniştită şi tulbure-n adîncuri, cînd zăticnită la pripoare şi zbucnind atunci năpristan ! Viaţa omului, viaţa lumii care se petrece şi se trece cu naştere de prunci şi odihnă de bătrâni, altă carte de cetit cu strădanie, cu sîrguinţă". Astfel gîndea Alexa pornit drumeţ. înlăuntru, lumea lui, apă pe faţa căreia să se răsfrîngă lumea mare dimprejur. Afară april, cu pomii în floare — o spuză de zăpezi — cerul senin şi adierea îmbălsămată de miresme proaspete.

CAPITOLUL AL TREILEA

în care apare mătuşa llina, ridicînd ţărănimea la răscoală

Mătuşa llina, după moartea nepoatei sale Varvara, era nor negru de furtună. Se lumina numai ca să fulgere şi se auzea numai tunînd. Găsea răsunet. Vuia, ecou pentru cei loviţi în vreun fel, fie de urgia turcească, fie de munca peste putinţe mănăstirii, fie de sleirea pe ogoarele boiereşti pentru un blid de linte şi un boţ de mămăligă.

Robia nu însemna numai muncă. Mai era şi prădalnicul do bir viu, ce nu încăpea să fie scris pe nicăieri în hrisoave, decît în pofta mădularelor asupritorilor, încinşi de leneşă şedere şi năstruşnică izvodire din plictis.

Viermuiala asta dospea ca o drojdie. Mai ales de la haiducirea celor trei ştiuţi de oei din partea locului. Mai cu seamă de la moartea cumplită a ruşinatei Varvara.

Semne se mai arătau şi altele să fie. Flăcăi se rînduiau să tragă în

codru alături de cei trei haiduci — cîntaţi şi-ri cîntecele satelor şi-n doina ciobanilor. Bărbaţii, cei cu copile sau neveste necinstite, încă şi ceilalţi, luminaţi la fulgerele mătuşii llina, începeau să trăsnească, să se aprindă pălălaie la cea mai mică pricină

.Trecea, într-o zi din acel april, pe sub plocatele mirositoare ale ciorchinilor de flori albe din zarzări, pe uliţa dintre căscioarele satului boieresc Varvara ; trecea mătuşa llina cu capul îmbrobodit, cu testemelul petrecut peste gura cu buzele strînse, rele.. Mergea domol, dar hotărîtă. Nu ridica ochii, dar nu-i scăpa nimic. Părea că n-ar cunoaşte pe nimeni, dar cîţi o întâlneau îi spuneau ei întîi „ziua bună” şi tuturor le răspundea pe nume.

Avea Ilina vreo şaizeci de ¿ini, dar zdravănă. De mult „fără om”, cum zicea singură, fără copii — a avut doi şi s-au prăpădit de mărunţei — şi-o luase pe Varvara la ea. Mătuşa, înaltă, plină, fără prea multe zbîrcituri, era puternică, preţuită şi temută şi la curtea lui Fuierea şi pe la mănăstiri — la călugării „şoltici” şi la maicile „preacurvare”, că aşa îi socotea. Munca ei destoinică era căutată pretutindeni. Neastîmpărată muncea voiniceşte, fără preget şi fără mulţumită decît dacă se încredinţa că lucrul a fost degrabă şi bine îndeplinit. Sfatul şi ocara ei erau deopotrivă : căutat unul, ferită cealaltă. Gura mătuşii Ilina detuna şi împroşca, uguia şi alina ; deschidea şi vindeca rana, spinteca şi cosea tăietura.

Cu broboada vişinie, cu testemelul alb şi o scurteică liliachie pe mărgini cu blăniţă sură de iepure, mătuşa Ilina pornise „prin vecini”.

— Bună ziua, tuşică ! îi ziceau nevestele cu doniţele de apă pe cobiliţe, cu poalele în brîu.

— Sărut mîna, nănaşă ! i se plecau finii şi botezaţi şi cununaţi.

— Să trăieşti, Ionico ! Mulţumim dumitale ! Bună ziua, Costandină ! Mulţumim, fine Ilie ! răspundea şi ea după fiecare în drumul ei. Pe după ştergarele trase peste ferestruici de după muşcate şi cerceluşi, alte capete îi aflau drumul : „Trece lelea spre Mazilu !”. „Da-ncotro s-o fi ducînd mătuşa ?”, „Tată, uite-o pe uliţă”. „Iar îi a vorbire”... „Ce-a fi ?” spuneau capetele din pervazul ferestilor, către vreunul de-ai casei. Din cei întîlniţi făceau unii cale întoarsă pe urmele paşilor ei. Din cei zgîiţi de după ştergare, mulţi îşi luau căciula ori, doar cu vreo treanţă pe umeri, porneau după ea. Alţii, cîţiva, fereau din calea Ilinei. Oală, logofătul de la curtea Fuierei, ăl cu gura cusută şi cu bărbia opărită, roşie şi spânatecă — că nu-i mai răsare fir în ea — om însemnat — rău cu slugile — el, de-o văzu pe bătrână, sudui şi se înfioră. Iar Gherghel, care da să meargă spre casă, se trase din prag şi nici nu-i dădu „bună ziua”. De când l-a ocărit ca pe-un om de nimic, să n-o mai vadă. „Ce-are ea cu Riţa mea !? Că se dă boieru' la ea, şi-ăl tânăr şi-ăl bătrîn ? Dacă-i cum îi ? Cu carnea ca trandafiru' ! Păi ce ! Trăim noi bine şi făr' dă griji ? La

nevoie Riţa — ce face, ce drege — scoate cu «vino-ncoace«- şi din piatră seacă ! Ilina ? Să mă slă-bească ! ,,'Tu-i a mamă dă ghiespe !"
Pînă ajungea unde ar fi fost să se îndrepte, pe urma Iii—nii erau roi oamenii, iar unde intra, se umplea cămăruţa, prispa şi mai stau şi pe sub streaşină, în bătătură.
Aşa, acum, mătuşa „avea o vorbă" cu alde Mazilu.
— Bună ziua, fa Todosie ! zise bătrîna către nevastă pă- şindu-i pragul. Ce-ţi face Mitea ? Tot boşorog ?
— Ba, s-a mai... dădu să răspundă femeia.
— Hai ? Ia să te văd, Mite, ia. Stai aşa ! Ba, n-ai teamă ! pipăia spinarea bărbatului numai vărgi de două deşte ; carnea vtfnătă, plesnită, cu dîrele mustind zeamă galbenă, urită. Şi strîngînd mai rău din buze, adăuga Ilina : Te-a belit bine ! Şi către nevastă : Ce-i pui, femeie ? Ai grijă de om, că-ţi trebuie şi ne trebuie !
Mitea Mazilu, întins pe burtă, gemea printre sudălmi. Rămasă în mînă cu cîrpa umedă de zeama rănilor stor-**coşite, mătuşa Ilina se întorsese către murmurul celor care** intrau în chiţimia lui Mazilu. Prin aburii din răsuflarea şi năduşeala duhnind **a** tutun şi spirt, a ceapă şi **a** iuţeală de jeg, arătă cu degetul spinarea zdrenţuită a celui bătut.
— Momîilor! mîrîi către gloata înghesuită : capeţe pleşuve, miţoase şi zbîrlite, perechi de ochi plînşi, cîrpiţi, plecaţi, scăpărînd ori abia trezindu-se la vorba ţepoasă a bătrînei.
— Momîilor ! ridică Ilina glasul. Vită să fii şi-ţi arăţi cornu' ! Da* voi ? Băă ! Holbaţi-vă ! Zgîiţi-vă ! Mitea nu-i unu' ! **A** fost bolnav, n-a ieşit două zile la munca turcului. L-a belit ! Na-vă ! O să vă roadă osu' ! Caval o să facă din ţurloaiele voastre ! P-a lu' Profir o ştiţi ? Ei, Profire, fă-te-ncoa' ! strigă cînd îl zări pe om dintre alte capete. Ce i-a făcut Mărioarei tale ?
— Ce să mai... mătuşă... ! face omu' strîngîndu-se între umeri.
— Asta-i ce plătiţi voi ăştia de vă dă boierul turcului! Da' p-ăi din Paşala i-aţi întrebat cum îşi petrec ? Aud ? Băă, din două una : ori cu Oală-logofot, taie, frige, bea, mănîncă, în voile boierului, pe spinarea noastră ; ori îţi

împărţi nevasta cu conacul ca Gherghel... îţi dai fata la pofta Radului şi-atunci nu înghiţi beciu şi bicele. Ori... Momîilor ! Vita dă să-mpungă, da' voi ? îşi arunca Ilina privirile custuri usturătoare peste sprîncenele încruntate, peste frunţile cu moaţe de păr năclăite de sudoare : — „Aşa el !” „Este !” „Dreptu-i”. „Şi noi ce zicem !” „Stăm momii.” Bre oameni ! se încrucişau începuturile de vorbă din tăcerile de cîteva dipe care rămîneau printre ameninţările bătrînei.

Strigătele ei creşteau, cînd pe după suman îşi scotea ritul cîte unul din cei pe care îi ştia fricoşi şi speriaţi. Îi zgîltîia :

— Butule, Vlade ! Vlăduţu mamii ! Căldicelule ! I-ai molipsit pe toţi ! Şi tu, Chiţorane ! I-ai speriat pe toţi cu chiţăiala ta ! Şi după o clipită, înălţîndu-se pe degetele picioarelor, înaltă şi-altminteri, ameninţa : Pîrliţilor ! Butule şi Chiţorane, ch'iţăiţi că n-aveţi ce pierde decît sărăcia voastră de prostie. Nu nevastă, nu copilă, nu vreo moştenire nici cît beţia lui Buligă.

Se porni atunci o foială printre cei adunaţi şi Butu cu Chiţoran opăriţi de vorba Ilinei, înghiontiţi, izbiţi cu ţurcanele, cu genunchii şi cu pumnii, dădură să scape din înghesuială şi să o şteargă. Rămaseră cei mai dîrji, cei păţiţi în vreun fel.

— Mătuşă ! începu vorba Profir, om cu nevastă tînără, frumuşică şi vrednică foc.

— Ilină, ha ! îi strigă Ţăpurdei.

— Ce-am face ?

— Hm, că... !

Ceee ? acoperea Ilina ifosele lor mărunţele, nelămuririle. Uite, aşa ! Şi se propti lată, cu

picioarele desfăcute, cu braţele încrucişate pe ţîţele ei bolovănoase : Ori întoarceţi dosu' la bicele turcului, ori ridică-i poalele ne- vesti-ti sau fiică-ti şi cheamă spahiii ! strigă ea, însoţin- du-şi vorbele cu gesturi. Aşa ruşina, înteţea

.Cînd rămaseră cei care scrişneau din fălci şi îşi izbeau pumnii de tîmple ori îşi zburleau chicile încîlcite, Ilina spumega. Spumega, nu mai striga şi nici poalele nu şi le mai sălta.

—■ Bă, fiţi toţi ca unu ! Aveţi flăcăi mîndreţe. Voi, ditamai oameni ! Roibane, Velciule, tu, Profire. Dar el, dar tu. Darmite Mazilu... Is ei, cei din codru' Reavănei, îi ştiţi, cu alde Dragomir ! P-ormă băieţii voştri. Bag' seamă, să ne ţinem de ei. Zic, şi să fim laolaltă cînd ne-o-ncinge răul care creşte ! Să ştiţi !

— E !

— ...'Te-n... ! se-ndemnau aprinşi de vorbele bătrînei bărbaţii, nevestele, flăcăii, fetele.

— Ce gîndiţi ! Semn de la ei ni-i ! Da' să fim gata şi noi ! Pă-dă-rînd : la conac ; la satul monastirii, cu cei de la colibele Paşalei, nici mai vorbesc. Pă-dă-rînd fierbe lumea <le urgie !

— Este !

— Aşa-i !

— Păi ! zicea într-un glas suflarea adunată.

— Şi-atunci ? Gata să fim... Că cic-o da vîlvălaie din spuză, din scînteie, suflet să punem, să joace flacăra înaltă şi mare ! Se-nchircea bătrîna şi se răsucea cuprinsă de jar : Varvara ! Voi ştiţi ! Lumina mea ! Singura !! Ruşinea ei ? O spală apa şipotului ! Şi nu lăcrima. Pe urmă, ca blestemînd, se adună într-un tunet şi fulgeră cu braţele ridicate, năprasnică : Varvara e una, haiducia flăcăilor două ! Dar cîţi s-au prăpădit de cînd cu Paşala ? A !? Da' Luca, băiatu' Lui Dositei Toloacă, şi Mircea, nepotu-său ! Da' Maria lui Drăghia şi fiică-sa, ofticoasa, moartă tot atunci ! Să-i mai socotim ?

— Ce să m' ! zicea unul.

—■ Ira ! ziceau alţii mîniaţi.

— Of ! se auzea murmurul oamenilor din aburul năduşit al capetelor.

— ...Da' cei tăiaţi şi biciuiţi atunci ? Şi-apoi ? Necinstiri ! Neveste şi copile ! Ruşinea peste casele noastre. Şi bicele (îl arătă pe Mazilu) şi beciu' şi ce-o mai fi ! Peste corvezi şi biru' ăsta viu de ocări şi necinstire ! Mătuşa trase aer mult în piept, cu zgomot, şi urmă : D-aia

şi io ! Gîndiţi c-oi sta pe prispă cu crăcii adunaţi sub cur ?! Ilina merge cu satu' ?! N-o să mă mai ştiţi ! V-o spun ! Na ! (Şi bătea cu pumnul în palma ei, ca buturuga într-o ţeastă.) Măcar de m-o jupui şi pe mine ! Na ! Aşa !

Zbucium rămase în urma ei. Întărîtare. Mazilu nu mai gemea ; înjura de grijanii şi irozi. Gloata de oameni se despică de cărarea prin care se împinsese afară mătuşa llina. Sătenii se jurau cumpliţi, întărindu-se o ceată pe cealaltă cu pumnii, bătînd amarnic căciulile, înjurînd a răzbunare, setoşi ca ogorul crăpat de arşiţă.

Afară, deasupra creştetelor acestei mulţimi arsă de jarul lăuntric, cerul străveziu, curat cum îi cleştarul, purta caere zăpezite ici-colo, fuioare de plete şi chici dărăcite de adierea răcoroasă, jilavă, mîngîiere frunţilor întunecate ale oropsiţilor.

C A P I T O L U L   A L   P A T R U L E A

În care ni se arată ciracii jalnici ai boierimii şi tagma^ călugărească din sinul căreia e de mirare cînd se ridică un Calist, arhimandritul, ce e să priceapă nădufurile ţărănimii şi să fie lîngă ea la sorocul apropiat al răscoalei

Născociri, născociri ! Atîtea podoabe, cine stă să le cîntărească, să le ştie, să le vadă măcar ? Împinşi sînt întruna să gonească muncind, să vrea să strîngă... din asta rabdă, îndură. Dacă ar privi în jur, ar găsi înţelegere de-ar lumina şi pe dinăuntru !

La cîteva palme de ochii lui, pe un fir plăpînd de iarbă crudă, se aşezase o musculiţă. Firul se legăna cu ea. Muscu- liţa şezu întîi astîmpărată. Pe urmă, cu picioarele amîn- două dinainte îşi netezi capul, bine-bine, şi le şterse unul de celălalt. Apoi cu două picioruşe de dinapoi îşi netezi de cîteva ori, şi pe o parte şi pe cealaltă, aripile ca de ţiplă. Se mai odihni şi zbură. Pe ridicătura zvîntată unde se lungise cu pîntecul şi coatele pe-o dăsagă goală, sub ochii lui, un şir de furnici. Harnice, mergeau undeva departe, unde nu vedea cel care le privea. De după muşuroiul furnicilor, o broască ţestoasă greoaie, negrăbită, se istovea să ajungă în frunzarul unui lăstăriş, la cîţiva paşi spre malul gîrlei ce se auzea şopotind.

În aer pluteau avîntîndu-se ori sitari, ori vreo codobatură cu pene de cenuşă. Din slavă coborau cîntări înecate în

susurul apelor de primăvară ale Sîrcii alte dăţi matcă sea-
că. Nagîţi cu ţipăt jalnic cătau să destrame pacea ano-
timpului şi, spre cele bălţi, oglinzi pe zare, fîlfîiau agale
aripile lor rotunde. Din mustul omătului topit, care aburea
din huceaguri şi făgaşuri adumbrite, se ridica miros
de pămînt : răsufla pămîntul. Şi-o dată cu răsuflarea lui se
sălta, zvîcnea firul ierbii şi geana crudă a mugurilor.
Alexe, stînd aşa — privind, ascultînd, mirosind — molfăia
dumicaţi număraţi de pîine şi muşca dintr-un măr amărui.
Nastasia păştea înspre zăvoi, pe un tăpşan lăturalnic
drumului ce — dinspre conacul Fuierei prin Var- vara —
duce la aşezările robilor mănăstiraşti şi mai sus, chiar la
portalul ogrăzii monastirii Reavăna.
,,Şi-a pierdut biata fată potcoava de la stîngu' de dindărăt.
Să nu şchiopăteze. L-oi ruga pe fratele Dumitrache
Drăghia, când a fi să ajungem încetişor, pînă îndeseară.
De-i e să aibe oaspeţi, tragem la el.” Nastasia — i-o fi auzit
gîndul — se apropie, se uită în lungul drumului şi- apoi la
Alexe.
Desprins de şleaul cel mare, în dreptul mogîldeţei pe care
se lăţea ca un găinaţ de hultan conacul şi curtea boierului
Fuierea, drumul urca pe firul Sîrcii străbătînd Varvara şi
da în grămădeala colibelor de lut acoperite cu stuf, din
satul mănăstirii.

în satul Reavănei, în miezul lui, chiar în acest drum, se afla fierăria lui Drăghia. Fratele ăl mare silit a fost să se tragă la Paşala, unde s-a aşezat cu necaz ; Maria, nevastă-sa, muri de năduf, iar Lixăndrinei i s-au aprins şi mai rău bojocii şi, cu toate grijile lui moş Dositei, muri pe prispa lui. Mîndreţe de fată ! Dumitrache Drăghia era cel rămas în satul de baştină. Şi cum dinainte muncise la foalele lui frate-său, a încropit fierăria cu uneltele lăsate de cel strămutat şi a ţinut-o mai departe. De lucru da satul şi mănăstirea. Care, teleguţe, atîtea erau de dres la ele ; caii de ham şi de călărit, măgarii de povară, toţi trebuiau potcoviţi. Dumitrache avea treabă mai ales spre primăvară. Cînd începeau arăturile, uneltele toate treceau prin mina lui mai întâi. Şi cei din Varvara tot la Drăghia şi le aduceau. Aşa că, din zori pînă în noapte, ciocănea şi bocănea înfundat făurăria lui Dumitrache. Ajutor daşi Tilică a lu' Cintezoi, potcovar de felul lui, care îşi vedea nu-şi vedea de treabă, dar altul nu era. Doi copilandrii dădeau la mînă sculele, ţineau fierul în cleşte, aţî- ţau cu foalele focul. Zor şi spor, mai mult Dumitrache şi ucenicii decît Tilică. Oricum, se ajuta cu el mai răzbit la şotii. îl îngăduia, că uneori — rar, dreptu-i — şi-a lu' Cintezoi se lua cu nădejde de treabă. Şi, pe urmă, pen- tr-o glumă a lui se mai usca năduşeala şi neştearsă : „Rău cu rău — îşi spunea Dumitrache — da' mai rău fără el ! Avea dreptate. Cu seara, cînd sta după asfinţit să se lase întunericul o dată cu intrarea cirezilor în sat, ajunse şi bădiţa Alexe, cu Nastasia lui, să-i zică lui Drăghia ce strîngea tocmai inelul pe butucul unei roţi de la teleguţa mănăstirii :

— Bine te-am găsit, frate Dumitrache !

— Bine-ai venit la noi, bădie !

Şi cu toată pripeala ce-o avea treaba, că „popii” voiau să se întoarcă chiar în aceeaşi seară la mănăstire, Dumitrache îşi şterse palma în şorţul de piele înnegrită, şi cuprinse dreapta subţire a lui Alexe.

— De mult n-ai mai catadicsit pe la noi, bădie Alexe !

— Ei, roata lumii e mare şi... oînd dai prin locuri noi, întîrzii la cele vechi. Prietenii aşteaptă.

— Cum să nu ! încuviinţă din inimă Drăghia.

— Da', frate Dumitrache, vezi şi de Nastasia mea. Şi-a pierdut potcoava şi mi-e să nu să vatăme... Doar pe ea o am. În lumina jăratecului, în care suflau voiniceşte foalele, se aprinse şi faţa lui Alexe, într-un zîmbet bun. Dumitrache îl văzu şi se însenină la fel :
— Te grăbeşti ?
— Niciodată ! La ce ? Ce e să se întîmple, se întîmplă ! Întîmplă-se !
— Atunci îi bine ! Lasă-ţi fetiţa aci şi...
— Aşternut şi prispă găsesc la tine, frate Dumitrache !
— Mai încape vorbă ! Da' şi-o cană cu lapte !
— Mulţumită îţi spun, frate ! După ce se uită la munca fierarului şi la calul pe care-l potcovea Tilică, mai întrebă : îs careva de la mănăstire încoace ?
— Buluc !
— Care?
— L-am văzut pe stareţ, pe Teofil şi mai erau... Care era, mă ţică ? Că tu ieşişi mai iute la teleagă...
— Păi era, nea Dumitrache, eraa, făcu copilandru căruia îi spusese *ţîcă,* suflînd înainte din foaie.
— Ei ? Ei ? îl încurajă fierarul.
— ...eraaa ! Stăi, că-ţi zic : Isaia şi Meletie.
— Vezi că ştii ?! îl mulţumi pe băiat Dumitrache.
— Da* mai era unu' ! Unul mare, frumos. Nu-ş' io cum îi zice ! şi strigă de la locul lui de muncă, tare, înspre afară : Măi, nea Tilică, cine era călugăru' ăla mare, frumos, ăla slabu', bre ?
—■ Care m' ? răspunse şi-al lu' Cintezoi, bătind caiaua în copita murgului. Era stareţu', arhondăria, Isaia dănţuieşte şi Meletie de la Athos ! , — Ei ? Şi-ălaltu' ? îndemnă ţică.
— Calist, vrei să zici ?
— Calist, bre, Calist! se bucură copilul.
— Auzişi ? încheie Dumitrache.
— Tot soboru' ! făcu Alexe.
— Sînt la Cănuţă gîndesc, că la Libearcă... adăugă meşterul, dar copilul sări :
— Nu, nene Dumitrache, sîntără în odăiţa curată, a din fund, la nea Cănuţă.
— Mă, mă, mă, toate le ştii ! se minuna Drăghia.

— I-am văzut şi d-aia ! dumiri ţîcă.
— Eee ! mă trag şi io la Cănuţă să dau „ziua bună” mărimilor de la Reavăna, zise Alexe.
— Vin şi eu cum 'oi isprăvi, bădie.
— Hai!
Lingă fierărie era crîşma lui Cănuţă. Crîşmă şi han. Peste drum de Cănuţă, crîşma cu cerdac mare şi înalt a lui Libearcă. Fiecare cu marfa lui, fiecare cu drumeţii lui. La Libearcă : vinul îndoit cu apă ; măruntaie de vacă şi berbec. Muşterii erau din cei de-acum, tocmai din seara trecută rămaşi. La Cănuţă : vînu' în legea lui, mesele acoperite, albe-albe. Frecat lună, peste tot. Ştergare şi flori în fereşti, rogojini şi rumeguş pe jos. Mîna gospodinei, pe lîngă a omului, se ounoştea în toate. Şi numai cînd erau ceruţi, Cănuţă repezea un băieţaş după Botgros, cu ai lui, pentru cîntări. Peste drum la Libearcă lincănea neîncetat — „Gaia maţu”, cum zicea, în ris, Cănuţă — cîtu-i nopticica, de după-amiază începînd, griva lui Greere şi dibla lui Spelcă. La Cănuţă, nici cînd era vreun chef la toartă nu se auzea din odăiţa-pahar, a din fund, decît firicel subţire de cîn- tec şi vocea plină, bărbătească a lui Botgros, cu cobza lui Măndiţă şi „viorica” lui Ciovică.
După negustor şi marfă, după loc şi purtarea. Aşa şi ăi de trăgeau într-o parte ori într-alta.
În vreme ce în fierărie se purta vorbirea dintre Alexe şi Dumitrache, la Libearcă, beţivi cunoscuţi şi de copii, „credincioşii” luaţi în răspăr astfel de monahi îşi topeau pungile, şi-aşa răpciugoase, pe ultimele litre de vinaţ din ce în ce mai chior. După toropeala primei beţii erau acum la partea inimii, cu minţile aprinse, mai vii ca după somn. Greere, lăutarul, nu mai schelălăia ca înainte, se piţigăia doar din cînd în cînd ca să-şi înghită răguşeala şi-şi răş- chira, deşuchete, în urechea beţivilor, vorbele cîntecului. Mai multe scornite de el, decît învăţate. Iar Spelcă zdrăn- gănea din diblă şi scotea pe nas un fornăit plesnit ca de coardă groasă: „Vîmp-vîmp ! Ivîmp-vîmp!”
Erau cinci, ba şase, dacă stai să socoteşti că însuşi ne- gustorul lua parte şi la cinste şi la chef.

Florea Fusea şi Ionică Mînzu, beţivi de frunte amîndoi. Barem Ionică Mînzu bea numai basamac, spirt curat. Odată era să moară înecat. Căzuse cu faţa în jos într-o băltoacă şi-ncepuse să se umfle înghiţind şi cu gura şi pe nas, şi cu ochii încă. Să sece balta şi mai multe nu !

Cu ei se potriveau la chefuri „Credincioşii”. Cei care, de nu erau la Libearcă, îi găseai la slujbe, la mănăstiri mai ales la praznice mari, cînd se îndopau cu colivă şi colaci şi cerşeau pentru „umezeală”. Strächini şi ce mai căpătau de la parastase le dădeau pe băutură, la Libearcă. E-adevărat că „evlavioşii” se fereau de bătăi şi nici culeşi de pe lîngă garduri ori din şanţ nu ajungeau să fie. Beau — şi beau, nu se încurcau — dar pînă nu se dezmeticeau într-un fel nu porneau spre casă. Iar la vorbă, cu cît erau mai beţi cu atît găseai rost în ce spuneau. „Credincioşii” erau : Piţighie, neînsurat, dar cu vreo cîteva drăguţe dintre nevestele ăle mai nurlii ; celălalt, Savel îi zicea toată lumea, ea şi cînd alt nume n-ar mai fi avut, era un terchea-berchea.

Cu picioarele întinse pe bancă, frecîndu-şi pingelele ciubotelor de fundul crîşmarului Libearcă şi rezemat cu cotul de masă, şedea Capră, Sfîntul Ilie al mănăstirii, vătaful robilor, biciul lui Dumnezeu.

Greere, între Fusea şi Piţighie, le „şoptea” un cîntec tainic de dragoste, plin de măscări. Fusea, răguşit cum îi era glasul şi de-ar fi fost trez, cu faţa roşie ca şi cînd ar fi fost zugrăvit cu boială, se umfla cînd prindea cîte-un căpeţel de viers, scoţînd pe gură stropi de scuipat :

— O-ho-ho-ho ! Oho-ho-ho ! grohăia Fusea. Piţighie scheuna, ascunzîndu-şi faţa în mîini şi făcînd din ochi printre degete către Ionică Mînzu care se-nţelegea anevoie cu Savel.

— Greu pricepi ! făcu Ionică, după ce crezu că măcar de astă dată Savel -1-a înţeles, dar răspunsul fu acelaşi :

— Să mor dac-am înţeles ceva !

Şi Savel îşi încreţi fruntea şi-aşa de două degete numai ; părul capului, ca o mirişte rară, scurt şi ţepos, cătă atunci cu peria lui spre înainte.

— Cum, mă, nu pricepi ? făcu Ionică Mînzu, iar Capră şi Libearcă se crucíră şi ei :

—- Vai de mine şi de mine ! se văicări negustorul.

— Olio-lio, că eşti prea de tot, ce Dumnezeu, omule ! se propti pînă la urmă şi Capră cu vorbele în Savel.

Păi, dacă luăm, să zicem... încercă să-l lămurească aproape răstindu-se vătaful mănăstiresc, împiedicat pe-a-locuri de cîte-o vorbă desperecheată a lui Libearcă.De-aici o întreagă poliloghie, din care Savel obosit şi aproape înspăimîntat de rosteala lui Capră făcu :

— Zi aşaaa ! Atunci de-aia... Ei caută rîcă şi pe urmă tot ei cu gura, precum că... Zi-aşaaaa ! Acum, da !

— Fin'că, turcu' e om cumsecade de felul lui, nu ? se potoli cu multă mulţumire de sine Capră, întrebînd tare adunarea şi oprind lălăiala lui Greere.

— Da, e ! tresări Savel, şi mai uşurel Florea Fusea şi Piţighie :

— E, e !

■— Că cine ce are, de-o pildă cu voi... !

— Sigur !

— ...tu, Piţighie, şi cu tine, Savel, ţi-a zis Aii ori Ismail ori caravaşilea ca să nu te-mpărtăşeşti în postul Paştilor ? Sau să nu faci una ori alta ? Nuuu !

— Ce-are cu mine ? întrebă Savel.

— Nimic, tocmai ! zise Capră.

— Atunci ? se sperie iar Savel, dar Capră îi dădu o tiflă şi-l lăsă în plata Domnului.

— Îţi vezi de treabă şi nu-ţi cauţi singur rîcă, cine ce-are cu tine ? Mulţumeşti stăpînu' oricare ar fi el ? Ţi-e şi ţie bine !

—■ Da' mă mai întorc şi zic ! se-amestecă Libearcă.

— Stai niţeluş, frate ! Dacă te-mpotriveşti într-una şi zici că nu mai poţi şi nu mai poţi, atunci sigur că începe să fie aşa şi nimeni nu mai caută la răul tău şi dintr-una în alta, curg belelili !

— Că şi gura lui Dositei...

— Ori a Ilinei de la Varvara ! se treziră Piţighie şi Fusea.

— Îi ştim noi ce le poate pielea ! trase linia Libearcă.

— Acu' să nu credeţi că nu-ş au şi ei pe-ai lor.

— Ba bine că nu, se îndesă din prostie Savel.

— Cum ? făcu tresărind spre el Capră şi pe urmă continuă numai pentru ceilalţi : Au ei bezmeticii lor, că şi Dragomir cu Iancu şi cu Pîrvu, de-aici de la noi, ruşine să le fie de neascultare '

— Ruşine !
— Că bine zici !
— Parcă dacă ne-ar fi ales pe vreunul din noi, cîrteam ? se amestecară cu vorba cei de ascultau.
— Nu ? Şi cu Varvara ? Ce istorie au mai făcut şi din asta !
— Vai, vai ! se schimonosiră toţi.
— Că ţi se face şi greaţă de-atîta vîlvă pe nimic ! Că e cîteodată vreo pricină mai boacănă şi tot n-o înnumără !
— Sigur ! mai făcu cîte unul, ca să se ţină treaz ori să dovedească luare-aminte la cele ce spunea Capră, încîntat de sine.
— Şi ce dacă i-a adunat, frate, pe vreo cîţiva la Paşala, de la noi ori de la boieru' ! Parcă dacă îi ducea cineva la rău nu sărea părinţele stareţ ? Dumnezeu să-i dea sănătate şi zile multe ! În gîndul lui ştia bine Capră că nu s-ar fi încumetat nimeni, nici călugării, nici boierii, de-ar fi fost să-i ia pe toţi încă. Dar vorba e vorbă. Gîndul să fie şi să stea acolo, în miezul lui. Vorba... Zboară, că de-aia are omu' gură, să le spună şi pe cele de crezut şi mai cu seamă pe cele şi de sine necrezute !
— Care va să zică aşaa ! îşi cătă o clipă şirul. Apoi continuă cu avînt : Sau boieru'... că Radu, aşa cum a sărit pentru Paşa, ca să-i dea oameni să ajute poterili să găsească urma fugarilor, tot aşa ar fi sărit şi pentru oamenii lui („vorbă să fie" ! gîndea Capră) dacă ar fi fost cum se cuvine — cuviincioşi, vreau să zic. înţelegători, adică dacă nu chiar *cinstiţi* cu chemarea la Pasala.
— Oho !
— Chiar, zău !
— Fiindcă, apoi, ce-au avut să lase de plîns în urmă ? Cocioabele ?
— Aş' !
— Avuturile ?
— Care?
— Că era cu ce-au avut pe ei. Şi-atunci, mă rog dumneavoastră, de ce atîta zarvă, rogu-vă, de ce ?
— Hm !
— Că — iar mă întorc şi zic — o luă din nou Capră — — să fie să te fi poftit pe tine, sau pe tine, sau pe tine —

şi îi arăta pe fiecare în parte — sau toţi ! (făcu un cerc în aer) sau na, pe mine, pe mine singur ! şi se bătu rău cu pumnul în piept. Tu, tu ! împuşcă cu degetul pe Fusea, Mînzu, Piţighie şi Savel. Apoi tare de tot : *Eu* ! Nu te-ai fi dus ? Nu m-aş fi dus ? („că eram prost să-mi las toate ale mele şi să...")

— Se poate ?! încuviinţă Piţighie ascuţit.

— Cum să nu ! sforăi Fusea.

— Vai de mine ! se sperie Savel.

—• Pe loc ! necheză peste strigătele lor Mînzu.

— Nu m-aş fi dus ? *Eu ?!* se propti cu întrebarea în fiecare cuvînt Capră. Da' să ştiu că... nu ştiu ce să zic, Doamne, iartă-mă ! Bătu o cruce, trase o duşcă zdravănă din bărdacă şi pe urmă scoase învăţătura : Aşa că... lăsaţi-vă mai moale cu judecarea ălor mari ! Că dacă sînt mari i-o fi pus *cineva !* Privirea făţarnică, ridicată spre cer, i se opri în bagdadia cerdacului, unde atrînau cîrnă- ciorii ca nişte ghirlande de cetină. Cineva cu mai mult cap decît noi ! E o judecată ! Dacă nu aici printre noi, atunci colo, sus... ! şi privi iar spre cîrnăciorii dolofani, cu pielea subţire, de li se vedeau bucăţelele de grăsime în tocătură. Şi voind să dea un rînd de băutură şi nişte pîrdalnici de cîrnăciori din cei dibăciţi „cu gîndul şi cu privirea sus în cer", încheie scurt şi apăsat :

— Zic bine ? („Să poftească cineva să spuie că nu-i aşa !")

— Matale ? îl lăudă Florea Fusea, care îi urmărise privirea şi parcă îi înţelese gîndul ăl bun de sub pojghiţa vorbelor.

— E-he ! făcu şi Mînzu a laudă.

— încă cum ! se subţie şi Piţighie.

— Zău ! încuviinţă Libearcă ungîndu-şi cu degetele musteaţa, iar în urmă Savel, trezit din uluiala în care căzuse privind ţintă la vorbitor, o drese şi el în felul lui :

— Adică ? Atunci, daaa !

— Libearcă, cum ţi-i lauzi ? strigă Capră arătînd cu capul spre şiragurile de cîrnăciori amirosind îmbietor de deasupra. Adă, vro... stai ! Cîţi sîntem ? Doi, pa', şa'... F'o douăzeci ! Ştii, aşa, cinstea mea pentru toată lumea ! • Şi vouă, puradăilor ! făcu către Greere şi Spelcă care crescu-

seră în guşă şi-o şi porniră cîntarea săltăreaţă, veselă, nevoie mare. Libearcă sărise pe masă şi începuse să depene din cîrnaţii duhnind bine a miroase fel de fel. Şi, Libearcă, vezi, să curgă... ca la Cana Galileii, vorba ieromonahului Isaia. Cinstea *mea !* şi Capră sublinie arătîndu-se apăsat la lingurea, cu degetul gros de la dreapta.

Piţighie şi Savel îl priveau galeşi, cu capetele puţin aplecate pe-o parte, cu ochii umezi, cu palmele întinse, încrucişate pe piept. Florea Fusea se înecă în răguşeală : Oho-ho ! Iar Mînzu... el necheza armăsăreşte pe nasul ce-i dase porecla de „cap de cal”. Libearcă nu mai încăpea în el de bucurie. Creştea deverul, deh ! „Saftea să nu mai stea, cîrnăciorii mei iubiţi !” gîndi el în sine.

Greere şi Spelcă săltau zăltaţi în ţîrîiturile lor focoase.

Peste drum, la Cănuţă, era linişte. în pragul crîşmei, Tuzluc, dulăul bătrîn cu albeaţă în ochi, clănţănea cu dinţii sub pulpă pureci potcoviţi, iar Harap, cotoiul năzdrăvan al Frusinichii, torcea în fereastră între nişte ulcele smălţate. Uşa, deschisă. înăuntru doi uncheşi îşi spuneau păsul unul altuia. înserarea creştea umbrele şi liniştea din dugheană era mai mare cu trecerea cirezilor negrăbite, sunînd din copite, plescăind vreo balegă ori chemîndu-şi viţeii.Din fund, dintr-a treia cameră, răzbătea lumina galbenă- dulce a sfeşnicelor de aramă, frecate să-ţi faci mustaţa în ele. Luminările îşi creşteau lucirile în laptele tulpanelor care acopereau ochiurile ferestrelor. în jurul mesei mari, rotunde, se adunaseră înalte feţe bisericeşti, venite cu te- leguţele dinspre cetatea Brăilei unde fuseseră cu cine ştie ce „socoteli” ale dumnealor. Şi-acum, după ce însăşi Eu- frosina lui Cănuţă le turnase pe rînd apă scoasă anume din fîntînă să se spele, oaspeţii picaţi pe nevestite la ceas de cină stau liniştiţi cu o aşteptare pe care şi-o doreau scurtă fiind însetaţi, fometoşi şi ştiind bine că-şi vor linge buzele şi-şi vor mînji bărbile cu bunătăţile neîntrecutei Eufrosine, care la asemenea prilejuri da brinci. Ce păţeau fetele dumneaei, Mioara şi Sofiţa. Poate şi aceste suferinţe ale lor adăugau iz bun mîncărilor.

Mioara avea vreo cincisprezece ani şi Sofiţa cu vreo patru mai puţini. Urîţele. Mioara cu ochi bulbucaţi,

Sofiţa greoaie, dar amîndouă indemînatice. Cit despre cea mare. Ruxandra, avea peste douăzeci de ani, era „numai draci", cum spunea mă-sa. Cu ea nu se înţelegea decît ,,cînd vrea dumneaei să priceapă". Puţintică la trup, dar cu vino-ncoa. Ţi-era drag de ea. îndrăzneaţă în vorbă şi limbută, limbută că ar fi vorbit într-una şi cu rost şi fără. încă părintele Ghedeon, stareţul, o avea la inimă şi de cîte ori o vedea pe lîngă el o striga : „Ce faci, lado ? Nici Scaraoţchi, ucigă-l toaca, nu s-ar încumeta să se ia cu tine la sfadă, lado !" Că şi mă-sa o luase de bună şi cînd o întărită mai tare îi striga şi ea „Iada naibii" ; iar Cănuţă, cînd era cu „achiu" numai atunci o mîngîia şi el : „Iada tatii, Iadă ! Talpa iadului ! De-aia nu se prinde de noi nici un rău !"

La treabă Ruxandra nu se îndesa, mai curînd la vorbă. De era ceva de învăţat, sta şi asculta ; de era de glume, se amesteca. Avea mult haz „iada" în toate. Îl ştia şi-l arăta, dar nu şi-l purta cu înfumurare.

Pe Sofia o botezase chiar stareţul de la Reavăna, iar nănaşă fusese Zamfira boierului Fuierea „că e bine să te înrudeşti cu cei mari. De pe urma lor şi lîngă ei trăieşti", era socoteala lui Iordan Cănuţă.

Pentru Alexe, Ruxandra avea un drag ce se arăta prin sfială. Cînd vorbea el era doar urechi. Şi bădiţii îi plăcea fata, dar o ferea. Se ţinea de dînsa departe, ca de primejdie. Simţea focul şi din el şi pe-al fetei şi se temea de încurcală. îşi iubea poate mai mult libertatea şi-apoi, nu-l doreau nici Cănuţă, nici Frusinica. îl judecau un pierde- vară, fără căpătîi, fără de niciunele. Şi el singur le da dreptate.

Ruxandra, dacă ar fi ştiut că Alexe e acum în sat şi se rînduise să tragă la Dumitrache Drăghia şi nu la ei, necazul şi l-ar fi arătat în tot ce-ar fi făcut.

Cănuţă, care cu sosirea feţelor bisericeşti era numai ochi şi urechi, chemă pe cei doi nepoţi, băieţi în prăvălie, şi le turui poruncile :

— Tu, Ionică, la tuşă-ta ! Tai ce ţi-o spune că e nevoie : găini, curci, ce-o trebui ! Iar tu, Spirică tată, fii gata ! Speli blidele bine ! Bărdăcuţele, frecate cum se cade ! Cu cofa adă-ţi rachiu dă-l din butoiaşul din fund !

Vinu', ştii, Spirică tată ! Busoacă şi fetească ! La îndemînă să fie toate, înţelesu-m-ai ?

— 'Les ! făcu Spirică şi alergă suveică.

— Şi-apoi, mai vezi, băieţelule, să ai gata pe cineva, dacă nu chiar tu, că tu ar fi bine să fii cam pe lîngă mine. înţeles ?

— 'Les, unchiule !

— ...stai că n-am sfîrşit... Ce *'les ?*

— Ba ! Botgros şi-ai lui Ciovică !

— 'Les, Spirică ! Ai avut dreptate ! Păi, dacă-i aşa, nu mai am ce-ţi spune !

— Aşa zic şi eu.

— Bun, tată ! La treabă. Ca pe aţă !

— Aţă ! făcu Spirică înşfăcînd cofele şi pornind în pivniţă.

Eufrosina cu fetele, prin bucătărie, val-vîrtej, cu voie-bună. Cit băteai din palme se cărau bucatele la masă.

În odăiţa din fund, Cănuţă căuta să nu lipsească nimic : „Să fie, să se găsească. Mai bine din belşug decît de ruşine !"

Popii, după vîrstă şi treaptă ierarhicească, după ce îşi scuturaseră şi potriviseră pletele şi bărbile, blagosloviră oreştinii. Apoi cu toţii, înclinaţi în faţa icoanelor, cu stînga către inimă şi dreapta spre pămînt, murmurară ruga de seară.

La masă se poftiră iarăşi după treaptă : oaspetele, arhimandritul Calist — român de felul lui — venit de la scaunul domnesc şi de pe mai departe, de la Sfîntul Munte, cu rosturi gospodăreşti şi îmbogăţire de învăţătură dimpreună cu vicarul său Meletie Atonitul, se aşezară la locurile de cinste, scoţîndu-şi smeriţi culioanele cu zăbranice pe care le puseseră pe cap în timpul rugii. În dreapta arhimandritului luă loc părintele stareţ, în stînga Meletie, apoi Teofil, arhondarul, iar în faţa lor, Isaia, ieromonahul. Calist era în veşminte fumurii, cu un brîu lat de catifea vişinie. Pe piept o cruce mare, îngropată în raze de aur în care pietrele rubinii se reflectau cu scăpărări jucăuşe la fiecare mişcare. Meletie, în sutană cafenie, aspră la văz, darmite la pipăit. Călugării de la Reavăna erau îmbrăcaţi în veşminte negre de şiac.

Dintre toţi, Calist arhimandritul, în vîrstă de patruzeci de ani, era cel mai înalt. Subţiratic şi frumos, cu adevărat frumos. Meletie, uscăţiv şi cu pometţii ridicaţi, îl împodobea cuviincios. Lîngă Meletie, Calist era adevărată icoană. Frunte lată, pierdută în părul negru-corb, mereu neastâmpărat, jucîndu-i în jurul capului lumini de nimb. Sprîncene negre îmbinate deasupra unui nas de statuă antică. Ochii, cărbune. Smead, puţin oacheş. Barba cu mustaţa potrivite, înconjurînd gura cu buzele desenate, printre care, cînd vorbea, şirag de dinţi luceau albi. Mîinile, subţiri. Degete lungi cu unghii trandafirii. În dreapta inel de platină, greu, cu o piatră în ape albastre-violete, mare cît jumătate din miezul nucii, se lăsa privit ca un semn de cinstire.

Chipurile celor din Reavăna erau cunoscute, prea bine cunoscute lui Iordan şi Eufrosinei Cănuţă. Nu-i mai cercetau aşa cum făceau cu noii veniţi. Ruxandra doar, cu sprinteneala ei iscoditoare, căta la toţi deopotrivă, să prindă cît mai multe.

începuse să se aducă la masă. Frusina gustările, fetele ce mai lipsea : pîine caldă de grîu, sare, ştergare. Cănuţă cu Spirică gătiseră bărdacele pe-o laviţă aşternută cu băsmăluţă sinilie. Cofele, cu rachiul şi vinurile, la îndemînă, după pofta inimilor, şi mai ales a gîtlejurilor. Din toate se vor cinsti dumnealor. Cănuţă era pregătit. Sufletul lui era mai bucuros să-i ştie pe oaspeţi mulţumiţi, decît inşelîndu-i, dîndu-le lucruri botezate — „spolocănii”, cum le spunea el— şi din care, mai ales, Libearcă îşi făcuse atîtea acareturi şi-şi măritase fetele cu zestre de jupîniţe. Agonisita lui Cănuţă ? N-aveai ce înnumăra ! Şi doar trei fete aşteptau miri... Una barem, dacă nu şi-a doua, bune coapte de măritiş. Mîndria lui Cănuţă, să nu semene cu Libearcă. Decît chiloman şi cîştig furat, mai bine 'rîţiva muşterii, dar pe sprinceană. Grija pentru această faimă îl făcea să o aibă din plin. Şi numai acela care ştia să o preţuiască era oaspetele lui. Acela, pornit în drumeţie pe oriunde prin partea locului, se abătea chiar din cale, să tragă la Cănuţă, să fie primit cum numai el ştie. Banul cîştigat era puţintel, dar plătit din inimă. Asta îi era mulţumirea. Negustor mai puţin, mai mult om. Aşa era el.

Rachiul fu cinstit de cei din Reavăna, cu osebire de Isaia. Calist un păhăruţ, Meletie cîteva.
Pîinea aburea cu miros bun, ruptă de mîinile Ruxan- drei.
Părintele stareţ de-o văzu, fără să se oprească din înfulecat, îi puse întrebarea :
— Ce faci, lado ?
-— Nu aşa bine ca matale, părinţele !
— Mă lado, mă, ce vruşi să spui ?
— Ce-am spus, părinte ! şi trase cu ochiul la Calist, care mînca negrăbit, cu destoinicie, bucăţele mărunte. Îi plăcuse noul oaspe şi se mai închină o dată, numai pentru el.
Calist, cu zîmbet uşor, îmbie pe gospodari să se aşeze şi dînşii, dar ei mulţumiră de poftire şi închinară în picioare.
Se făcuse tăcere. Şi din ea se auzi urarea de bună seară în crîşmă. Cănuţă cunoscu glasul şi spuse către fete :
— Ia, vedeţi voi cine-i şi ce-i trebuie !
Ruxandrei i se păruse a fi vocea lui Alexe, de-aia şi spuse sărind la uşă :
— Mă duc eu !
Cînd se văzură, o clipă le ajunse ca să li se umple feţele de bucurie :
— Bună seara, bădiţă Alexa ! spuse cu căldură Ruxan-dra mai întîi.
El se împletici deodată, dar se învinse şi răspunse la fel :
— Mulţumim dumitale şi seară bună, Ruxandă. Da* cine-i pe la dumneavoastră ? Soboru' ?
— Chiar aşa ! Dar matale, de pe unde ? Da' hai, hai la ei şi matale, bădiţă Alexa, că s-or bucura !
— Da ! Dar auzii că-s şi feţe deosebite, pe care nu ştiu...
— Matale să nu...
— Nu ştiu cum m-or primi !
— Las' că... Da' hai ! şi-l îmbie fata luîndu-l galeşă de
Fericită mai era în asemenea răgaz, cînd părinţii se aflau în cămăruţa cu popimea. Numai că într-acestea, zgomot de caleaşcă îi făcu pe tineri să se întoarcă aşa cum se ţineau de mînă, amîndoi o dată.
— Cine-o mai fi, Doamne ? Că parcă s-au vorbit azi să se întîlnească toţi aci !

Şi Ruxandra, trăgîndu-l pe Alexe, care da să rămînă mai în urmă, sări în prag să vadă ce-i. Caleaşca de la mănăstirea Ileana, înnoroiată rău de cale lungă, cu caii înspumaţi, oprise în faţa crîşmei. Pe capră, Griguţă, dat mult pe spate, strunea cele patru hăţuri. Lîngă el, alt argat mănăstiresc. Pe acoperişul caleştii, calabalîc mult, în cufere legate cu frînghii. Uşa o deschise argatul care, înţepenit de şedere, abia se mai putea grăbi. De pe locurile din fund începură să coboare maica Ileana, ctitoriţa mănăstirii ce-i purta numele, apoi o maică în puterea vîrstei, necunoscută fetii

— de rang mare se vedea după supunerea cu care maica Ileana se întoarse să-i dea braţul pentru sprijin la coborîre

— şi în urmă, frumoasa şi, după gura lumii, deochiata arhondăriţă Magdalena.

Ruxandra se înclină pripit, sări înapoi şi-i şopti lui Alexe, prinzîndu-i strîns braţele cît îi vorbi :

— Bădiţă, stai niţel ! Să mă aştepţi, ai auzit ? Uite, colea ! şi-i arătă spre capătul băncii din crîşmă.

Alergă apoi să-şi vestească părinţii.

— Tată, maica stareţă Ileana, cu maica Mădălina şi cu nu ştiu cine, mare ! strigă abia răsuflînd Ruxandra.

— Na ! făcu supărat Cănuţă, dar pe loc se îmbuna. Să poftească ! Le-om îngriji şi pe dînsele ! şi către călugării care dădeau şi ei semne de tulburare : Mă iertaţi, sfinţiile voastre, atîticuţa ! şi făcu, chip de-o fărîmă, cu degetele adunate.

— Ei, dar de pe unde va fi nimerit şi dînsa aci ? se miră stareţul Ghedeon.

Semeţindu-se să se ridice şi dumnealui pentru întâmpinare, trecu capătul de ştergar ce-l ţinea în poală spre jeţul din care se sculase. Gureşă şi vioaie, maica Ileana o petrecea, arătîndu-i drumul, pe maica Agafia de la Viforîta.

— Stai uşurel, ştimă ! Nu mă mai hurduca şi^acuşi pe picioare, că destul îs frîntă de caleaşca matale ! da' să se roage maica Agafia.

— Bun sosit, cinstite feţe dumneavoastră ! Blagosloveşte înalt preasfinte! mai spuse maica Ileana, stîm-

părată oleacă atunci cînd privirea i se adună în ochii negri cu străfunduri de jăratec ai arhimandritului pe care demult nu-l mai văzuse.

— Domnul cu voi ! ridică mîna Calist, blagoslovindu-le. Poftiţi, poftiţi ! îmbie el dînd bătrînei Agafia jilţul cu spătar înalt de pe care se sculase.

— Să nu fie supărare, preasfinte, dar acum... începu Agafia.

— Dacă vă e voia, lăsaţi în seama noastră spre cele de cuviinţă, se grămădiră Frusina şi Iordan făcînd maicilor îndemnuri de poftire la cina călugărilor.

Părintele Ghedeon spuse numele maicilor care se înclinară după regulă. Apoi maica stareţă Ileana înfăţişă pe călugăriţa de la Viforîta, maica Agafia. Semne de binecuvîntare, vîrtejuri de cruci şi noile sosite luară loc la masă.

Ruxandra se mistui în crîşmă după bădiţa Alexe. în îmbulzeală, omul nesocotise porunca ei şi se întorsese în fierăria lui Drăghia, lîngă Tilică Cintezoi, care la flacăra unui şomoiog de cîlţi muiat în oloi, meşterea copita Nastaslei.

Supărarea Ruxandrei nu avu nimeni timp s-o ia în seamă

.Făcută noua rînduială — Agafia lîngă arhimandrit şi Ileana lîngă Ghedeon — masa urmă în voie bună. Cinstitele feţe monahiceşti binecuvântară după cum se cuvenea bucatele din ce în ce mai gustoase şi vinul înviorător. Picurii de tămîioasă, cum schimbase Cănuţă pe loc, „pentru femei” numirea busoacăi, erau adevărată cuminecătură pentru oei care lugumeau dumicaţii de friptură. Şi, pînă la „saţul dinţii”, cum îşi ştia zaconul lui crîşmarul, turnă prin cele bărdăci, mai oţărîndu-se la fete şi nepoţi, mai şuşotind mărunt-mărunt spre îmboldire iţirile celor care ajutau la împlinirea tipicurilor ospăţului.

După potol, laudele începură să se înfiripe una cîte una. Iordan, dar mai dibace Frusina, le culegea fărîmiţă cu fărîmiţă, ca uguitul hulubilor, de pe buzele fieştecăruia cei învrednicea cu ele.

— Fie, că te întreouşi, femeie credincioasă ! dezlegă tăcerea harnică la mestecat numai, părintele stareţ Ghedeon, clătindu-şi gura şi plescăind cu poftă limba dumisale, puţin peltică, în stropii busuioacei.

— Da, da. Gospodină ! încuviinţă Agafia.

— Alese bucate ! începu Meletie Atonitul.

— Cu adevărat! acoperi pe deasupra tuturor însuşi Calist, înclinînd din cap, potrivindu-şi buricele degetelor, cele ale dreptei peste cele ale mîinii stingi, gest care se vede că-i era obişnuit în timpul vorbirii. Gazdele îngăimau cum le sta frumos :

— Eh ! Şi noi, după puţina pricepere a noastră !

— Cum am putut şi noi, să iertaţi !

— Nu s-a... se codea Frusina.

— Lasă, lasă că ştim noi ! Şi nu de azi, de ieri ! se adăugă cu vîrf maica Ileana. Să vă dee Domnu' pe inima voastră binecredincioasă !

— Să vă audă Dumnezeu şi Maica Precista !

Şi, ca şi cum acesta ar fi fost semnul ce-l aştepta de la meseni, Iordan se întoarse şi din ochi înfricoşători acum zbucni poruncă spre Spirică, îndesat, numai îndemn :

— 'Les ? !

— 'Les ! făcu la fel Spirică şi o zbughi după Botgros.

— începură să se lege vorbele, să se înnoade gîndurile, cînd îmbulzindu-se tari, cînd desprinzîndu-se după

întrebări, ca totdeauna, şi cu orişicare la asemenea prilej

.Lui Isaia şi mai bine pe săturate i se vedeau rotunjimile pîntecului, revărsat din strînsoarea cingătoarei late cu ca-taramă cît palma ; el cel dintîi, hulpav cum înfulecase, suspină îmbuibat. împinsese lacom dumicaţii şi îndesase cît mai mulţi cu bărdaca cea încăpătoare care nu-i rămă-sese cuviincioasă ca celorlalţi, ci mereu plină rasă şi me-reu dată duşcă pînă la strop. Burduhanul îşi trecuse mă-sura. Astfel că, rămase pofticiosul Isaia să privească doar jinduind, cînd începură să fie aduse dulciurile. Frosina însăşi, ajutată de rîsul cu clopoţei al Ruxandrei, împărţea o plăcintă rumenă trecînd prin spatele fiecărui oaspete : cu două linguri, aşternea pe taler foaia de-un deşt. Peste ea răsturna dintr-o chisea belşug de dulceaţă de struguri cu broboanele chilimbarii din siropul zaharisit cum îi can-delul. Părintele Ghedeon, maica Ileana şi Agafia de la Viforîta, însuşi arhimandritul cu Meletie îşi lingeau de-getele nu alta. Dumnealui, părintele stareţ, înfuleca, pră-pădenie. Şi Eufrosina tot mai aducea. Pe masă se îndesau deopotrivă blide cu miez de nucă, alune, găvane cu peltea dulce-amăruie de coajă de pepene verde. Pe tipsii din lemn de tei, pe ferigă fragedă, se odihneau îmbietoare merele roşcovane în obraji ori sîngerii, perele cu miros tare şi strugurii negri-vineţii, ceţoşi, smochiniţi pe cior-chini.

— Eufrosina dumitale, jupîn Iordan, se întrece ! o lăudă Ileana.

Agafia căută gazda din priviri, strînse din pleoape şi clătină capul a încuviinţare.

— Ospăţ împărătesc ! zise Meletie aşteptînd pe Calist să-şi dea şi el preţuirea.

— Cuvine-se cu adevărat osebită pomenire răgazului acestuia la dumneavoastră, creştini

binecredincioşi ! cîntări arhimandritul o frază pe potriva dumisale.

— Da ! Da ! atît mai avu de adaos părintele Ghedeon. Obosit, i se păru foarte nimerită vorba. De aceea mai făcu o dată, de după ştergarul pe care şi-l duse, de nevoie, repede la gură : Da ! da !

După cum se cădea, dintre oaspeţi, Calist şi — căutînd să-i semene pe cît putea Meletie, aşijderea maica Agafia şi ctitorita Ileana — nu se lăcomiseră la bucate, ci din toate gustaseră puţintel

— .Dar mai luaţi ! Luaţi şi dumneavoastră înalt preasfinte ! îmbie Ruxandra pe însuşi arhimandritul. Dumneavoastră, preacuvioasă maică s-ar zice că numai ne lăudaţi fără pricină, că de gustat... De mirare îndrăzneala ei şi pentru Agafia, care strîngea buzele şi strîmba un zîrnbet mai mult a supărare. Vai, dar părintele Ghedeon... Doamne Dumnezeule, are bărdaca uscată ! Mioaro. unde ţi-e capul ? ! Toarnă ! Şi fagure nu poftiţi ? E dintr-al domniei voastre, din prisăcile Reavănei ! adăugă ea tare> să pătrundă lauda în auzul tuturor.

•— Tocmai de aceea ne-a fost drumul la Viforîta ! Maica Agafia vine la noi să ne fie îndemn şi învăţătură la cîteva treburi ce vrem să le împlinim şi noi ! aduse vorba maica Ileana.

— Prisacă ? întrebă Calist, cui mai ales i se adresa vorba cu lauda pentru Agafia, căreia îi crescu un surîs ce înflori, mai aprins de data asta, în obraji. Era tocmai ce urmărise maica Ileana care, pentru a o copleşi, mai adăugă :

— Nu numai atît, dar ne va învăţa să creştem chiar la noi gîndaci de mătase.

— Am auzit de sfînta monastire Ileana, ca de un loc unde se ţes cu multă podoabă ştergare ! arată a şti Calist.

— ...şi-acum, cu voia dumneavoastră, dorim ca şi firul să-l dobîndim tot la noi ! căuta să înceapă iar tămîierea pentru Agafia maica Ileana.

Aceasta însă îi ghici gîndul şi i-o luă înainte :

— Dar despre frumoasa chibzuială cu zugrăvirea de icoane nu vrei să ne spui nimic, cuvioasă lleană ?

— Ce-aş putea spune ? Prea puţin ! Cînd îl văzu însă pe arhimandrit potrivindu-şi degetele unele într-altele, Ileana se simţi datoare să mai adauge : Este o dorinţă a noastră dintotdeauna, Preasfinte !...

Şi Agafia veni cu întregirea :

— ...Maica Ileana, ea însăşi zugrăveşte chipuri în culori pe lemn şi pe sticlă.

— Privirile lui Calist arătară interes, iar din ochi cerea să ie rostească ce mai era de spus. Ileana înţelese :E adevărat că ne-am îndeletnicit ani şi ani, dar nu ne-am fi oprit la acest gînd, dacă nu am fi întîlnit pe un zugrav iscusit, Andrei Cuzmici Cozarin, de prin părţile Palehăi...

— Aşa ? rosti arhimandritul.

— De la el am prins multe. Chiar în astă-vară va veni iar să ne mai înveţe. Vă aşteptăm pe la noi, şi-atunci, Preasfinţite, vă vom arăta cîteva încercări de-ale noastre, însăşi maica Magdalena (şi aceasta tresări roşind uşor) are cîteva pe care poate le veţi preţui !

— Vladimir ? se întrebă Calist... Suzdal ! Da ! renumite şcoli în pravoslavnica Rusie. Suzdal şi... Paleha, la fel de cunoscută ! Dacă Andrei Cuzmici este un zugrav înzestrat cu dar învăţat la Paleha, bună învăţătură veţi avea a primi !

— Aşa gindim şi noi ! Dar sîntem abia la început. În vară, cu cîteva învăţăcele şi învăţăcei adunaţi şi din alte mănăstiri, întemeiem o şcoală. Din învăţătură, cu darul nostru, al fiecăruia, să creştem cîţiva zugravi care să se încumete să purceadă la ceva deosebit, la chipuri cu trăsături de-ale noastre româneşti !

Pe măsură ce vorbea, Ileana se încînta întrezărind roadele.

— Unele griji asemănătoare ne frămîntă şi pe noi ! se urni din morocăneala saţului Ghedeon stareţul, ridicîn- du-şi mîna butucănoasă. Tocmai ne întorceam după îndelungă căutare să găsim pentru Reavăna, ce gîndiţi ?... Ei ?... *Tiparniţă !* Şi fără să aştepte potolirea mirărilor, continuă : Da, întocmai ! Teascuri, litere şi celelalte. Ce spuneţi ? Bună treabă ?

Uimirea celor trei femei trecea în jumătăţi de vorbe.

— Ca să le răspundă tuturor, le dezvălui atunci Ghedeon că :Gîndul ăl bun pentru toată strădania aceasta porneşte de la Preasfinţitul arhimandrit Calist ! şi arătă, cu amîndouă braţele către cel numit, care coborî grav privirile, apoi deschise mai luminate vetrele ochilor lui negri, licăritori de jăratec, şi adună buricele degetelor şi, făcînd din palme o inimă, porni fără grabă, de pe departe, să-şi arate gîndurile cele mai dragi :

— „'La început a fost Cuvîntul”, astfel deschide sfîntul apostol Ioan Evanghelistul scrierea sa cea mare. Nu vreau- să îndrept Scripturile, dar nouă păcătoşilor ar fi să ni se pară prea puţin. Şi ca să ne izbăvim. *Cuvîntul* trebuie să-l trecem în *Faptă!* Se opri şi din tăcerea cu care cei. din jur se orînduiră numai urechi, glasul arhimandritului crescu încet-încet pe mersul vorbelor : „La început a fost Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul !” Ni se iartă nouă păcătoşilor să îndrăznim ? Dacă păcătuim cu ştiinţa de la Adam încoace, să ne luăm îndrăzneala de a potrivi pe vorbe care să pună în pas cu timpul şi această începătură a Sfintei Evanghelii. Adică pentru a fi *euvînt,* trebuie să fi fost înaintea lui, înaintea. *începutului* zic — şi nu greşesc, mă pot face înţeles de-mi veţi cere — înaintea începutului a fost *faptul.* Faptul,, dacă s-a săvîrşit, s-a statornicit apoi cuvîntul care să-l consfinţească în grai, în scris. Şi-atunci Dumnezeu, El însuşi înseamnă *faptă.* Îi semănăm noi oamenii muritori pe măsura faptei ? ! Calist se întrerupse dînd semne că aci sînt multe de spus. Şi gîndului aduse mărturie vorbele ce urmară : — Cuvînt fără tipar... Să avem tiparniţă şi atunci avea-vom şi seva cuvîntului scris, cucerit, împămîntenit. Cuvîntul e sămînţa învăţăturii, astfel cuvîntul este la început. Avem tiparul în limba noastră, gînd răspîndit ? Cu atît mai mult şi mai repede vom creşte. Vom creşte la faptă ! Ascultă tăcerea celor din jur şi apoi urmă : — Eretic veţi zice, reformat, dar noi am hrănit cauzele şi ţelurile acestora şi le-am dat dreptatea. Iată cum : *„Decît un întuneric de cuvinte neînţelese, mai bine ăteva care să poată fi pricepute”,* de-aici ţelul lor prinde fiinţă, se face trebuincios. Dar la ţel s-a ajuns din cauze anume... cîte sînt de spus ! păru să se sperie arhimandritul.

Cu oftare încercă să-şi ia putere din luarea-aminte cu care îl

ascultau mesenii, deşi unii aruncau ochiade duioase înspre bărdăcile ce aşteptau pline, iar alţii, nepricepinci mare lucru, se gîndeau la ale lor

.Cănuţă îşi plimba închipuirea pe urmele lui Spirică : „Pe unde-o fi umblînd juratul ? Pînă acum trebuia să fie demult înapoi. Ori nu i-a fi găsit ? S-o fi dus să-i cate într-altă parte ? Măcar să ştiu la un fel. Of, şi copiii ăştia, ce ţi-e cu ei !”
Frosina cumpănea ce-ar mai trebui să fie adus la masă.
Mioara şi Sofiţa ar fi vrut să caşte, dar privirea mamei, care le ştia obiceiul — se culcau o dată cu găinile — le ţinea treze.
Isaia asculta, dar nu mai putea auzi. Pîntecele îndopat îi sugea toată vlaga.
Iar Magdalena... Doamne, bine că n-ai dat oamenilor putinţa de a-şi citi gândurile unii altora ; bine că se pot ascunde în ele ca într-un tufiş şi că de după ele pot minţi atît ! Magdalena, cu bărbia rotundă, ca sculptată, sprijinită în palmă, numai ochi şi urechi ai fi zis, dar pe dinăuntru gînd de dragoste şi foc lumesc o frămîntau amarnic. Uneori se spăimiînta singură de-şi făcea cruoe cu limba în cerul gurii.
Maica Agafia se străduia şi uneori izbutea să prindă înţelesul. Era însă prea obosită de hurducăiala caleştii. Îi părea rău, fiindcă ar fi vrut nu numai să arate, dar •chiar să fie cu luare-aminte.
Meletie urmărea feţele celorlalţi. Mai cu seamă pe Teofil, pe stareţ şi pe maica Ileana. Aceştia şi luau aminte şi pricepeau.
Stareţul Ghedeon era învăţat, dar mergea numai pînă la a se minuna. Acum îşi spunea aseultîndu-l pe Calist : „Ce om ! Ce minte ! Cîte ştie !”
Maica Ileana se înoînta nu doar de sucul vorbirii, ci, într-o măsură, şi de cel care se rostea : „Frumos, deştept, dar... să fie oare toate chiar aşa cum le spune ? Gîndiri înaripate ! Dar...” se socotea în sinea ei.
Teofil se ţinea cu nădejde pe urmele cuvîntării arhimandritului. Avea de gînd să-şi spună păsul, mai apropiat de firea lucrurilor. Ar fi vrut să aibă acest prilej şi gîndea prin ferestrele de tăcere lăsate de vorbitor.
Ruxandra asculta şi i se părea că citeşte. Ea... mai pricepea, mai nu înţelegea. Pe-o undă de vis, îi luneca fugar gîndul la bădiţa Alexe... Îi părea rău că nu-l mai găsise în

ungherul unde îi spusese să o aştepte : „Bădiţa ar asculta numai urechi... Mira-m-aş să n-aibă vorbuliţă de zis. Păcat !”
Calist urmă :
■— Greşelile lumeşti ale cîte unui vicar al lui Dumnezeu, cum îşi spune singur Papa, au dus la ruperea de dreapta credinţă. Iertarea păcatelor pe bani, inchiziţia, pompa orbitoare de la Vatican au dus la înscăunarea trufiei în Biserică.
Privi spre maica Ileana. Aceasta avu o împânzire a vederii şi clipi ca speriată dintr-un somn.
Calist sorbi cumpătat din bărdaca ce nu o golise încă. Asta dezmorţi adunarea. Nu o singură mînă duse atunci la buze şi răsturnă cu sete pe gâtlej vinul din stacane. Că- nuţă le umplu repede.
Mai luînd oîteva boabe de strugure şi nişte mieji de nucă, Calist adăugă :
— Păcatele oamenilor şi mai ales ale slujitorilor Domnului Dumnezeu sînt multe şi grele ! Greşelile se răsfrîng ca într-o apă limpede în viaţa Bisericii, ca şi în viaţa dreptcredincioşilor ! îşi apropie podul palmelor, ca într-o rugăciune. Oîtă făţărnicie. Ce drum întortocheat de la pilda însăşi a vieţii Mîntuitorului şi de la alungarea ne- guţătorilor din templu, pînă la ridicarea de catedrale cu sprijin cămătăresc ! Răsucindu-şi gîndul în pasul altor gînduri, vorbitorul îşi drese glasul : Papistaşii şi Bizanţul. Schisma cea mare. Cîte n-a costat Biserica lui Chris- tos această dezbinare ! Cîte sinoade n-au despicat firul' în patru ! Dar cîtă tărie, oîtă putere şi cât har de credinţă nezdruncinată ar fi adus unirea întregii creştinităţi în învăţătura dumnezeiască cea adevărată, propovăduită oa- menilor prin Isus Mîntuitorul !
Ghedeon urmărise cuvintele lui Calist. Dar de pe de- desubt, ca apa clipocind nevăzut printre pietre, îi veni viu în minte un ospăţ, asemănător celui de acum. Era de Sfinţiilor: la mănăstirea Ileana. Oaspeţi şi în arhondărie masă mare. Fiiaret Buzilă, părintele duhovnic al maicilor, era şi el nelipsit. „Isteţ al naibii ! Le face pe toate : şi de post şi de frupt, dar nu i se văd decât cele bune ! P'ale rele, nu-ş cum drac', Doamne iartă-mă, le acoperă !" La

masă slujeau măicuţele Fevronia, o „potcă nurlie, ocheşică... !" şi cu Veronica „ce pomicică, Doamne, Doamne ! S-o culegi şi s-o guşti !" Când vinul cel bun urcase topit ca argintul viu în sînge, la o cotitură potrivită a nopţii — îşi aminti popa ou păcătoasă plăcere — le apucase pe furiş şi pe una şi pe cealaltă, de după mijloc. Părintele dogorea. Fevronia îi primise îndrăzneala cu învoire ; Veronica tre- sărise, dar nu fără plăcere. Aducerile-aminte îi răscoliră dorul : „Da. negreşit, trebuie să întreb pe stareţă, după cum ne-am înţeles. Mi-a făgăduit atunci într-un fel. E drept, la strâmtoare, avea nevoie de..." îşi pături ou greu acest dor. Şi — ca întors din vrej — se găsi spunînd nu fără şir :

— Dacă Biserica *una* ar fi fost, altul ar fi fost şi mersul istoriei...

— Da, fără îndoială, rosti Calist. Apoi îndrumă vorbirea înspre ţelurile lui şi într-un fel şi ale maicii Ileana : tiparniţa şi şcoala de iconari.

Maica Ileana, deşi obosită cum era, ar fi dorit mult un aşternut curat, aruncă şi dânsa o vorbă :

— Drept, sînt o seamă de flăcăi dezgheţaţi, cum ar fi Dragomir, gîndesc ! Magdalena tresări înviorată. Stareţul Ghedeon strîmbă din nas şi gîndi : „Ce-ţi veni, cucernicia ta, tocmai ou pilda ăstuia, din pricina căruia era să ne punem rău cu turcu' !" Dar maica Ileana continuă fără a se împiedica de strâmbătura lui Ghedeon : Şi Alexa ! Ce ai de zis de el ? îl întrebă privindu-l în ochi pe stareţ, căruia parcă îi citise gândul.

Da, da ! înţelept! făcu Ghedeon, luminat. Alexe şi-vru să numere şi pe alţii, dar aci Ruxandra sări spunînd să audă toţi :

— E la Drăghia, la fierar ! Mă duc să-l chem ? şi vru să şi alerge, dar stareţul întinse mîna şi-o ţinu :

— Stai, lado, nu zburda ! Matale ai să-mi şezi aici frumuşel şi-a să se ducă altcineva. Priceput-ai priceput ?

— Ba *eu* am să mă duc !

I se smulse din prinsoare şi alergă trîntind uşile. Cînd dădu să iasă din dugheană, Spirică :

— I-am adus, zise el Ruxandrei ca să înţeleagă că n-a fost treabă uşoară.
— Ce spui, mă ? căută să se dezmeticească fata din gîn- dul bucuriei că-l va întîlni pe Alexe.
„ — Nea Botgros şi nea Mănditţă şi...
— Nu i-ai mai fi găsit ! şi alergă afară.
În fierăria lui Drăghia se potolise zorul. Tilică potcovarul îşi strîngea tocmai sculele într-o ladă.
— Nea Dumitrache unde-i ? Ştii matale, nea Tilică ? ocoli fata întrebarea despre Alexe.
— Da' bună seara nu ştii zice ? Ori ţi-ai fript limba cînd ai supt la alde mă-ta !
— Şi matale acum ! Bună seara ! Na ! Unde-i, omule ?
— Cine ?
— Alexe ! se dădu ea de gol, luată repede.
— Parcă întrebaşi de Dumitrache mai întîi ?
— Dumitrache, Alexe — unul din ei !
■— Cum o scalzi! Mă, mă, mă ! Ce ţi-i şi primăvara asta !
— Ai, mă nea Tilică, ştii ?
— 'Oi şti !
— Păi, spune !
— Cată-i şi găseşte-i!
— Ce om eşti, nea Tilică, zău ! Că mă mai şi supăr !
— Ce-i, frate ? Ce-i ? Că nu arde satul ! Un' să fie Alexe ? Cu stelele pîn' livadă, ori pe prispă. Şi Dumitrache auzi-l, le-a dres teleguţele răzgâiaţilor de popi.
— Zi aşa ! Şi bogdaproste dumitale !
— Bogda, bogda, că de proşti îi satu' plin !
în bătătură, la lumina unui felinar, Dumitrache cu ucenicii puseseră roata pe osie după ce îi înlocuiseră butucul.
— Bună seara ! Gata, nea Dumitrache ?
— Bună ! Da' ce ! Te-a trimis stareţu' ? Că mă duceam să le spun.
— Te-aşteaptă, du-te ! minţi Ruxandra chibzuind să-şi ascundă gîndurile. Da' şi pe bădiţa Alexe îl chemă şi nu-ş un' să-l găsesc !
-— Era pe prispă mai adineaori. Vezi-l prin grajd. La Nastasia ori... Dar nu-l mai lăsă să urmeze.
— Bine, mulţumesc. L-oi căta şi de l-oi găsi bine, de nu... şi alergă spre prispă. „Pe prispă, neam !” În grajd,

Nastasia întoarse capul, dar nu ştiu să spună unde-i bădiţa, „în livadă ? Ce să caute ? Stele ? Şi nea Tilică ăsta, ghiduş mai e !”
Stelele se aprinseseră. Cerul mai înalt în limpezimea cu-rată a lui april, le lăsa să licăre, mii. Din liniştea şi mai mare, că foiala satului ajungea aici ca din cîlţi, le auzeai făcând ca scînteile în vatră. „I-auzi-le ! Pigule ca bibilicile şi licăre ca luminările de ocolire, ân Vinerea mare !”
— Bădiţă... şopti fata mai să nu se audă nici singură, cînd zări trupul înalt, ca al pomului de care sta rezemat.
Alexe îi făcu un semn tainic, şi o chemă spre el.
— Uite Ursa-mare ! Şi... forfota aia de licurici ! Ruxan-dra intră ca pe poarta raiului în subsuoara lui. Omul îi puse prieteneşte palma pe umărul cât vrabia. Mă auzi ? şi fără să-i aştepte răspunsul zise : E Cloşca cu puii ! Şi mai în- colo, uite, steaua aia care filfiie parcă. Şi... Auzi ?
— Da, făcu stins Ruxandra privind în sus, dar nu în cer, ci numai până la obrazul palid al bădiţei, ca de ceară sub licăririle stelelor, cu pletele bălaie topite sub ploaia de argint.
— Ce om eşti matale, bădiţă ? şopti fata ca dintr-o mi-nune.
— Ia, un om de pe pămînt ! Da', de ce ? se sfii Alexe tocmai când ar fi vrut să fie tare.
— Bădiţă ! mai dădu să spună Ruxandra şi i se anină de git, lipindu-se cu sărutare fierbinte de buzele lui.
— Ruxandă ! se prinse el de amîndoi umerii fetei care tremura frunză. Nu-i bine.
— De ce. bădiţă ?
— Om ca mine... gîngăvi Alexe.

— Şi-aşa !Nu-i bine ! Ţi-o spun, fetiţă. Rostu' meu nu-i să te împiedic pe tine...

— Să ce?

— Lumea mea, fetică... nu-i şi a ta ! Rupîndu-şi din inimă şi stringîndu-şi toată puterea sufletului, mai spuse : Mi-eşti şi mie dragă, dar... Ascultă-mă !

— Bădiţă, lasă... îi prinse grumazul cu braţele împletite. Se topea lîngă flăcău. Desprinzându-se uşurel, coborînd-o din visare pe pămînt, Alexe mai murmură, cu durere, dar şi cu amarnică hotărîre :

— Lîngă unul ca mine, Roxandă ? Necaz şi suferinţă... Că nu eşti numai suflet ! Şi-atunci... înduri ! Şi mai sfios, speriat aproape : Cînd mi-eşti atît de dragă să-ţi căşunez răul ăsta ? îi mîngîie obrajii şi o lipi la piept, strîns, sfîşietor de lung. Apoi, treaz şi teafăr, întrebă drept, cu bunătate, dar cu alt glas : Mă căutai ?

Dintr-o dată, fata nu făcu decît să bolborosească printre sughiţuri :

— Te căutam să-ţi spun... ce ţi-am spus. Numai de- atît ! vrând cu toate puterile să se arate tare, adăugă cu glasul cu care şi el o întrebase :

— Te cheamă stareţu' !

— Pe mine ?

— Da. M-a trimis după matale.

— Da' ce-o mai fi ? Că de dulce nu prea am a-i spune ! Hai, dacă !... O luă de mînă şi porni. Fata se lăsă dusă cu îndărătnicie ca un ied. Simţea plăcere şi în încăpăţînarea asta. Mai putea astfel întîrzia cîteva clipe cu el în tăcerea de taină a livezii, sub clipirile, când molcome, cînd înteţite ale pojarului stelelor cu ţîriit îndepărtat ca al sumedeniilor de cristei, ori clipocirile unui izvor dintr-altă lume obîrşit.

— La-i găs't ? îi întîmpină de pe prispă Dumitrache. 'Om merge să-i spun că-s gata şi mi-o număra ceva pitari !

În odăiţa dintre crâşma de la drum şi odaia în care se aflau oaspeţii, dădură peste taraful lui Botgros. Scripcarii îşi potriviseră strunele şi începură un cînticel liniştit, să pătrundă strecurat prin băierile inimii. Intră mai întâi Drăghia şi după el Alexe. Se tulburară amîndoi, mestecând o dată cu plecăciunea cuvinte nedesluşite.

— Ce-i, Dumitrache, omule ? se răsuci în jeţ Ghedeon.
— Gata-s ! Puteţi înhăma, dacă vi-i voia. Caii-s...
— Chiar ?
— Dar şedeţi, oameni buni ! se gândi să le spună Calist mirat că stareţul întârzie să-i poftească. Cei sosiţi se dădură într-o parte din uşă, dar rămaseră în picioare. Din odăiţa vecină venea uşure cântecul lăutarilor.
— Ai fi tu gata, dar noi nu ! glumi părintele către Dumitrache. Şi mîine e zi ! Acu', că am mas' aci...
— Văz ! spuse serios Drăghia.
— Ia, şezi ! Şedeţi, feţii mei ! Dar văzând că nu-i nici o laviţă, se luă de Ruxandra, care tocmai se strecura prin uşă, schimbată la faţă. Iadă ! şi i-ar fi stat pe limbă s-o întrebe : ,,Ce-i cu tine ?" Stareţii! însă o rugă numai : lado, matale, du-ş-adă să şeadă ! Aşa te rugăm frumos ! sfîrşi el cu dezmierdare în glas. Şi aţintind urechea dincotro venea cântecul, mai spuse bucuros către Cănuţă : Dragule, dar ăsta-i Botgros !
— Care alt ca el ?
— Cum de i-ai dibuit, fiule ? şi către Drăghia : Acuş' la drum ? Nu se cade ! Cînd îl mai găseşti pe Botgros să-ţi zică de-ale bătrâneşti ? Că el îi ca pasărea : uite-l, nu-i ! Este ?
— *E...* făcu ursuz Drăghia.
— Da' p' cum ! îl învioră Cănuţă, foindu-se printre nepoţi cu poruncile : bărdăci pentru nen-tu şi bădiţa Alexe ! Păi, ce-aşteptaţi ? Să vi le spun io toate ? Voi n-aveţi ochi, potăilor ?
Alexe şi mai ales Drăghia erau încruntaţi. închinară, gustară, dar pas să li se dezlege limbile ! Cîntecul lui Botgros creştea, se-nvolbura. Oaspeţii, trebuiră să vorbească mai tare, ca să se-audă. într-un tîrziu prinseră să pătrundă şi noii-sosiţi în voioşia potolită a ospăţului. Ca să-i cîştige într-un fel, stareţul le dădu ghes cu băutura. Cînd fu să ciocnească bărdăcuţa cu Drăghia, acesta avu o fereală ca de un lucru de teamă ori ce nu trebuie făcut. Ghedeon o simţi, Calist şi Meletie care urmăreau pe cei doi de cînd intraseră, înţeleseră. De aceea arhimandritul socoti că e să înceapă vorba. întrebă :

— Cum îi treaba pe la dumneavoastră, oameni buni ? Fu pusă întrebarea astfel, ca să răspundă amîndoi. Dar Alexe se codi şi după ce i se uită drept în ochi, îşi mută privirea în bărdaca din care sorbi cîţiva stropi. Întîrziat, se auzi răspunsul ou năduf al lui Drăghia :

— Ce să ştim noi ! Muncim !

— Mulţumire aveţi din munca asta ? spuse Calist părînd să-i placă oamenii din ce în ce mai mult.

— Cînd e silnică şi fără spor... !

— Cum adică ?

— Se ştie !

— Nu aş fi făcut întrebare dumitale, omule !

— Toţi o ştiu ! Şi cei ce se fac a nu şti.

— Fă-mă să pricep, rogu-te ! ceru arhimandritul.

— De nu îşi are omu' nici căpătîi de nădejde pentru ce va fi mîine, nu să zici că pe mai departe, atunci, ce mai ?

— Da' spune-mi *cum ? !* ceru Calist cu tărie şi Drăghia răzbi:

— E o vorbă la noi şi nu-i sfială să se cunoască : *„turcu', popa şi boieru' !”*

— Adică ? îndemnă Calist.

— Aşa ! se înţepeni fierarul.

— Vorbeşti cu păcat, creştine ! spuse scrâşnit aproape stareţul Ghedeon, roşu de băutură, dar mai ales de îndrăzneala lui Dumitrache. Gîndea să spargă astfel vorbirea celor doi şi să o îndrume pe un făgaş mai acătării.

— Părinte — adevărul n-are nimic cu păcatul ! De-i adevăr — şi adevăr spune fratele Drăghia — e rouă şi doară soarele şi păsările cerului o beau ! — se ridică spunînd, de mirare şi pentru sine, Alexe. Calist avu mare bucurie din această incurcală. Pe faţă îi trecură lumini de curcubeu.

— Drept şi frumos ai cuvîntat! îi spuse lui Alexe. Iar către stareţ cu dojană : Să ascultăm ! şi făcu spre Dumitrache Drăghia semn să vorbească neted. Acesta porni atunci :

— Am fost cu munca la mănăstire, am fost şi la boier. Greu ou greu, că sărăcia-i mare. Şi mai greu cînd nu ştii

meşteşug, plugar gol, făr' de pământ. Toţi ce au ? Două braţe. Şi-n colibă, muiere, bătrâni neputincioşi, copii. Guri. Aşteaptă dumicatul. De la mănăstire te miluieşte cu o rugăciune ! De la ¡boier ? Bice !
Maicile săltară pe locurile lor. Se vedea că nici uneia nu-i venea ia socoteală. Isaia începuse să se joace cu firimituri într-o vîlceluţă a feţei de masă. Teofil — semn de mare nemulţumire şi tulburare — depăna mătăniile din sâmburi de măslin. Stareţului îi creşteau pe frunte broboane mari de sudoare rece.
— Şi ? porunci Calist.
Nu atît ar fi fost vorba îndemn oît jăratecul din ochi care se înteţi ca suflat de sub spuză. Cu degetele spintecase aerul.
— Poate astea toate...
— Ce?
— Turcu' proptit la Paşala ! De-atunci, din vara trecută, ne-a răscolit nenorocirea. Oameni zvîrliţi din colibe. Paragină, boli, bice. Necinstiri de neveste şi pîngăriri de fete. Omoruri. Să le înşir ? Alexa, bădiţa, le ştie şi el. Ca toţi, de altminteri !
Fără vorbă, cu ochi mari, Calist cătă la faţa încununată de plete a lui Alexe, Erau în privirile arhimandritului mirări de desfătare. Alexe luă din asta duh de putere :
— îşi lasă omul dragostea, nevasta, copiii ori bătrînii. Ia drumul codrului, răzvrătindu-se împotriva poruncii ! Se cere socoteală ! E să vină numai ceasul când să se ridice toţi ca unul. Să plătească rănile, ruşinea, moartea. Cum se clatină frunza de vînt în codru, aşa şi paharul cu fiere în inima rumânului. O picătură încă şi varsă otrava pînă se curăţă !
Alexe strângea tare pumnii cu care bătuse în genunchi cît vorbi.
Ruxandra sta deoparte. Smicura inima ei. Şi ochii, umezi, nu se mai zvîntau privindu-l pe bădiţa.
Din purtările lui Calist, mironosiţele maici — mai vîrtos cei de la mănăstirea Reavăna — înţeleseră că arhimandritul e într-un gînd cu sătenii robi şi se bucură de răzvrătirea scornită în minţile „negurosului” Drăghia şi „zănatecului”

Alexe — cum îi categorisea stareţul. Drăghia şi Alexe îl luară pe arhimandrit la inimă ca pe unul de-al lor, de nădejde. Nu se mai simţeau slugi între stă- pîni, ci oaspeţi. Toată purtarea chiriarhului îndreptăţea crezarea lor. Calist, înfiorat ca nici într-o clipă până atunci, ridică bărdaca şi îndemnă întâi pe cei doi săteni, apoi maicile şi pe toţi ceilalţi. Bău el însuşi cu sete. După ce îşi trecu negrăbit degetele dreptei peste buze, întrebă pe Alexe :

— Ştii citi ?

— Mi-e dragă cartea !

— Citeşti?

— Pe unde găsesc. Şi caut ! spuse cu fierbinţeală în glas bădiţa. Tocmai mergeam la mănăstire după ceva de cetit. Mi-i în gînd a învăţa. Cine mă va ajuta îs al lui cu dreaptă mulţămire ! Calist înflorea la fiecare vorbă. Luă carafa şi el însuşi, ridicându-se vioi, turnă tuturor. Mai întîi lui Alexe, spunându-i :

— La tiparniţa noastră de la Reavăna vei fi cu cinste de trebuinţă, bădiţă !

Spuse şi el *bădiţă*, fiindcă simţise în acest cuvînt căldura sufletească ce-o merita flăcăul. Turnă apoi lui Dumitrache Drăghia, pe care îl întrebă :

— Copii ai ?

— Trei fete. Cea mare, de douăzeci de ani, Eleonora...

— Auzişi, maică stareţă ? Uite, unde îţi găseşti ucenicele ! Trebuiesc adunate şi înzestrate. întărite în darurile lor sufleteşti. Altminteri mocnesc şi se sting neştiute de nimeni ! Continuă să toarne prin cele bărdăci goale. Cănuţă îi veni în ajutor. înveselit, arhimandritul vorbi mai departe : Poporul e ca fagurele. De nu-şi are prisaca, roieşte într-aiurea... se sălbătăceşte. Mierea i-o mănâncă ursu' ! Ceara se risipeşte fără să-şi găsească feştila pe care să o mistuie luminînd !

Şi miere şi ceară ! Şi dulce şi luminează.

Cu carafa ţinută în mâinile ridicate până ân dreptul inimii, Calist era în uşile împărăteşti ale altarului. Cît spusese cele din urmă vorbe, ii privise pe toţi. Apoi rămase cu ochii într-ai lui Alexe, către care se duse ca spre un izvor de lumină. Puse carafa pe masă. înalţi ca doi molifţi

zdraveni, erau amîndoi deopotrivă. îşi lăsă arhimandritul braţele cu mânecile largi pe umerii voinicului şi-i spuse :
—- Bădiţă Alexa, nădăjduiesc ca amîndoi să înfăptuim ce mi-i în gând şi ce ne arde sufletul ! Să dăm, din toate puterile noastre, celui înnegurat de năpaste, cel mai ne-preţuit bun : *lumina cunoştinţei !*
Vorbise cu dogoritoare căldură, de la inimă la inimă. Alexe îşi juca fericirea din ochi în jarul privirilor lui Calist şi, ca şi cînd singure s-ar fi ridicat, mâinile i se sprijiniră pe braţele arhimandritului.
Negrăbit, ca după ritual, cu evlavie, Calist îl sărută.
Isaia începu să fonfăie dntarea bisericească din care îşi rupsese arhimandritul vorbele potrivite :
Răsărit-a lumii, lumina cunoştinţei!
Monahii se ferecaseră într-o muţenie acră şi îl împroş- cau în gînd pe arhimandrit cu vorbe ce nu s^ar fi căzut să le rostească tocmai cuvioşii slujitori ai altarului lui Dumnezeu Savaotul.
Uşa dinspre odăiţa în care cîntau Botgros, Măndică şi Ciovică fusese dată de perete. Crîşma se închisese de mult, dar tot mai stăruiau pe-o laviţă Tilică al lui Cintezoi cu alţi doi săteni. Le plăcea cântarea vestitului taraf. înduioşare şi înveselire din inimă adusese unora bucuria vlădicăi. Răstignită între paşă şi boier prin vorbele lui Drăghia şi Alexe, popimea se scutură de mînia ce o cuprinsese. Nu şedea frumos să se arate chiar aşa arhi-mandritului. La somn nu se mai gîndea nimeni. Se treziseră din amorţire. Eufrosina, îndemnată de Cănuţă, mai aduse de-ale gurii. Se închinau bărdacele şi se goleau. Isaia se înviorase şi cl. Teofil nu mai depăna mătăniile. Meletie se însenină din bucuria arhimandritului şi tot din ea stareţul Reavănei uită împoncişarea cu Drăghia. Botgros îşi mlădie glasul şi strunele limpăneau oîntece nevinovate. Apoi strecură cu patimă şi înfocare viers de dragoste pământească, revărsat în ritmuri îndesate, aţîţătoare. Dintr-un cînticel de-ăsta se porni Isaia să dănţuiască. Era beat. Ţopăia din ce în ce mai arzuliu. Lîngă el se prinse Magdalena. Nu mai putea să şadă pe

scaun, cu toate că privirea maicii stareţe spunea „Nu stă frumos”. O ardea carnea.

Între acestea, Drăghia nu-şi găsea locul. Nici chiar feteasca nu-i mai luneca pe gâtlej. Se ridică nebăgat în seamă şi se răsuci ţeapăn în grumaz ca lupul. „Ţara piere şi ei cu pehlivănii ! Ptiu ! Se ucid argaţii şi' sutanele saltă ! *Isaia dănţuieşte !”* scuipă într-o parte şi se furişă din odaie. Tilică al lui Cintezoi îl văzu trecînd pe Dumitrache încrîncenat.

— Ce-i, jupîne, nu-ţi prieşte ? Şi fiindcă nu fu învrednicit cu vreun răspuns, mai zise : Ia ce-ţi iese dinainte, omule, nu căta ce şi-aşa găseşti la tot pasul! Zice Botgros pentru diavolii de călugări ? Zică ! Dar să-l ascultăm şi noi ! Gîndul e gînd, dă-l pîrdalnicului !

Drăghia oprit de pieptul lui Tilică nu spuse nimic. îl dădu deoparte şi se mistui afară.

Calist, întors cu faţa de la masă, vorbea numai pentru Meletie şi Alexe.

Pe lângă ei, ca din întâmplare, plutea, gîză adusă la flacără, Ruxandra.

Ghedeon găsi prielnic să-i pună stareţei întrebarea ce-i înţepa limba :

— Nespusă plăcere aş avea şi ard de dorinţa să fac cetanie din cele cărţi cu care m-ai momit de Sînt Ion la prăznuire, preacuvioasă maică Ileană ! Cu mîna prinsă pe piept, răschirată ca frunza de viţă, stareţul aştepta răspunsul, înclinat curtenitor. Ileana făcu acelaşi gest şi-i răspunse, cu tot şartul :

—■ Părinte, pe una o citeşte duhovnicul mănăstiresc Filaret Buzilă, iar cealaltă e cu filele încă netăiate !

Lăsă ochii spăsiţi în jos şi rămase aşa. Dinspre stareţ nici o altă vorbă nu se mai auzi. Gînai numai în sine : „Tartoru', tot cu Fevronia se ţine, iar Veronica, cine ştie cui îi va fi să se înfrupte din trupşoru' ei împeliţat, dar-ar dracu' ! Doamne, iartă-mă pe mine păcătosu' !” Zăpăci la repezeală cruci mărunţele pe dinaintea nasului, de-l întrebă pînă şi Agafia, atît de econoamă la vorbă :

— Da' ce-ţi veni, părinte ?

Atunci, dezmeticit, Ghedeon îşi dădu seama că nu se în-
chinase cu limba, înjură şi mestecă nişte vorbe fără de
înţeles, cu mare pripeală :
— Precistă !... Maică, duhu rău ! Pentru rugăciunile
sfinţilor părinţilor noştri şi ale Prea Curatei Maicii Sale,
Doamne Isuse Hristoase, Dumnezeul nostru, mîntuieşte-ne
pe noi, Doamne miluieşte, Domn' milişte, Dom' milşte !
Darmiş, darmiş, darmiş ! şi se prăpădi în vîrtejuri de
cruciuliţe, ameţite ca un bărzăune în firele bărbii.
Din asta se trezi şi maica Agafia, crucindu-se.
— Roti arhimandritul tăciunii ochilor săi adînci dinspre
Alexe şi Ruxandra, se sprijini pe umărul lui Meletie şi
ridicându-se încet, merse spre Botgros, şi el năuc de pri-
virea şi purtarea ciudată a vlădicăi. Calist prinse pumnul
dreptei lăutarului şi după cît i-l strînse, se socoti îndemnat
cîntăreţul să se întreacă pe sine.Zi-ne, *Legenda
Meşterului Manole !* rosti Calist şi pe rînd puse apoi în
faţă tuturor cîte un stacan răsplin cu vin. Balada ungea
simţirea ascultătorilor. Şi ca vraja să nu se împrăştie,
după sfîrşitul legendei, Calist mai îndemnă : De nu-i ou
supărare dumneavoastră, i-am ruga **p e** fraţii noştri să ne
zică acum şi *Mioriţa !*
Tăcerea multora şi unele glasuri întăriră.
Botgros îşi dăscăli taraful. începură numai din strune
deschiderea poveşti. Glasul lui Botgros lovi apoi cerul
gurii rotunjor deschisă şi lunecă versurile în urechile oas-
peţilor, ape-ape înseninate, mîngîind, tulburînd :
Pe-un picior de plai, Pe-o gură de rai
Se depăna minunea, în legănarea de înşir-te, mărgărite.
Vers şi viers se împlineau. Simţirile ascultătorilor se stră-
mutau să insufle cîntăreţului har. Că lui Botgros, lui
singur, glasul i se părea al altuia şi din minunare mai mult
se frămînta, rupea din el, îşi zdrumica sufletul, ridi- cîndu-
se în picioare, înălţându-se pe vîrfuri :
Tu să nu-i spui ei Că la nunta mea a căzut o stea
Alexe căută privirea Ruxandrei. *„Eu* mi-s baciul muntean”
ar fi vrut să-i spună. Se priviră şi ochii blînzi de simţire —
licurici mieziţi între gene — mistuiau în luminiţele lor
boaba curată a lacrimilor.

Că mi-au fost nuntaşi Brazi şi păltinaşi. Preoţi, munţii mari, Păsări lăutari, Păsărele mii Şi stele făclii.

Gîndurile spre trecut se învolburau. Simţirile smicu- **rau** inimile. Sufletul durea. Fiecare retrăia rătăcit îr« amintiri, uitînd scurgerea timpului.

Se crăpa de ziuă. Somnul se topise împreună cu întunericul nopţii. Se înnodară în horă mare, la care n-au rămas pe de lături nici Frusina, nici Cănuţă. A ţopăit Isaia dîndu-şi de-a rostogolul burdăhanul. Şi-a istovit poftele cărnii statua ce întrupa frumuseţea Magdalenei. Voioase şi întinerite de amintire, dănţuiseră iavaş-iavaş şi smeritele maici Ileana şi Agafia.

S-au înviorat spălîndu-se cu apă rece de fîntînă. Au mai avut a lăuda un rînd de bucate ale neobositei Frusina şi către amiază le-a fost gîndul la plecare. Ghedeon plăti Drăghiei cu tremur în degete ce se cuvenea pentru dresul teleguţei. Cinsti cu zgîrcenie pe Botgros, răsplătit cu prisosinţă de Calist.

Se gătiră de plecare.

Odihniţi, caii loveau din copite, dornici de drum. Se rindui alaiul. Teleguţa, cu arhimandritul şi Meletie, mînată de stareţ, în frunte. Caleaşca maicilor apoi şi în urmă, teleguţa cu Teofil arhondarul şi bolobocul de Isaia.

La acel ceas de amiază, bădiţa Alexe cu Nastasia străbătuseră mai bine de jumătate din drumul spre mănăstirea Reavăna. Ca şi pe Drăghia, nimeni nu l-a simţit cînd s-a furişat din petrecere şi a pornit la drum. Nici Ruxandra n-a fost să ştie. De aceea, cînd stareţul la plecare i-a mîn- gîiat obrajii, spunîndu-i : „Mai rămîi sănătoasă, iada tatii !" — fata suspină pe urmele unui vis care, ca toate visele, fum fără umbră se face şi nu stăruie.

Era o zi cu aer primenit, cu nori subţiri, înalţi. Zurgălăii caleştilor scoteau clinchete vesele, acoperind chiuiturile lui Griguţâ, surugiul.

Primăvara lui april, puţine zile în faţa

Sfîntului Gheor- ghe, rîdea din pajişti şi din frunzişurile fragede

. PARTEA A PATRA Pastile românului

C A P I T O L U L Î N T Î I

Se s'rînge funia de par ţi robii de la Paşala, cu mic, cu mare, sînt numai frămîni

Al doilea cîntat de cocoşi şi somnul tot nu-l prindea. Gînduvile sub ţeastă se petreceau nebune şi chiag să le ţină nu era. Moş Toloacă se perpelea. Se răstea la gînduri să le alunge, strîngea din pleoape, dar ele tremurau neastâmpărate.

în chiţimia lui Huţu, miei de curînd născuţi se hîiau tîmpi pe sub laviţa aşternută cu rogoz, pe care dormeau în curmeziş toţi ai casei. în cocioaba lui Urjumă, viţeaua molfăia cu aţe de bale la bot. Chichineaţa în care îşi odihneau ciolanele ai lui Cuşmă mirosea a iute, a ud şi sudoare. Doar fînul de sub căpătîi mai aducea a adiere de izmă uscată şi amar de pelin. Şi, pe de rînd, la Colibaş şi Gociman, la Drăghia, oamenii se perpeleau în colibele lor, cu toată spiţa lor, în miros greu de orătănii, de răsuflarea atîtor suflete : tată, mamă şi copii, uneori şi bătrînii, alteori şi nurorile cu ginerii, toţi de-a valma, dormind, drăgostindu-se, claie peste grămadă Răcoarea pătrundea prin ochiul cu băşică, lutul lipit al podinei era umed şi abureala plutea prin cămările lor ca ceaţa peste mlaştini. Privirii de pe prispa malului rîpos, peste matca Inului, Paşala se înfăţişa ca jumătate de potcoavă, urmînd lunca apei. Sălaşele erau rinduite pe două ori trei şiruri, cu feţele spre uliţele rîioase dintre ele. Alb văruite unele, altele sirilii, unele gălbinicioase şi cele mai multe nelipite, căscioarele stăteau şantalii, pe-o parte, aidoma unor cheflii cu. cuşma pe-o ureche.

Fără horn, fumul ieşea, ori printr-o gaură în acoperiş, ori răzbătea pe unde îşi găsea loc. Colibele fumegau ca nişte slănini puse la pârpală. Erau şi bordeiele celor care nu apucaseră să-şi ridice colibele. Mai erau şi case neisprăvite : pereţi goi din pari ori în parte cu împletitură, altele nemuruite dar acoperite. La cele mai multe dintre ele, în primăvara asta, începuseră oamenii să mai trebăluiască fără prea multă tragere de inimă. Pentru celelalte se căra prundiş, ramuri şi păpuriş ca, în vremea cît nu erau cu silnicia la curte, să-şi înnădească odaia cu prispa, pe cîţiva pari din salcîmi ca pe mînă.

În bătătura vreunuia moţăia o arătare de cal de ham, un dric de căruţă sta răznit, pirotea vreo viţică îmbălegită şi înnoroită pînă la bot. Pe undeva scurma o scroafă neagră pe picioare înalte, cu doi-trei godaci, ca nişte căţei.

Ici, pale de fîn cît să cuprinzi în două braţe, colo, o grămăjoară de coceni muraţi. Zaplazuri nu se găseau. Doar tufele de salcîm ale lunci arătau cumva cît îi locul unuia de al celuilalt. La ce bun gardul ? Ce să despartă

?Douăzeci-treizeci de găini cîte le-aveau toţi la un loc, tot atîtea raţe, şapte-opt gîşte şi vreo cîţiva curcani. Lunca pătrundea cu răchiţi şi cu sălcii pînă între căşi. Pămîntul ţinea umezeală bună pentru grădinărit şi se gîndeau mulţi să înjghebe astă treabă. Podeaua din lut bătut nu se zbicea niciodată, de-ai fi făcut şi foc pe ea, iar pereţii rămîneau coşcoviţi, fleşcăiţi. Cine văruia pe dinăuntru rămînea pe pereţi cu pete mari, galbene ca zeama de tutun. Intra umezeala în ţurloaie : scîrţîiau încheieturile şi se betegeau picioarele, braţele. Călcîiele, genunchii, umerii dureau fiecare în parte, fiecare altfel. Aerul greu, din colibe, ustura în nări şi găurea pieptul. Boala, necăjeala, rănile din bătăi, muncile peste rînd la curtea

turcească se mai stingeau cu cîteva gîturi de rachiu. Dar beţia răzbea cu alte vătămături, pe dinăuntru : argăsea maţele, găurea stomacul. Omul vărsa venin. Ajungea de deşărta tot ce băga în el, pînă cînd nici laptele nu-l mai putea mistui. Atunci, tînjea ce tînjea pînă se întindea, mişca în silă cîteva zile şi întins rămînea : o moarte galbenă, de pămînt, fără ■vîrstă, după o viaţă şi ea stearpă, searbădă, chinuită.

Sălaşele Paşalei, o mînă de oameni. Înghiţeau vreo cincizeci de familii : din părţile lui Fuierea, de la conac cîţiva, mai mulţi de la satul boieresc Varvara şi pe cei rupţi din părţile mănăstireşti. Cu toţi vreo trei sute de suflete.

Dositei Toloacă îşi pierduse baba înainte de băjenit şi-acum sta cu doi nepoţi, mai însingurat de cînd i se prăpădise şi fecioru-său Luca, îngropat la Reavăna, în curtea mănăstirii.

De la Varvara mai erau ai lui Urjumă, ai lui Moisei şindrilarul, ai lui Florea Colibaş vreo zece, toţi într-o cămăruţă strînşi.

înainte ţinuse de mănăstire şi Mihail Drăghia, ăl de-a rămas văduv şi şi-a pierdut fata cea mare, Lisăndrina.

Gheorghiţă Moraru şi cu Duţu aveau şi ei, unul vreo nouă suflete, celălalt vreo şapte : flăcăi şi fete zdravene, horiţi şi buni de nuntit. Vaier şi geamăt, dar zburdă inima şi face faţă. Cfteodată însă răul răzbeşte şi în răzorul tinereţii şi-atunci stă să ofilească primăvara ei.

Aşa şi acum cu tineretul Paşalei, ca să nu fie să se spună decît de cei dintre şaisprezece şi douăzeci de ani. Erau ridicaţi atîţia la astă vîrstă ! O lume întreagă şi ea cu meremetul ei. Iar ce-i mărunţi, puzderie, viermuind în luncă laolaltă cu alte orătănii, cîrîindu-se, săltînd ca firul de iarbă cînd îi dă colţul. Jalea casei înghiţită cu noduri o dată cu gogoloşul de mămăligă rece, împărţit la rîte guri flămânde niciodată sătule, a făcut din ţînci tineri şi face din tineri bătrîni, mai curînd decît ar fi fost cu drept să se întîmple.

Cînd vremuieşte, oamenii nu mai au vîrstă. încremenesc inglotiţi într-acelaşi gînd — unul singur — cumplit ca un talaz.

Ce auzeau în casă la ăi mari şi ce-i vedeau păţind ţinea
■minte tineretul.
Durerea îi aduna şi îi ţinea ciorchine într-un gînd. Urgia răzbătea cu veninul ei ca un junghi mulţimea înglo- dită într-aceeaşi silnicie.
Seară dulce de april, amirosind a tămîioară şi cîte alte floricele crud răsărite. Sub pisla vreunui nor des şi mai să se dărăcească în streaşinile salcâmilor, se dura o tăcere ca din culcuş de cuib. într-această seară, moş Dositei, mărun- tei dar vînjos, cu pletele ninse şi mustaţa mare cîrlion- tată, cu ţurcana ca un potcap miţos, pornise prin ulicioara, cătunului să-şi ducă firul vorbei.
— Auzişi ? îi făcu primului întîlnit, după ce răspunse la „bună seara”.
— Păi ! se încruntă creştinul a răspuns.
— Ne otînceşte rău !
— Pîn'odat' !
-— S-a asmuţit amu şi „dobrogeanu',„...
— Ismail ? Slugă !
— Bună seara dumneavoastră ! se nimeri să răsară din- tr-o parte şi Drăghia cu fecioru-său Mitică.
— Bună ! răspunseră cei doi.
— Auzirăţi ?
— Cum să nu s-audă...
— O joardă pe spinarea unuia zgîrie pe toţi! întregi gîndul Moisei.
Şi porniră toţi încotrova. în paşii lor mohorîţi mai intrară şi alţi paşi de oameni necăjiţi din necazul de pe urmă.
Muierile se dumireau şi ele de vînătăile Mândichii lui Cuşmă : izbise Ismail cu biciuşca plumbuită în pleasna şi-o lovise rău peste ochi. Şi de ce o lovise, femeia nu vrea să spună.
— Barem dac-ar spune, să ştim ! voiau unii.
— Mai trebuie să spuie ? întrebă moş Dositei.
— Cînd nu spune femeia...
— ... ştii ce-a fost să păţească.
— Asta-i!
—■ Mi-e că s-o rupe puntea ! nimeri Toloacă gîndul tu- turor, că se unduiră oamenii ca de-o pală straşnică de vînt.

— Mai e puţin...
— Dacă o mai fi şi-atît!
— Pîn'odat' !
— Se strînge funia de par !
— N-a mai fi cît a fost ? !
— Aşi !
— Şi-atunci !...
—■ ...oare pe oare !
— Pîn'odat' ! se rezemă cu nădejde în vorbele astea moş Toloacă. îi era vorba grea de bătrîiieţe. îl ştiau şi îl urmau în gînd toţi.
— Pîn-odat ! se treziră spunînd atunci ca într-un jurămînt Mihail Drăghia şi Urjumă şi Nedelcu, toţi cîţi se adunaseră...
Ochii zvîrleau prin întuneric zgrunţuri răi de scîntei iuţi şi în gîtlejuri sfîriia sete căreia nici apa, nici rachiul nu i-ar fi fost potol.
Cînd se împrăştiară, pîcla norului apăsa grea, cu ameninţare.
Mitică al lui Drăghia, care fusese de faţă, duse veste şi printre tineret.
încruntările, înjurăturile taţilor şi fraţilor erau pilde ce trebuiau urmate. Pînă şi cei mai mici — cît voiau să le semene celor mari — umblau tot încruntaţi,

tot mînioşi şi puşi pe harţă

.CAPITOLULAL DOILEA

Dintr-o preumblare prin cătunul înfiripat sub ripa curbii de la Paşala, Hedye îşi dă seama că românii robi urăsc împilarea şi că degrabă se vor răzvrăti. Dezmăţul Kaşei nărăvit de putere, bogăţie şi huzur o goneşte în lume pe Hiide von Lilienfeld

într-aceste împrejurări se petrecu cea din urmă plimbare a lui Hedyâ. Prea era proaspătă şi plină de mirosul uşurel al florilor dimineaţa aceea, ca fata să-şi ţină în paginile vreunei cărţi, citită şi răscitită, plictisul ce începea s-o doboare. Porunci să pună şaua pe Iulduz, iapa dăruită de Nazim, şi plecă singură. Soarele se ridicase de cîteva suliţe şi străbătea prin abureala dimineţii. Iapa neagră păcură, cu piciorul subţire şi coada lungă, bogată, o purtă domol pe sub poalele pădurii fremătînd în cîntecele păsă- ruicilor. Dădu roată curţii şi intră în toloacele cătunului. Liniştit părea, ca părăsit. Fumegau unele coperişuri de colibe, cîţiva cocoşi îşi răspundeau pe întrecutele de la o poiată la alta. Copita iepei nu da zgomot decît cînd nimerea vreun colţ de piatră.

I se părea ? De pe prispa ceea o femeie îşi luă copilul în braţe şi intră în casă zvîrlindu-i priviri de oţel. Dădu să cheme la ea un băieţaş ce se juca la rădăcina unui salcîm din bătătură. Copilul se porni să alerge spre ea. Dar din casă sări soru-sa, îl strigă răstit, îi dădu una după ceafă şi-l băgă Înăuntru. La răspîntie, unde e fîntîna, cîţiva copii mai răsăriţi, care altădată îi surîdeau şi i se înclinau cu bineţe, au arătat-o şi s-au mistuit din drum.

I s-au părut toate astea ? Din bojdeuca ceea un flăcău ieşise repede cu vreo treabă la coşar. în loc să-şi ridice cuşma, oa altădată, se încruntă şi îşi văzu de-ale lui. Bătrînul ce pornise pe ulicioară numai cît să-i iasă în cale, cînd o zări, se întoarse din drum şi intră la un vecin.

Dulăii hămesiţi nu mai erau astîmpăraţi de copii şi de - cei cîţi altădată, la asemenea ceas tîrziu de dimineaţă, se aflau pe afară. Hămăiau cîinii şi Iulduz tresărea nemulţumită.

Cuprinsă de jur împrejur de mînia pe care o simţea, necăjită de larma tot mai mare a potăilor care o petre-

ceau din ce în ce mai multe, înhăitate, îndemnîndu-se, Hedyâ avu şi ea un gest de necaz şi dădu cu nuiaua ce-o avea în mînă spre cîini. Haitei atît i-a trebuit. Hărmălaia crescu şi dulăii îndrăzniră şi mai mult, unii dîndu-se la coada iepei, alţii la chişiţe. Iulduz cu urechile ţuguiate intră în trap, fără nici un îndemn şi izbi cu picioarcle din urmă în plin. Schelălăiala dinilor loviţi mări harţagul celorlalţi. Se dădură mai cu îndrăzneală. Zvîrlind din picioarele dindărăt, Iulduz porni în galop, pierzîndu-şi urma departe de cătun şi de haita cîinilor asmuţiţi. Hedye scăpă hăţurile. Glasul nu şi-l mai auzea. Agăţată în coama calului cu mâinile ei moi şi neîndemânatice pentru puterea ce se cerea, abia că mai răsufla. Iulduz gonea întins. Zvîrlind picioarele în salturi mari, la un hop îşi pierdu călăreţul.

Hedye, zdrobită de oboseală, mînjită de noroi din cap pînă în picioare, ferind pe departe cătunul, ieşi prin vi- roage şi peste coclauri în drumul Brăilei. Hărtănită, fără să piardă din ochi curtea ce răsărea din dîmbul pădurii, ajunse într-un tîrziu acasă. Iapa înspumată, cu ochii sîn- gerii în plasa vinelor ce-i înconjurau, se întoarse şi ea, singură, la curtea Paşalei.

Poate că numai plimbarea aceasta mai lipsise ca să o scoată pe tînăra vieneză din tînjeala toropitoare a răga- zului de la Paşala. Tihna aceasta, cu liniştea cît un munte, strecurase în ea, o dată cu primăvara, dor de schimbare, de *altceva.* Voinţa aţipită în legănarea muzidlor tăcerii se zdruncină, tresări şi îi trezi dor de ducă. Rentru prima oară în acea seară — zdrenţuită şi zdrobită de goană şi trîntă —■ se simţi ca surghiunită, înconjurată de linişti duşmănoase, înveninate de ură. Vedea cu limpezimea sufletului şi gîn- dea cu mintea ei aşezată.

Gîndul îi încolţi şi hotărîrile prindeau să trecă în faptă.. Ştia ce are de făcut.

N-a fost trîntă fără de folos. Hedye se sculă a doua zi mai de dimineaţă ca niciodată. De mirare fu lucrul acesta, pentru slujnicarii curţii.

O dureau muşchii, ce-i drept, în schimb era vioaie şi. bucuroasă.

Pe-afară o vîntoasă de primăvară se vălătucea printre crengile pădurii vîjîind. Se umfla cu toane şi scădea ca să se umfle iar. O dată cu urcuşul soarelui se topi în adieri plăcute.

Bucuria lui Hedye o îndemna să-şi mărturisească dorinţa. Era duminică şi îl aştepta pe Nazim să sosească de la Brăila. Ceru să-i pregătească caleaşca deschisă, să meargă în întîmpinarea Paşei. Aii nu avu decît să încuviinţeze. Pînă la urmă voi să meargă şi el în Brăila. Hedye o pofti şi pe Sultana. Bucuria acesteia crescu voioşia celor porniţi în preumblare.

Caleaşca arcuia în pasul cailor. Hedye se afundă în pernele moi. Sultana se aşezase pe scăunelul din faţă pe care... sărind din mers, se cuibări alături şi Aii. Copilăreşte, plină de zîmbetul ce-i înflorise în obraji. Hedye întinse Sultanei amîndouă mîinile şi o trase a joacă pe perne, lîngă ea. Aceasta mai se împotrivi, mai se lăsă. Cinstea de a sta lîngă domniţă — cum îi plăcea să-i spună cu mîngîiere ades — îi era îndemn să nu se împotrivească din cale-afară. Astfel că, la o zdruncinătură, Sultana găsi chiar prilej — nu ca dinadins — să o îmbrăţişeze din şagă.

Pe obrazul lui Aii, singur pe scăunelul de sub capra vizitiului, se năzăreau dungile unui surîs de mulţumire. Rezemat cum şedea cu amîndouă mîinile pe catifeaua banchetei, spinul din ochi nu mai da împunsătura rea de totdeauna.

Era o dimineaţă de duminică fără asemănare. Cu gîndul primenit, Hedye privea frumuseţile primăvăratice ale firii.învăluiri năvalnice urcau şi coborau cu sunete subţiri şr culori calde sub cerul numai seninuri curate, aninate de rămurişul codrului întinerit. Prin viroage şi prin rîmnice, ape vii clipoceau din zale de argint, fumegînd ca nişte cădelniţe în aurul soarelui. Toporaşi şi ghiocei zăpezeau un 'tăpşan în coasta drumului moale de ploi, păturit cu frunziş ruginit, din toamnă. încropul smîrcurilor din omătul topit oglindea umbrele viorelelor proaspete. Totul era înflorat, tineresc şi nou : albastrul slăvilor, smicelele înmugurite, aromeala aerului, iar legănarea butcii purta bucuria felurită a celor trei drumeţi. Hedye, strîngînd pumnul .Sultanei,

îşi iubea gîndul plecat spre zări depărtate şi necunoscute, primenite pe potriva primenirilor din jur. Sultana, măgulită dar nu şi sfiicioasă, se .încumetase să-i semene cît mai mult. Pieptănată ca şi ea, cu un văl uşor purpuriu, la fel ca şi Hedyâ, căuta să ia asemănarea pînă şi în surîs şi în vorbă. Cît izbutea de bine, acest lucru îl citea în dungile ce umpleau de bucurie amestecată cu îndreptăţită mîndrie faţa oacheşă a lui Aii. îndoit pe scăunaşul de dinaintea femeilor, părea că rămăsese totuşi în picioare, ■de şui ce era.

Aceste trei bucurii, a lui Hedye, a Sultanei şi a lui Aii, fiecare cu gîndurile lui, se purtau întru întîmpinarea măritului Paşa. Drumul urca şi cobora ; pădurea de „culoarea .gresiei, încercănată de albastrul depărtării, rămînea în urmă, iar înainte fumegau alburii cîmpiile.

Zările se limpezeau şi aşezările Brăilei se desprindeau tot mai clare. Dar dinspre cetate nu se arăta caleaşca prea bine cunoscută. „Surpriza va fi mai mare”, gîndi Hedye.

— Nu-i nimic, vom prinde ursul în bîrlog, îl vom scoate şi-l vom aduce cu noi !

„Aşa să facem !” încuviinţă închizând ochii şi scuturin- du-şi capul Sultana ; iar Aii, în picioare acum, privea înainte, ţinîndu-se de brîul vizitiului şi îndemnîndu-l să mărească trapul cailor :

— Măcar acum să-l prindem nepornit din cetate !

Careta intră, duruind din şinele de fier şi scîrţîind din arcuri, pe bolovanii de rîu cu care era pietruită uliţa spre cetate. Vizitiul pocnea aerul cu biciuşca scurtă în coadă, dar lungă în fişcă şi chiuia să îndepărteze cîrdurile de păsări de curte, sacalele şi faetoanele ce încurcau drumul. Cu toată larma cuvenită, intrară în goană prin bolta porţii; şi se opriră la scara mare a cancelariei. Străjile se iţiră prin curte, altele şi alţii treziţi de zarvă scoaseră capetele printre coloanele cerdacului ce înconjura curtea şi în capul scărilor se arătă Selim, cu pana în mînă, aşa cum sărise de la treburile lui.

Aflară că meremetiseli negustoreşti, socoteli şi răspunsuri de ticluit îi ţineau pe toţi la mesele lor. Nimeni nu ar fi putut veni la Paşala. Lui Hedye îi păru bine că venise ea la el. Socotea că ceea ce avea să-i spună lui Nazim nul suferea amînare.
Aii rămase de vorbă cu Selim, în urmă, pe trepte. Hedye, sprijinindu-se de braţul Sultanei, grăbi pe sub arcadele pridvorului. îşi vîri năsucul peste tot. Dintr-o încăpere se auzi glasul lui Omer. Se întreţinea cu un străin. Hedye îşi vîrî capul pe uşă. Omer părea mai grav, cu mult mai grav decît îl văzuse vreodată şi mai obosit, imbătrînit. Barba lăsată mai mare îi schimba figura. în umbrele feţei puhave, jucau pale roşii lunecînd pe obrajii buhăiţi. Ivirea ei păru să-l încurce şi avu tresărirea hoţului surprins. De aceea Hedye schiţă din prag o închinăciune şi închise uşa trecînd mai departe cu paşi mărunţi. Bătrînul Mustafa le întîmpină sfătos.
în sala ce ducea spre încăperea Paşei, doi străjeri le opriră. Dar graba jucăuşă a lui Hedye trăgînd-o după ea pe Sultana nu ştiu împotrivire. Şi, mai înainte ca vreunul din ei să se opună, Hedye avu repeziciunea să deschidă... Se opri cu un pas înăuntru :
— Ooo !
Ochii îi rămaseră mari deschişi pe tabloul ce i înfăţişă : Nazim într-o convorbire plăcută cu doi străini. Avea să afle mai tîrziu că bătrînul era Girolamo Sinigaglia, cunoscut negustor genovez, împreună cu Beatrice, unica lui fiică, de o stranie frumuseţe, cheia succeselor sale. Într-a- devăr, deopotrivă cu perlele scînteietoare din plasa ce-i acoperea părul, ochii aşijderi scînteietori şi nespus de mari oglindeau patimă şi voinţă căreia nimeni să nu-i reziste. Bătrînul Girolamo îşi preţuia odrasla ca pe un talisman, ca pe singura lud comoară. În clipa intrării celor două femei, Nazim, cu gesturi curtenitoare, şoptea ceva spre fiica negustorului, plecat mai mult decît ar fi îngăduit orice protocol şi chiar numai buna- cruviinţă.

Hedye citi în sclipătul jarului din ochii lui Nazim că Beatrice avea să fie pradă poftelor lui, neostoite nici de răgezimea ei gingaşe, nici de ritualul senzual al lui Medine. Un cîroel crispă inima vienezei.
Pe Sultana jăratecul din ochii Paşei o întărită să se încumete a-şi dori pentru sine aceea ce „stăpînul" se străduia să obţină de la Beatrice. Iar Nazim se simţi stingherit că a fost descoperit în asemenea ipostază de Hedye, a cărei fineţe de filigran îi apărea aici cum nu şi-o mai închipuise.
Vieneza rosti sec scuzele de rigoare. Se înclină încet, negrăbită, privind mereu scena surprinsă. Puţin mai în urmă, Sultana făcu la fel, nu fără originalitatea ce i-o da frumuseţea ei sălbatică, pămîntească.
Nazim voi să le reţină. Hedye se mulţumi să repete scuzele şi reverenţa, retrăgîndu-se.
Paşa s^a bucurat de sosirea celor două femei, mai cu deosebire de Sultana, căreia acum pentru prima oară îi găsea un farmec deosebit, crescut şi prin veşmintele şi gătelile în care nu o mai văzuse niciodată şi care prindeau atît de bine frumuseţii ei de fiară minunată.
Hedyâ se bucură de încîntarea ce-o arătă Paşa sosirii ei. Nu-şi dădu seama că starea lui se datora .mai ales simţirii noi pe care i-o dezlănţuise, ispititoare, Sultana. Tîlcul acesta nici nu avea să se arate de la început, ci treptat şi numai pentru unii.
Hedye gîndise adesea despre cum se schimbaseră toţi. Cum îi apăruse Nazim mai an, în vară, în tîrgul Galaţilor şi cum mai apoi. Dragostea şi prietenia pe care i le arătase atunci şi privirile lui de-acum, pline de înţelesuri pentru străina cu care îl surprinsese.
Despre Omer ce crezuse Hedye ? Şi ce a fost să se întîmple cu Varvara ? ! Şi ceilalţi ?
îşi reamintea acum atîtea, toate cîte i le spusese în legătură cu viaţa lui. Cîtă delicateţe şi prietenie între ea şi Paşă şi cum avusese să-l descopere mai apoi ? Acum, străina asta ! Mîine... cine ştie ? Adevărat, purtarea faţă de ea nu şi-o schimbase; dar Hilde îşi dădea seama că

treptat, inteligenţa şi sensibilitatea ei se vor dovedi insuficiente, incapabile să-l mai atragă pe Paşa. încercă o amărăciune aproape fizică. Toate o îndemnau să-i spună ce simţea, îi apăreau acum clare în minte cele ce se întîmplaseră la Paşala. Ultima ei plimbare cu Iulduz fusese picătura ce mai trebuia ca plinul să se reverse. îi apăreau vii şi de neînlăturat cele ce se învolburaseră în presimţirile ei, norii negri de peste curtea aceea de huzur şi desfrînare.

Paşala se prefăcuse pentru ea în surghiun.

Astfel gîndea oînd rămase singură în iatacul Paşei, privind prin fereastră de-a lungul porticului de colonade dinspre curtea interioară ce ducea spre scara la care trăsese o caleaşcă.

în clipa următoare văzu cum Nazim îi petrecea pe cei doi străini. Se despărţea de ei cu zîmbete deosebite : într-un fel pentru bărbat şi altfel cînd faţa i se întурnă către tînăra însoţitoare. Braţul Paşei stringea mijlocul fetei care îi mîngîia mîna.

Acest crîmpei prisosea celor ce deja îşi găsiseră culcuş în mintea şi inima ei. Hedye redevenise *Hilde von Lilien- feld,* vieneza sensibilă şi cultivată

.Paşa raialei acesteia se scufunda pentru ea în mîlul îmbuibării şi dezmăţului.
Către amiază, după ce treburile se stîmpărară, un dejun sardanapalic fu pregătit, ca astfel gazdele să-şi arate bucuria faţă de neaşteptaţii musafiri.
Nazim, în capul mesei. În dreapta şi stînga lui, Medine şi mica vieneză. Lîngă Medine se înşiruiau Mustafa bătrînul, Omer, Selim, Ibrahim. Pe partea Hildei, Aii şi alţi slujbaşi ai cetăţii. Sultana ceru îngăduinţa de a servi. Aceasta spre bucuria lui Aii, fericit s-o înfăţişeze „stăpânului" pe roaba favorită. încuviinţarea Paşei cu nestăvilită mulţumire îi topi pentru tot răstimpul ospăţului spinul rău din ochi.
Mîncăruri săţioase, multe şi grase, dulciuri felurite înecate în sirop, băuturi licoroase şi tari, un ospăţ lung, nesfârşit, obositor... astfel îl găsea Hilde care abia ciugulea cîte ceva, care abia îşi muia buzele în cupa cu vin. În jur, mesenii se însufleţeau. Nazim îi vorbise la început preţios, mai mult fiindcă *aşa se cădea*. Socoti curind că ar deveni mahmur dacă ar continua să se întreţină numai cu vieneza ce astăzi i se părea rece, aspră, fără chef să se prindă în petrecerea ce se începuse. Hilde schimba arar cîte o vorbă cu bătrînul Mustafa şi unele priviri complice sau de simpatie cu Medine. Nazim fu aproape mulţumit că astfel scăpa de unele îndatoriri, care, în dispoziţia sufletească ce şi-o dorea, l-ar fi stingherit.
Ceea ce rigoarea curtenitoare a bunei-cuviinţe stăvilea, phesul băuturii dezvăluia, dezlănţuia.
Cele ce Hildei i s-ar fi putut părea numai se adevereau din privirile lui Mustafa, ale lui Medinâ, ale lui Aii. Acum. preocuparea lui Nazim era Sultana. Chiar şi fără un instinct prea puternic de a sesiza, oricine putea citi de la început, dacă ar fi iscodit privirile cu care cei doi îşi întâlneau luminile ochilor cu abia iscate flăcări, că între Nazim şi Sultana se aprindea un pojar de patimă. De aceea Medine, pentru a risipi vraja ce-o împrăştia Sultana, îşi anină surîsul ei lasciv pe care îl ştia atotbiruitor. Trecu apoi şi la alte ademeniri cărora Paşa nu le rezista. Se apropie mai mult de el. îi încolăci grumazul cu braţele ei lenoase, în văzul comesenilor,

obişnuit lucru pentru aceştia, dar aşa cum nu mai făcuse niciodată în faţa Hil- dei. Totuşi, jocul Paşei cu Sultana se înteţea. Aii subţia buzele ce-i tremurau de mulţumire. Se simţea cinstit că stăpînul îi alesese femeia. Ca şi cînd însă ar fi fost singur cu Sultana (aceasta într-adins îi atinse umărul cu sînii pe cînd turna băutura prin pahare), Nazim îşi lunecă mîna pe şoldul roabei. Medin6 — cu tot trupul lunecos-şerpuitor lipit de el —■ îi săruta cu aprindere veşmîntul, mîinile, în timp ce Sultana momea cu rîmnitele necunoscutele-i ispite.

Faţa placidă a bătrânului Mustafa arăta nepăsare pentru cele ce se petreceau dinainte-i. Hilde însă, dacă ceea ce surprinsese la Nazim cu străina aceea îi prisosise, ceea ce vedea acum avea să-i facă scîrbă, avea să o facă să se vrea cît mai repede departe, altundeva.

Jocul între cei trei a continuat crescînd. Pe rînd, ceilalţi meseni s-au ferit singuri din calea celor ce trebuiau să se întîmple. Cînd Medine lepădă cu iscusinţă învelişurile de pe trupul frîngîndu-i-se în dansul pîntecului, muzică fiindu-i doar clinchetul brăţărilor scuturate o dată cu şer- puiala braţelor, în cameră rămăseseră doar Paşa cu Sultana, tolăniţi pe pernele divanului şi — încă la masă — Hilde. Cînd cadîna căzu în braţele stăpînului şi acesta o rugă pe Sultana să încerce acelaşi dans, Hilde simţi că n-ar mai putea suferi neruşinarea ce acum o ofensa. Nazim nu o mai vedea, cum nici pe Medinâ nu o văzuse. Ce o ţinea în acea încăpere dogorită de patimi ?

Sultana, înteţită, fericită de bucuria izbânzii, împinsă de îndemnurile lui Aii, se ridică şi începu cu stîngăcii dansul în care Nazim citea ceea ce voia. Unduia din ce în ce mai aprins. Paşa o chemă cu braţele. Ea înţelegea şi nu înţelegea. Cu faţa răvăşită, Nazim încercă să-i smulgă îmbrăcămintea.

Aşa, Hilde nu-l văzuse niciodată. Ieşi din încăpere. Rămase în pridvor aţintindu-şi ochii spre zările care o chemau cu ultimele raze ale soarelui ce scăpăta. îşi rezemă fruntea de stîlpul de piatră privind fără să mai vadă decît înlăuntrul ei. într-un tîrziu, simţi

parfumurile tari ale trupului Medine-ei. Se întoarse. Turcoaica, abia acoperită cu un văl străveziu, strivea în genele ei de abanos lacrimi grele.
Hilde rugase pe Medine să-i vestească Paşei că îl aş-teaptă în iatacul ei. La cină — care se servi tîrziu în noapte — vieneza nu apăru. Cu luminările toate aprinse îl aştepta pe Nazim.
Simplitatea plină de limpezime şi curăţenie a odăii nu împrumută darurile ei feţei răvăşite a Paşei, cînd acesta, veni. Hilde îşi stăpîni tot ceea ce ar fi vrut să-i spună cu privire la schimbările pe care puterea, bogăţia şi huzurul i le întipăriseră. Îl privi ca altădată, ca astă-vară, înainte de a se muta la Paşala.
Se hotărîse să-i vorbească puţin. Numai ce ar fi fost de trebuinţă. Nazim încercă să schimbe vorba. Pe un ton de prietenie, Hilde îi spuse liniştit :
— La Paşala, dragul meu, nu mă mai întorc !
La întrebările lui : De ce ? Toane ? Hilde răspunse :
— Nici la Brăila nu mai rămîn !
— De ce, Hedyâ ?
— *Paşala e un cazan care fierbe !*
— Prostii !
— Nici o prostie ! roşi Hilde îndrăznind.
Nazim se încruntă, apoi şopti cu dezmierdare în glas :
— Hedyâ !
— Fapta lui Omer a semănat moarte !
îi povesti cele întîmplate în ultima plimbare călare prirt cătunul robilor. Ura pe care o întîlnise chiar şi la copii. Dar Nazim se apropie cu un zîmbet de ea şi îi mîngîia lin fruntea :
— Singură ai spus, Hedye, că *ţi s-a părut!* Aşa şi tre-buie să fi fost. Cum gîndeşti ? Sclavii să cuteze ? Te-aL speriat degeaba ! şi drăgăstos, Paşa căută să o îmbrăţişeze.
Hilde îl respinse însă uşor, continuînd cu tăria şi sigu-ranţa adevărului :
— Poporul acesta nu uită ! Aşa cum...
— Popor ?... Aşi !
— Aii, Ismail bat, pedepsesc...
— Aşa se conduce !

— Nazim ! se înspăimîntă ea de ceea ce trebuia să audă.
Tăcură un timp, apoi Hilde îi împărtăşi de astă dată răspicat hotărîrea ei de a pleca. Fără să-l lase să cîştige timp, se grăbi să-i mulţumească şi, silindu-se să surîdă, schiţă gestul atît de plăcut Paşei ; îi luă mîna şi o apăsă pe fruntea ei, spunînd :
— Îţi mulţumesc...
Paşa sărută la rîndu-i mîinile reci ale vienezei care continuă :
— ...pentru toate atenţiile cu care m-ai înconjurat !
Simţind, mai mult decît înţelegînd, că Hilde va fi de neînduplecat, Nazim adăugă într-o doară :
— Nava genovezului Sinigaglia ridică ancora tocmai peste o săptămînă !

B u c u r i a   H i l d e i   î l   c o n v i n s e s e   c ă   n u   o   v a   m a i   p u t e a   r e ţ i n e   c u   n i c i   o   s t ă r u i n ţ ă   ş i ,   f ă r ă   s ă   v r e a ,   P a ş a   s e   î n t r i s t ă   c a   p e n t r u   p i e r d e r e a   u n e i   fi i n ţ e ,   a b i a   a c u m   c u   a d e v ă r a t   d r a g ă .

CAPITOLUL AL TREILEA

De bicele lui Ismail, Măndica Duţului orbeşte. Rumânii din satul mănăstirii bat şi izgonesc pe vătaful călugărilor cu ai lui. Ar fi stricat Dragomir rosturile haiducirii cîe nu se împotrivea la vreme Alexe

Într-acea seară din duminica Floriilor, multe mai fură să se împletească.

Pe cînd Hilde von Lilienfeld, după ce îi fuse dat să vadă cu ochii ei dezmăţul Paşei sastisit în dulcele zaiafetului, îşi spusese singura dorinţă : *să plece* — în satul Paşalei urgia rodea mereu. Măndica lui Duţu, izbită rău peste ochi de plumbii biciului lui Ismail, orbi. Mitrana lui Moisei, femeie săritoare şi pricepută la oblojeli, nu o părăsise de cînd cu necazul. Ce nu încercase ? Cîte buruieni, toate ! Dar degeaba. Un ochi se învineţise, de mai vedea cu el doar ca prin sită. Celălalt barem, vătămat de-a binelea. A durut, a durut, s-a umflat şi s-a scurs într-astă duminică. Tot atunci şi ce mai vedea ca printr-o sită cu celălalt, s-a în- tunecait. A orbit femeia. Bătînd-o pe umăr, Mitrana i-a spus :

— Măndico, de-acu' n-oi mai vedea salcia Floriilor.

— Copiii mei, unde sînteţi ? Copiii mei ! răcni femeia, zvîrlind cîrpele şi despletindu-se.

— Mămico, mamă ! alergară plozii.

Pllngea Măndica din pleoapele închise peste orbitele se-cate, plângeau cu toţi ai casei, şi bărbatul. Vecinii se adunară la strigătele femeii.

Vestea cu orbirea Măndicăi lui Duţu colindă pe catalige parcă. Se ridicară sudălmile şi blestemele de-a roata. Bătea parcă aripă neagră, mare cît norul cerului aplecat peste toate. Era un neastimpăr ca dinainte de furtună. Pîcla curgea dinspre luncă şi năclăia şi minţile. La Varvara, Profir şi Mazilu juraseră cu spinările încă nevindecate mătuşii Ilina, că vor răzbuna necazurile.

În satul mănăstiresc, Drăghia cu Tilică a lu' Cintezoi şi cu ucenicii din fierărie, nu se ştie din ce pricină se încăieraseră cu alde Piţighie şi Fusea, oamenii vătafului. Era în aer vrajba. Şi oamenii trebuiau să se descarce. Zice-se că •se luaseră dintr-o vorbă, cînd Drăghia îl jelise la un pahar, în tinda crîşmei lui Libearcă, pe frate-său care mai an îşi pierduse nevasta şi fiica. Şi nu se ştie ce a spus unul fără să cugete, că din nimic s-au luat la ceartă şi pe urmă la trîntă. Dintr-o vorbă au trecut oamenii să-şi verse focul. Drăghia spumega, Tilică, vesel ca de-o şagă, da răzbit. Piţighie şi Fusea, chercheliţi ca de obicei, oboseau mai repede şi degeaba, dînd în gol. Cînd îi văzură Savel şi Mînzu, prietenii nedespărţiţi de chef ai crîşmei lui Libearcă, ucenicii lui Drăghia izbeau cum izbeau fierul cu barosul. Icneau şi buşeau cu sete. încăierarea crescu dacă se ivi vătaful Capră, neiubit de nimeni, şi burduhosul călugăr Isaia, căzuţi chiar atunci dinspre părţile mănăstirii. N-apucase Capră cu Isaia să coboare din poştalion, că Dumitrache cu Neagoe şi Ioan, fiii lui moş Toloacă, răsăriţi la nevoie, îi şi luară la refeneală din vorbă şi din scuturătură. Moş Ere- mia Pîrvu, tatăl celui ce cutreiera codrul cu Dragomir şi Tancu, sări să ţină caii.

Treaba fu făcută bine şi satul tot se adună ca la urs, îndesîndu-se cu îndemnuri, cu înjurături şi huiduieli, cu joarde repezite în moalele capului. Isaia „dănţuia” în co- dîrla poştalionului. O scurtătură îi muie comănacul. Nu fură lăsaţi să se trezească din beţie decît legaţi toţi burduf, buluciţi în dricul poştalionului şi cu caii speriaţi, goniţi pe drumul mănăstirii.

Cînd poştalionul ajunse cu leuca ruptă, încărcat cu carne strivită de burduşeli, de legăturile strinse ale funiilor şi de hurducăturile groaznice prin şanţuri şi bolovani, adu- cînd mai mult morţi decît vii pe Isaia şi Capră, pe Florică

Fusea, pe Mînzu, Piţighie şi Savel, fu jelanie mare şi semn rău ! Într-un fel se sperie stareţul Ghedeon, alta fu grija lui Teofil, arhondarul, şi altul păsul arhimandritului şi-al lui Alexe.

Numai lui Calist îi spuse Alexe :

— Mă duc, preacucernice ! Răzmeriţa s-a ridicat !
Calist a înclinat capul, plecîndu-şi pleoapele pe ochi. L-a închinat, i-a sărutat fruntea.
Când monahul grăjdar veni să se încredinţeze dacă Prea Sfinţia Sa arhimandritul îngăduise ca Alexe să pună şaua pe cel mai bun cal, Calist răspunse fără întîrziere, dar cu tristeţe mare în glas :
— Lasă-l ! Să se ducă în calea lui !
Ieşi dintre zidurile mănăstirii şi se abătu prin codru — mai mult lăsat în seama calului — în drumul de care, spre Paşala. Cînd „Pui-de-lele” se poticni din fugă de-o buturugă, atunci abia se trezi Alexe din buimăceala grabei. „Păi, da', frate, ar fi fost mai cu cale să iau drumul spre satul Reavănei. Doar de-acolo va să curgă fără oprelişte de-amu, gîndesc, urgia izbeliştei \ „
De răcoarea serii pîsla de zăduf nefiresc ce stăruise toată ziua se mai răsfirase. Ca o felie de harbuz, luna, cînd şi cînd, prin puful caierelor de nori albaştri, prefira o lumină argintie. Drumul se petrecea peste prundul Inului. Malurile împădurite perie dădeau ţăcănitului potcoavelor sunete sparte în murmurul apei.
— De ce-oi fi apucat-o spre satul mănăstirii ? S-a abătut calul singur ! Nu-i Paşala price tuturor relelor ? Nu de la ea îi începutu' sfîrşitului ? Măcar, io, Alexe, aşa îl văd ! Păi, atunci bine o luai !”
Trecu calul un vad şi ieşi în drumul de care, afînat, cînd muruit cu varul lunii, cînd ferit pe sub bolţile frunzişului. Calul se aşternu drumului — odihnit cum era — nechezând şi sforăind. Alexe zbura.

— Uliuliu-uu ! hăuli el pe sub crengile şi bolţile înaltului arătat prin rămuret. Alexe gonea ca o nălucă.

Cînd era cu Nastasia părea blajin, cătînd mirat la viaţă. Acuma, călărind mîndreţea de cal, Alexe era altul. Blajin ar mai fi fost, dar i se încrâncenase cuta ce-i zbîrcea rădăcina nasului între sprâncene. Fremăta în goană cu bucuria hăulitului ce da alte şi alte răsunete din coamele arborilor, din hăurile bolovănişului de pe firul apei. Mirat nu mai era Alexe. Il chema un rost în vîlva răzmeriţei ce o simţea pornită. Se ridică în şa şi roibul găsi îndemn să zvîrle mai lung picioarele-i subţiri.

Cu pletele săltînd pe umeri în lumina de lună ciumpă-vită de stogurile de nouri, Alexe gîndea : „La ce mi-ar folosi zăbava cu cărţile şi toată slobozenia, mie singur, măi frate ? Să ştii că trebuieşti semenilor ! Asta-i”. Călărea Alexe ca niciodată şi cum nu se ştia nici el că poate. „Uite-mă, plutesc ! Mă măsurau toţi cu fereală : Isteţ o fi Alexe, dar sterp, cui trebuieşte ?” — aşa îi auzeam gîndind. Hei, frate, Alexe îi altcum şi v-a spus-o ! Am aşteptat şi acum, iată-mă-s ! Nu mă mai cunoaşteţi, fraţilor ?! Primiţi-mă ! Vă trebuiesc ! Iată-mă-s !”

— Stăi ! îi sări în faţă mătăhală de negură.

— Iată-mă-s ! repetă tare aoum Alexe, bucuros.

— Care eşti, mă ? întrebă înfundat glasul răguşit.

— Ei. care ? mai că se supără flăcăul. Alexe, omul lui Dumnezeu, măi frate!

— Tu, bădiţă ? se mirară trei glasuri, fiecare pe struna lui.

— Şi-ncotro ?

—■ Da', feri din drum, la umbră !

— Zi !

— Voi nu ştiţi se vede ?

— Spune, bădiţă ? siliră cei trei.

— Păi, fraţilor, s-a ridicat răzmerita.

— Slavă Domnului!

— Cum? !

— De unde ?

Zi ce ştii ! opri apăsat iureşul întrebărilor porunca lui Dragomir.Alexe povesti şi la urmă le spuse ce gîndea :

— Copt e fructul şi semn e începutul. Cu ce mai ştiu şi de prin alte părţi, nu-i să mă-nşele ce vă împărtăşesc şi nici să mi se pară !

Alexe fu îndemnat să spună toate dumiririle lui : vorbirea cu oamenii de la conacul lui Macarie Fuierea, cu Radu, trecere prin Varvara, prin satul Reavănei şi pe la mănăstire.

— Lăsai ceasloavele, fraţilor, şi încălecai şaua. lată-mă-s ! Bine-i ?

— Să fie !

— Atunci bun îratilnişul!

— Că mă ştiţi, credeţi-mă de mă-ţi crede, unu' ca mine vi-i de trebuinţă ! Cu ce mă cunoaşteţi şi cu ce se spune despre Alexa nu-i potriveală cu ce îs ! N-a fi cetania şi dragostea de oameni risipă goală ! Nu !

— Bădiţă, ne eşti drag !

— Şi de-al nostru ! închise aspru vorbirea Dragomir, dar cu o înfiorare de tremur ce se simţi în inimi.

Îi făcură cunoscut şi socoata lor. Hotărîră să meargă la moş Dositei Toloacă. Lăsară drumul şi feriră pe poteci tăinuite. înaintau tăcuţi, cu din ce în ce mai multă grijă, cu cât se apropiau de curte.

Larmă înăbuşită li se părea venind dinspre sălaşele Paşalei. Iancu descălecă şi se tupilă cu cal cu tot în lăstărişurile înalte. La fel făcură toţi, urmînd drumul pe jos. Dragomir şi Alexe ţinură firul Inului şi căzură, ascunzîn- du-se pe după sălcii, în dreptul casei lui Toloacă. În coliba acestuia beznă. Larma venea pe uliţă. Dinspre rîpa pe care o ocolea drumul ce ducea în poarta curţii turceşti, liotă de oameni, gemete şi vorbă. Alexe, ascuns după un uluc, căută să se dumirească de întâmplarea neaşteptată. Fără să fi desluşit ceva, cînd alaiul cu larma ajunse în dreptu-i, sări şi intră în mulţime, căutîndu-l pe moş Dositei.

De-l găsi, îi spuse că a venit cu Dragomir şi că au de vorbă. Dositei coborî pe urmele lui Alexe în malul apei unde aştepta haiducul.

— Ce-i, moşule ?

— Dragomir, fătule, nu mai poţi ţine oamenii.

— Cum îi ?
— Rău ! Ziceam că „Pin' odat'„, ieşise o vorbă pe la noi, da'... şi moş Toloacă îi povesti că Măndica lui Duţu, bătută peste faţă cu fişca cea cu plumbi a lui Ismail, orbise. Cum, înnebunită, pornise într-o goană spre cetate. „Să se răzbune, zicea ea. Abia de-am stîmpărat-o, că nu era să iasă decît mai rău şi de pomană !" şi după un răsuflet :
— Şi alta ce trebuie să o ştii...
— Ce?
— Cum îi ieri, au plecat, de-o plimbare, în căleaşcă dumnealor, polaca ceea dă să hăndrăleşte cu paşa al mare t
-Şi?
— Cu dumnealor, Aii şi cu Sultana matale, fiule !
— A *mea ?* A dracului şi-a turcilor! Cînd e să vină ?
— Cine ştie ? Ar putea veni şi-acum şi mîine...
— Bun ar fi capul răutăţilor prins — zise Dragomir — şi lioarba de femeie cu el. Hm !
— Buun ! Nimic de^zis. Dar ce te faci cu...
— M-oi mai gîndi ! bodogăni Dragomir, mutîndu-se de pe călcîiul despicat pe cel sănătos. Nu-s singur. 'Om sta mîine să gîndim mai bine împreună. Da', ştii ce, moş Dositei, fă-mi rost de vreo patru toporişti bine ascuţite, amuş ! ceru Dragomir.
— Bine, fătule, bine ! Ţi-oi găsi! S-aştepţi numai niţe- luş. Găsesc !
Alexe povesti cele întîmplate la satul mănăstirii Rea-văna şi ce gîndeau ţăranii.
— Eu socotesc, frate, să dăm ştire şi ălor din Varvara şi lui Drăghia !
Hotărîră tustrei, după sfatul lui Dositei, să plece nepotu' Constandin la Varvara şi la Drăghia, să ridice oamenii. înjghebară trebile astfel, ca în Vinerea Mare, cînd se lasă întunericul, să fie toţi pe^aproape, în rîpa Inului.
Dragomir îşi bătu ţurcana miţoasă în fund şi şi-o îndesă dînd-o spre ceafă. Rosti apoi către bătrîn :
— P-ăi din caraule. îi strîngi la matale !

— Cînd să fie ?Să fie... miercuri în deseară. Da' negreşit!

— E timp. Or' să fie ! De bună seamă !

Alexe, cu ochii flacără, rumega un gînd. Nerăbdător era să şi-l spună :

— Să nu mă întrebaţi *ce* şi *cum!* Moşule, de mîine, la clacă, pui să se împletească nişte curmeie. Din tei, din cînepă... Cum s-o găsi. Zdravene ca pe mînă. Şi lungi, cît de lungi!

— Da' la v-o cîte să fie, fiule ?

— Douăzeci, treizeci! Cît mai multe, atît mai bine!

— îi treabă ! îşi scărpină bătrînul blana pieptului.

—■ E, da' ăi vedea ! rîse Alexe, privind ceva cu multă mulţumire în sinea lui.

— Facem ! Că-i de ascultat mintea ta, fiule ! ridică moşul palma bătucită şi mîngîie braţul lui Alexe.

— Şi' acu' toporiştile ! aminti Dragomir.

— Acuşi !

— Fuguţa, moşule, fuguţa, rogu-te ! îl îndemnă haiducul înviorîndu-se pe neaşteptate din morocăneala lui sălbatică.

Moşul se mistui. Dragomir răsucea între degete o tulpiniţă crudă de izmă. Alexe cătă dintr-o ochire faţa Drago- mirului:

— Frate, mi-i că-mi dă tîrcoale o născocire.

— Cum ? întrebă Dragomir, sorbindu-şi din palme izul tare de izmă.

— O mai dospesc. Coaptă ţi-o voi împărtăşi !

Şi Alexe nu mai spuse nimic.

Bătrînul Toloacă se şi arătă cu pas ferit de vulpe. Aduse toporiştile şi se încredinţă că n-a uitat cele cîte trebuiau făcute :

— Adicătelea miercuri în seară ai noştri din potere să fie la mine. Una! Să-l reped pe nepotu' Constandin pă la Varvara şi la satul Reavăna, zic, la Ilina... Bine-i ?

— Ei !

— ...La Mazilu şi Profir, să ridice pe cine ştiu ei !

— Bine!

— De la mănăstire, Dumitrache Drăghia e nădejdea. Să-şi adune şi el voinicii!

— Şi?

— Vineri, sub seară, aci ! Duium toţi ! Ca pentru nuntă !

— Ca pentru nuntă !

— A treia : cunmeie zici ? făcu către Alexe. Frânghii lungi şi ţapăne. Ai ? Tot pentru Vinerea Patimilor !

— Şi-a Răstignirii! reteză Dragomir. Miercuri seară ! Cu bine, moş Dositei !

Bătură palmele. Cu paşi neauziţi pe nisipul dintre răchiţi şi sălcii flăcăii urcară în susul gîrlei, spre locul unde Iancu şi Pîrvu adăstau cu caii.

încălecară.

Dragomir ardea de un gînd pe care nu-l împărtăşea celorlalţi şi de-o pripeală nelămurită lor. Încruntat, scrîşnind din dinţi, le împărţi toporiştile şi porunci :

— După mine !

Nu făcuse niciodată aşa. Porniră cu ascultare, dar un cariu ridîia în mintea fiecăruia : „Unde ? De ce ?” Lui Pîrvu îi sta pe limbă să-l întrebe : „Ce fel îi treaba ?” Iancu şi el era nedumerit. îl iubea pe Dragomir şi se încredea în el. Dar aşa, nicicînd nu-l auzise : *„După mine !* Ca un voievod ? Apăi... nu clevetesc, dar suferim împreună şi s-ar fi căzut ca tot împreună să ştim la ce pornim. Comandir, deh ! Am să-l întreb !”

Iancu şi Pîrvu, care bătuseră din vară drumurile pădurilor, ştiau încotro se îndreaptă. Mergeau către răsărit, către marginea din care iese drumul Brăilei. „Ce caută într-acolo ? Peste puţin or să se vadă isclipetele licurilor din aşezările cetăţii. Drumul e pe dreapta. Uite marginea de codru !”

Dragomir din frunte opri. Alexe întrebă :

— Pe unde sîntem ?

Nu-i răspunse nimeni. Repetă întrebarea. Din urmă i se alăturară Iancu şi Pîrvu.

— Unde sîntem ?

— în drumul Brăilei! şopti Pîrvu.

„Aha ! se lumină Alexe. Care va să zică, asta-i! Toporiştile ! Căutăm locul! Ocheşte copacii... Da, dar nu-i bine ! Nu-i bine ! Ştii cîţi or fi ? Să fie numai cei care au plecat şi tot e rău ! Da' să-l vedem ce *poruncă* dă ! Să-l las şi, la adică...”

Dragomir măsură drumul. Miraţi erau flăcăii : „De ce ieşise în drumul Brăilei ? Ce voia să facă ?”
Pîrvu, mai clonţos, nu făcea niciodată nimic pînă nu ştia anume, pînă nu îşi măsurau gândul toţi trei. Acum, văzîndu-l pe Dragomir chibzuind de unul singur, îl chinuia rău necazul : „Şi bădiţa Alexa de ce-o fi tăcând ? El îi cu minte! Se lasă purtat ?” Orbecăi după Dragomir, în lungul şi-n latul drumului şi-l văzu chitind cîtă-i calea din Brăila pînă-n poala codrului.
Dragomir se opri :
— Tu, Ianoule, ia ăsta, ia ! şi merse mai departe. Ceilalţi trei după el.
— Tu, Pîrvule, pe-ăsta ! Da' numai aşa, cât să stea aninat.
— Bădiţă, m'neata ieşi în dunga de lumină şi vezi drumul dinspre Brăila. Cînd mişcă ceva, dă-mi de ştire şi să chibzuim ce va fi de trebuinţă. Pe urmă...
— De ce ? izbi cu întrebarea Pîrvu.
— Nu mă întreba !
— Da' e să ştim *de ce ?* apăsă pe fiecare vorbă Pîrvu. O tăcere rea se ascuţi între firtaţi. Alexe simţi cum se înţepau în tăcerea asta ca de un mărăcine. Dragomir se posomorise înveninat, Pîrvu, mut, aştepta răspuns. Iancu aşijderea.
Dragomir descălecă. îşi scoase toporişca ce-o avea la brîu. Ce-i cărora le poruncise stau neclintiţi. îi strânse pe toţi într-o privire ce fulgeră prin întunecime. Rămase o clipă, stană, într-o tăcere crescută acum şi mai mult. Cînd era să o destrame, grăbit să se apuce de treabă, Alexe păşi între ei :
— Stăi, omule !
Dragomir se smulse îndărăt cătînd să se depărteze.

— Dragomire ! porunci cu tunet mocnit Alexe. de se mirară cei ce-l auziră.Ştiu ce vrei să faci ! Te-am înţeles ! Gîndu-i bun! Dar... nu pentru acum şi nici numai pentru cine l-ai pregătit !
Iancu şi Pîrvu nu pricepură.
— Te-ai întunecat cînd ţi-a spus moş Dositei de întoarcerea lui Aii cu Sultana. Vrei răzbunare ! Îi prăvăli buşteni peste caleaşcă, să te năpusteşti şi să-i prăpădeşti! Asta vrei!
Dragomir asculta întors lupeşte.
— Nu-i bine aşa! urmă Alexe. Ascultă-mă, frate, să-ţi arăt. Uite, sînt de retezat arbori zdraveni ! Cit timp ia asta ? Că de luat, ia ! N-ai să zici nu ! Şi dacă... după cît îi de tîrziu — uite steaua luceafărului e sus — or fi pornit blestemaţii din Brăila ? Dacă ajung aci ? Copacii se ţin încă în picioare. Nu-i dovedeşti într-ăst timp ! Şi-atunci ? Da' să zicem că-i vreme destulă şi îi striveşti prăvălin- du-le în moalele capului cogeamite trunchiu şi-i mai şi nimereşti la mir cu paloşul ! Bun ! Te-ai scăpat de durerea inimii! Ţi-ai făcut răzbunare! Tăcu o clipă. Da'-ţi mai spun o dată : De unde ştii cîţi s-or întoarce ? Dacă vin cu Nazim şi cu alţii ? îi dovedeşti ? Să zicem că da, se poate ! Om cădea vreunul, doi ! Nu-i nimic, dacă treaba e bine făcută şi-i culcăm şi noi pe ei. Da', frate Drago- mire, ascultă-mă şi luminează-te ! Te frige inima, înţeleg ! Te mistuie necazul ! Dar — zic — de-atîta doar te-ai hai- ducit ? Pentru dragostea uneia ce-i ţiuie sîngele de-o asurzeşte şi se dă în dungă cu ăl de ştie dezmierdatul, fără să caute la om ? De-atîta sîntem buni ? Dumireşte-te, frate ! Cuibu' ! Cuibu' să-l prindem ! întreg ! De asta sîntem cu tine ! Păţania Varvarei cere plată ! Plată cer ochii Măn- dichii ! Belitura lui Mazilu ! Morţii Drăghiei, ai lui moş Dositei ! Ruşinea, vergile cer să fie plătite !
Alexe oftă. Oftară Iancu şi Pîrvu.

— Dragomir, întors cu spatele, prindea pe-o ureche şi zvîr- lea pe cealaltă învăţătura lui Alexe. Să se înduplece nu era chip. Mustea venin. Pumnul pe coada toporiştei tremura de strînsoare. Alexe — voit-negrăbit — încercă altcum :Vorbea Ghedeon, stareţu' Reavănei, odat'... la curtea din Paşala zac în zimnice uscate de piatră butoiaşe de pulbere şi puşti cu cremene, pistoale... Şi-atunci, ce-i de făcut ? ai să mă-ntrebi. O ştii. *Ai adunat satele !* Tu ai chibzuit şi bine ai chibzuit! Caraulele risipite, îţi deschizi drum pe poarta curţii. Pui stăpînire prafului de puşcă şi puştilor! Ai cuibul întreg! Şi-atunci, cu toţi cei loviţi, pedepseşte, frate ! Fără îndurare ! Răzbună-te pe Aii, pe Ismail, pe toţi! Să nu rămînă piatră pe piatră ! Asta trebuie, Dragomire !

Alexe păşi spre om. Îl întoarse scurmîndu-i cu privirea în ochi fără să clipească.

— Aşa trebuie! Cuibul întreg, frate ! Să se usuce la- crimile ! Să cadă oropsirea ! Ascultă şi înduplecă-te, Dragomire ! îi strîngea rău umerii şi nu-i dădu drumul mult timp, aşteptînd răspuns.

Zadarnic.

Pădurea vuia în jur. Frunzişul fraged da o tăcere ca din ninsori. Liniştile sunau cu mireasmă de pămînt jilav cînd, dinspre Brăila, se desluşi un zvon.

Alexe sări în drum. îşi lipi urechea de pămînt. Duruitul creştea.

— Vin !

Dragomir se înnodă în ei. Îi zdupăia inima ca o coardă groasă, prea întinsă. Duse pe lîngă trup mîna goală spre pistoale. Alexe, din tăcerea încăpăţînată a voinicului în- ţelese că nu izbutise să-l înduplece. Nu-l mai pierdea din. ochi pe Dragomir. Pîrvu îl urmărea şi el. Zgomotul ca- leştii se apropia, se lămureau tropotul cailor şi îndemnurile surugiului.

Zgomotul se schimbă cînd caleaşca pătrunse în codru.. Dragomir tresări şi se îndemnă spre drum. Alexe nu-î slăbea. Foarte aproape de umărul zăplanului, zăplan cît şi el, vînjos şi sălbatic, flăcăul cu fruntea netedă şi ochii altădată blînzi, auzea icnirile lui Dragomir. îi urmărea oţelele din ochi, pumnii de cremene încleştaţi pe pistol şi toporişcă. Dragomir se pleca înspre înainte, pe măsură ce se apropia vînatul.Caleaşca era numai cu Aii şi Sultana. Alexe se aţinea.

— Ce vrei ? Stai ! Il apucară şi-l ţinură. Dragomir zbă- tîndu-se, scăpă.

Alexe sări inainte-i şi izbi între ochi, cu pumnii împreunaţi, dihania furioasă. Mai izbi o dată şi mai o dată. Voinicul se cutremură şi ameţit căzu. Alexe se aruncă peste el.

— Ţine-l, Pîrvule !

3i şterse Dragomirului năduşeala groasă de pe frunte i

— Mi-oi mulţămi odată, frate! Tu ai vrut-o ! Trebuia !

Alexe tremura. Se aşeză la rădăcina unui arbore.

Duruitul caleştii se pierdu într-un zvon.

C ă t i n e l , ţ e s u t d i n l i n i ş t i f e l u r i t e , s e a ş t e r n e a v u i e t u l a f u n d a l d e p ă r t ă r i l o r . **CAPITOLUL AL PATRULEA**

Haiducii cu Alexe şi moş Dositei, starostele cătunului de la Paşala, gătesc praznicul „nuntirii” din sâptâmîna patimilor acestui leat. „Nunta” din Vinerea Mare cînd şi Mândica îl vede pe Ismail

— Mămica spunea că funiile le ducem la curte, df Paşti !

— O să fie sărbătoare mare de tot acolo !

— Şi-o să meargă şi copiii ?

— Da, da' numai băieţii!

— Şi fetiţele de ce n-au să meargă ?

— Păi... Aşa... ştiu io ?!

— Pe mine mămica mă ia ! Să vezi tu !

Se dondăneau copiii tăind eu bucurie smicele de răchită ori cojind scoarţa tulpinilor de sălcii. Le duceau în braţe şi erau nespus de veseli că se găsise o treabă şi pentru ei.

Bătrînii retezau papură şi o cărau de pe eleşteul ce îşi deschidea mai spre miazănoapte ochiul verde de lintiţă.

La Măndica era clacă mare. Zi şi noapte osteneau leliţele, să îmblădească funii lungi şi groase, aşa cum ceruse m©ş Toloacă.

Despre adevăratul rost al muncii ăsteia fuseseră vestite doar Măndica şi Mitrana. „O să fie nuntă mare”, ziceau bărbaţii între ei şi dintr-atît se înţelegeau. La ce vor sluji însă curmeiele, asta nu le trecea prin cap. Moş Toloacă se prefăcea că ştie, dar că nu vrea să spuie. Ducea degetul la gură

şi scotea un şuierat, semn de taină mare. Altminteri se gîndea şi el, chibzuia, dar să afle trebuinţa curmeielor, pace. Bodogănea zi şi noapte fără somn. îndemna cumetrele la zor

.„Nunta” Papalei se pregătea cu osîrdie. Măndica, în fiecare împletitură, înnoda un blestem.

Ţinu claca la Măndica, toi răzbit, de luni seara pînă vineri. Ce mai „ghiezure de nepot” era Constandin, Doamne, Doamne ! Moş Toloacă pe el l-a ales să ducă ştirea cu adunarea tainică din Vinerea-Mare, la Paşala.

— Auzi tu, măi pricolici ? Mă, io cu tine vorbesc. Constandine ! Te duci la tuş-ta Ilina, la Varvara, şi-i spui atît: să strîngă pe cine ştie ea şi să-i mîie vineri cînd s-o-ntuneca la noi la Paşala, că e *nuntă !* Înţelesu-m-ai, tu Dine ?

— Cum să nu-nţeleg, bunicule ?!

— Şi te duci şi la nen-tu Dumitrache Drăghia, la fierărie în satul mănăstirii şi-i spui tot aşa. Auzi tu ?

— Auz, bunicule !

■— Hait, te cară ! Vezi cum mîi cu calul ! Să nu-l speteşti ! Şi ştii — mîlci ! Nici o vorbă, la nimeni ! Atît ţi-am spus ! Şterge-o !

Pe Constandin i-l dăduse Isaia să-i fie bucurie bunicuţului. Cu el şi cu Grigore, ce i-l încredinţase celălalt fecior, bătrînul îşi petrecea necazurile cîte se înghesuie la inima omului. Moşul îşi iubea nepoţii şi-i învăţa să fie neînfricaţi şi cu nădejde la isprăvi. De aceea acum se bucura de asemenea treabă nepotul Constandin. Pricoliciul moşului ardea s-o ducă la capăt întocmai.

Într-un gînd fuseseră tustrei şi sfadă sau vrajbă n-avuseseră atît amar de vreme, cît cutreieraseră poteci ştiute numai de ei şi de fiarele codrului.

Şi-au fost atîtea prilejuri de ceartă ! De s-ar pomeni numai cele pe care le-ar fi năzărit năbădaia dragostei şi încă ar fi destule !

Cînd au tras la metocul maicilor, la iernat, s-au veselit de nespus mironosiţele tinerele, cu sîngele încă viu şi cu dorul, luminiţă aprinsă. Mădălina, arhondăriţa, la început l-a îndrăgit pe Pîrvu lui moş Eremie. £)ar flăcăul simţi înteţindu-se pofta Dragomirului şi lăsă celuilalt alintul călugăriţei. Pîrvu îşi iubea mai mult fratele de bejenie decît toana femeii. Şi de l-a durut trecerea paharului cu băutura dulce şi tare, tot atunci s-a bucurat că va să-l soarbă întîi Dragomir.

Se legaseră să răpună urgia robiei. Asta le era rostul şi l-au ştiut de la început. I-a durut că Dragomir şi-o luase în cap să pedepsească numai pe Aii, pricină, doar pe partea dragostei.
„De nu era bădiţa Alexe, în noaptea ceea cu caleaşca pîndită în marginea pădurii, stricam Duminica Floriilor ! Stricat ar fi fost tot tîlcul pribegiei noastre şi uitată răzbunarea relelor suferite de toţi !”
Nu s-a întîmplat aşa, şi Alexe s-a ridicat în ochii haiducilor, chiar şi într-ai lui Dragomir, care de-atunci mî- rîia întruna. îi luase locul în îndrumarea trebilor. Iancu şi Pîrvu ştiau bine : de-acum, Alexe va fi cel ascultat. Dragomir simţea şi el, dar mîndria nu-l lăsa gîndului ăstuia.
Alexe ? Dacă se purtase astfel, nu o făcuse pentru a strica rînduiala în care intrase. El singur nu ştia ce se schimbase, dar ştia că trebuie să-şi mestece gîndul şi să şi-l pună în auzul celorlalţi de cîte ori i s-ar părea că e de luat o hotărîre. Atît. Căci pentru el ţinta cea mare nu se ştergea niciodată din minte şi nici nu era întunecată de patimă. Sta morocănos Dragomir şi mormăia singur. Alexe era mulţumit că zădărnicise un mare rău şi citea şi în ochii Iancului şi Pîrvului încuviinţarea. De-aceea putea să-i vorbească lui Dragomir fără să-i ia în seamă supărarea. Din purtarea „bădiţii”, lua Dragomir balsam de vindecare a înfrângerii ce-o suferise.
Trecuseră două zile de la Duminica Floriilor. Vuiau codrii de dangătul utreniilor şi vecerniilor la cele două mănăstiri şi ecoul înălţa şi fermeca sunetele în depărtările nemărginite. La un popas, Dragomir se descleştă ni- tamnisam şi inimile tuturor picurară ceara vindecătoare a unei bucurii rare.
— Mulţumită ţie, bădiţă Alexa, s-a îndepărtat stricăciunea ce era s-o aduc ! Îţi întind mîna. Să mă ierţi ! Niciodată nu vorbise Dragomir aşa, şi atît. Flăcăii tresăriră deopotrivă de bucuria schimbării.
— Io, de-o parte, Dragomire frate ! Ştii, atunci... Pîrvu mi-e mărturie ! Nu te puteam stîmpăra decît cum am făcut-o. Pentru asta voiam să-ţi cer iertare, dar mi-a fost că mai rău te vei supăra ! Prinse mina lui Dragomir şi rămaseră în văzul celorlalţi, mărturie împăcării atît dorite.

— Lasă ! făcu blînd ca niciodată Dragomir. A trebuit, ştiu ! Nu-i să-ţi dau iertăciune. Mă-ncinsesem rău !
— M-a durut c-a trebuit să te stăvilesc, da' dacă...
— Ce să mai...
— Aşa, tocmai ! se lumină Alexe. Fruntea i se netezi, ochiul i se limpezi. Buzele palide tremurau într-un murmur.
Toţi erau nespus de bucuroşi. Trecură să chibzuiască la ce vor avea de vorbit cu poteraşii în se&ra de miercuri. îngrijiră apoi de arme : Dragomir avea o flintă lungă, pistol şi paloş lat; Iancu, o vechitură de sîneaţă şi-o sabie coroiată ; lui Pîrvu îi dăduse Eremia, tatăl, o puşcă cu cremene : se încredea în ea. Pulbere şi plumbi primeau o dată cu merindea ce învăţaseră fraţii din caraule să le-o ascundă la rădăcina scoruşului de la şipotul Sucalei. Pe Alexe îl slujea o custură ca briciul. O purta într-o teacă petrecută prin şerparul lui ghintuit.
Aii şi Ismail trăiau fără sinchis.De la o vreme cei trei haiduci nu mai fuseseră simţiţi. Judecind că nici un rău din parte-le nu mai putea veni, se desfătau stăpînii îndestulaţi. Din mahmureala drăgosti- tului şi puful iatacurilor n-aveau cum înţelege cele ce Hedye văzuse.
O dată cu primăvara şi caraulele îşi schimbară felul de strajă. Cei şapte spahii cu Mihu şi Ene hoinăreau în pasul calului intre Paşala şi Brăila, spre conacul Fuierei, spre Varvara şi către satul mănăstirii Reavăna. Seara se întorceau la curte, dar înnoptau şi prin sate. Cealaltă caraulă, cu ghebosul, Lixandru şi Velciu, care însoţeau opt oşteni turci, cotrobăia potecile codrului — roata dinspre miazănoaptea curţii către mănăstire. Se rînduise să nu mai meargă călări. Dacă se depărtau de Paşala rămîneau unde îi apuca înserarea. Cinau la foc şi cîte doi vegheau peste noapte, avînd grijă să ţină jarul aprins. Tot din primăvară se orînduise ca o zi din săptămînă poteraşii să se poată duce la ai lor. Temeri doar nu mai erau că haiducii se vor mai arăta. Socoteau Aii şi Ismail a fi bine păziţi. Zimnicul de sub cerdacul mare, de sub odăile lui Nazim şi de sub iatacele „cadînelor” ferecat cu lacăte de o oca era ghiftuit cu praf de puşcă. Armele cu cremene stau. unse, bine păstrate. Plumbi în săculeţe, berechet. Nici o grijă.

Turcii domneau la Paşala cu de toate şi din belşug.
Argăţimea forfotea supusă şi înfricoşată.

Chelăreasă ajunsese Sultana şi numai de ea întrebau cînd lui Aii ori altora li se făcea de dragoste. Despre toate şi de toate ştia Sultana, chelăreasa cămărilor, dar şi a inimilor. Nu gelozea pe nici una şi se bucura diavoleşte cînd şi alta se îndulcea din zahărul ce al ei era cu chei cu tot. „Să-şi trăiască şi ele tinereţea,

proastele ! Că femeia la casa rumânului, ca vita! Înjurături şi bătăi, ce alta f Parcă eu, ce ? Am ştiut înainte ce-i viaţa ? Cu Dragomir ■— chin ! Dragoste de frică, fără mîngîiere, fără miere ! Să vază şi ele binele, ca paraua pe faţa cu pajurea a frumoasă. S-or îndulci ? Ce dacă ? îndulcească-se ! N-oi mai fi singură, şi-or înţelege traiul meu la

pitărie ! Viaţa e să se cheltuiască şi tinereţea să miroasă şi să guste, altminteri... Pînă în urma urmelor ? ! O copaie de ciolane, moliftă şi uitare ! Să ne grăbim cît ni-i şoldul ca steiul şi sînii... Uite-i, ia ! Plini şi cum e coaja. Muşcă, ia, înfruptă-te

!Nu-s să mă stafidesc şi să-mi ascund arşiţa dinăuntru sub camilafcă. Că minte mai mult a de rabdă şi se răsuceşte în gînd ! Mie cînd îmi arde şi vreau, vino dezmierdare şi mă răcoreşte ! Aşa şi voi, suratelor... Viaţă de tinereţe ? Ca mustul! Bea-l şi te ameţeşte !" Astfel îşi vorbea singură, astfel înmuia voinţa celor slabe momindu-le la curte.

Ca negura albăstrie a zărilor de seară se tupilau răsfiraţi, lăsînd drumul, cei cinci poteraşi care veneau să se întîlnească cu haiducii. Îşi petrecuseră ziua cu ai lor şi înainte de a intra în curtea Paşalei se opriră, de-o doară, la Toloacă. Se învoiseră în zi de miercuri, anume ca să înşele bănuielile cu popasul.

Intrară la bătrîn cîte unul. Cînd se întunecă, de sub mal se furişară Dragomir, Pîrvu şi Alexe. Iancu rămăsese cu caii. În ferestre, Toloacă puse rogojini. Pe-o policioară, un opaiţ pîlpîia mai să se stingă. Afară, în colţurile casei, nepoţii — Grigorie şi Constandin — vegheau cu urechea ciulită, umflîndu-se în guşă de încrederea ce-şi pusese bunicul în ei. Că doară despre haiduci se dusese duhul. Cîntece şi poveşti întocmiseră bătrînii uncheşi şi le-ascultau flăcăiandrii şi potcile de fete. Că doară haiducii erau şi feţi-frumoşi şi arhangheli cu puteri nemăsurate şi vajnică virtute. Constandin şi Grigorie şi cîţi alţii de vîrsta lor, viaţa şi-ar fi dat-o să le ţină pază cu straşnicie.

În singura odaie a moşului, care da într-o săliţă şi-apoi afară, în tindă, se rînduiseră pe laviţe cei ştiuţi. Îşi strînseră mîinile aspre, cu deşte osoase şi tăcură cît să răsufle. O ploscă pîntecoasă porni din mîinile lui Dositei să gîlgîie în gîtlejuri rachiu fiert.

— Nu-i răgaz, fraţilor ! rupse Dragomir voia bună pogorîtă cu închinatul ploştii. Şi moş Toloacă adause bătrîneşte, cu greutate :

— Să vorbim de price, feţii mei. Haida !

— Mîine, la amiază, răzbiţi cît mai înăuntru în pădure spre şipotele Sucalei. Ţineţi apa ! La cîntecul păsăricii celeia... O ştiţi — iaca (şi Dragomir închipui trilul fluierat ca de pasăre măiastră). Atunci, sărim cu caii ! Treaba poate s-o facă numai doi din noi... doi ori trei, adică tocmai voi cei care aţi bătut drumurile cu ei.

— E bine !

— Îi lăsaţi în vreun loc ferit, legaţi fedeleş ! Vă ştergeţi apoi urma şi seara, la nuntă. Să fie aşa ?
— Vă întreb?
— Să fie ! spuse mai fără inimă Mihu.
Roiban şi Lixandru, ghebosul, sporovăiră ceva nedesluşit care aducea a nemulţumire. Unchieşul, Alexe şi Pîrvu tăcură. Dragomir, întunecat de tăcerea lor, aştepta. Ciudă amestecată cu teamă arăta privirea lui îndreptată spre Alexe. Fără laudă de sine, cu bunătate, acesta se făcu înţeles :
— Frate, alta mai potrivită e să găsim cu ăşti opt turci. Iată ce zic : Lixandre şi Roibane, şi tu, Velciule, împingeţi joi spre locul arătat şi înnoptaţi pe-acolo. Unul din voi se rînduieşte strajă. Treji, ne aşteptaţi. În miezul nopţii veţi auzi păsăruica. Năvălim de pe-aproape şi-i căsăpim. Fără trăsnet de puşcă ! îi îndesăm să putrezească în văgăună ! Treabă curată !
— Aşa ! se repezi Lixandru Vlahu.
— Da, da !
— Mai bine ! făcură pe rînd Roiban şi Pîrvu.
— Numai aşa e bine, fraţii mei! Nici nu-i tocmeală ! mirui hotărîrea moş Dositei.
„E mai bine, dreptu-i !" recunoscu pentru sine Dragomir posomorit o clipă.
— Şi noi cum să ne descotorosim de ei ? întrebă, grăbit ca niciodată, şi de aceea şi mai gîngav, Ene.
— Da' noi cum ? Că... ? se simţi dator să spună şi Mihu Doiciu.
— Cu voi mai greu... fiin'că, vezi... ! o scăldă Dragomir viteaz şi neînfricat altminteri, dar mai greoi la chibzuială.

— Cu cît şovăia Dragomir, cu atît se arăta Alexe mai hotă- rît, ca şi cînd ar fi avut plănuirile scrise de mai înainte. Simţea că bine cîntărise :Ian auzi, frate Dragomire ! Zic : treaba asta s-o lăsăm serii de vineri... Şi cum anume ? Iacă : noi patru şi cu trei, şapte, o dată cu lăsarea întunericului să pătrundem în Paşala. Cu straja porţii vorbiţi voi ! făcu el către po- teraşi.
— Ei ? întrebară aceştia nedumeriţi.
— Cîţi fac strajă ? voi să ştie Alexe.
— Doi ziua, trei noaptea.
— Şi cîţi îs de toţi în cetate ?
— Şapte...
— Da' cu arme umblă şi Aii şi Ismail ! chibzui că-i bine să adauge Lixandru Vlahu.
— Atunci... rămase să gîndească Alexe.
— Da' noi ce păzim ? Noi n-avem parte de nuntit ? se supără moş Toloacă. Or mai fi nuntaşi! Să nu uiţi, Alexa, pe cei din Varvara şi Dumitrache Drăghia cu ai lui. Le-am trimis vorbă şi-or veni !
— Aşa-i !
— În cetate, după noi trebuie să intre alţii buluc ! făcu Dragomir.
— Mai ales că, deh...
— Nu ştii la ce te poţi aştepta !
— E pulberea şi puştile ! întregiră cei care cunoşteau curtea.
— În Paşala e de furcă !
— De bună seamă !
— Şi-atunci ? Or năvăli ceilalţi cîţi sînt pe-aproape. C-or veni şi de la Varvara şi cu Drăghia !
— Asta-i bună ! Dar n-am gătat cu spahiii noştri ! se frămîntară Mihu şi Ene.
— Staräţi, fraţilor, nu-i pripeală ! îngăduiţi să-mi spun păsul. Uite, moşule, cîţi vor fi, tragi nădejde, cei veniţi ?
— Io zic că s-or aduna pe puţin treizeci-patruzeci !
— Da' de-aci, din sălaşe, cîţi ar fi să se ridice ?
— Aici mi-s, staroste, Alexe ! Ridic vreo cincizeci, gîn- desc.
— Bine !
— Şi ? se oţărî nerăbdător Dragomir.

— Âlor opt spahii le sări în drum. Vreo douăzeci călări cu Drăghia se aţin, împing spre eleşteu şi acolo, bîldîbîc !
— Păi, dacă pierdem caii ?
— Puştile, pistoalele ?
— De le pierdem, le pierdem !
— De cai e trebuinţă !
— Ce putem bine, ce nu... De-om umbla după prea mulţi iepuri...
— Staţi, feţii mei, văzînd şi făcînd ! se suci Dositei pe laviţă chemînd cu deştele plosca ce-o închina Lixandru Vlahu.
— Dumitrache Drăghia să-i aţină cu ai lui ! repetă ca pentru el Dragomir.
— Şi noi deodată sîntem la porţile curţii ! îl îngînă Alexa.
— E bine !
— Bine ! Darrr... Şi Dragomir prinse să închege surîs răutăcios pe umărul obrajilor aprinşi de rachiul ploştii. Cine e prostu' să se bage în papura eleşteului ? Să intre la apă singur ? Care-i ăla ? Nu-i bine aşa !
— Drept e, Dragomire ! se bucură Alexe. Din vorba bădiţii, Dragomir trecu într-un zîmbet nesilit.
— ...de-aia, Dumitrache trebuie să-i împingă cu foc, după ce i-a primit tot cu foc, bunînţeles !
— Să nu-i lovim pe-ai noştri !
— Pentru asta voi, Mihule şi Ene, ţineţi marginea, pe-o parte, să feriţi plumbul.
— Nu-i uşor ! bîigui molîul Ene.
— Păi, la nuntă, ca la nuntă !
— Ochii în patru, se ştie !
Alexe se înfierbîntase. Se ridică de lîngă Dragomir şi cu mîna pe umărul lui — vorbind de-aci înainte mai mult pentru acesta şi pentru moş Toloacă — se rosti cumpătat :
— Mai e de gîndit că vreun zbanghiu cu turban i-o scăpa Drăghiei. Ajung spahiii tîrîş-grăpiş la Brăila ? ! Dă veste Paşei.
— Trebuie să ne gîndim şi la asta !
— Sau, din veselie mare, se încinge lumea la nuntit. Şi-atunci... sare pulberăria !

— *Trebuie* să sară ! se însufleţiră şi tinerii şi unchieşul.
— Şi-atunci tună şi răsună în Brăila !
— ...S-o întreba şi Paşa „ce nuntă să fie ?” şi-a trimete pe cineva să vină la petrecere.
— Asta să crezi c-o s-o facă 1
— La asta să ne aşteptăm !
— De bună seamă !
— Am să... începu Dragomir — căruia îi trecuse paraponul —■ cînd moş Toloacă se grăbi să-ntrebe :
— Da' de ce ne-am muncit cu frînghiile şi curmeiele alea ? Io nu văd pînă-acu' I
— Stăi că vine şi rîndul lor !
— Bun gînd, frate, cu ele, se bucură Dragomir. Mîine în zi, găsi-vei în marginea pădurii dinspre Brăila o seamă de copaci cu trunchiul retezat ! înţelegi, moş Toloacă ?
— încep să vin acasă ! Adică, dacă am priceput, retezăm arborii de la rădăcină şi-i ţinem în picioare cu curmeiele. Asta trebuie să fie ! Este ?
— Ie !
— Brava ! se înveseliră toţi.
— Staţi, fraţilor, staţi mai cu binişoru' că nuntă a fi, da' mai ceva... potoli însufleţirea Alexe. întrebă pe Dragomir : Şi cum închipui lupta ?
— Uite ! Făcu loc în mijlocul odăii şi se lăsă într-un genunchi. Cu o surcică începu să arate : Asta-i drumu'. Vine de la Brăila şi intră în pădure. Iacă marginea. Aici îs copacii aninaţi cu curmeiele. Din copacii din faţă trag ai noştri !
Toţi urmăreau aplecaţi semnele lui Dragomir care rîcîia bătătura odăii.
— înapoi, băieţii taie curmeiele.
— Cine n-a fost împuşcat ori strivit...
— Dincoace sînt călăraşii noştri. îşi încep şi ei treaba.
— Bună treabă ! Aveam şi eu un gînd şi poate că-i de ascultat !
— Să auzim !
Şi bădiţa mai potrivi cîte ceva la cele însemnate pe lutul de pe jos. Mai spuse fiecare cîte un pas, mai întăriră ce şi cine are de făcut cîte ceva. Se amintiră cîte fuseseră uitate. închinară încă un gît din plosca pe nesimţite um-

plută iarăşi de moş Dositei şi se despărţiră, grei acum de ocalele grijilor ce ridicau asemenea învîrtejite întîmplări aşteptate în această săptămînă a Patimilor.

Noaptea era liniştită. Stelele în bagdadia nopţii chiteau ca zimţii ţintelor ghintuite pe şerparul bădiţii Alexa.

Inimile ticăiau nebune în pieptul tuturor celor eare ştiau „hazul nuntitului” din Vinerea-Mare. În tăcerea fără nici o înviorare de adiere, cei ce se furişau de pe prispa lui moş Dositei, îşi auzeau sîngele vuind în funia vinelor gruma-zului şi în scoica urechilor, lovind, lovind fără istov cu vrerea cumplită a înfăptuirii.

Din amurg, norii se rupeau peste codrul Reavănei. Cloco-tul stropilor se pornise cu primele tunete din primăvara aceea.

Potera împinsă de către cei trei flăcăi, se strînse în gura văgăunii la locul ce-i zicea Clăbucetul Baiului. Cinară la un foc zdravăn. Furtuna, cu darabanele tunetelor înăbuşite, se depărtă. Rînduiră străji pe Lixandru ghebosu' şi un spahiu. Ceilalţi se culcară sub crengi, Roiban şi Velciu pe de mărgini.Poteraşii picoteau prefăcut, treji de-a b'inelea şi cu pumnul pe prăsele. Lixandru asculta, numai urechi, zvonurile pădurii. La o mişcare tresări. Nu, i s-a părut. Se legănau crengile deasupra şi se vălătucea pălălaia focului de vreascuri. Turcul, de strajă cu Lixandru, moţăia. Şi iată, se desprinse uşurel, de pe aproape, fluieratul cunoscut. înfiorat, Lixandru se deşiră din gheb şi căzu trăsnet peste ostaş, înfigîndu-i degetele în beregată. Apăsă. Izbea cu genunchii pîntecele duşmanului. Tot atunci săriră Roiban şi Velciu. I'ură zgomot, cu icniri îndesate, Dragomir, Iancu, Pîrvu şi Alcxe săriră în spahii. Beregăţile trosneau şi pîrîiau din zgîrciuri. Tăişurile sclipeau şi încăierarea se încingea. Săbiile lunecau pe cefile grase. Paloşul lui Dragomir fulgera. **În** învălmăşeală, Alexe căzu izbit pieziş. Pîrvu lovi turcul care se gătea să reteze, chitind sub urechile lui clăpăuge” scăpate din turban ; osul plesni scurt şi sec.

Icniri, gemete. Sub bolţile Reavănei turcii zăceau spintecaţi. în umărul stîng al lui Alexe durea despicătura. Iancu, prăvălit, se zbătea. Apucase să-i deschidă burta cu hangerul repezit. Nu avusese pas să se ferească. Cercase voinicul să lovească şi el, dar înjunghietura din pîntec îi

rupsese avîntul. I se muie braţul. Sări Dragomir cu o ghioagă că- păţînoasă şi prăpădi turcul. Pe Iancu îl podidise sîngele. Horcăia cu faţa în sudoare. Fu urcat în şa cu trupul culcat pe grumazul calului. Nu se putea ţine singur. Coborîră trupul ce-şi pierduse mai toată vlaga şi îl culcară cu grijă, pe pătuiag de frunze. Haiducul îşi dădu sufletul fără să mai poată ofta măcar. Scormoniră pămîntul şi-l îngropară mai mult sub frunze. La mormîntul Iancului, cu ţurcanele umede, aburind în pumnii lor, flăcăii îşi măsurară tăria sufletului, vînjoşia inimii. Sîngele voinicului li se scursese în vine, întărindu-i. Tăieturile din carnea lor nu mai dureau. Rana din umărul lui Alexe nu mai ustura. Moartea le flutură atunci pe frunte zăbranicul jalei ce trebuia răzbunată.

Clocotul primelor tunete din joia aceea, ce zguduiră catapeteasma văzduhului peste desişurile nepătrunse ale codrului, se strămutase cu toată puterea sevei primăvăratice în sufletul flăcăilor.

încă de la jumătatea lui martie se arătase primăvara timpurie. Ploi domoale spălaseră mîzga lăptoasă din zăpezile muiate şi îmbibaseră şi ţelinele cu sucurile trebuincioase

tuturor încolţirilor. Peste păduri şi în luncile gîrle- lor stăruiau fumuri alburii. înmuguririle au fost să izbucnească pripite. Pămîntul s-a înveşmîntat într-un verile crud

.Pînă către Sfîntul Gheorghe şi puţine zile după el, ploi. repezi şi bogate s-au întrecut cu zile însorite de fierbin-- ţeală timpurie. O dată cu primele tunete, vremea se schimbase. Albăstrimile cerurilor, înalte pînă atunci şi străvezii, se plumbuiră. Vîntoase cu toane bîntuiau dinspre miazăzi uneori, dinspre miazănoapte, altă dată, ori din răsărit scăpate. De unde veneau, de-acolo răscoleau relele fiecărui drum străbătut. Cînd se năpustea vîntul, cald şi iute, dinspre miazăzi, zbicea pămîntul şi zgîlţîia suliţele cutezătoare ale semănăturilor; cînd se ridica vîrtejul dinspre miazănoapte vălătuci de nori coborau zdrenţuindu-se peste coamele codrului şi iscînd tropot îndepărtat de herghelii gonite ; iar cînd se năruia vînt dinspre răsărit, zburau coperişurile, vitele se speriau, mugeau, caii prin ceairuri nechezau, rupeau frîiele şi rătăceau pe cîmnii sub săbiile reci.

Altcum se statornicise vremea în săptămîna Patimilor. Altele se iveau luminile zilei, alte beznele nopţii. Tranda-

firiul zorilor se schimbase pe un liliachiu de spaimă, amiezile se coborau în întunecimi de soare ascuns după perdele de umbre vinete-colilii, iar amurgul se cufunda repede într-un întuneric ciudat.
În aer rămase neclintit dintr-o dată tot ce fusese zgreb-^ănat în vîrtejuri. Pogorau tăcerile şi se lăţeau în cîmpie, după ce, de pe praguri înalte, codrii le crescuseră în hăulitul lor şi le stinseseră apoi în armonii peste firea încremenită.
Aşa era în vinerea aceea, Vinerea-Mare, a Răstingnirii. Clopotele ce însoţeau cîntarea Prohodului se împleteau în dangăte prelungi, aduse de pe departe foarte, cu răbufniri de cînturi învîlvorate, peste drumurile şi satele din preajma Paşalei. Se amestecau deodată dim-dam-ul mănăstirii Reavăna cu bing-bang-ul subţirel dinspre Ileana, cu felurite alte dangăte dinspre Brăila tocmai.
într-acea vinere, pe sub streşinile serii, se îndreptau spre cuibul de huzur al Paşalei cei chemaţi, fiecare pe drumul lor : Dragomir cu Alexe şi-ai lor, după nimicirea ca- raulei, veneau din străfundul pădurii ; mătuşa Ilina cu Ţăpurdei aduceau pe Mazilu, Profir şi pe ceilalţi ridicaţi din sat de la Varvara ; Drăghia fierarul, din Reavăna, cu Tilică Cintezoi, cu moş Eremia şi încă alţii grăbeau şi ei.
Din codrii Reavănei, cale de ceasuri depărtare, au purces Dragomir în şa cu Lixandru. Alexe, legat la umărul vătămat, sta palid şi drept ca un lujer, între Pîrvu şi Velciu. Pe urma lor, Roiban, pe calul răposatului Iancu, ducînd veşmintele şi turbanele turcilor, puştile, pistoalele şi săbiile lor. Toţi întunecaţi, îngrijoraţi.
Lixandru Vlahu, ţinîndu-se cu o mînă de mijlocul lui Dragomir, gîndea : „Ce om îi nenea Dragomir, ăsta, frate ! Ce iuţeală ! Cu paloşul, ba şi cu ghioaga ! Numai el a răzbit pă trei... Şi hîrbu' ăla de vară-mea, Sultana, pe ce l-a schimbat ? Cum poţi să nu iubeşti aşa voinic ? Să-l fi văzut încins în luptă, Maica Domnului, leu-paraleu ! Şi ea... pe cuptor cu igliţa aia, cu lifta aia de Aii ! Cu nea Dragomir mă duc şi la Ţarigrad, să-l bumbăcim pe Sultanu' ăl mare. Uiu-iu ! Ce nuntă o să fie la Paşala !” Privea Lixandru spatele lat al lui Dragomir şi se întreba : „Ce-o fi gîndind nenea, că se lasă în voia calului. I^au căzut umerii de parcă s-ar smeri într-o rugăciune !”

Calul strănută, se scutură şi trase frîul priponit de şaua pe care îşi odihnea braţele Dragomir. Îl smuci mişcarea neaşteptată a calului. Tresări ca dintr-un somn. Lixandru îi auzi vocea moale, ca niciodată :

— Stai bine, Lixandre ?

— Stau, nene !

Se ridică amiaza şi drumul se scurtase cu mai mult de jumătate.

Dindărătul şeii lui Pîrvu, Velciu se legăna după unduiala crupei calului. Gîndea la vitejia lui din noaptea care trecuse. Fără să greşească lovitura cu patul sineţii, îl încăibărase pe turc 'şi nu-l slăbise pînă nu-i dibuise beregata. Îi apăsă mărul Adamului pînă îl întinse lat.

Tăcerea se posomora. Sunetele, ce-o mai însufleţeau crescînd liniştile, speriau cîntecele păsărilor, înfiorînd inimile.

Pîrvu adulmeca şi el furtuna mocnită din pîclele de sub bolovănişul norilor şi inima i se strîngea cu gîndul la bătrînul taică-său rămas de-atîta amar de vreme fără sprijinul lui. Pe urma tuturor, Roiban glumea cu sine, privind boarfele turcilor. Se vedea în şalvari şi turban, bătînd în poarta curţii. Rîdea şi îşi scărpina barba ţepoasă crescută mai repede parcă peste noaptea ce trecuse. „Turc. Dacă e nevoie, fie ! 'Oi fi şi turc !”

Pui-de-lele, pe care îl călărea Alexe, mergea molatec, ţinea urma calului lui Dragomir. Cu urechile ciulite, adulmeca marginile drumeagului şi adîncurile pădurii. A fi simţit, ca şi cel pe care-l purta în şa, unele semne.

Îl podideau pe Alexe aduceri aminte pe care niciodată — fără clipele neasemuite ce le trăia — nu le-ar fi scos din mocneala lor, mai să se stingă. Nădejdi noi îi dau alte hotărîri, îi schimbau firea. Se minuna de asta singur. „De-ar fi acum ca în noaptea aceea în livedea lui Dumitrache... Ruxandra. Aş îmbrăţişa-o iarăşi. I-aş culca obrazul pe pieptul meu şi aş mîngîia-o. Dar vom mai fi împreună. Mă strîng de pe drumuri. 'Oi munci la tiparniţa lui Calist, arhimandritul. îs bun meşteşugar. Vom avea cărţile tipărite de noi, umede-calde scoase de sub teasc. E-hei şi cărţi şi copii. Cărturari îi fac pe toţi ! Da, da, Ruxandă !”

Se-nduioşă singur Alexe. înainte, altminteri îşi cumpănise viaţa. „Am avut eu dreptate ? Cu ce putere am întristat inima Ruxandei ? îmi ieşise în cale să mă ia pe alt drum, în alte rosturi... Am călcat pe inima ei ca peste o mînă- tarcă oarbă, ivită sub copita roibului ăstuia. Of ! Nătîng îi omul pînă nu loveşte cu fruntea de pragul de sus al vieţii!”
Frumos era : înalt, mlădiu şi cu pletele săltîndu-i pe umeri.
„Mă strîng de pe drumuri. O căsuţă tupilată sub viţă şi între salcîmi, Ruxandă !”
Dulci visări înseninau apoi faţa bădiţei Alexa. Bucuria îl minuna şi-l creştea neînfricat, îi da aripi.
Mătuşa Ilina ridicase satul şi îl aducea. Cînta încetişor, cu glasul ei gros, stihuri din prohod :
Şi-ai zdrobit de tot puterea celui rău !
În cofiţa acoperită bine cu pînza deasă, mătuşa Ilina aducea o alifie născocită de ea, bună pentru tăietură şi rană : floare de sunătoare, pui de şoarec şi ulei de rapiţă, dospite săptămîni de-a rîndul.
De la Varvara luaseră un drum de ocol să înşele bănuiala vreunora de teapa lui Oală vătaful, Gherghel ori Bu- ligă. în faţa bătrînei şedea Ţăpurdei, unchiaş straşnic, mî- nînd caii. îi spusese Ilinii cu care era de-o seamă, zbîr- cindu-şi rău nasul cîrn şi ridicînd scaiul bărbii roşcate :
— A fi, fa, surată, s'te-ajut şi io, deh ! Nu-s de lepădat !
— Bine, bre Ţăpurdei, înnădeşte-te, că la bătălie orice ţandură foloseşte !
Şi, ca un adevărat căpitan de oaste îl îmbărbătase bu- curoasă. Nepoţii îl urmaseră şi ei. Sub coviltirul carului din spatele teleguţei şedeau cei din neamul lui Toloacă, ridicaţi toţi ca unul „să nu lipsească la nuntă”, să fie ajutor tatălui şi bunicului.
într-o teleguţă Mitrea Mazilu, cu buza de jos muşcată între dinţi, ţinea aproape de codîrla carului dinainte, din care caii smulgeau cîte-o gură de fîn. Stînd culcat în paie, Chiţoran, cel hulit de cîte ori îi venea la îndemînă mătuşii Ilina, se agăţase şi el de convoi. Lîngă el, Profir se căznea să ducă vorba cu Maranda, dar ochii nu şi-i lua de pe chipul făţarnic al lui Chiţoran. „Ce s-a înnădit şi procopsitul ăsta ? Să-şi vîre coada şi-apoi să cînte ? Şi mătuşa Ilina ! Cum de s-a învoit să-l ia ? Nu l-oi slăbi nici o

clipită !” Profir răspundea stingherit la povestirea din vorbe sprintene-sprintene ca de ghionoaie a Marandei, veselă că nen-su Isaia o lăsase să vină şi ea la taică-său. Soarele sîngera în asfinţit. Pe drumul drept, umbrele a cinci călăreţi se apropiau în trap mărunt, scară lîngă scară, dinspre satul mănăstirii Reavăna.
Săltînd voiniceşte în şa, creşteau pe zare, parcă din fiecare pas apropiindu-se. La mijloc de pîlc călărea Dumitrache Drăghia, fierarul căruia i se dusese buhul de cînd cu bătaia trasă vătafului Capră şi Isaiei legaţi fedeleş şi trimişi plocon mănăstirii, şotie la care îl ajutase toţi cei ce erau şi-acuma lîngă el.
Peste fire plutea miros de scrum.
Dragomir ajunse la locul unde, totdeauna cînd veneau spre Paşala, priponeau caii. îi priponiră. îşi încărcară puştile şi pistoalele lungi în ţeavă, îşi umeziră degetul cel mare al dreptei şi-l trecură pe gura hangerului, a paloşului, ori a custurii, ce avea fiecare aninat la şold.
La arătările lui Roiban, îşi îmbrăcară straiele turceşti, după care Velciu şi ceilalţi se strecurară pe sub streaşina porţilor. Bătu ca totdeauna cînd se întorceau din caraulă. Aceleaşi sunete de zăvoare trase se auziră sub bolţi. Cu mîna pe prăsele, fraţii se aţineau gata să se repeadă. Cu lovituri ce nu dau răgaz nici unui suspin să scape din suflet, cei trei spahii de veghe fură răpuşi ca puii de găină. Se pitulară într-un ungher al bolţii. Dragomir le şopti porunca:
— Unu' rămîne la poartă ! Să fie... Velciu !
— Bine !
—■ Aibi grijă ! Cu mîna pe trăgaci ! Nu iese nimeni !
— Da !
— Să nu scape Ismail ! De-ar fi împuşcături, s-or trezi ai lui Dositei. Le dai drumul înăuntru !

Da ! murmură Velciu

— .Voi, Roibane şi matale bădiţă, Pîrvule şi tu, Lixandre, îi daţi gata pe cei rămaşi ! Şi-apoi, viu şi eu. Aţineţi-vă după Ismail !

•— Şi tu ? şopti Alexe.

— Eu ? Am socoteala mea ! Unde-s ? întrebă pe Roiban.

— Singur numai ? Fereşte-te ! îl sfătui Alexe.

— N-ai grijă ! Şi voi, fără zgomot... Isprăviţi-i repede ! Lixandre, du-mă !

Umbre cocîrjite se prelinseră spre cerdac.

În curte, printre arbori, cîţiva argaţi. Nu bănuiau oaspeţii, iedere lingînd zidurile pridvoarelor.

Ghebul lui Lixandru arăta ca un clopot pe peretele luminat de-un foc aprins în poiana curţii. Domoli pasul :

— Aci ! făcu fără glas, mai mult arătînd ochiurile pităriei.

— E lumină ! îs ! şopti Dragomir, încercînd cu degetul tăişul paloşului.

— Pleacă ! Lixandru şovăia să se depărteze. Şterge-o ! îl împinse porunca aspră a lui Dragomir. Ghebosul se mistui.

Dragomir privi cotlonul. Mireasmă de pită şi duh de dragoste jucau în flacăra cu licăriri de miere şi de fiere. Izbi uşa zăvorită pe dinăuntru. Aii sări din culcuş în mijlocul odăii. Sultana de groază amuţi. Paloşul ţinut cu amîndouă mîinile vîjîi despicînd aracul zbanghiului Aii, din osul umărului pînă-n golul pîntecului.

— Al-ahîîî-h ! duhui suflarea turcului din ultimul prag de viaţă.

Spinul ochiului îngheţat rămase holbat spre lumină.

Sultana sări cu răcnet de fiară.

Paloşul se roti peste creştetul ei. Dădu să izbească cu şi mai învîrtoşată sete. în drumul lui de fulger, alt fulger mai smintit — gîndul la îmbrăţişările lor de altădată — se năpusti în vuietul tăişului repezit cu toată puterea.

Paloşul, în coborîşul iute ca gîndul, fulgeră, pieziş, căzînd cu latul pe tîmpla Sultanei.

— Leoarbă ! o împroşcă scîrba lui Dragomir.

Femeia căzu, doborîtă cruce peste Aii. în obrazul pălit îi înflori dîra pedepsei. în tîmplă răsărea crescînd trandafir roşu de sînge cald. Părul despletit al femeii era vîlvătăi în lumina ce învia şi scădea. Voinicul se aplecă. Ar fi scuipat.

Ar fi strîns beregata ca şi leşurilor din pădure. Trecu paloşul în stînga. Cu dreapta răsuci pe braţ părul Sultanei. O ridică spre el. Paloşul lunecă în sîngele gîlgîit din cio- turile lui Aii. Cu stînga îi prinse mijlocul de viespe. Sub ochi avu sînii goi, neruşinaţi, cu zmeurile sfîrcurilor şi mai neruşinate. Blestem şi jale, scîrbă şi ciudă se înnodau în sufletul lui Dragomir. Ar fi muşcat de moarte. Ar fi sfî- şiat atîta frumuseţe fierbinte. Cu degetele dreptei, gheare de vultur, împlîntă în sînul femeii zgîrieturi adînci.

Pe afară chiot şi împuşcături. Dragomir se scutură ca din ameţeală de beţie. Se trezi. Ridică paloşul mînjit, în- şfăcă de coama părului femeia prăbuşită şi trase s-o tî- rască după el. Sultana dădu să se zbată a împotrivire. Afară se auzeau strigăte şi tropote.

Dragomir se clinti. Sultana gemu. În prag crescu mare, spăimîntoasă, mătuşa Ilina :

— Lasă-mi-o ! hodorogi vocea ei.

În cămara gărzii, cei patru străjeri turci, din celelalte schimburi de pază, picoteau. Simţiră zgomote. Pătrunse Roiban şi în urma lui, Lixandru. înşelară credinţa turcilor, liniştindu-i. Cînd Roiban şi Lixandru îi apucară pe la spate pe doi din ei, se năpustiră înăuntru Alexe şi Pîrvu. Lupta se încinse. Turcii, buimăciţi, de frica morţii răzbiră să dea şi ei. Pîrvu fu atins. Lixandru se repezi şi înjun- ghiă. Moartea dă putere şi găseşte vicleşuguri. Rămaşi numai doi, turcii îşi preţuiau viaţa. Cătau să fugă. Pîrvu, rănit, ţinea uşa. Cu ultima nădejde, cu deznădejde, turcii înconjuraţi se aruncară asupra Pîrvului şi-l străpunseră. Pe la spate loviră de moarte Roiban şi Lixandru.

Pîrvu căzu. îl întinseră pe patul străjii. Cu albiturile aşternutului îi legară strîns pieptul din care gîlgîia sîngele. Apucă să zică : „Ismail" şi îşi pierdu simţirea. Strîn- seră legătura pe tăietura din umărul lui Alexe şi bădiţa se îndupleca să rămînă cu Pîrvu.Roiban cu Lixandru îl dibuiră pe Ismail, care ieşise din iatacul lui la zgomotele de luptă ale spahiilor. Cînd se apropiară, recunoscu pe cei doi poteraşi :

— Ce-i ?

— „Nuntă" ! răspunse subţirel Lixandru şi trase.

Ismail descarcă spre ei amîndouă pistoalele şi voi să fugă. Roiban ochi şi trase şi el. Ismail se poticni atins în picior. Cu toată puterea ce i-o da spaima se ridică şi alergă spre poartă.

între aceste întâmplări, Dragomir, care lăsase pe Sultana în miinile mătuşii Ilina, pe urmele căreia se ţinea Ţăpur- dei, auzise împuşcăturile. Văzu poticnirea celui fugărit. Că- tînd să-i taie drumul, sări pălimarul cerdacului. Ismail ajunse totuşi înaintea lui sub bolţile porţii. Velciu îl întâm- pină dîrz. Ismail lovea sălbatic. Dragomir îi căzu în spate sucind braţul cu sabia ridicată să curme viaţa voinicelului :

— Fereşte ! strigase Dragomir lui Velciu.

Căzură. Răşchirat şi zbătindu-se să se smulgă din strîn- soare, turcul căuta să-şi scoată braţul înarmat din încătu- şarea zdravănă a Dragomirului.

— Ţine !

— Ţin ! birui să zică Velciu, aruncîndu-se şi încolăcin- du-şi braţele de picioarele dobrogeanului.

Ismail lovea cu capul, dînd să smulgă cu stingă cuţitul din forîu. Dragoimir lovi cu căpăţîna pumnului fălcile şi ţeasta vlăjganului. !În vînzoleala asta, când Velciu abia mai stăpînea zbaterea prăzii, răzbi şi ţipătul lui Lixandru :

— Ia-l ! Iaca, na ! se repezi şi el în trîntă. Voiau să-l prindă viu pe turc. îl otînci cu pistolul în moalele capului. Ismail slăbi. îl apucară de mîini şi de picioare.

—■ La stîlp !

îl legară cobză de stîlpul cerdacului cel mare. Voicu şi Lixandru Vlahu păzeau prada.
între Dragomir şi Roiban răsări mohorât Alexe :
— Pîrvu ! S-a stins ! şi-apoi invingîndu-şi slăbiciunea, în timp ice Roiban şi Dragomir ar fi dat să spună ceva, adaose :
— Pulberea. Roibane ! La ea !
„Cînd îţi auzi împuşcăturile, bairamul a început !" Aşa rămăseseră înţeleşi.
„Nuntaşii” lui moş Dositei se ţinuseră gata la ferestre. Numai din Paşala se ridicaseră cîteva zeci. Ai lui Moisei erau şi ei în păr şi îşi ţineau caii pe aproape. Strângeau la piept coase, securi ruginite, mâncate în.gură. Mihail Dră-ghia mîngîia pistoalele încărcate.
La auzul împuşcăturilor săriră din răchiţi. Care avea cai, mai jumătate din gloată, încălecară ; pedestrimea se buluci pe urmele călăraşilor. Călăreţii chiuiau în urma pinteno- gului fLocos al lui moş Toloacă, ferit între feciorii lui. După ca, Mitrana o ducea pe Măndica. Nu voise oarba să lipsească de la „petrecere”. în orbitele cu beznă de peşteră se împăienjeniseră aţe de lacrimi obidite, nepotolite de bucuria ceasului răzbunării.
— Uiuuuu !
— Ihăăăă !
Hăuleau în năvală. Ameninţa răcnetul lui Mazilu, cel „belit” în spinare. Chiţăia Chiţoran în brinciurile lui Profir care nu-l slăbea din ochi. Cu sufletele la gură, duhuind sudăLmi şi blesteme, răzbiră la curtea Paşalei. Toloacă strigă, căutînd să-i ţie adunaţi, dar viermuiala se răspîndi în bătătura curţii. Argăţimea se tupilă nedumerită, care pe unde apucă. Cu eît erau mai bine dosiţi pe după care, prin beciuri şi prin iatace, cocoţaţi în arborii curţii, cu atît erau mai ciomăgiţi : greu să scape de furia dezlănţuită a gloatei.
Deoparte, Măria, o „uceniţă” de-a Sultanei, îşi primea chelfăneala de la cei care îi ştiau înhăitatul cu turcimea curţii. Ţipa fata ca din gură de şarpe de ghionţii şi rete-veiele ce-i făceau cucuie şi-o învineţeau.
— Na, dulceaţă osmanlîie !
— Uite, rîia turcului, ia !
— Mai poftim şi de la mine, başoldină !

— Mini-ta cui te^a lepădat!
— Muşcă, fa !
— Ţi-a plăcut fes fistichiu ! Acu' na ! Roade reteveie !
Cînd zăcea lată, vînătă, o fleşcăiau în apă şi-o buşeau de la început.
într-altă parte se năpustiră peste Leonida, un argat ce umbla cu vorbe, slugarnic poftelor lui Ismail. L-au deşelat, i-au crăpat capul. Guiţase după îndurare, dar l-au adormit cu crestături de hangere.
Fiecare căuta pe .cel de pe urma căruia suferise. Fiecare avea ceva de răzbunat. îndemnurile creşteau. Zavera se tălăzuia ca un cazan clootind ce sta de mult astupat. Spumega, bolborosea, da pe dinafară !
— Aţine4 !
— Care eşti ăla, mă ? Ieşi că trag ! ameninţa omul, deşi n-avea drept armă decît un retevei.
— Arde-l, DuţuLe !
— Dă-i la lingurea !
Creştea aţiţarea. Chiuia pedeapsa zăgăzuită pînă atunci. Să opreşti pedepsirea ar fi fost să curgă Inul nu spre Dunăre. ci spre obirşie, de-a-ndaratelea.
Alexe cu Dragomir adunară pe cîţiva, pe moş Toloacă cu feciorii, pe Moisei şi Mihail Drăghia şi le zise :
— Pulberăria. Cîţi n-au arme şi plumb să capete.
— Să-i adunăm.
— Xntîi să vedem peste ce dăm.
Roiban răzbi în zimnic, zdrobind lacătele. Făcură lumină.
—■ Cu grijă, fraţilor !
— Staţi, nu vă îmbulziţi !
■— Rămîi în uşă, Isaia, şi tu, Iliuţă !
Strigau să fie auziţi peste larma curţii, peste răcnete şi peste trosnete. Moş Toloacă se îngroşase în glas şi tuna. Feciorii repetau poruncile bătrinului. Dragomir, cu vocea-i plină, răzbea peste hărmălaie. Alexe îşi ţinea cumpătul încă. Roiban se urcă pe un butoi cu pulbere, rostogolit afară, îşi băgă două degete în gură şi fluieră prelung. Întro clipită de scădere a valului de zgomote, strigă, mişcînd peste cap, roată, o făclie de răşină aprinsă :
— La armeee ! Scoaseră sacii cu plumbi.
— Luaţi cît puteţi !
— Plumbi şi pulbere !

— La puşti!
— Toţi cîte una !
— Pistoale !
Cîţi n-auziră chemarea lui Roiban s-apucară să dea iama prin iatace. Smulgeau, rupeau, ştergînd urmele huzurului. Profir pierdu urma lui Chiţoran, care nimeri pe dibuite în iatacurile lui Nazkn.
În zimnicele casei se sfîrşise împărţitul armelor. Se înarmară pînă în dinţi, cu lăcomia hămesitului la locul bulucului. Grei de plumbi în şerpar şi în sîn, se simţeau mai puternici. Nu le-ar fi stat în cale tot Aliotmanul.
Alexe îi luă deoparte pe Dragomir şi pe moş Toloacă :
— E să ne gîndim cu temei ! Nu-i uşure !
— Te-ascultăm, Alexe, fătule !
— Vorba e la ce ne aşteptăm acuşi ? Să nu murim degeaba ! Zic să strângem pumnii. E, Dragomire ?
— Fără zăbavă ! Dumitrache s-a dus în calea caraulei ? întrebă Dragomir pe moş Dositei.
— Dus !
— Atunci uite, fraţilor ! Să se înhame caii. Să încarce ! Şi s-o întindă toţi la drum, cu căţel, cu purcel... spre baştină. Pulberea va să sară. Să năruie cuibul ! Şi-atunci, Brăila mînă încoace spahiii !
— Zici bine, fătule ! grăi moş Dositei.

— 13 - PaşalaAşa vom face !

— Ai mai buni ţintaşi cu mine ! porunci Dragomir.

I se netezise faţa bătrânii şi nici o zbîrcitură nu-i mai brăzda fruntea. Ţăpurdei, voinicos, pe urmele ei, să-i fie de folos în fiece clipă.

Sultana deschise ochii mari, încercănaţi. Celui stîng, crestătura paloşului îi tulburase lumina. Dîra din coada ochiului pînă la buză, tîmpla plesnită sîngerau. Părul, roşu- întunecat, şerpuia năclăit peste umeri. Ilina îi apucă ccrama învăpăiată. .Sultana se încruntă. Dădu să îngenunche ca să se ridice. Ţăpurdei îi răsuci braţele. Ou capul în piept, Sultana nu se încumeta să înfrunte privirea bătrînei care o smuci în picioare :

— Ţin-te 1

Ţăpurdei îşi desfăcu brîul să o lege de pălimarul pridvo-rului. Ca nişte hamuri răsucite pe ibraţe, Ilina o trase de păr, să-i întoarcă faţa spre ea.

—• Zi ! Cine^mi nenoroci fata ? Im ? Cine ? şi-o smuci de păr. Sultana sta mută, cu ochii închişi şi fălcile încleştate.

— Zi, cloaţă ! şi trăgea ea şi cînd i-ar fi frecat în zăbale frîul părului. Ai dat-o pe grăunţe la clonţ turcesc !

— Mm ! gemu femeia cu ochii strânşi de durere.

— Ai gîndit să fii răsfăţ la hărăpkne şi mi-ai prăpădit-o pe Varvara. Cine ? Zi, fa !

Sultana căuta să slăbească legăturile braţelor ; Ţăpurdei ţinea capetele brîului, rezemîndu-şi genunchiul în trunchiul unui stîlp.

—- Mi-ai prăpădit copilu' ! Ai gîndit că-i ca tine, tîrfă de caravanserai ? Zi ! şi se apropie de gura femeii, să nu-i scape ce ar fi şoptit.

— Zi odat' ! Cine ? Tarapana ! Ţi-ai pus firfirica la bă-taie şi-ai crezut că toate-s ca tine ! Cine ? Cine mi-a om ori t-o ?

Nuşşş...—■ Hai ? Mătuşa îi împinse capul, dîndu-i-l pe spate. Zi ! Şi-i apucă strîngînd vrăjmaş sfîrcul zgîriat adînc de unghiile Dragomirului. Ţi-au stors başbuzucii mucu' ţîţii, bălărie !
— Ce dacă ! .
— Şi-ai momit şi pe-altela ! Da' Varvara cui ? Cui i-ai dat-o s-o terfelească ?
— Hî ! Ce-ţi pasă !
— Ce-mi pasă ? Zi-mi-1! Să-l plătesc ! Hait!
Sultana îşi pironi încotrova ochii deschişi, ieşiţi din orbite, şi zvîrli din picioare nimerind-o pe bătrînă în ţurloaie. Mătuşa dădu pe spate, se clătină şi rămase sprijinită de zidul potrivnic pălimarului. Se învineţise de întărî- tare şi încăpăţînarea Sultanei o zălta. Se apleca în faţă-i cu priviri ce prevesteau hotărîri vajnice, cu mîinile sprijinite în perete, gata să se năpustească peste pradă. Sultana chicoti sălbatic, scuipînd şi zvîrlind din picioare spre bă- trînă, trăgîndu-şi mîinile prinse, zvîrlind şi în lături, să-l lovească pe Ţăpurdei.
— Hă, hă ! Na ! şi se zvircolea dezlănţuită. Na ! Omer ! Ce dacă ! Ha-ha-ha ! Na ! Şi, înfierbântată de mînie, îi jucă babii Ilina din pîntece, înfigîndu-şi-l deşănţat înainte, dezvelindu-şi sînii grei. Na ! ha, ha, ha ! Prinde-l ! Plă- teşte-i ! Omer e la Brăila, în cetate ! Ha-ha-ha ! Hoaşcă ! Na ! şi hohotea din tot trupul în spasme.
— Omir, zici, viperă ? urlă acoperind cu strigătul ei gros, mai puternic ca niciodată, zbieretele isterice ale Sultanei şi năvăli izbind-o cu pumnul între picioarele scălămbăiate. Omir, fa ? Hir-ai a pustii! Zoaie ! îndesă mina sub fuste şi nimeri sub pîntec.
Strînse ce apucă şi răsuci. Sultana, istovind, se stîmpără sleită. Cu un suspin jalnic, se prăbuşi.
— Ptiu, scîrnă ! mai aruncă bătrîna. Şi Ştergîndu-şi mina în părul femeii doborîte, se întoarse pe călcîie. Ca blestemînd, bolborosea : Omir ! Omir !

Pentru toţi, răzmeriţa se dezlănţuise ca o furtună. Zuruiau lanţurile carelor.—■ încărcaţi pulbere şi arme, fraţilor !

— **Luaţi !**

— Călăreţii la minee, măăă !

—■ Aici, Ioane ! Adu-l pe Gociman !

— Nedelculeee !

— Isaie, ţine oamenii strînşi !

Şi moş Dositei se rotea pe calu-i mărunţel, învîrtind deasupra capului o suliţă în vîrful căreia legase un şomoiog aprins de paie.

— Io am făcut-o, io o stric, Moisei, mă ! Iu-hu-huuu, măi ! îşi făcu vînt şi cu putere de mirare aruncă suliţa în şindrila coperişului de deasupra odăilor paşei.

—■ Arzi, huzur ! blestemă moşul înconjurat cum era de fiii săi.

Atît trebui oamenilor, că şi alţi suliţaşi făcură ca el. Făclii ardeau înfipte răzleţ în şindrilă. Se lăţea pălălaia pe povîrnişurile coperişului.

în zimnic rămăseseră doar cîteva butoiaşe cu pulbere. Roiban gătea fitil de bumbac şi împrăştia praf de puşcă dinăuntru pînă către gîrliciul chepengului.

în cerdac, deasupra pulberăriei, era legat burduf Ismail. Cei doi voinici puşi de strajă cu greu îl fereau de furia mulţimii.

Mitrana o ducea pe Măndica de mînă. Oarba stringea la piept o legătură de tulpini de cînepă. Venea — după dorinţa ei nestrămutată — „să-l vadă” pe Ismail.

— Surată, să-l mai văz, o dată. O dată ! îi spuse liniştită Măndica Duţului. Aşa, te rog. Atît! Să mă duci să-l mai văz, rogu-te ! Şi-acum îi împlinea dorinţa.

Uite-l, îl vezi ? Legat şi păzit! Îi e frică de tine, ian-te uită, Măndico, se fereşte !Profir şi Mazilu, cu grumajii ţepeni, cu fălcile încleştate şi cu pumnii aşijderea, ca nişte ¡lupi, dădeau tîrcoale celui legat, unul că-i batjocorise nevasta, celălalt că-i belise spinarea. N-aveau grai în gîtlej. Limba simţea amarul de fiere ce le otrăvise pînă şi scuipatul. Ocoleau ca la arie parul cerdacului.

Măndica pipăia înainte-i. Profir şi Mazilu priveau la ea. Aşteptau să vadă ce-o să facă oarba.

— Du-mă, Mitrană ! Să-l văz ! Şi pipăia aerul înaintea ei, cu braţele întinse, cu degetele, răsfirate. Aproape ! Să-l văz !

Atinse pieptul turcului. Îşi ridică degetele spre grumaz, peste gură. Ismail se înfioră. îngheţă într-o spaimă ca o promoroacă zgrunţuroasă. Cînd îi atinse tot pipăind ochii, Măndica se lumină de bucurie.

— Aşaaaa ! Ismaile, te văz acu' ! Mai bine ca niciodată ! îi apăsă pleoapele uşor, cu buricele degetelor plimbîndu-le negrăbite. Aşaa ! murmura în neştire pipăindu-l ca pentru a-l fermeca, alintîndu-l parcă.

Luă apoi binişor legătura de smicele de sub braţ, îşi potrivi tot liniştită depărtarea cîtă socoti bună şi deodată începu să-l izbească peste ochi. Din ce în ce mai întărîtată. Mai vîrtos. Icnind. Cu o mînă, cu amîndouă, fără istov, cu sete.

Urla Ismail şi pedepsea Măndica.

Caraula spahiilor cu Mihu a lui Doiciu şi Ene al Cucului se îndrepta în trap spre Paşala. Mihu şi Ene călăreau în urmă cu două-trei lungimi de cal. Ţineau stingă drumului. Deodată, peste cerul bulgărit de

nouri, dinspre curte, se înălţară făclii care, încinse pălălaie, aprinseră Paşala. Cei din faţă opriră nedumeriţi. Nu era să li se pară. Făoliile se îmbinau, le creştea vîlvoarea. Ardea acoperişul Paşalei. Cînd se lămuriră, porniră cu pintenii înfipţi şi cu genunchii strînşi, în galop întins. Zdupăiau copitele în salturi largi.

Spahiii băteau cu scările, roteau hangerele

.Într-aceeaşi fărîmă de ceas, dinspre Paşala le aţineau drumul Dumitrache Drăghia eu ai lui; cinci puşcaşi şi alţi doisprezece tineri din cei daţi de moş Dositei, cu pis- ţoale vreo şapte dintre ei şi ceilalţi cu paloşe gata trase.

Tilică glumea. El atît ştia :

— *„Feri, turcaleţ, fătu'-meu, Că mi-i ţurca prin dudău. Se roteşte şi izbeşte Uite-o, na, te nimereşte !”*

Dar haz n-avea. Nimeni nu-l mai asculta. Scrutau toţi înainte. Ţineau armele la îndemînă. Parcă fu un vuiet adus pe o adiere umflată dincotro mergeau. Ce era ? Du- mitrache sări din şa şi puse urechea la pămînt. încă- lecă iar.

— Vin ! Ţineţi marginile ! Ochiţi !

Mihu şi Ene văzură sub pălălaia ce se ridica tot mai sus pe zare, creseînd umbrele celor pe care îi ştiau trimişi să-i prăpădească pe spahii. Stringînd frîiele cailor, cei doi rămaseră mai în urmă.

Pîlc, turcii primiră focul în piept. Caii, speriaţi, se ridicară în două picioare. Un spahiu pierdu scările, altul

căzu pe gîtul .calului, altul îşi cuprinse braţul străpuns şi iar pocnete şi ploaie de plumb. Cîţiva se rostogoliră din şei. Ceilalţi descărcau într-aiurea pistoalele. Cei care îi întîmpinau năvăliră chiuind. Turcii făcură cale întoarsă, lovind caii cu latul hangerului şi slobozind pistoale. Tilică amuţi cu un plumb în pulpă, Ioan a lui Toloacă îşi prinse

umerul. În iureşul luptei şi Ene primi tăiş de hanger peste spinare

.Dumitrache, Neagoie, Ioan şi Giurgea scurtau calea ce-i despărţea de spahiii, rămaşi în şa şi care goneau mîncînd pămîntul. Chiuitul urmăritorilor era mereu mai aproape, îndemn pentru caii pe care călăreau şi spaimă în urechile ciulite ale osmanlîilor. Calul în spume al unuia din turci slăbea mereu din mers. Dumitrache îl ajunse. Lovi setos şi-l doborî. Doi spahii, singurii rămaşi, se depărtau văzînd cu ochii. Caii rumânilor obosiseră , nu mai răspundeau la îndemnuri. Ameninţările, înjurăturile, pintenii înfipţi, toate erau zadarnice. Caii, asudaţi, sforăiau neputincioşi. Spahiii se depărtau din ce în ce mai mult. Cu veşmintele hărtănite, cu turbanele desfăcute, plecaţi pe coame îndemnau de spaimă animalele întinse fugii, cu burta la pămînt.

Dumitrache opri urmărirea. Cînd întoarseră, sub poala codrului înflorea învoaltă vîlvătaia Paşalei.

Drumul înapoi cu răniţii greu ţinîndu-se în şa, cu morţii prohodiţi de făcliile pînă la cer ale Paşalei, fu nespus de anevoios.

Lespezi de nouri se povîrneau peste curtea paşei. Cerul coborîse. Flăcări lingeau dalele văzduhului. Vîlvătăile, rumenind poala codrului, erau tot atîtea torţe câte ar fi fost să se numere inimile necăjiţilor. S-ar fi strîns parcă deasupra pojarului luminiţele de ocolire ale acestei Vineri-Mari şi ar fi prohodit jalea de îngropăciune : robii cîmpiei dunărene, fiecare o luminărică de ceară — sufletul lor.

Era Paşala o gazorniţă oare îşi ardea fitilul, cînd pălind, cînd ridicîndu-se cu tremurături şi zbucium, fîlfîind gene

de funingine şi scrum, acolo, peste rămăşiţele huzurului osmanlîu.

Curtea ajunsese un viespar întărîtat. Mătuşa Ilina stăruia în trebi, dînd ghes. împărtăşi lui Dositei taina smulsă Sultanei, cum că Omer e ucigaşul Varvarei. Îi lăsă cofiţa cu alifie tămăduitoare de răni şi tăietură, să fie la trebuinţă celor ce vor avea nevoie

.Ea cu Ţăpurdei îngrijeau de încărcatul harabalelor cu bătrîni, copii, căţei, purcei, cîte orătănii, toate trebuiau să ia drumul băjenitului, care încotro. Că trăgeau unii cumva, alţii altfel — aşa după cum erau vrerile, aşa cum erau minate dorurile. Ar fi avut unii gînd să se întoarcă la baştină. Alţii ziceau să se tragă altundeva, la ascunziş, pe

vreo luncă ferită. .Şi mai erau unii care ziceau să plece „unde-o vedea cu ochii”, să schimbe locul, „să schimbe soarta şi norocul”. Tuna Ilina să acopere gurile şi gîlce-vile ce se înnădesc la asemenea încrucişare de vreri. Răc-nea şi Ţăpurdei după ea, potolind căşunările fără minte ale unora, .chemînd mulţimea la ascultare.
Bulboane şi sorburi se umflau peste vatra de tăciuni a curţii. Fîlfîind flamurile flăcărilor, cătînd să smulgă pe-ceţile samavolniciilor. Văpăile suspinau într-un vaiet de furtună.
Altă lărmuială se ridica. Chemări şi înjurături. Se-adu- nau oamenii potrivindu-şi sumanele, legîndu-şi nojiţele. cumpănindu-şi plumbii în briu, cornurile cu pulbere, puşca sau pistoalele, care ce aveau.
— Opincarii aicea, mă !
Fluierături şi chiuituri se înălţau peste coperişurile ce se luminau, cu şindrila sfarogindu-se sub nori de fum.
Se vopsea slava din chihlimbarul topit ce se înverşuna peste rugul Paşalei.
Altă viermuială era în jurul cailor speriaţi de lumină şi dogoare. Căpriorii şi bîrnele începeau să trosnească. Jăratecul creştea, para urca, se zbăteau coame de balauri înfuriaţi, înfricoşători. Oamenii înşeuau, se chemau, se căutau. Se strîngeau îmbulzindu-se. Unii îşi potriveau frîiele şi încălecau, alţii se mai roteau prin curte, cu puşcociul în mîini, strigînd şi mărind larma.
Se părpăleau rău crengile pădurii zbătîndu-se în dogoarea vetrei încinse. Se căţărau labele pojarului spre bagdadia cerului, pîlpîind acolo.

Roiban meşterea fitilele din cîlţi şi împrăştia pulberea

.Măndica fu îndepărtată de la rugul lui Ismail şi Mi- trana o trăgea mai mult silnic de la locul răzbunării. „Să-l mai văz ! Dragul de el, să-l mai văz,” bîiguia într-una blînd, rugîndu-se să mai rămînă „încă o lecuţică. Doar flăcările rugului să le mai văz. Or fi atît de mari să le văd din dogoare măcar. Aşa — mi-e bine, le văd !” se bucura cuminte, vorbind blajin. „Îţi mulţumesc, Mitrană”, că m-ai scos la lumină ; Slavă ţie, Doamne ! Făcuşi nunta în zi de îngropăciune. Iertare ! Aşa fac irozii numai şi bezmeticii ! Iartă !” Sumedenie de zale mărunte, scîn- teile jucau peste ceaunul încins al Paşalei.
— Depărtaţi-vă, oameni buni !
— Dă foc la pulbere, Roibane ! Să ardă turcu' !
— Măăă ! Feriţi, mă, că sare !
— Caii !
— încălecaţi !
— Să iasă carele !
Ismail, în spaima orbirii, tremura frunză. Roiban aprinse cîlţii din gîrliciul zimnicului. Se traseră toţi în marginile curţii. Harabalele Ilinei ieşiseră pe poartă.
Sub cerdacul din faţa odăilor paşei, din partea cu un cat, unde aruncase moş Toloacă ăl dintîi suliţa cu şomo- iogul aprins, era pulberăria. De stîlpul celui cerdac sta legat Ismail cu orbitele umflate, învineţite. Dîrdîia, clănţănea, se înăbuşea. Vuiau flăcările ca apele în Bistriţa. Dogoarea le mărea vuietul. De dogoare, Ismail simţea răcori care îi îngheţau inima zgribulită, înecată în întunecimea morţii. Ce ar fi fost să-l frigă îl îngheţa. Ce ar fi fost să-l ardă îl degera.
Cînd pulberea zvîcni în văzduh, fu doar un tunet şi mare de flăcări zbătută. Noian de pale roşii şi fum de gheenă vînăt, gros. În acea clipită Ismail se mistui făclie de jar. Hăuliseră de bubuit adîncurile codrului.
Furtuna de flăcări se dezlănţuise şi creştea în vîrtoape potopitoare, în talazuri de viitori încomate.
Se înteţea pojarul pîrlind blana codrului.

Clocoteau de izbeliştea flăcărilor, năstrape de scîntei, ca mrene în năvoade. Se ridicau zăpoare de limbi, despicate de altele, într-o încăierare crescîndă spre tăria cerului care cobora, în sorbul de dogoare ce se căscase. Umbre ceacîre alergau pe poala scrumită a codrului.

Profir, care îl zări pe Chiţoran, scotocind odăile paşei, îl închise înăuntru. Cînd bîrnele se prăbuşiră, borfaşul abia avu vreme să se zvîrle prin fereastră nimerind în rîpa înaltă de deasupra Inului, izbindu-şi tigva prostănacă de meterezele zidurilor.

Cînd vălătuci de pară urcară mai sus din prăbuşirea bîrnelor, micul harmonium al Hildei îşi sună flautele toate deodată, răscolind ecourile furtunii ce bîntuia peste codrii părtaşi răzmeriţei acesteia

.C A P I T O L U L   A L   C I N C I L E A

Temerile Hildei se arată Paşei în sclipâtul inelului. Alexe, ca ţi Varvara, preţ de răscumpărare robiei românilor ce se băjenesc care încotro : la vechile vetre unii, la locuri noi alţii. Îl cunoaştem pe Oală, vătaful boierului, izgonit de cei pe care Fuierea nu-i mai

vrea în hotarele moşiei sale ; de asemenea pe Capră, logofătul avutului mănăstiresc

Deopotrivă şi alte lucruri se îngemănau în acelaşi timp. Ca întotdeauna pe faţa lumii : faptele se înmănunchează cu alte fapte.

Dumitrache Drăghia cu Tilică Cintezoi — căruia rana îi puse cep hîtrelor stihuiri —, cu Giurgea şi ceilalţi, zoreau către vatra de jăratec a Paşalei, pe cît le îngăduiau cei răniţi şi cel mort — şi mai ales pe cît le mai rămăsese cailor vlagă să-i ducă.

Spre cetatea Brăilei, cu sufletul la gură, lipiţi de trupul cailor o apă şi numai spume, goneau cei doi spahii, scăpaţi cu feştila vieţii încă pîlpîindu-le.

Şi tot atunci — la vremea ocolirii ce se întîmpla în mă-năstirile şi bisericile din preajmă şi de pe mai departe, hăt, din margine în margine de ţară, cînd luminiţele cre-dincioşilor sînt snop uriaş de lumină ce îmbracă lăcaşurile de închinare — tot pe atunci se purta, de mai înainte începută, o convorbire plină de destăinuiri şi spovedanii ce numai cei care se despart pentru multă vreme sau pentru totdeauna au inima să le facă.

Despre ce nu vorbiseră cei doi : despre trecutul lor, despre cum a fost să se cunoască în tîrgul de mai an la Galaţi, despre ei şi despre alţii şi de schimbările lor desluşite unul altuia.

Se aflau în iatacul lui Nazim ce da cu ferestrele boltite, larg deschise spre întinsele cîmpii.

Hilde, în mătăsuri subţiri, albe şi ca seninul, zîmbea nostalgic prietenului. Nazim o mîngîia cu privirile, îi mîngîia palmele, degetele, fiecare în parte. Era visător în această seară. Cu gîndul la plecarea prietenei începea să-l cuprindă regretul. Purta Nazim o cămaşă de culoarea fildeşului şi haină scurtă, uşoară. Iatacul era luminat de lumînări groase, binemirositoare a ceară de albine, înfipte într-un sfeşnic de argint cu braţe împletite în ornamente. Îi săruta mîna. Cu inelarul stîngii lui pe oare dormita ¡mohorîtă o broboană de agată îngropată pe jumătate în ■solzi de aur şlefuit, înconjura inelul fetei — diamant al-bastru cît boaba de cafea — învăpăiat de orişice sclipire,

pe care o răsfrîngea cu frăgezimea rouăi, în chipurile fulgului de nea. Nazim îi privea apele.

— Găsesc în el ceea ce memoria nu izbuteşte să ţină, spune Hilde privind şi ea mirifica podoabă ce-i scînteia pe deget.

Oglindindu-se şi unul şi celălalt în ochiul strălimpede al pietrei, se vedeau unul pe altul, şi-aşa trecură lin, ca purtaţi de vis, spre fereastra prin care pătrundeau miresmele primăverii.

— Acest inel îmi aminteşte ceea ce merită să înfrunte uitarea : ascunde în el, păstrează şi scoate la iveală cînd şi cînd.

— Ce anume, draga mea ? Ce păstrează ?

— Imaginile în puritatea lor, înconjurîndu-le şi de gîndurile ce le-au sugerat odată obiectele privite. Aceasta este minunea.

— De pildă ?

— Sînt încăpute în această floare de piatră drumurile mele, popasurile şi frumuseţile care m-au încîntat.

— De pe unde ? De cînd ?

De pretutindeni şi de totdeauna. Uite, din ţara aceasta voi găsi în luceafărul meu adunate sumedenie de imagini

— .Din ţara aceasta ? se miră uşor Nazim.
— Din ţara aceasta ! Da ! Nu doar imagini, dar şi ceea ce se desprinde din ele. Toate îmi vorbesc cu frumuseţea lor despre darurile pămîntenilor.
Nazim asculta privind licăririle diamantului care îi răsfrîngea chipul fetei mai limpede decît putea să i-l arate lumina ce o dădeau lumânările.
— La Paşala i-am cunoscut pe ţărani : suflete mărini- moase, înţelepţi în a răbda nevoile. Buni şi pe tot atîta înţelegători. De-aceea, prietene, purtările oamenilor du- mitale de-acolo sînt nu numai de neîngăduit, dar trebuiesc pedepsite. Şi după cele ce le-am simţit în timpul din urmă, primejdioase chiar pentru stăpîn !
Nazim zîmbi uşor. îşi aminti de cealaltă convorbire ce-o avusese cu Hedye în urmă cu cîteva zile. De data aceasta nu o întrerupse. Ea privea sclipirile aceluiaşi sîm- bure de foc prins în degetul ei, mîngîiat uşor de degetele mlădioase ale paşei şi nu vedea decît chipul amintirilor ce se depărtau.

Continuă, pe îndelete, aşa cum vorbise tot timpul :

— Mă tem că...

În ochii pietrei învie deodată o strălucire ce fulgeră în fereastră, urmată de un tunet surd, îndepărtat. Lumina scăpărată în luceafărul din degetul Hildei reflectă nu numai vîlvoarea de flacără ridicată stîlpi portocalii peste curtea Paşalei, dar şi temerile ce prindeau să se străvadă din fraza ce nu o terminase.

În poarta cetăţii, sosiră cei doi spahii scăpaţi cu fuga. Abia răsuflînd, aduseră vestea care adeverea temerile Hildei şi se răsfrînsese în ochii lui Nazim şi ai ei, prin diamantul fermecat. Scrum era inima Paşei. ■— Pulberea, armele ! bîigui el uluit. — *Mon pauvre harmonium!* [1] suspină Hilde.

Sărmanul meu harmonium.

Omer luă drumul Paşalei cu cincizeci de oşteni. În fereastră, din cetatea Brăilei, cei doi străini rămaseră, fiecare cu gîndurile lor, să privească îngropăciunea Paşalei.

Primise liniştit porunca şi-acum călărea în fruntea pil-cului de spahii. Prin întunericul şi mai negru sub lespe-zile bolovănite ale cerului coborît ca o ameninţare, pe faţa lui Omer jucau lumini bufnite din zarea spre care se îndrepta. Barba sclipea în răbufnirile văzduhului roşu ce se lăsa peste Paşala. În ochii adînciţi, pîrjolul curţii îi as- cuţea tăişuri repezi. Cu fiecare pas mai aproape, inima i se chircea de un cîrcel. în obraz, dîrele vineţii, rămase semne ale faptei de atunci, usturau ca din dogoare. Îi apărea Varvara zvîrcolindu-i-se în braţe. Stăruia în min- tea-i înfierbântată, mlădie smicea, hîrşcîindu-i faţa.

Mergeau călăreţii într-un trap mărunt, cumpătat, pas de gînd.

Pe hangere, în bumbii straielor, pe cheotorile frîielor, răsăreau şi apuneau luciri scăpărate, răsfrînte din pălă-laia ce hohotea şi se mistuia mereu, mereu.

Nimeni nu vorbea.

Din tăcerea mărită cu zăngănitul armelor lovite în mers, părea că vîlvătăile focului bolboroseau înecate în tropotul vătuit de colbul drumului. Şi nu i-ar fi năzărit nici unuia dintre oşteni să închipuie ce gînduri se înghe-suiau sub turbanul pestriţ al lui Omer.

Ridicase sabia curbă de Damasc, cu vine albăstrii scri-jelite pe prăsea şi dăduse semn de plecare. Nici un cu-vînt nu scosese de la pornire ; călărea morocănos, ca şi cînd ar fi fost singur. Sălta greoi în trapul calului, pri-vind înainte ca fermecat de descîntecul jăratecului ce-şi trimitea văpăile peste întinderile scufundate în beznă şi în tăceri spăimîntoase.

De la hanul lui Anghelache, prizărit în crucea drumu-rilor, părînd pustiu în acel ceas de noapte, ţinură drumul

ştiut şi începură să urce pragurile peste care se întindea codrul Reavănei, cu pulpana de care se ţinea, ca un sca- iete agăţată, curtea Paşalei. Şerpuia drumul pe urcuş şi îndulcea suişul. De la al doilea prag, alungit pe ocolişurile drumeagului mai lin, caii nesiliţi întinseră pasul : sub frunzişul arborilor se aciuase boarea de

răcoare şi din asta caii alergau uşuraţi, aşternuţi drumului.
Din tăcerile adîncurilor răzbătea un vaier nedesluşit şi semăna în mintea fiecăruia prevestiri rele. Codrul trosnea din poala-i prinsă în viitoarea focului. Beznele erau înfiorate de lumini, cînd zbucnite, eînd molcomite, făcînd drumul să pară ca o zbicire nisipoasă de vad uneori, alteori ca un şuvoi de aur topit.
Tot întins, trapul trecu în galop. Se zvîrcoleau cîte două arcurile picioarelor strînse-destinse ale cailor şi pilcul se întindea ori se strîngea pulpă lîngă pulpă, bot lîngă crupă. Trosnetele pojarului, adus de goană tot mai aproape, aţîţau oaii. Călăreţii se lăsau în voia lor.
Din întuneric lucira scîntei. Pocnete crescură deodată. Primele şiruri se împleticiră. Caii cădeau. Se rostogoleau călăreţii. Din goană, cei mergînd în pîlc se îmbulziră, împuşcăturile împroşcate din copaci îi stăvili iarăşi cu un meterez de trosnete. Plumbii ţiuiră pătrunzînd carnea. Dintr-o clipire, bulucul de spahii înţepeni năuc de dărî- marea gloanţelor slobozite din puşti nevăzute. Caii, cîţi mai rămăseseră teferi, ridicaţi, pe picioarele dindărăt, se răsuciră să ia calea întoarsă. Cei care îi întîmpinară plăteau lovind, stîlcind, doborînd. Curgeau plumbii, şiroiau stropii morţii. Se asmuţeau custurile şi secerile, pătrunzînd, hăcuind; dar şi iataganele ridicau tăişurile să sfîrtece, să despice.
Omer, ars în pulpă de-o iuţeală fierbinte, îşi roti calul eătînd să ferească şi nimeri în vălmăşagul celor răsturnaţi. înfipse steaua pintenilor şi ţîşni răsucindu-se şi dînd dosul.Viermuiala de cai şi călăreţi, stăviliţi din goană, creştea într-o înspăimîntare din care avea să-i trezească primejdie şi mai mare. Omer abia se furişă ca un sfredel viu, că, în cîrca lui aproape, căzînd curmeziş, începură să se toarnă namilele de trunchiuri, dintr-o parte şi din- tr-alta a drumului. Larma înălţă talaze învolburate. Peste trosnete de săneţe, trosnetele arborilor aninaţi în curmeie şi răsturnaţi peste spahii. Din cei care scăpară de moartea plumbilor, mulţi fură striviţi de prăvălirea pădurii dărîmate peste ei. Ceilalţi, zănateci, uitînd să sfîrşească jelania strigătelor de „Allah ! Allah !” şi „Aman ! Aman !” nimereau să se

împleticească în hăţişul curmeielor zvîrlite de-a latul drumului. Puţinii cîţi apucaseră să facă calea întoarsă o tuliră spre Brăila, împinşi din urmă de călăraşii care se aţinuseră într-o lăture. Pe caii sforăind sălbăticiţi de sperietura bătăliei, turcii smintiţi de teama morţii fugeau mîncînd pămîntul. Zăltaţi de izbîndă, ţăranii îi fugăreau cu strigăte de luptă, ajungîndu-i din urmă şi izbind vîrtos. Alţi spahii se rostogoliră. Iureşul crescu. Răcnete, vaiete şi nechezări sfîşiară zarva înverşunată. Ca din stihiile codrului se ridicau glasuri omeneşti-ne-omeneşti. Măcelul gîlgîia în sîngele pojarului.

Sihlele Reavănei erau pătrunse şi cutremurate. Fiarele şi toată lumea jivinelor adulmecau urgia. Păsările zburătăceau buiece de primejdia venită pe aripile zvonurilor nemaiauzite. Ciutele tremurau la izvoare, prinzînd în nări mirosul scrumului din osemintele Paşalei, uitînd să se adape, zbughind-o în desişuri.

Cu nădejdea deznădăjduitului, Omer gonea culcat pe grumazul calului. Nu mai privea nici înainte. Gonea una cu pămîntul, adunat tot pe scînteia gîndului : să scape. Cîndva — după cîtă vreme ? n-ar fi ştiut — se dezmetici. Micşorînd depărtarea dintre ei, se aţineau urmăritorii. Unul cu deosebire, ca şi cînd l-ar fi ştiut anume. Pe el anume căutîndu-l. Ca pentru o anume pedepsire ţinîn-du-se aproape. Şi tot mai aproape îl simţea. Gonea, şi din spate tropotul creştea. Pădurea rămînea în urmă. Calul se poticnea în coborîşul şerpuit. Împlîntă pintenii avan. Turbat de durere, animalul se scutură, tremură şi zvîcni săgeată.

La hanul lui Angheiache se răsfirau drumurile din răs-cruce : înainte spre Galaţi şi de după hanul tăcut, spre Brăila. Trase frîul spre dreapta smucind amarnic şi opri în umbra zidurilor. Sub coaste, pistoalele împungeau. Apucă imul. Cel care-l urmărea, cu pletele clătinate pe umeri, turnat în şa, struni calul, adulmecînd adîncurile drumurilor despletite din răspîntie. Atît fu de-ajuns lui Omer să ochească. Un trosnet şi plumbul clonţ hrăpăreţ scormoni sub coastă şi ciuguli inima omului. înflori bujor de rană, floare de sînge. Ochii lui, limpezii iezere de munte, se tulburară. Capul i se plecă. Pletele îi

acoperiră durerea senină a feţei. Lunecă din şa. Roibul mănăstiresc bătu din copită şi înţepeni înspumat lîngă leşul voinicului, bădiţa Alexa.
Tropote înd'îrjite se strînseră, rupînd goana. Se stinseră bătînd pe loc în jurul flăcăului răpus. Dragomir descălecă. Plecă obrazul şi-l alipi de faţa celui întins. Se descoperi. Ceilalţi asemeni.

Ardea tîmpla teşită de paloşul Dragomirului, usturau şi obrazul tăiat şi buza crestată. Dureau mădularele ca zobite de un mai. Sultana se trezise. Se tîrî în pitărie. Aii zăcea despicat. Cu dor de viaţă se scutură Sultana din somnul morţii. Ieşi clătinîndu-

se şi lăsînd uşa vraişte. Ardeau acoperişurile. Flăcările muşcau şi lingeau tot ce rămăsese încă nemistuit, afumînd piatra zidurilor. Scrum şi tăciuni. Mirosea a încins, a jale, a prăpăd. Sultana se înfioră. Paşii o duceau în neştire spre iatacele celor două femei. Nădăjduia să-şi afle între ziduri cîte rămaseră în

picioare rostul gîndurilor, ce i se luminau cu dorul de viaţă. Chira zăcea pe undeva răşchirată, goală şi măscărită. Sultana ridică a nepăsare din umeri. N-o opri din gînduri arătarea morţii acesteia. Nici leşul Măriei, lăbărţată şi hărtănită, nici hoitul Leonidei. Morţii cu

morţii. Ea vroia să trăiască

.Oricum. De necazul cui ştia ea. Pe săturate. Cum ştia ea. Nu băga în seamă umbrele omeneşti ce săreau din drumul ei, ca guzganii speriaţi, jefuitorii : Ionică Mînzu cu ţeasta lui de cal şi Florea Fusea, cel cu nas roşu în palele pîrjolului în care orbecăia mînjit de funingine ca o satană ! Fusea şi Mînzu, oamenii lui Capră, porniţi într-ascuns, pe urmele Drăghiei.

—■ Binişor, cumătră, binişor ! ajunse răguşit glasul lui Mînzu în urechile Sultanei.

Dar ea nu-şi auzea decît paşii gîndului. Cotrobăi ungherele ştiute, poticnindu-se, arzîndu-se. Smulse catifeaua vişinie ce se mai legănă peste-o fereastră şi o tîrî după ea în iatacul Hildei. înlătură bîrne, tăciuni, lupta cu tot ce i se împotrivea. Cotrobăi sipetele vienezei. Prăda ce mai găsea, ce nu-şi luase cu ea Hedye, atunci cînd plecase în cale neînturnată.

Cu degete înfrigurate căra din sipete nimicurile fetei : oglinzi cu lumini de argint, cîteva monede şi scule, agrafe, cercei, inele, brăţări. Jefuia cu amîndouă mîinile, răstur- nînd totul în poala făcută din draperia ferestrei. Goli scrinul austriecei. Lăcomia degetelor creştea cu cît creştea şi prada găsită. Se vor vindeca odată grumazul pălit şi mădularele zdrobite ! Dorea o viaţă nouă, din plin.

Părul despletit, ochii holbaţi în bucuria trăirii dădeau Sultanei înfăţişare de smintită. Fusea şi Mînzu feriră din pasul ei, din privirile ei. Feriră, dar ca tîrîţi după o stă- pînă îi luară urma şi n-o mai slăbiră, uitînd să mai îndoape desagile în oare îndesaseră cît putuseră. Sultana cotrobăi şi iatacul lui Medine : alifii, mirodenii, mărunţişuri femeieşti de podoabă. Căra cu iureşul avar al degetelor. Se tîrî ameţită de bogăţia prăzii, de fumul înecă- cios. Ieşi pe brînci, arzîndu-şi braţele, înăbuşindu-se.

— Hai cu noi, jupîniţă ! îndrăzni Mînzu să necheze în spatele Sultanei, cînd se opriră lîngă fîntîna curţii. Fusea se căzni să scoată o ciutură. îi întinse femeii o basma muiată în apă rece. Cum Sultana nu vedea, nu auzea, Fusea îndrăzni. Luă basmaua şi începu să-i şteargă faţa mînjită. Sleită de puteri, Sultana abia

tresări. O uşura, îi făcea bine. Se lăsă în voia binefăcătorului necunoscut.

.Atunci Minzu o îmbie iarăşi luîndu-i o mînă şi mîngîindu-i-o :

— Hai cu noi, jupîniţă !

într-un tîrziu, cu ochii ridicaţi spre chiagurile roşii ale vîlvătăilor din jur, Sultana întrebă fără să cugete la nimic, istovită :

— Unde ?

— La omul nostru !

— O să te primească bine ! Să vezi !

— Om cumsecade.

— Capră, vătaful cuvioşilor de la Reavănă ! îşi îmbulzeau rugile Mînzu şi Fusea.

Sultana nu se dumirea. După atîta jerăgai de spaimă şi trudă, de cînd privise faţa morţii, amorţise acum în ea de istovire şi de bucuria prădăciunii ce săvîrşise eu ultima vlagă. Acum nici gîndul nu se mai lega. Simţea, numai ca într-o apă de somn în care se îneca, mîngîierea mîinilor, mîngîierea ce-o aducea spălatul rănii din obraz.

— Hai, jupîniţă ! Sîntem cu telega ! Te luăm la noi... La vătaful mănăstirii !

Sultana pirotea zdrobită, numai zdrenţe, ferfeniţită. „Cine sînt ei ?” începu să se întrebe. „Unde să merg ?” Unde vor să mă ducă”. „La cine ?”, „Unde ?”, şi îşi răspunse tot singură : „Oriunde ! La oricine !”

— Haai ! şopti ea fără să se audă, surpată de toropeală.

Ploaia se slobozi din băierile văzduhului, ca potopul de lacrimi al celor obidiţi care îşi plătiseră amarul.

Sub ploaia dezlănţuită ea o uşurare ce să stingă jalea morţii şi jaful pojarului, ce să cureţe podoaba codrului Reavănei cuprins în pălălaia sălbatică, se băjeneau rumânii în această Vinere-mare de îngropăciune, care cu mătuşa Ilina spre satul boieresc, ce-i zicea de la

moartea fetei, Varvara, care către satul mănăstirii, care „unde-om vedea cu ochii !”

Şi tot atunci, în fundul telegii furilor Mînzu şi Fusea, încotoşmănită într-o broboadă ponosită, culcată sub coviltir pe boccelele cu prada, Sultana pornise şi ea, fără să ştie unde.

Curgea ploaia din hîrzoabe cu nemiluita. Ca un plînset al naturii.

în astă vreme, Dragomir cu ai lui scobeau sub ploaie mormânt fără ţintirim — acolo în răscrucea drumurilor ■— mormânt noroios, ce să primească, spălat în leşiile norilor, trupul fără de viaţă al bădiţei Alexa. . Era vremea cînd Omer, împuşcat în pulpă, cu şoldul deschisă rană, se prăvălea din şa în poarta cetăţii Brăilei.

Era vremea cînd la locul încăierării îşi trăgeau românii sub frunzişul codrului morţii şi răniţii, îngropîndu-i pe unii, oblojindu-i pe alţii.

Era vremea cînd, după ce se încrucişaseră poruncile mă- tuşii Ilina şi ale Mitranei, biruind gândurile bărbaţilor, carele turceşti, chervane încăpătoare trase de cai buni, umplute cu boarfele sărăciei, se porniseră din sălaşele de la curtea Paşalei.

Blestemase Ilina să-i grăbească, dar zadarnică i-a fost cazna. Clefetiseră nevestele ori fetele vreun răspuns, mai săltaseră o ţoală în cârcă, ¡dar nu se urniseră încă de lângă fierul roţilor, din dosul carelor.

Aşteptau veşti de la locul harţei. îmboldită, abia liota de copii urcă sub coviltire. Scheunau javrele chircite între roţi, piuiau găinile printre zăbrelele cotineţelor cocoţate între strujendi şi finul legat în dricul căruţelor.

Fiecare îşi da cu părerea : încotro ? Ce va mai fi ? cum i-o fi răzbit pe spahiii din Brăila ? Cîte nu munceau gîn- dul oamenilor, zgribuliţi sub ploaie. Alţii, după ce-şi sco- seseră troacele din odăi, se asmuţeau cu facla dintr-un şomoiog de papură aprinsă să-şi dea foc colibei. ,,Să arză urîtul!" „întoarcere să nu mai fie ! De-acum' încolo, ce-c. fi să fie !"După ce îşi ogoiră pruncii, cumetrele, cuminţite de osteneala zarvei, se cuibăriră şi ele în vreun fel prin paiele carelor. Amărăciunea se ţesea în vorba lor, ca picurii ploii : „Ce va fi ?", „Cine ştie ?", „Ei, că n-o fi dracul al dracului să...", începeau gîndurile şi rămîneau cioburi, aşchii pe limba încleiată. Răul unul singur nu vine niciodată. Şi mai era şi zi mare — Vinerea Răstignirii. Babele trăgeau semn din asta. Dar mătuşa Ilina le îmbrîncea cu cîte o vorbă deocheată. Le scuipa între ochi cu vorbe ţapene, cum ştia ea. Mitrana ţinea hangul bătrânei, iar Măndica încă şi ea se oţăra vitează.

Unii erau pentru o socoteală, alţii pentru alta şi alţii nu se potriveau în nici o rînduială. Se cumpăneau pe-o lăture, se legănau spre cealaltă, şi la urma urmelor nimereau să piardă orişice cumpănă.

S-au cîrîit, s-au înfruntat, pînă ce fu să-şi adune iarăşi pe un gînd veştile de la locul luptei.

Sfadă fu şi cu morţii, „că de ce să fie lăsaţi îngropaţi în frunza codrului ? Cum să ne despărţim de ei ?" Iarăşi, bocete, iarăşi ocări şi împotriviri. Tunetul lui Dositei, du- ruiala Ilinei, judecăţile lui Moisei lămuriră cîte dovediră.

Ce nu făcuse grămada de muieri, făcu moş Dositei cu o mînă din cei întorşi zdraveni în şei, însoţind carele cu răniţi.

— Ci mai ho ! tuna el. Ajungă-vă ! Nu-i vremea de cumpăneală !

Voinicii tăiaţi ori străpunşi în luptă fură oblojiţi mai cu nădejde, de mîini dibace femeieşti. Urla Toloacă :

— Fără smiorcăială !

Convoaiele începură să se aleagă. Care într-o parte, care în alta, cine cu cine.

— Grija viilor acu' !

— Morţii cu hodina lor, fa, proastelor ! se oţărea Cuşmă.

— Noi, în drumul nostru !

— De-a-ndaratelea nu mă-ntorc ! Nu mă întorc şi pe nici unul dintre-ai mei nu-i las să meargă decît în pasul meu cît 'oi trăi, pe urmă... Acu' ?... trag la loc nou. Florică ! Ce-o fi să fie ! N-oi ieşi din el fără să-mi scoată careva maţele cu furca !

— Şi noi aşa gindim, Gocimane! Uite, şi fratele Cuşmă zice...

— Aşi jderi !

— Şi noi ! făcu pripit Nedelcu.

— De-i vine poftă boierului să ne scoată din bîrlog...

Luceau miţele ţurcanelor lăţoase, ude de ploaie, în pa-lele Paşalei ce se topeau sub apa răsturnată din nori. Ochii oamenilor scînteiau într-o nădejde. Lupta îi înnodase.

Şi-aşa, ai lui Colibaş, sărăcime lucie, cu ciurdele de copii golaşi şi cu toate catrafusele zdrăngănind, cu bă-trînele neputincioase, cu lehuzele şi răniţii, s-au pornit în scîrţîiala roţilor neunse să se strămute la loc nou.

În Paşti fu să-şi ridice omul adăpost de papură, ori să-şi sape bordeiaş în prispa unei lunci luminoase.

Cum nu aveau nici din ce bea apă şi fiindcă au scobit tărtăcuţele mai pîntecoase de-au făcut tiugă din ele, s-a numit aşezarea Colibaşilor *Tiuga*. Se zicea de-atunci, pînă departe, de către toţi care le ştiau povestea traiului cînd era vorba de sărăcie că-i „ca la Tiuga Colibaşilor”. De unul rău scăpătat îi spunea „să n-ajungă să bea apă din tiugă”. Dar începu a se mai spune despre Tiuga Colibaşilor şi într-alt fel, cînd oamenii hălăduiţi în lunca goală durară colibe şi pîrleazuri, schimbînd faţa unui pămînt de imaş. Se spunea a laudă acum : „Ca la Tiuga Colibaşilor”, „grădina raiului, nu alta”, „Bei la ei apă din tiugă, dar dulce-amară-i ca pelinul de mai !”

Cu timpul sărăcia s-a mai stîmpărat să roadă şi deşi cofele sau ciaunele înlocuiseră tiuga pentru păstrat laptele ori borşul, numirea acelui colţ de ţară a rămas.

în zorii acelei sîmbete de Paşti intra în satul Fuierei, ce-i zice Varvara, convoiul pribegilor. Jelea înfundată ostoită de oboseală nevasta răposatului Tomiţă Dascălu. Daniil, feciorul lui Dositei Toloacă, era rănit. În chervanul turcesc din fruntea convoiului, şedeau bătrînii : mătuşa Ilina, Dositei Toloacă şi Ţăpurdei. Pe năsălie din frunzare odihneau Mihu şi Ene.

N-avură parte de hodină. Limbile porniră să şuiere şi să poarte clevetirile. încă era dordora Paştilor şi nu prea era cine s-asculte, dar vorba peltică tot şfichiuia, plesnea.

În vatra sătuiagului, la Varvara, cine-s cei cu asemenea despicate limbi? Erau dîrlogii boierului, lingăii, ăi cu folosul de pe urma ponosului ălor mulţi. Pehlivani pîrdalnici, cocîrjaţi în faţa vrerilor boiereşti, se numărau printre ei Buligă, Gherghel, beţivanul fără căpătîi şi pripăşitul Petrea. Ăştia duceau vorbele la curte, ăştia îl împănau pe vătaful Oală. Buliga pieptăna cele auzite, cum îi era potriveala şi le pîra; Gherghel pleca urechea şi prindea zvonuri. Petre le înnădea cîte vorbe toate, mai auzite, mai neauzite. Şi, cîteştrei se tîrau şerpeşte şi şuierau în auzul lui Oală. Vătaful, rău, spînatic, le mai tălmăcea şi el şi-apoi le turna la conac.

— De bună seamă, ghiespea i-a răsculat, şi-acu... bă ! Cine de cin' o să rîdă ! Că ce ? Unde-i Chiţoran, ha ?

— Las' !

— E de dat socoteală boierului.

Se împleticeau în mers şi în vorbă Buliga şi Petrea, porniţi să ducă veştile lui Oală.

Iar Gherghel gîndea „îi asmuţ io ! îl asmuţ pe Oală. Uite, morţi, răniţi. Bătălie, pîrjolu' pus ! Păi, asta e daravelă mare ! Pagubă şi moarte ! Ce stai să gîndeşti ? E să mă grăbesc. De apucă să se înnădească aci, greu îi scoţi mai tîrziu !” Şi Gherghel îşi azvîrli un suman răpciugos pe umeri şi ieşi.

— — Cînd picară ? stropşi vorbe arţăgoase ca totdeauna Oală, trecându-şi degetele peste bărbia roşiatică de parcă mereu ar fi fost opărită.Păi, au venit...
— Mai repede ! se răsti Oală şi adăugă fără şir, pripit. Cînd ?
— Ia, un ceas să fie ! răspunse pe nerăsuflate Gherghel.
— Au tras...
— Au...
— Mai repede, unde ?
— La Ilina !
— Ilina ?
— Da ! E...
— Aha. Cine-s ?
— îs...
— Mai repede ! îndemnă răutatea lui Oală, scăpîndu-şi vorbele din gură.
— îs cu alde...
— Zi, mă !
— Ţăpurdei !
— Ţăpurdei! Şi ?
— Profir, Mazilu...
— Şi mai cine ?
— Ai de-ai lui Toloacă... Isa...
—■ Isaia zici... Mai repede, mă ! Te joci ?
— Şi Dositei...
— Dositei ? Cîrja a bătrînă ? S-a întors ! Vătaful se răsuci pe călcîie şi-şi trecu degetele prin firele prizărite ale căpăţînii aproape pleşuvite.
— Dositei ! strigă iar Oală, bătînd cu pumnul în masă.
— Şi mai... încercă să îngaime speriat rău Gherghel.
— Ce ? Care ? Zi odată ! -— Cu Ilie, cu Păuna...
— A lui Huţu ?
— A lui ! Şi Moisei !
—- Moi-sei ! Oală se săltase pe vîrfuri. Din mărunţel cum era, crescu lungit cu mîinile ridicate deasupra capului, cu pumnii scuturîndu-şi-i ca nişte tălăngi. Căzu apoi pe călcîie, cu palmele izbite în pulpe, izbucnind : Să tragă răul peste noi ? Să iasă cumva că boieru' a pus focu' !

— Da !

— Că noi i-am dat ghies la asta liotei !Da ! făcea Gherghel, mereu la fel, strigînd şi el din ce în ce mai tare după Oală.
— Boieru' n-a dormit toată noaptea ! M-a chemat la el : „Oală — zice — ce-i ?” „Arde Paşala”, zic. „Cine ?” întrebă. „Robii”, răspund io. „Ei istorie ca asta ?” făcu bătrînul. Şi Radu privea din pridvor. Cine să doarmă ? Trosnet şi lumină. S-a scurtat şi slujba la biserică. Au scurtat prohodu', să se zgîiască toţi la luminăţie. Turna ploaia şi cerul peste curte, înflăcărat! M-am întors şi io de vreo două ceasuri. Sînt nedormit, vezi — mă ! Da' lasă asta. Zici Moisei, Urjumă, Toloacă !
— în păr, toţi !
— întorşi ? Nu-i venea să creadă.
— Ihî ! dădu din cap a încuviinţare Gherghel şi Oală se ridică strigînd :
— La boieru' ! Dacă paşa... Hai... Primejdie... Mai repede ! şi-o zbughi afară, izbind potaia de cîine şi speriind găinile adunate în tindă. Gherghel abia se ţinea după el, bîiguind „Mai repede ! Sigur ! Păi, cum !” Boier Macarie aţipise în zori înfricoşat. La fel Radu şi toţi ai casei. Nu îndrăznea nimeni să se ducă să scoale pe careva. Lui Oală îi rămînea să aştepte. Degeaba le-a fost graba, tocmai din Varvara, prin zloată mare pînă la buc- ceaua roţilor, de trăgeau caii să se spetească. Răzbise Oală cît „mai repede” şi cum să aştepte ? Mai îndemnă pe unul, pe altul, dar nimeni nu se încumetă să strice liniştea boierilor. Porunca era : „Linişte ! boierii dorm !” Atît. Oală, tras cu Gherghel în odaia logofătului, se nevoise a se obişnui cu gîndul aşteptării. Li se pusese în faţă nişte lipie proaspătă şi bărdace cu rachiu de pere. N-aveau încotro, trebuia să aştepte. Cît ? Lipia aburind, rachiul lunecos şi căldurica făceau ca zelul lui Oală să se înmoaie. Nedormită noaptea Vinerii-Mari de slujba la biserică, sperietura cu focul Paşalei, pe urmă ploaia straşnică ce-l murase la întoarcerea de la conac, îi dăduse gata. N-apucase să intre într-o undă de somn şi hop, Gherghel l-a pus pe jar cu vestea lui. Şi iar drum zorit înapoi la conac. Şi-aici... Aşteaptă. Lunecuşul perişoarei, căldurica, oboseala îi culcară vătafului

căpăţîna pe masă şi-l adormiră. Gherghel mai închină singur din rachiu pînă îl răzbi şi pe el somnul.

Către amiază se mişcară ăi din conac. Boierii, treziţi mahmuri, căşunară pe Oală.

— Ei, istorie ca asta ! Fără mine nu puteai să te descurci ? Afară din sat ! Să se ducă de unde-au venit. Nu-mi trebuie necaz ! Descotoroseşte-te de ei ! Putea să-ţi dea singur prin cap care mi-e dorinţa. Hait, te cară ! E-heei, Oală ! Nu-mi placi !

—■ Boierule ! Şi eu gîndeam aşa ! bîigui Oală mai rău decît i le belmejise Gherghel lui. Să nu-l mai cunoşti. Nici repezit, nici rău. în faţa boierului era moale ca miezul lipiei.

— Atunci ? Ce-ai mai venit să mă tulburi în zi de împărtăşanie ? Mînii pe Dumnezeu, Oală ! Hait, la treabă ! Fă curăţenie ! Am zis : să se întoarcă la Paşala în sălaşele lor ! Ce^o să gîndească Paşa : „Fuierea şi-a luat oamenii. Şi foc curţii tot el a pus ! Cu oamenii lui, ca să-şi ia robii înapoi !" Nici să n-aud ! Paştile să nu-i apuce în sat. Asta mi-i vrerea şi porunca ! îndărăt ! Ei, istorie ca asta !

— Aşa, sigur ! Aşa voi face, stăpîne ! se ploconi Oală.

Fuierea, fără să-l privească mai mult, ieşi din încăperea în care îl primise.

Printre ai lui, Oală îl număra şi pe Butu. Fricosul îşi luase inima în dinţi să fie alături de vătaf, cu Gherghel, Buligă şi Petrea.

De aceea, cînd Oală cu Gherghel se întoarseră de la conac, în după-amiaza aceleiaşi sîmbete, în poarta casei înstărite ce şi-o ridicase vătaful cu sudoarea robilor curţii, pe blana lată a băncii de brad aşteptau nu numai Buligă şi Petrea, ci şi Butu.

Ca să nu scază din damful ce i-l dase porunca lui Macarie, de cum cobori din leagănul poştalionului să se întindă de amorţeală, strigă :

Femeie, nişte udeală tare şi de-ale gurii ! Mai repede ! S-aude ? Şi-apoi către cei din jurul lui : Intraţi, că avem treabă !După ce înfulecară în picioare jumările — care numai de post nu erau — cu varză acră tăiată în ulei de dovleac, sorbind cu gîlgîituri rachiul de izmă fiert, Oală începu, retezat în vorbă, după porunca stăpînului :

— Să iasă din sat! Să plece de unde-au venit ! Ei, istorie ca asta ! repetă el pînă şi expresia boierului. Să nu-i apuce Paştele ! Şi voi ce-aşteptaţi ? Trebuia să mă vestiţi numaidecît !

— Păi... se apucase să înceapă Buligă şi Gherghel vorba, dar...

— Ce-o să zică paşa ! ! ! ? Că boieru' şi-a asmuţit oamenii împotriva lui. Asta o să zică ! Şi-or să vină cu spahii încoa', să ne omoare. Aia-i ! şi umplînd o stacană pîntecoasă : Mai repede ! Să-i dăm afară din sat. Acuş ! Unde au tras ?

— Care din ei la Ilina !

— Toloacă, la ai lui !

— A-ha ! Toţi grămadă ! Bine. Hai !

Şi Oală, cu achiu, repezit, porni spre uşă. Izbi clanţa şi trînti uşa de perete.

Cu ceilalţi după el, se îndreptă în mare grabă spre casele unde trăseseră băjeniţii din Paşala. Se ţineau cu toţii strîns pe urmele vătafului care icnea cîinos pe nări, să-şi crească mînia. La briu îi atîrna pistolul. Cu o biciuşcă scurtă în codirişcă şi cu fişca împletită îşi bătea la fiecare pas carîmbul cizmei, iarăşi un ifos de hotărîre. în curţile în care trăseseră cei întorşi, îngloteală de lume. în jurul carelor şi căruţelor celor veniţi, mişunau rudele şi toţi cei care îi preţuiau. Coborîseră morţii şi răniţii. Descărcaseră lucruşoarele, deshămaseră şi adăpa- seră vitele. Hărmălaie, vorbe de toate felurile, întrebări, răspunsuri. Fiecare avea o treabă de făcut şi-o făcea cu tragere de inimă.

Oală intră valvîrtej în curtea largă a lui Isaia, pe porţile mari, rămase deschise în urma carelor sosite de dimineaţă. îşi răscrăcără picioarele şi, cu mîinile înfipte în şolduri, strigă ameninţător :

Afară ICîţi îl auziră încetară vorba. Larma abia de se micşorase cînd Oală zbieră iară :

— Afară !

Copiii se speriară. Tineretul de pe margini se întoarse cu faţa spre cel înfipt în pragul porţilor date în lături. Glasurile care lărmuiau se domoliră şi tăcură. în liniştea lăsată pe-o clipă, Oală tună :

— Afară toţi ! Cei de-au venit să plece îndărăt!

O tăcere se ascuţea altfel decît liniştea felurită cu care fuseseră primite pînă acum cuvintele vătafului. Oală, nemişcat, adăugă :

— Porunca boierului este : Cei de la Paşala să plece chiar astăzi îndărăt ! îşi trecu repede mîna cu biciuşca pe sub nări şi-apoi şi-o îndesă în şold, după ce răsuci pleasna pe după braţ. încărcaţi şi căraţi-vă ! urmă ameninţînd mai departe.

Din mulţime se deschiseră două pîrtii : în capul uneia se arătă cu pletele albe trupul mărunt dar vîrtos al lui moş Dositei, care se îndrepta spre Oală cu paşi de pîndă, număraţi; din cealaltă pîrtie, mătăhălos ca un urs, călcînd apăsat, îşi făcea loc Moisei.

— Cuum ?!

— Cum ? ! făcură pe rînd cei doi înaintînd.

— Cum s-a auzit ! Vă căraţi ! se oţărî la ei, Oală, neclintit.

— Cee ? pătrunseră, din părţi de data asta, glasurile lui Toader Huţu şi al lui Isaia.

— Boieru' porunceşte să plecaţi ! Chiar azi !

— Aici sîntem, aici rămînem ! spuse liniştit, dar cu hotărîre ameninţătoare Dositei Toloacă, aţinîndu-se spre Oală cu paşii şi cu braţele, ca şi cînd ar fi dat să prindă vreun pui de găină.

— Am venit de unde am plecat. La matcă ! îl încolţi dintr-o latură Huţu, încă potolit în glas, dar tremurînd de o mînie abia stăpînită.

— La ai noştri ! La baştină ! înnumără vorbele Isaia cu privirea mutată de pe pistolul din cingătoarea vătafului, pe fişca biciului. Iar Moisei, ajuns la doi paşi de Oală, îi zvîrli ce mai trebuia spus încă o dată.

— Rămînem aci. Toţi !

— Afară ! dădu să acopere cu răcnetul lui Oală.

— Afară tu ! îl acoperi Moisei tunînd.
— Mai repede ! zvîrli piţigăiat de tare omul boierului.
— Ceee ?
— Să plecaţi !
— Să plecaţi ! adăugară, sumeţindu-se umbrele vătafului : Buligă, Gherghel, Butu, Petrea.
— Şi voi ? Viermilor !
— Aţi prins glas ! îi îmboldeau Huţu şi Isaia.
Dositei îi zvîrli lui Oală, ca trăsnetul :
— Am răzbit spahiii şi gîndeşti că ne tai acuş cu zbieratu' ? Paşala noi am înălţat-o, noi am risipit-o pe cele patru vînturi !
— Porunca boierului ! Să plecaţi azi !
— Pă dracu' ! Am spintecat turcii cîţi ne-au stat în cale, cioburi s-alege şi de tine, Oală !
Dositei urala, scos din ţîţîni. în spate se ţinea Moisei.
— Cioburi ? şi vătaful dădu să izbească faţa bătrînului.
Moisei îi prinse mîna şi i-o răsuci. Mulţimea dădu înainte. Cei patru ai lui Oală feriră, strînşi de grămada celor cîţi erau adunaţi. Sprinten, vătaful Fuierei se desprinse şi duse mîna la pistol. Ca fulgerul i-l smulse Moisei şi cînd Oală deschise gura să strige îi îndesă ţeava în beregată :
— Na ! Căcărează !
Oală, cu ochii cît cepele, se înecă. Ceilalţi patru se îndesau unii în alţii, tescuiţi de mulţime.
— Uiuuu ! se auzi un chiot gros. în pas de şapte poşte sosea Ilina, cu broboada pe umeri şi braţele deschise ca un liliac. Zbura, nu mergea.Tîrtiţă ! Te îneci, vai de mine ! şi-i scoase pistolul din gîtlej. Şi voi ? Făcu ea, spaimă, spre Buligă şi ceilalţi. Acas' prăpădiţilor ! şi-i izbi cu minerul pistolului. Căra- ţi-vă, bălăriilor ! Acas' ! Smucind biciuşca din pumnul cu care vătaful îşi ţinea gura sîngerată şi căscată ca o oală, îi plesni peste creştete. Toader Huţu, Isaia, Toloacă îi împingeau ca şi cînd ar fi rostogolit nişte boloboace. Mătuşa Ilina plesnea şi striga : — Mînăăă ! Minaţi, prăpădiţilor ! Nu mai amărîţi cu umbra voastră „Paştele Românului” !

Gloata se despică să le facă loc. Oală se împleticea între ai lui vărsînd sînge. Ajunşi în drum, mulţimea zvîrli după ei cu bulgări de noroi, cu băligile vitelor.
Hăulea gloata ca un grohotiş pornit din munte pe urmele celor goniţi, acoperindu-i cu zloata uliţei şi cu blesteme, cîte le veneau la gură.
Ca pe cine ştie ce dar, în taină, Fusea şi Mînzu aduseseră pe Sultana, cu bocceaua ei rotundă, plocon lui Capră.
Om al popilor, Capră tăia şi spînzura. Se lăfăia în belşug, ştiind să se chiverniseascã prin linguşiri pentru cine se cuvenea şi spre partea de unde venea folosul. Ştia merticul stareţului Ghedeon. Lui Teofil, arhondarul, îi ştia slăbiciunea. Isaiei îi ştia măsura pîntecului şi că într-ale drăgostitului se mulţumea cu ce pica de la ceilalţi. Capră dădea fiecăruia cele de frupt după pofta inimii : stareţului, muieret de toată teapa, arhondarului, numai trufandale pe sprinceană ; iar Isaiei, praznice grase, bine stropite cu vin, în zile de sărbătoare ca şi în posturile mari. De rămînea Isaia nesastisit — ei, atunci şi niscaiva pîrdalnice „urjume de liubov”, o „nimica toată” din ce s-a îndura prea sfinţii în „ierarhia ţinută frumos” — după cum spunea singur cucernicul monah. Tot treburi pe ascuns, dar mai de preţ aşa. Astfel îşi întărea şi mai zdravăn vătăfia lui, adevărat paşă peste robii Reavănei.
Dichisit la socoteli, cu bună gospodărire, Capră avea la mănăstire faima de om de ispravă, de neînlocuit. Nu risipea avutul monahicesc, roada ce-o culegea din livezi, din vii şi de pe ogoare. Cinstit, fiindcă nu jecmănea ce se cuvenea călugărilor, ci trăgea de pe spinarea rumânilor, mulţi cîtă frunza, de nu se simţea.
Ai fi zis că nu are nici o avere *a lui*. Ce era al lui era dat mănăstirii, danie, adică, asta fiindcă ce era al mănăstirii era şi al lui şi al stareţului. Un cal de călărie i-l dăruise stăreţia. Casa în care locuia era metocul mănăstirii. Arătoasă, bine tocmită, cu de toate şi toate în grija unei bătrîne pricepute, vrednică de bine-credincioasă, că, din cîte ştia şi vedea dintr-ale călugărilor, nu mai călca femeia pragul lăcaşurilor de închinăciune nici la slujbele Paştilor şi nici pentru împărtăşire. Se ruga-

singură şi tăcea mile. La munca ei curată se adăuga de pe lături, la treburi mai grele, ajutorul lui Piţighie şi Savel, fiecare la ce se pricepea. Care om, cît de netot, nu îşi are talentul lui ? „Cuvioşii" Savel şi Piţighie îl aveau şi ei pe-al lor. Iar Mînzu şi Fusea nu doar că ştiau să bea — şi la asta îi ţineau hangul lui Capră — dar erau şi bune iscoade şi se pricepeau să scoată pentru vătaful mănăstiresc banu' din piatră seacă. Că, pe lîngă celelalte, lui Capră îi plăcea banul. Banul rotund, de aur şi din argint. Mai ales de aur, îi plăcea aurul şi bogăţia din brăţări, inele, podoabe. Le strîngea şi le creştea. Părţile ce i se cuveneau şi ce mai putea ciupi din tainurile de roadă : grîne, pomet, prefăcea totul în bani sunători de aur.
Capră se purta totdeauna îmbrăcat curat, în haină neagră de dimie, croită pe talie, lungă pînă peste genunchi, cu pantaloni cafenii, strînşi pe picior şi băgaţi în cizme cilibii, moi în carîmbi, strimte în bot. Purta o barbă ne- gruţă, rară în firele pe care le ţinea încurcate, ca să pară mai dese. Fire lungi şi subţiri, ce-i înconjurau buzele şi bărbia ca o pînză de păianjen. Părul, scame roşcate lungi pînă 1a umeri şi subţiri tot ca pînza paingului.
Ochii îi avea ca de capră, amintindu-i numele.
Nimeni nu-l cunoştea altfel, ca şi cînd nici n-ar fi fost botezat vreodată. Avea un nume ciudat, nu şi-l iubea nici el şi nu i-l putea nimeni ţine minte : Doremidont. Do- remidont Capră. Numele de Capră îi era şi nume şi-poreclă.
Mai avea un cusur sau — o parte bună, de ce nu ? -— îi plăceau femeile. Nu numai pentru el. Capră *le încerca* doar pe fiecare. De toate soiurile, de toate stirpele, adică şi pentru ce ar fi fost să i se cuvină stareţului Ghedeon şi pentru ce ar fi fost să fie pe placul subţirel al dumnealui arhondarul Teofil. Şi ca să le despartă pe potriva fiecăruia, le drămuia el mai întîi. Le *gusta* buchetul. Nu le păstra, le *logofeţea,* ca vătaf peste ele, ca şi peste averea întreagă, rotundă a mănăstirii. Că se înfrupta din ele — mai puţin din ce îi plăcea mai puţin şi mai cu osebire din ce îi plăcea mai mult — asta se întîmpla ca şi cu zestrea mănăstirească (cu vinul, spre o

pildă, că-i era drag şi că-i aducea mai lesne banul de aur, preschimbat din chilimbarul sucului vechi şi tare, la tîrg, la negustori, prin Fusea şi Mînzu).

Şi fiindcă astfel era Capră, de aceea cei doi îi aduseseră în taină pe Sultana. Şi o dată cu ea, bocceaua în care ştiau că femeia rostogolise monezi şi podoabe. Femeie nurlie şi aur strălucitor. Fusea şi Mînzu se bucurară că vor fi şi de astă dată pe placul ocrotitorului lor. Trăseseră la casa vătafului, dar — după cum se învoiseră cei doi — pe Sultana aveau să o ţină ascunsă într-o odaie ce-o va rîndui baba, pînă în noaptea învierii, după slujbă, cînd se pune masa, ori tocmai pentru amiaza zilei întîia din Paşti. Să se mai odihnească şi dînsa, să se mai dichisească. Poamă aleasă, nici vorbă, dar şi ea tre- buieşte înfăţişată cu potrivită judecată. Ştiau ei !

Zis şi făcut. Sultana nu întrebă nimic şi nici nu spuse nimic. Baba, cu tot zorul Paştilor, se ţinu un timp pe voile ei şi îi dădu ce-i cerea. Se închise apoi Sultana în odaia curată, frumos împodobită. Nerăbdătoare, îşi dezlegă legătura cu ce nimerise să mai scape de prin scrinuri. încercă să deosebească veşmintele, dantelăriile. Prefiră printre degete aurul dulce la clinchet şi pietrele de preţ, mărunt-mărunt tăiate pe feţe, şlefuite şi vîrîte în cheotori scumpe. Mirosi parfumele sulimanelor şi alifiilor. Zdrobită de oboseala drumului în noaptea umedă şi rece, Sultana sta cu ochii pironiţi, fără să vadă şi fără să se poată în- cînta pe cît ar fi meritat prada. Strînse legătura şi o lăsă la locul ei. Trase zăvorul şi se dezbrăcă. Tîmpla durea zvîcnind în fierbinţeli. Obrazul ustura. Legată cum era cu o năframă în jurul capului, voi să pipăie vătămăturile oblojite. îşi trecu mina, apăsînd uşurel. Dădu să se dezlege. Alergă la boccea şi-o desfăcu pripită. Luă oglinda, desfăşură arama şi, grăbită, îşi smulse prişniţele.

Doi ochi mari, adînci, brumaţi de-o ceaţă de tristeţe sub fruntea întărîtată de voinţă, priveau pe sub sprîncene negre, groase şi îngemănate, priveau dintre gene grele, învăpăiaţi de ciudă şi durere. îşi văzu tîmpla deschisă, pecetluită cu cheag de sînge, obrazul tărcat de un fir de arnici roşu-vişiniu, buza zdrelită, fruntea de ceară îm-

podobită cu jarul părului. Se privi îndelung, gîndind pironită, pînă ce lacrimi mari stinseră durerile. „Să trăiesc viaţa. Asta vreau ! Să fiu frumoasă. Să mă rîvnească orişicare ! Am să-mi mai pot alege ? Cum sînt acuma... Oricum ! Carnea asta ! Sînii ăştia !” Se descheie repede, strîngîndu-i, mîngîindu-le înteţit rotunjimile bogate. De- părtă oglinda şi-i privi pe amîndoi dintr-o dată, trecînd peste ei degetele sprintene. „Să nu mai fie toate bune de nimic ? Aşi ! O să-i momească Sultana la dragoste ! E-hci ! Las' !” Şi se privi în ochi de-aproape, de mai aproape. Apoi îşi pipăi dîra din obraz. „Au vrut să mă sluţească ? Au făcut-o ! Ha-ha ! Blestemaţii ! Ce dacă ! Ştiu ei ce-i dragostea, viaţa ?... Găsesc eu vrăji să-mi ademenesc drăguţii ! Las' !”

Cu înfrigurare, uitîndu-şi istoveala şi durerea în faţa oglinzii, rezemată de-un spătar de jilţ să-i cadă lumina potrivită, îşi îngriji vătămătura, precum sălbătăciunile îşi ling rănile. Migăli mult cu tulpane curate, muiate în apă. Şterse, spălă, pînă cînd rămase ce trebuia ascuns : dîra paloşului. încercă pieptănături care să-i acopere tîmpla deschisă, încercă să-şi lege marama, ca să acopere mai bine urma piezişă lăsată pe obraz. Se încrunta, îşi zîmbea, suferea şi se bucura învingătoare, drăceşte : „Tot frumoasă eşti ! Frumoasă ai să fii !”

Se spălă pe îndelete, se primeni, îşi drese obrajii cu alifii de prin borcănaşele turcoaicei. Apoi, înviorată, încercă veşminte după veşminte, nesăturîndu-se să se privească. Ale Hildei îi plăceau mai mult, dar îi erau strimte ; ale lui

15 - Paşala

Medine i se potriveau, dar îi plăceau mai puţin. Gînduri i se încrucişau fulgere în minte, socoteli intrau unele în altele, înmulţindu-se nenumărate ca oglinzile unele în faţa altora. „Oi mai fi bună la ceva ! O să vă arăt) Oi păli şi eu în cine s-o nimeri, ce gîndiţi ! Lovesc şi io ! M-aţi pizmuit că n-am rămas slugă proastă şi neîndemînatică şi m-aţi lovit ? O să lovesc şi eu !”

Mîncă nişte mieji de nucă. Muşcă un măr. Bău apă dintr-o carafă şi către amiazi se culcă acoperind ferestrele cu perdelele groase, trase una peste alta.

Visă vijelii şi prăpăduri, mulţimi răsculate, bocete, înfrîngeri şi biruinţe. Şi ea, în tot locul, lovind, răzbind, plutea călare, neajunsă de nici o spangă, de nici un plumb străpunsă, hohotind diavoleşte, mereu biruitoare.

Deschise ochii. Dădu la o parte un colţ din perdea şi privi afară. Se întunecase. Ograda mare, bine gospodărită, răsărea mai mult din abureala lăptoasă încă a înserării de- cît din lămpile celor două fanare aprinse unul sub strea- şina casei mari de la drum, altul

pe un stîlp din mijlocul curţii. încercă să-şi dea seama de întocmirea locului. Fusese găzduită într-o căsoaie din fundul curţii, căsoaie din piatră, cu o tindă largă, înaltă, boltită. Sub geamuri înfloreau în zăpezi mirositoare cireşi ori vişini, împodobiţi ca nişte mirese

.în casa de la drum, zisul „metoc” mănăstiresc, locuia singuratic Capră, peste bolniţele cu bunătăţi, cu zăcători şi buţi, cu găleţi şi site pentru felurite păstrări. Căsoaia asta din fundul curţii, bine chivernisită şi ea, umbrită de copaci şi pomi şi prejmuită pe celelalte laturi întinse, era „tractirul”, „hanul” unde se aciuau

„uneltele de lucru” ale vătafului : Fusea, Mînzu, Piţighie şi Savel. Şi tot aici îşi găseau găzduire „oaspeţii” de petreceri, femeile şi fetele momite. Aici erau odăi înzestrate cu fel şi feluri de ca- trafuse, nimerite să înjghebeze iatace primitoare amirosind a levănţică, a busuioc, a salvie şi izmă. Poloage grele, jilţuri înalte în rezămători, sofale scunde acoperite cu macaturi pembe ori stacojii. Pe gusturi, după trebuinţe, încăperile se înşiruiau de o parte şi alta a unei săliţe scunde. Linişte de sihăstrie pierdută în sihle dospea în încăperile bucuriilor vinovate, odăi cu podinele acoperite de lăicere groase, să înece paşii. Cu zidurile ca de cetate şi ochiurile ferestrelor înfundate în pîslele perdelelor, astfel erau rîn- duite toate aci, încît, de afară, căsoaia părea lăcaş neprihănit, odihnind totdeauna goală, împietrită între tăcerile ameţite de florile livezilor. Cuvioasă tihnă şi curăţenie feciorelnică. Altminteri, adevărat cuibar cu ouă de şerpi, iuţi să prindă viaţă spărgînd găoacea în pehlivănii şi petreceri, în nunţi parşive şi naşteri ascunse, de ruşine.
Sultana avea să fie într-această dezghiocată primăvară viţica adusă spre junghiere. Cui îi va fi adusă jertfă ? Cine din cucernica treime arhierească o va primi cîntare drept- măritoare ? Căruia din sfînta troiţă i-o va închina vătaful Capră ?

C A P I T O L U L   A L   Ş A S E L E A

Băjenarii îşi tocmesc aite aşezări, ori se trag ia baştină,' avînd să înfrunte prigoana vătafilor boiereşti, ori a vechililor mănăstireşti

Văzduhul era un clopot. Soarele — limba lui •—■ se clătina cu zorile în răsărit, cu asfinţitul în apus. Ţiuia în-tr-una tăria albăstrimilor de muzicile împletite în ecouri. Zumzăia împrimăvărarea din troienele de flori. Zburdau frunzele adiate şi susura de-argint apa vadurilor.
„Cu moartea pre moarte călcînd...” De pe pretutindeni băjenarii, scăpaţi de truda la curtea Paşalei, azi cetluită racilă, îşi hodineau mădularele într-această paşnică du-minică a Paştilor.
În Tiuga Colibaşilor, oamenii aveau doar pumnii căuş din care să bea apă de ar fi avut după ce. Şi, dacă era

duminică, şi mai abitir a Paştilor, totuşi ei îşi băteau parii odăilor, tăiau răchiţi şi mlade de salcie să-şi încropească pătuiagul. Tăiară cîţiva miei, dospiră aluat de pîine, întocmiră plite. Se gospodăreau să primească precum se cuvenea prospeţimea primăverii.
Roboteau cei fără căpătîi, fără de nici unele. Se legaseră să doboare sărăcia cu munca braţelor.
La loc nou, nădejdi de viaţă nouă.
în satul Varvarei, mătuşa Ilina, cu Dositei Toloacă, Moisei şi Huţu stîmpăraseră pofta boierească adusă de Oală.

îşi îngropară morţii. Duminică de jelanie, dar şi de mulţumire pentru cei teferi că s-au tras pe locurile lor, de unde nu s-or mai risipi nicicînd

.Oală, după ce înghiţise înfrîngerea, cum înghiţise şi ţeava pistolului, stupise sînge, boscorodind pînă se făcuse înţeles : „Să se ducă carevaşilea să-i spună boierului. Mai repede !” Se dusese de-a călare Butu. Îi spuse boierului ălui mare. Şi a înjurat Fuierea, i-a blestemat pe toţi, măcar că se împărtăşise şi era curat la cuget ca pruncul nou- născut:

— Bine, o să vedem noi care pe care. Ei, istorie ca asta ! Oală, hm ! nu-i bun de nimic. Ţi-am spus, Radule !

— Parcă mai ieri îl lăudai, tată ? ! Om ca el... Să-l cauţi, îmi spuneai... şi-acum ? răspunsese fără chef de asemenea sfadă fiu-său.

— Eu îţi spuneam ? M-am înşelat, se vede ! Aaa ! îl schimb ! Auzi, neputincios ! Şi netrebnicii ăia să se ducă unde a înţărcat dracu' iapa ! Asta să facă !

— Să se ducă, să se ducă, dar nu-i unu'. Dacă...

— Nici un *dacă.,* Să piară ! Pulberea să se aleagă de ei !

— Macarie, îi strigă cu dojană Zamfira, te-ai împărtăşit azi doar !

— Doamne, iartă-mă ! Ei, istorie ! Să n-aud ! Cum îţi zice ţie ? îl întrebă pe Butu.

— Pe mine ? Butu mă cheamă !

— Bine, cum te-o chema ! Şă-i spui lui Oală că-l ne-norocesc !

— Să-i spun că-l neno...

— Nu-i mai spune nimic. Să treacă Pastele şi... către Radu : Auzi, Radule, să te ţii tu de-asta !

Răspunse cu tăcere Radu, dar şi cu strîmbătură din nas.

— Hait, te cară ! Nu-i spui nimic. E un prost. Şterge-o ! Panaghia mă-ti şi ţie ! se stropşi boierul Macarie către Butu.

Boiereasa Zamfira se închină, nevoind să-l mînie pe Dumnezeu cu supărarea ei.

Adevărul era că Macarie şi Radu nu ştiau cum trebuie să se poarte cu „nepoftiţii”. „De cărăbănit trebuie să se cărăbănească ! Dar cum ?” Asta era mai greu. Chibzuiala rămînea să fie pe-a treia zi de Paşti, pentru cînd erau poftiţi la mănăstire la Reavăna. S-or sfătui cu stareţul, că vor fi intrat şi în satul ctitoriei robii ridicaţi pentruPaşala, în vara trecută. Pînă la urmă, se xnîngîiaseră boierii că „doar nici turcii, desigur, n-or să se repeadă una- două, fără cercetare”.
Era sărbătoare şi nu se potrivea să nu dea repede uitării supărările.
Răniţii erau mai fără viaţă. Le dădeau griji şi îngîndu-rare celor din satul mănăstirii. Dar oamenii mai stăruiau şi în alt gînd. Se bucurau de întoarcere şi se mai bucurau că, numai cu mendrele lui Capră şi chichiţele stăreţiei, vor duce laolaltă viaţă mai liniştită. Apucase să ştie doar Capră de întoarcerea lui Drăghia, fierarul, cu alde frate-său Mihail. Aflase de la Fusea şi Mînzu de toţi Cîţi fuseseră în răzmeriţă. Şi de potcovarul Tilieă şi de feciorii toţi ai lui Dositei. Vreme de frecuş cu ei era destulă şi pofta de fruptul Paştilor nu era să şi-o strice, mai ales că, poamă lăudată, îi căzuse în leasă Sultana. Şi unde mai pui, nu goală-goluţă, ci cu dar. *Femeie* peşcheş pentru stăreţie, să cîştige başca încredere, să se facă mai de trebuinţă, şi *aur*.. Aur plăcut ca soarele, să-şi împlinească gurile căscate ale măjilor dosite în cele cotloane, de el singur ştiute. „Aşadară, lasă să-şi petreacă ei creştineşte Paştile mamii lor şi, de-a treia zi, la „praznicul” de marţi cu feţe simandicoase, la mănăstire, 'oi aduce eu vorba şi despre „spahiii rumâneşti” ce s-au încumeţit să-l supere, bag' seamă, pe Paşă ! Acu', deodată, să-mi cunosc cumătră. Sultana, zice-se, sculă de soi ! S^a încuscrit turcu' cu ea... O şti ceva turcu', ditamai paşă, trecut şi pîn' ciur şi pîn' dîrmon ! Gîmdesc să-şi lîngă stăreţia buricele 'deştelor. Da' eu ce mi-s ? Am vreun cusur ? Să iau caimacu' şi să fac ochi dulci legăturichii !” gîndea Capră, răsucindu-şi firele rare din bărbie.Şi într-aceeaşi dimineaţă de cleştar a Duminicii Paştilor dintr-un început de mai primenit eu prospeţimile primăverii, pe cînd creştinii de pretutindeni dumicau după datină

anafura muiată în vin, din portul Galaţilor se desprindea o corabie cu toate pînzele întinse, purtînd spre zări cu alte adieri pe Hilde, încredinţată pînă la Constantinopole neguţătorului Sinigaglia şi fiicei sale Beatrice.

De la această despărţire nedorită, ce-i lăsa un jind amărui, Nazim se întorsese mai mofluz, mai fără haz şi încă mai zdruncinat în necazul cu Paşala, de care teamă îi era să nu se ducă buhul spre Bosfor o dată cu vîntul prielnic ce bătea în pînzele corăbiei pornite într-acolo.

„Omer, bolnav. Oşteni căzuţi atîţia. O avere, pulberea pierdută ! Şi toate în prag de război ! Mustafa să mă lumineze cu înţelepciunea lui bătrânească ! Se.înnegura Nazim şi nu mai vedea decît vîlvătăi, scrum şi încăierare.

Cînd Paşa îşi spuse păsul, ca împreună cu suta de spahii — garda ce mai rămăsese în Brăila — el însuşi în frunte să treacă prin foc şi sabie pe cutezători şi să ardă satele jur împrejur, Mustafa îl întrerupse cu sfatul său :

— Nici nu e să te ascult pînă la capătul vorbelor ! Iertare ! Bătrâneţea mea găseşte că să porneşti la înfăptuirea gîndului acestuia ar fi lucrul cel mai nepotrivit. Nu ! Nu te sfătuiesc, mărite Paşă şi stăpîn ! îţi sînt cărunt sfetnic şi viaţa m-a învăţat multe. Necazului ar fi să adaugi alte necazuri ! Mustafa vorbea rar, cumpătat : Ai avut supărare cu Paşala şi la asta, Aii, cu acel îndoielnic Ismail, nu puţin amestec avură. Omer ? Necugetată purtare va fi avut şi el penacolo. Nu ţi-au cinstit poruncile, încrederea şi numele. Focul n-a izbucnit din senin ! Omer s-a-ntors înfrânt... Alţi ostaşi să trimitem ? Nu ! Robii cunosc văgăunile pădurilor, întind capcane. Atrag şi hărţuiesc... Ar fi pierzanie ! Dăţi necazul de-o parte, stăpîne, şi judecă starea lucrurilor în înţelesul lor !

Două zile mai tîrziu. A treia -din Paşti. Unsprezece ceasuri dinaintea nămiezii să fi fost. Slujba în lăcaşurile de închinăciune se urma cu tipicul orînduit de sinoade, dogme şi canoane.

La acea vreme, Nazim cu bătrînul sfetnic Mustafa, mai fără zîmbet ca niciodată, erau la căpătîiul lui Gmer,

care, galben ca de ceară, scîncea întins între perne. Nu mai lucea de unsoarea grăsimilor puhave. Nici batjocoritor nu mai ştia să fie.
Omer gîndea : „Piciorul de-a fi să mi se taie — doctorul Negroponte şi Sabarese, chirurgul veneţian, nu o mărturisesc făţiş, dar eu înţeleg — să nu se afle la înalta Poartă ! Greu de ascuns asemenea vătămare. Slujba mea ? A paşii chiar !” Din barba crescută în voie, nepieptănată, străbăteau ivindu-se profirii dîrele unghiilor Varvarei. Stăruiau. Mustafa citea mustrarea ce-şi făcea Omer pentru acele dîre. Nazim avea şi el aceeaşi temere : „Să se ţină ascunse toate cît mai bine... Dar cum să păstrezi taina atîtor oşteni căzuţi ? Fiecare din cei în viaţă vorbesc. Dacă-i opreşti, mai mult vor vorbi, născocind, minţind, umflînd. Vor ticlui rapoarte cu schepsis, să nu se citească nici printre rînduri. Da, da. Trebuie toate ascunse şi uitate. Putea fi durată Paşala curte de odihnă. Bine... Dacă-ar fi rămas în picioare. Dar arsă... aruncată în aer ! Pulberea şi armele pierdute. Spahiii căsăpiţi ! Cum să le doseşti pe toate ? Vîlvătăile Paşalei şi răzmeriţa robilor a învăpăiat capul tuturor. Oamenii vorbesc. Cum să-i faci să tacă ? Se vor auzi ! Şi-atunci ? Poate că nu prea curînd, poate mai tîr- ziu. Constantinopolul e departe. Aste griji ţin oamenii încătuşaţi pe acolo. Poate, cumva...”
Dar aceste gînduri ale Paşei erau zadarnice.
La cale de două zile şi mai bine, departe, în largul Pon- tului Euxin, Hilde sfîrşise povestea Paşalei. O istorisise Beatrice Sinigaglia.
Cele două femei stăteau pe tenga fregatei şi urmăreau cum etrava spinteca valul cu creasta ei. Vîntul flutura sarafanele, dantelele decolteurilor şi panglicile ce domoleau vrajba buclelor.
„Povestea Paşalei îmi va fi de trebuinţă vreodată”, gîndea machiavelic faimoasa Beatrice, amanta tuturor celor de la care putea sconta încincite profituri la aliş- veri- şurile lui signor Sinigaglia, şi cît mai multe licăre — şlefuite pietre preţioase — pentru magnificul ei trup. Nenumărate erau darurile pe care ştia să le stoarcă din pungile rîmnitorilor, fie ei prinţi, conţi sau paşi, fie corsari englezi, ori aventurieri vestiţi, închipuind cu

toţii comoara de care vlăstarul lui don Girolamo Sinigaglia ştia să dispună. Fel şi fel erau tertipurile prin care curtezana ştia să obţină tot ce dorea.
Cunoscute fiind acestea, şi-ar fi putut da seama oricine că speranţele lui Nazim erau zadarnice, fiindcă de pe buzele locvace ale periculoasei italience, mai sigur şi mai repede decît oricum altfel, ceea ce Paşa ar fi dorit să moară în spuza uitării avea să ajungă tocmai acolo unde nu trebuia. Să-i fi spus Hildei să nu vorbească despre în- tîmplarea cu Paşala ? Nazim nu numai că nu găsise cu cale, dar nici nu-i trecuse prin minte. Nu bănuia cît de întinse erau legăturile Beatricei, despre a cărei faimă nu avusese de unde afla.
De altfel Hilde nu făcuse decît să adauge doar cîteva amănunte de la faţa locului, la ceea ce Beatrice ştia deja despre „păţania turcească”, din discuţiile ce se purtaseră în reuniunile coloniilor de străini din Brăila, adunaţi ciorchine în bogata raia otomană. Întîlniri de la care — pentru motive lesne de înţeles — era nelipsită. Doar acolo se puneau multe la cale : se încheiau tranzacţii, se vîntu- rau veşti, se ţeseau intrigi, se dobîndeau relaţii. Sporovăia gura lumii. Ciulite ascultau urechile.
Vînt prielnic se umfla în pînzele toate întinse. Velele mari, gabierele şi rîndunicile creşteau pe verigile catar- gelor, se umflau ca sînii opulenţi ai veneţienei. Mîngîiaţi de razele viorii ca sub pensulele grase ale unui Paolo Ve- ronese, pătimaşi, provocatori, strînşi anevoie în corsajul brodat cu subţirele bilbiluri, scăpau răsfăţaţi, mai pe jumătate dezgoliţi, tresăltînd neastâmpărat din doruri mereu sporite.
Despletiri de vînt plăcut, răcoros izbeau faldurii stra- ielor, încordînd şarturile ce struneau zborul navei avîn- tate pe care pluteau călătorindu-se spre Bosfor cele două femei : Beatrice şi Hilde, una cu lumea ei făţarnică, gureşă, pizmătareţă şi lacomă, alta fără de gînduri pentru ziua de mîine.
„Două zile şi două nopţi ! Halal Paşti ! De pomină ! Ţin- te, pînză !” gîndea Capră, pornit pe calul murg, să fie la mănăstirea Reavăna pentru sărbătorirea celei de-a treia

zi a Învierei. Pe la vreo unsprezece ceasuri să fi fost. Soarele se ploconea pe cer după legănarea călăreţului aşezat în şaua ghintuită cu alămuri strujite. Numai mireasmă şi zăpezi de floare, livezile.

Spre ceasul prînzului, avea să ajungă sub clopotniţa mănăstirii. Şi d·e-ar fi ţinut în pas şi tot ar fi sosit la vreme. Ar fi ameţit deatîta frumuseţe şi de miresme, de-ar fi grăbit pe-aşa vreme. Pe deasupra şi gîndurile la ceasurile din cele două zile şi două nopţi în urmă... Nu două zile şi două

nopţi : nopţi toate, că numai amorţit a fost vătaful, ori patru zile, că numai treaz a fost. Treaz de năbădaie, că se mira şi el ce-l găsise. Altă frumuseţe, cu alte dichisuri. E să gîndeşti la toate şi să le retrăieşti

.Se aşteptase Capră să întâlnească o slujnică smerită, care să-i sărute, în genunchi căzută, mîinile şi încălţările, de mulţumită recunoştinţei. Şi cînd colo, găsise o jupîniţă îndrăzneaţă. Ea rîdea zdravăn şi el — îi era greu să şi-o spună — abia de gîngăvea. Se aşteptase să dea de ofilire şi suspin, iar Sultana îl primise în desfătare tinerească, cu surîsuri şi şoapte. Se izmenea făcînd pe priceputul. Cît de neînstare era omul să-şi amintească toate astea. Dar aşa era. Le gîndea. Nu vroia să-şi asculte gîndul, dar el ţîrîia şi singur. Făcuse cu ea pe tăuraşul şi cînd colo se dovedise a fi un buhai searbăd. Cînd ea se gudura lipicioasă, el, irosit, pirotea. Destoinic se ştia, nedovedit. Şi iată-l stors, întors din vrej şi ameţit de-a binelea. Ea parcă ar fi fost stăpînă,

iar el, cu sfiiciunea slugii. Dar nu era să se posomorască : femeia avusese şi clipe cînd se lăsase supusă, dîndu-i prilej să se simtă şi el bărbat, stăpîn, lă- sîndu-l să-şi ia cu pofta tot ce d'orea. Se pierdea omu' cînd îi mîngîia creştetul şi îi despărţea cărare la mijloc. Cînd închizînd ochii codaţi, sprîncenaţi, îi arăta dinţii ca boabele ciucălăului de lapte şi îi săruta buzele înguste şi vinete, două rime, cu buzele ei fierbinţi, cărnoase ca pietroasele, sugîndu-l ca lipitoarea. Cozile groase, vîrtejite pe moalele capului sau lăsate cuminţi peste sînii zbuciumaţi, mere domneşti. „îşi astupă dîra din tîmplă şi din obraz cu tulpanul, să nu i se mai vadă otînceala. Crestătura din buză o lasă, că-i pune un zîmbet poznaş !”
Şi le depăna toate Capră, legănîndu-se moale din mijloc, pe voia calului.
N-avea de unde şti vătaful ce era al ei şi ce prinsese din năravurile duium ale cadînei Medine, ori din subţirimile Hildei. De la amîndouă cîte ceva. Maimuţăreli ar fi fost toate, dacă ce învăţa nu s-ar fi poleit pe-un „vino-ncoa”' al ei. Sultana ştia asta. Şi focul din ea dogorea.
„Aprigă, Doamne ! îndrăcită ! Cînd îşi înfoaie nările îţi taie răsuflarea. Te picneşte o slăbiciune şi ţi-e bine ca în sînul lui Avram cu ea ! Taman a chiparoasă miroase !” gîndi Capră trăgînd adînc în piept aerul primăverii, încărcat de-o părere şi cu mireasma femeii.
„Ce contăşele ! Ce albituri ! Străvezii ca aripile fluturelui. Botfori roşii, alţii galbeni şi colţuni de-i face pasul de pisică. Bogăţia ce-a mai „scăpat-o”, sigur ! Da' vorba-i îi stă ?” şi nu mai ştia Capră încotro a pornit. Murgul ţinea drumul prea bine şi îndemn nu-i trebuia.
„M-am ostenit să-mi arate sculele daurite din legătură, ăle de-mi pomeneau nătărăii de Fusea şi Mînzu, da' ţi-ai găsit ! O loveam cu leuca ! Sultana altminteri nimerea să priceapă anapoda. Le-oi păstra pe-amîndouă ? Şi ibovnica şi aurul ? Ibovnica o ţin de bună seamă. Chelăriţă, zice c-a fost, chelăriţă o fac ! Se mînie baba, te pomeneşti ! Da' vorba-i auru' ... Să mi-l dea, numai aşa, spre păstrare sau să-l văz barem, ce Dumnezeu ! M-oi gudura frumuşel şi poate că, deh !” Se uită

răsucindu-şi rău firele de paing din bărbie şi se stîmpără doar cînd îl duru.

„Cui să i-o vînz ? Asta n-am mai păţit-o ! Cu una ca asta, flăcău să mai fii o dată ! Stareţului, că ştie să geamă ? Lui Teofil, că-i subţire ca foiţa ? Isaiei ? că le ştie pe de rînd toate ? Îi răpune pe toţi, zic ! Mie să mi-o ţin ? Şi mie, că-i cu folos ! Dar mă tem că s-or înnădi toţi de ea şi mi-or prăpădi-o. Pocinog întreg ! Deodat' i-oi vinde-o stareţului ! E ăl mare... şi, pe rînd, tainic şi-ălorlalţi. Da' să nu ştie unul de altul! S-or certa sfinţii, spurcaţii, Doamne iartă-mă, că... Pocinog întreg !"

Intrase Capră sub bolţile codrului şi mănăstirea se bănuia pe-aproape.

Se înăsprea vechilul schimbînd gîndul.

«Drept, cum mă-ndeamnă ea ! Cei întorşi de la Paşala şi cei de s-au dus la foc n-au de ce să-mi stea în sat. Zice Sultana : „Vine Paşa valvîrtej şi cere socoteala ! — Plăteşte Capră, ce-ai prăpădit ! Oamenii de la tine au venit să mă prade ! Ce ştiu eu ? „De la tine au venit, înseamnă că tu i-ai trimis ! Nu ştiu. robii să facă jaf de capul lor. Zideşte-mi Paşala şi pune la loc ce s-a luat. Să sece avutul mănăstirii oricum, da' s-o faci, că de nu..." Drept, Sultană ! Gîndesc că şi de nu vor aduce vorba azi despre asta, o să le-o spun ca de la mine, fireşte. Eu, unu', mă tem că poate fi aşa ! Cade turcu' pe capul tău : „Plăteşte, sau de nu, junghiul !" Am să-i spun stareţiei. Ce-o hotărî, io tot îi gonesc !»

Slujba, să fi fost pe sfîrşite. Clopotele mai clătinau într-un tremur mărunt streşinile de frunziş ale codrului. Murgul îşi ascuţise urechile. Capră îşi moşmondea cămările nasului, trecîndu-şi apoi pe buricul degetelui gros degetul cu care scociorîse bine-bine.

De la conac, porniţi mai de dimineaţă, veneau la Reavăna, pentru sărbătorire (şi mai ales pentru alte trebi) şi cei ai lui Fuierea. De vreun ceas erau pe urmele lui Capră bidiviii rădvanului boieresc, încăpător cît o haraba moldovenească. Plesnea surugiul peste patru armăsari şi şfichiul lung ajungea pînă spre cei doi înaintaşi.

Macarie Fuierea, rostogolit pe pernele din fund. Lingă el, Zamfira, boiereasa. Pe scaunul din faţă-le, noru-sa Teodora şi nepoţeii : Mărioara şi Mircea. Călări în lăturile rădvanului, Radu de-o parte, la înălţimea cupelei în care şedeau cei înnumăraţi mai sus, iar de cealaltă parte, mai înapoi, Gherghel, omul de casă.

■— Ci staţi frumos, viermănoşilor ! Se răsti bunica nepoţilor.

— Mărioară, tu eşti mai mare ! Nu mă supăraţi şi azi ! De-aia v-am luat ? zise de-o doară a dojană şi Teodora. Iar copiii mai dihai zburdau ridicîndu-se în genunchi pe scăunaş să vadă înainte, pe lîngă fundul lătăreţ al vizitiului.

Era familia împreună, dar fieştecare încălţat cu gîndul lui se purta haihui, sărind de la una la alta, cum numai din opincile năzdrăvane ale gîndului se poate, el singur liber şi într-una nestăvilit. Macarie Fuierea, spre-o pildă, măcar că lîngă umărul Zamfirei, se desfăta în braţele muierei lui Gherghel : „Mi l-am cîştigat pe bărbat-su om pe lîngă casă. Oală, l-au ciobit. I-au rupt grătarul beregăţii. Scuipă sînge ! Au rămas zurbagiii înfipţi pe călcîie. Cu noroi au dat în *mine,* dacă au dat după oamenii mei. Oală ? Oale şi ulcele ! Gherghel s-a legat pe lîngă casă...” şi trăgea cu ochiul boierul înspre partea pe care călărea omul. „Ce femeiuşcă şi nevastă-sa ! îşi necăjea musteaţa boierul Macarie. „Da ! M-a supărat amarnic liota asta ce mi-a venit pe cap de la Paşala. De cum ne-am întoarce, îi gonesc ! Ies cu Radu şi-i risipesc ! Cu bicele ! Ducă-se... Gherghel ? Să-l văz la treabă ! Stareţu' cum o face cu ai lui ? Au băut sînge turcesc şi s-au stricat acum. Îi risipesc, opt un cal ! Ducă-se ! Ei, istorie ca asta ! Ghedeon ce-o fi hotărît ? îl întreb”.

Pe partea ei, Zamfira molfăia ca pe un sfarog tare, muiat pe gingiile fără dinţi, gînd bun despre Teodora : „Eh ?... E molcuţă ea noru-mea asta, da' mamă bună ! îşi creşte copiii cu frica de cele sfinte. Cam răzgîieţi însă faţă de oameni, şi chiar faţă de noi. îi iubeşte. Uneori prea le caută în coarne. Mamă, ce vrei ! Parcă eu cu Radu... şi mulţumesc lui Dumnezeu şi Maicii

Preciste. să bat în lemn ! Uite-l !" Şi-l arătă sieşi cu privirea lăcrimoasă.

— Eh, ce zi ! făcu Zamfira pe urmă, tare.

•— Da, este ! se trezi Macarie.

■— E foarte frumos, măicuţă ! se sfii şi Teodora, privind învăluit copiii, răsucită din gîndurile ei : „De n-ar fi fost copiii, Radule, de mult mă călcâi în picioare. Şi-mi călcâi dragostea mea, singura. Cu copiii — mă îngădui. Să ţi-i cresc, d'e asta-s bună, încolo..." şi se înecă într-un suspin, pălind ca mălaiul.

■—• Ce apă-i asta, mămico ? sună clopoţelul din glasul lui Mircea peste zurgălăii bidiviilor.

— Tu nu ştii ? Sîrca, prostule ! îi răspunse Mărioara.

— Sîrca e, mămico ?

— Da, băiatule, da ! se însenină Teodora şi obrajii i se făcură ca floarea piersicului.

Zîmbea copiilor. Era frumoasă aşa.

— Mai şi întrebi, nu ţi-am spus eu că e Sîrca ? îl dojeni Mărioara.

De trapul calului, mahmureala lui Radu se împîclise ca o bură tomnatică stăruind pe creier. Băuse zdravăn în sărbători de necazul ce-o să-nceapă cu hăituitul băjenarilor. „Plictiseală !" şi scuipă într-o parte, uitîndu-se fără să vadă.

Pe partea lui, Gherghel era ţanţoş şi, pe dinăuntru îi da pinteni inima : „Dă m-au luat pe mine să-i însoţesc, semn mare ! Nu de-a surda ! Cînd face un boier ceva de prisos, fără cap ? Dacă, cumva, pentru... ! Aş !" îndrăznea în sinea lui, dar şi ferea în lături : „Nu s-ar putea ! Şi de ce nu ? Dacă vrea boieru' ! N-aş merita ? Păi, nevastă-mea şi Zamfirei şi Tudoriţei Radului, ţine ? Ţine ! Asta-i ! Şi io nu pot să-i ţin locul lui Oală ? Ba, bine că nu ! Zi-mi mie, stăpîne, să intru-n ei şi ţi-i mut în ţintirim, pă Dositei, cu Moisei, cu Ilina, cu toţi, ce mai... Dă-mi şi mie o răsplătire că ţinem o nevastă împreună şi las' că nu mă-i mai cunoaşte ! Hai !" creştea Gherghel cu nădejdea în el, ca vrăbioiul cînd se scaldă în ţărînă.

—■ Mamă, mămico, uite pădurea, colo, o vezi ? sări Mir- cea pe scăunaş.

— Da, băiatule, o vede mama ! şi Teodora îi mîngîie buclişoarele ca fuiorul, scăldată de lumina unui zîmbet pentru copii.
În pragul bolţii clopotniţei, Capră auzi pe urmă-i zurgălăii rădVanului boieresc. Nu intră în curtea mănăstirii. Smuci murgul din frîu, făcu loc neamului Fuierei şi rămase cu capul descoperit, închinat slugarnic.
Cărarea din creştet abătută de scosul cuşmei şerpuia în sus fumul firelor de păianjen.
Pastile românului, Paşti de-ngropăciune.
Moş Dositei Toloacă mai avea să piardă pe fiu-său Ilie din satul mănăstrii. Un băiat al lui Moisei, Marcu, se stinse şi el din rană. Şi dintre cei tăiaţi şi împuşcaţi mai erau şi alţii între viaţă şi moarte.
După morţii îngropaţi în pădure, la locul luptei, pe lîngă pierderea haiducilor Pîrvu şi Iancu şi-a lui Mihu, morţii din zilele Paştilor făcură ca lacrimile să nu se mai usuce.
Şi peste toate, ca un vîrtej de viitoare mare, gindul fiecăruia dintre oamenii celor trei sate : — Varvara, al mănăstirii şi Tiuga Colibaşilor — era sorbit de răzbunarea turcului din Brăila. „Că spahii putea să-şi aducă Paşa — gîndeau — cîtă frunză şi iarbă. Dar ei tot atîţia sînt, ba mereu împuţinaţi, cu pulberea cîtă o au, cu puşca goală. Atît. Că tureu' vine şi spală-n sînge, arde, împrăştie. Nici tăcerea boierilor şi-a popilor nu-i a bună... Poate fiin'că-s sărbători, da' apoi... ?” Năvăleau gînduri vălmăşag şi forfoteau în minţi şi-n suflete, smolindu-le feţele, măcinîn- du-le inima încet, încetişor, ca valul malurile. Ca o pulbere se aşterneau temerile peste oameni. Temerile, cari rumegători ascunşi, le fărîmiţau făină, zilele de sărbătoare.
„Fie-le ţărîna uşoară morţilor !”, „Veşnică pomenire' lor !”, „De sufletul morţilor !” ciocneau ei ulcelele şi văr- sau cîţiva stropi. Unii se îmbătau ca să ajungă să plângă., să-şi uşureze năduful.
Cei care „descălecaseră” la Tiuga, „ai lui Colibaş” cum. îşi spuneau singuri, erau în sinea lor mulţumiţi d'e întemeiere. Numai teama că va să-i afle Fuierea în lunca

lui, le îngheţa duhul şi le încetinea munca de înjghebare. „Ei, n-o fi dracu' aşa de negru !” îndrăznea vreunul. Jilăveala. din ochii femeilor se zbicea. Năduşeala brobonită rece pe frunţile bărbaţilor şi în bărbile galbene ale moşnegilor se usca. Seara se strîngeau sub obloanele de şipci negeluite şi la un focşor ce fumega a poveste, voroveau cu alean de-ale lor, şi de bune şi de rele. De ieri, de astăzi şi mai ales de mîine. Cei din Tiuga se ţineau mai mult grămadă şi de aceea, cînd plîngeau, plîngeau laolaltă, se ogoiau împreună şi se înseninau iarăşi cu toţii. „Cînd e să fie, focului nu-i trebuie decît o ţandăre şi harş, s-a aprins !” „Poate că s-o speria naiba de bulendrele noastre şi ne-o lăsa pe răul ăsta”, glumeau cînd oboseau de oftat.
Se mai încumeta vitejia bărbătească a celor teferi să se arate : „Ce-o fi el, turc, boier, i-amestecăm să nu s-aleagă. Vine şi popa ? Să vie ! I-om fierbe pe toţi trei într-un borş în căldăruşa lui. Să poftească numai ! Nu mi-oi lăsa pielea în proţap cu una cu două. O dată mor, să ştiu măcar pă ce ! Că stai uneori pe cuptor, şi tot te-ajunge moartea. Măcar să mor de gît cu ea”.
Rău fusese rănit Dragomir. Mai ales şoldul căscase o bortă afurisită şi durea. S-a dof'torocit cu alifia mătuşii Ilina şi a plecat, culcat pe grumazul calului, răstindu-se la cei ce voiau să-l petreacă. Frânt, mai mult fără viaţă, dar încă avînd zile, dus de cal, a ajuns Dragomir singur, în noaptea învierii, la metocul îndepărtat al mănăstirii Ileana. Ştia omul dragostea lui adevărată. Maica Mădălina îl aştepta. I-a căzut în braţe. S-a înfiorat rănitul şi s-a înviorat haiducul Dragomir, spaima spahiilor, izbava Pa- şalei şi junghiul lui Nazim. Mădălina mai să leşine pentru el : *„Doamne, treci paharul ăsta de la mine !”* se ruga ea ca o altă adevărată Mărie din Magdala, *„Şi celor din morminte viaţă dăruiridu-le”*. Cu toată teama de cele ce s-or pune pe seama ei, a rămas la căpătîiul ibovnicului nelipsită, nedezlipită.
Şi-odată, cei ce-au gîndit să-l petreacă pe Dragomir la loc de odihnă şi vindecare, vor fi avînd a afla tîlcul ultimelor vorbe ce le rostise cînd gonea răstit oamenii la

ale lor, vrînd să se tragă singur, să-şi lîngă singur rănile :
„Mai am acum să mă bat cu Dumnezeu !”
Iar pentru bădiţa Alexa, ca susurul de izvor la început nesimţit, croindu-şi răbdător, dar de izbîndă albia curgerii lui, murmura în suflet şi prindea să se înfiripe în focul dorului, în jalea doinei, firicel de cîntec care poate odată şi el va fi tîlcuit de glasul baragladinelor cu inima la gură şi privighetoare-n gîtlej, pe strunele scripcilor, din dunga frunzei...

Roata jur-împrejur 'or fremăta satele ca altădată, mai altfel ca altădată. Cine ştie

!CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

„Puterea paloşului e a mulţimii”, tălmăceşte Caiist celor ce vor să strămute băjeniţii Paţalei. De moare Dragomir, Sultana râmîne piază-rea. Şi pe mai departe, iţe- se descurcă, ori mai rău se-ncurcă

Să vii pînă la Reavăna la mănăstire, cale de-atîtea poşti. şi să rămîi numai o zi ! Asta niciodată nu s-a întâmplat şi n-a fost să se-ntîmple nici acum, cînd pricina Paşalei se arăta a deschide vorbiri fără sfîrşit.

Cîte nu s-au vorbit ! între boier şi stareţ pe de-o parte, între logofeţii dumnealor pe de alta. Caiist asculta şi după faţa-i nu lăsa nimic a se pricepe. Ileana, ctitoriţa, aşij- derea, părea să n-ai de ce s-o bagi în seamă. Şters, Radu de nimic nu se încălzea. La multe schimbări de păreri şi chiar la unele hotărîri cu privire la băjeniţii din Paşala, Caiist, deşi de faţă, tăcea sau schimba vorba. Şi mai adesea era altundeva — fie singur la masa lui aşezată într-un comarnic stingher, fie preumblîndu-se cu maica Ileana, însoţiţi de cuvioasa musafiră de la Viforita şi de Meletie, vicarul atonit; preumblare ca o procesiune cu sfintele daruri, prin cele portice ale chiliilor adumbrite de liliac şi iasomie.

Zamfira Fuierei se ţinea în paşii Agafiei cînd aceasta se desprindea din vorbirea cu Meletie ori pe lîngă palida Teodora, pe urmele nepoţilor.

Miercuri la prînz, în prima zi după Paşti, Caiist lipsi şi, cum a doua zi Fuierea bătrînul poruncise plecarea, se ho- tărîră multe în legătură cu izgonirea celor întorşi la vetre. De partea mănăstirii dîrz s-a ţinut pentru îndepărtarea băjenarilor — mai ceva ca stareţul cu Teofil — Capră, re- peţind vorbele cu care-l împănase Sultana.

După un prînz îmbelşugat, gîndeau cu toţi la o aghioasă, cînd iată se-ntîmplă schimbare nemaiaşteptată. Strălucitor de bucurie, cobori din comarnicul său, de la spornică ci- tanie şi cugetare cu sine, Calist. Mirarea pentru această nouă,

nemaicunoscută înfăţişare, scutură genele îngreuiate şi însufleţi întreaga adunare.

— Iertată să-mi fie lipsa, preacinstite feţe dumnea-voastră ! făcu dintr-o închinare abia simţită, înainte de a se aşeza.

— Ne-ai lipsit, prea înalte ! linguşi stareţul.

— Mai ales c-am luat hotărîri dimpreună ! se semeţi Capră care devenise îndrăzneţ şi din băutură şi că fusese pus pentru prima oară în rîndul stăpînilor.

— Dar, rogu-vă, am fost lipsiţi de binecuvîntatele cu-noştinţi ce am avea de învăţat ! se închină curtenitor Ma- carie.

Calist răspunse boierului Fuiereă cu seninătate, cu în-cîntarc chiar :

— Adevărat că cetania e uneori rugă : mă înalţă şi mă ascute sabie. Şi îmbrăcă într-o privire şi pe ceilalţi : Uneori găsesc în litera cărţii ce aş afla în vorbele oamenilor. Este aşa, mai ales atunci cînd ei iau *hotărîri*. Şi... dacă v-am lipsit cu adevărat, mă bucură şi vă mulţumesc ! înseamnă că nu zadarnic m-am ţinut să tac şi să mă strecor în cetit, ca într-o baie de duh clarvăzător ! Cu acestea părea că înaltul chiriarh a sfîrşit ce avea de spus. înainte de a se aşeza în jeţul înalt ca o strană, între maicile Ileana şi Agafia, Calist făcu un semn duhovnicesc cu dreapta, apoi îşi lipi vîrfurile degetelor de la mîini, îşi anină surîs ce nu-l va părăsi decît pentru încruntări la locurile nimerite şi începu cu vocea cea de „cale lungă" : — V-am lipsit... Cu tîlc tăcu. Iată, mă străduiesc cumva să vă aduc acum rodul cugetărilor mele ! Dar mai întîi bine este să se ştie. Fecior de ţăran îs. Orfan am fost de mic. Pe mumă-mea nu o ştiu. Pe taica nu-l ţin minte. Crescut singur, pe la porţi
ic* străine, am ajuns sihastru în pustnicie. Acolo cartea m-a crescut. Ea mi-a dat în singurătate lumina şi hrana. M-a săturat cînd am fost flămînd, m-a adăpat cînd am fost însetat, m-a mîngîiat cînd am fost întristat. Din carte mai întîi am prins drag de oameni şi dorul de ei l-am crescut cu înţelegerea traiului lor, cutreierînd peregrin prin viaţă, peste ape şi ţări, din monastire în schimnicie, din lavră în metoc, de la Pecerska Kiu-lui la

Hilandar-ul Athos-ului. Aşa am cunoscut viaţa : din carte, dar şi din drumeţie. Din bucurie, dar şi din suferinţă. Viaţa mi-a fost strădanie. Străduinţă pentru mai bine, pentru slobozenia de gînd şi de faptă. De aceea, iertate fie-mi cîte le ştiu şi dacă po- vaţa mea vrea să vă îndestuleze acum pe *voi,* cei de faţă ! Rogu-vă, daţi ascultare ! Tăcu. Apoi urmă domol, picurînd vorba : Am să vă pun în urechi cuvîntul lui Isus — „Am venit să aduc sabia". Trase aer în piept cu suspin aproape şi, cînd începu iarăşi, se încruntă amarnic : — Cu sabie de foc despic nătîngile voastre hotărîri ! Cu ce le-aţi judecat ? Cu pântecul sătul ? Cine vi le-a şuierat ? Diavolul ? împelltaţii oamenii de curte ai voştri, linguşitori şi gata la vrajbă, ca să se facă folositori ? Calist era pară de foc. Ochii bătrînului Macarie se holbau, Ghedeon şi Teofil clipeau ca la lumină tare, tăbărîtă deodată. Capră şi după el ascuns, Gherghel, făceau mărunţel din gură ; buzele li se mişcau de-o tremurare, bărbia le sărea repede-repede ca într-un clănţănit. Maica Ileana împrumutase acum surîsul vlădicăi şi se vedea bine că pe inima ei vorbise arhimandritul. Meletie şi Agafia ridicară sprâncenele şi îşi jucau degetele pe braţele jilţurilor.

Calist urmă din aceeaşi înnegurare :

— Să-i goniţi ? încercaţi ! Au primit botezul bătăliei şi, ca să-şi apere viaţa şi nevoile vor ridica paloşul, vor slobozi plumbi ! Să-i goniţi, unde ? *Voi* să-i goniţi ? Satele sînt cu ei ! „Puterea paloşului e a mulţimei !" Au ars cuibul turcesc. Vor arde conacele, hambarele, pădurile. Vă vor împrăştia vitele. Ei ce-au de pierdut ? Voi ? Totul.

— Surîs amar cătă să ridice zăbranicul de nour.Să-i izgoniţi ? Dar ei sînt mai tari cu necazurile, cu suferinţele lor. Jertfa lor le dă putere de stîncă. Morţii lor îi veghează. Bădiţa Alexa va intra în legendă. Pajură va pluti peste zări în veac, duh de vîrtoşie neamului ăstuia. Ţineţi-mă minte ! Şi ca el se mai pot ridica alţii. Mai sînt ca ei !
Faţa i se însenină. „A batjocură", gîndeau cei împunşi, că e surîsul de acum al arhimandritului.
— Vi-i frică de Nazim ? Gîndesc că de mai are un sfat bun al cuiva — că mintea îi e înfierbântată — care să-l înduplece, atunci să se socoată mulţumit — de poate fi ! — cu leşurile spahiilor răsturnaţi în luptă, cu paguba Paşalei ! Îi dă mîna să facă vîlvă la Constantinopol cu alte greşeli, avînd să răspundă de fiecare în parte ?! Şi Calist se ridică, stană :
— De se-ntîmplă să aibă neghiobia să-i înfrunte pentru pedepsire, rumânimea asta de ispravă îi va aţine calea şi-l va opri la vreme. V-o spun !
După o clipă de tăcere cît a mai rămas încă în picioare cu palmele strînse împreună, vorbitorul se aşeză liniştit. Maica Ileana, luminoasă, îi atinse mâneca largă a îmbrăcămintei. Călugării îşi frecau şezuturile de pernele îndesate sub ei. îşi netezeau prea apăsat bărbile şi în toată foiala asta nu se ridica nici un cuvînt. Macarie Fuierea, care îşi smulsese rău barba cît ţinuse vorbirea arhimandritului şi-o pieptăna acum lin de sus în jos, cu degete ca nişte gheare, cu stînga petrecută pe sub cîlţii şuviţelor încîrligate. îşi pieptăna de zor barba, fără să izbutească a o descâlci şi işi freca vârful limbii de cerul gurii să nu se scape spunînd : „Ei, istorie ca asta !" Radu rămăsese cu o schimă prostească, încă de la prima apostrofare a lui Calist. Şi-o aşternuse pe faţa-i goală de orice gînd de înfruntare. Sta tîmp, parcă spunea : „Bine şi-alşa !" Boieresele, Teodora, ca şi cînd n-ar fi auzit nimic, Zamfira, liniştită. Vătafii însă stîrmoceau în colţul lor de masă, feriţi din lumina ferestrelor. Capră, cel puţin, sforăia ca apucat de tignafes.Socotind că nimănui nu-i e pe inimă să-i răspundă, peste foşnirile veşmintelor din foiala celor de

faţă, se făcu auzit din nou glasul arhimandritului limpede şi curat, îndreptat către Ileana :
— Cuvioasă maică, cuvine-se să aduc laudă, chiar aici, celui care a zugrăvit icoana ce mi-aţi dăruit-o.
— înalt prea sfinte, bucuroase sîntem nespus de cinstirea cu asemenea cuvinte. Iconara e Mădălina, arhondariţa noastră. A cunoscut-o preacucernicia ta, la popasul cela din sat, la hanul lui Cănuţă.
— Mi-amintesc, cum să nu ! Bogat dar ! E sfîntul Gheorghe un voinic în putere, de prin părţile noastre. Modelul îi e aproape, în inimă !
— întocmai aşa ! făcu stareţa Ileana, gîndind cîtă asemănare era între capul sfîntului Gheorghe înfăţişat de icoană şi cel al lui Dragomir, tăinuit — mai cu voia, mai fără voia ei — la metocul depărtat al mănăstirii.
— Şi-un gînd mi s-a prins de suflet, fiii mei ! Ascultaţi ! ceru Calist. Cu osteneala sufletelor mănăstirii şi boierilor şi cu cheltuiala de vrednică cinstire şi veşnică pomenire, fi-va să ridicăm pe temeliile de piatră sănătoasă ale curţii turceşti, la Paşala, tiparniţă. Şi, privind iscoditor la maica Ileana, urmă : Şi şcoală de iconari !
în sine, toţi erau uluiţi : „Cum se poate ? !" „Aşi !" „Ei, istorie !". Numai Ileana, încălzită de razele ce le împrăştiau vorbele lui Calist, se făcu auzită : „Minune adevărată !" Ceilalţi se topeau în nedumeririle lor. Şi Calist mîngîie cu înţelegere uluirea, adăugind blînd :
— Nu cer vreun răspuns, acum deodată, nimănui ! E lucru de gîndire, înţeleg ! Vă îngădui răgazul ! Dar, ţineţi minte ! Veţi ceti, în iarna acestui an încă, *Legenda sfîntului Alexie, omul cel fierbinte al lui Dumnezeu.* Căpătîi întemeierii noastre, prima cărticică ce va ieşi de sub teascurile Paşalei, va fi prinos sufletului băditţei Alexa, ce l-am cunoscut, tulpină vrednică românească ! Iar şcoala de zugravi bisericeşti să adune în văpselele învăţăceilor ei strălucirile de zamfir ale cerului pămîntului acestuia darnic şi îndelung mult răbdător. Să ne gîndim, fiii mei !
Se ridică, făcu semn maicilor Ileana şi Agafia să-l urmeze, binecuvîntă şi ieşi.

Cînd, greoi din buimăceala celor auzite şi oglindit în încremenirea ca dintr-o înspăimîntare a celorlalţi din odaie, stareţul Ghedeon se ridică şi privi soarele chi-limbariu pătrunzînd scăpătat prin arinii înalţi din curtea mănăstirească, prin porticele chiliilor înecate în valurile de ciorchini de liliac de pe sub streşini, arhimandritul Ca- list cu stareţa Ileana, cu pe urmele lor maica Agafia şi Meletie athonitul, se preumblau, vorbindu-şi cu aprindere.

— într-o teacă nu încăpem! lui Capră îi rămăsese în-fiptă vorba asta.

Sultana, un gînd avea : să-şi răzbune într-un fel sluţirea. Îi cerea, speriindu-l cu plata Paşei ce-o să-i cadă pe gru-maz, îndepărtarea celor traşi îndărăt. Degeaba îi spunea vătaful că popii nu mai gîndesc la treaba asta. Sultana una ştia : „Ce dacă ? Lor ce le pasă ! Nu trăiesc cu ei în gît! Nu vezi ? îşi rid de tine !" Şi Capră se prindea. Se lua de oameni, le căuta rîcă. Îi scotea la munci peste rînd şi robii oboseau să se vaicăre.

— Casă cu el n-om mai face !

— S-a luat de capul nostru !

Ba, într-un rînd, i-a şi spus Dumitrache Drăghia : „Plec, dar ai să-ţi pierzi potcoavele. Eu mai mult nu te-oi pot-covi !" înainte de a pleca, aşa a făcut. Şi-a ascuns sculele, şi-a pus braţele pe piept şi a stat. Rîcă şi mai mare i-a făcut lui Capră. S-a luat vătaful mai cu nădejde de oameni. Care pe care. Dar una-i sluga, robul înzilizit în necazuri şi alta-i unealta popii. Pînă într-o zi. Că de te pui, rupi inima tîrgului ! Ţi-ai găsit ! începe cîntatul, se mişcă şi hora ! De nu joci, trebuie să feri în lături ! Şi oamenii feriră cu scîrbă. Că aţîţaţi de Sultana, putregaiul satului : Piţighie şi Savel şi Fusea şi Mînzu începuseră să se ia de ei. „Băjenarii" în sus, „băjenarii" în jos ; „spahiii" în sus, „zbanghii" în jos. Rîs de ocară. „Le răspunzi c-un stuchit şi-ntorci spatele !" Aşa şi făcură că „dacă te-nnozi cu ei, pui mîna şi le verşi sîngele din cană. Îi creştin botezat. Te beşteleşte soarta, te loveşte în copii. Nu ¡merită să dai cu picioru-n troacă !"

Aşa vorbeau ibăjenarii şi iarăşi se strămutară.

S-au dus Dumitrache cu ai lui şi eu fratele Mihail. S-a dus Tilică Cintezoi şi-ai lui Toloacă, feciorul Gavrilă, Giurgea şi Mihail, frate-său şi l-au tras şi pe moş Eremia Pîrvu, tatăl Pirvului, haiducul. S-a rupt bătrânul cu blestem .pentru Capră, „afurisitu”'. Au spart ¡casa şi s-au dus. N-au fost să ajungă departe. Tot pe loc mănăstiresc, dar nu în văzul vătafului. Mai pe marginea împărăţiei lui. „Mai departe, e să treci hotaru' de e nevoie. Că rau ca al tău găseşti oriunde. Când eşti golaş, nimeni, n-aibi grijă, nu te pofteşte la masă întinsă, nicăieri”.
La miazăzi de baştină, ca la mai bine de o poştie, cam tot atît şi din drumul la Varvara, pe tăpşan verde, cu „albitură” tânără : mesteceni, plopi, arţari, ţinea baciu Barbu Panţiroiu stîna cu căşeria Reavănei.
— ¡Bă ţâcă, bă ! strigă Dumitrache Drăghia din capul şirului de care, ducînd bulendrele şi cele treisprezece suflete de pripas.
— Hă ? făcu băietanul ce păzea viţeii pe-o ripă.
— Măi, acasă-i Barbu Panţiroiu ?
— 'Cas' !
— Mai e deţparte ?
— Ba!
— Cum îţi zice ?
— Ion !
— Eşti al lui Barbu ?
— îs !
— Arată-ne... scurtăm cumva pe-aici ?
Cînd ajunseră să vadă căşeria, zăvozi de câini ii tăbărîra. Barbu şi-alţi ciobani săriră cu 'bâtele !
Codîrrr ! Tuzluc, na, na

— !Ţibăăăă ! Neagra, Oituz ! Niii !

S-a bucurat nea Barbu din inimă :

— Ian staţi ! Staţi ! Staţi ! Mie îm'ziceţ' Barbu or' Panţiru. Io, vouă „băjenarii”, or' „spahii” aş-am auzit ! Bine ? 'Om sta 'ntr-olaltă !

S-au învoit. Şi-au poftit „băjenarii” de-au rămas. Treisprezece suflete. Pînă în vară şi-au ridicat colibele. Erau tupilate între mesteceni : a Drăghiei cu şase suflete, a lui Neagoie Toloacă ou trei suflete, că Ioan, frate-său cel mic, a urcat în munte după oile lui Barbu Panţiroiu. Crescu căşeria lui Barbu Panţiru cu trei colibe arătoase. S-au luat de treburi: unii la mînzări, unii la căşerie. Alţii cu fierăria, că cine le ştia meşteşugul se abătea de oriunde la dres, la potcovit. Numai pe Gapră l-au zădărît mult. „L-au frecat în zăbale”, l-au lăsat adică fără de potcoave”, multă vreme, pînă a venit „popa stareţu', chiar el, să-i înduplece creştineşte, mieros, numai zîmbete.

Cei de s-au tras acolo, spuneau că-s „ la Panţiru”, iar cîrnd se vorbea prin sate de cei plecaţi din satul mănăstiresc, li se spunea *Băjenarii* ori *Spahii*.

La Corastantinopole, Beatrice Sinigaglia era în largul ei. Aici pulsa viaţa ce-i plăcea, aici simţea că trăieşte. Era în elementul care îi pria.

Cu abilităţi şi amabilităţi, ingenioasă pînă la uimire şi teamă, ingenuă plină de candoare şi farmec, *donna* Beatrice era suveica vrednică ce ţesea cu spor cele patru iţe constantinopolitane : străinii — neamurile pămîntuluî toate adunate, Fanarul grecesc — un viespar cu mult venin ; Viziratul şi, prin el, însăşi înalta Poartă. Cît lipsiseră, don Girolamo Sinigaglia şi fiica lui, mulţi se perindaseră prin Istanbul. Mulţi au strălucit şi-au scăpătat, multe s-au ivit şi au pierit.

La întoarcerea lor, două stele luceau pe firmamentul Cornului de Aur ; Hamed Murad era tina din ele. Noul influent la Marele Vizir avea o straşnică meteahnă : era un afemeiat şi pe această trăsătură pe care conta cel mai mult Beatrice, pe ea va apăsa cu tact şi numai la momentul oportun.

Această stea strălucea în văzul şi pentru ochii tuturora.

A doua sclipea — deocamdată — doar pentru Beatrice : François-Symphorien Martainon, un tînăr şi frumos franţuz de-o iscusinţă zvăpăiată, dar totdeauna cu tîlcuri socotite. Uşuratic şi beţivan, însă urmărindu-şi cu tenacitate scopul, neobosit, loial şi — la nevoie, de ce nu ! — folosind orice mijloace, chiar pe cele mai murdare, uitînd loialitatea, nobleţea şi cavalerismul.
François Symphorien Martainon, cunoscut în lumea pe care o frecventa Beatrice cu numele scurt de *monsieur Symphorien* erau bourguignon, fiu al neguţătorului din vestitul Beaune burgund, Fiul nu-şi uita părintele pe care îl ajuta în afaceri, sco- ţîndu-şi desigur şi lui destui bani pentru un trai plin de desfătări prin străinătăţile pe unde misiuni secrete îl purtau.
mînă spală pe alta : 'sieur Symphorien avea nevoie de o recomandaţie la greu abordabilul dragoman Kir Panus Callimanis, pentru un import de vinuri franţuzeşti, neaduse încă prin partea locului. Bătrânul Martainon în-cercase, dar nu izbutise o asemenea lovitură. Panus Callimanis avea faima de priceput în afaceri. Prin el s-ar fi putut acum aduce lăudatele vinuri din cunoscutele podgorii burgundé, cu care lucra Martainon-père [1].Donna Beatrice ar fi avut posibilitatea să-i înlesnească lui 'sieur Symphorien legătura cu persoana dorită. Mai mult, prin tatăl ei, putea aranja transportul pe mare al mărfii, punîndu-i la dispoziţie o corabie. Ce-ar fi tras pentru ei, Martainon-fils [2], Beatrice şi Panus Callimanis, ar fi cîntărit tocmai atît cu cît se va fi scumpit vinul franţuzesc ajuns la Constantinopol. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, Beatrice voia să-l cunoască prin tânărul francez, pe ciudatul Hamed-Murad cel multinfluentul pe lîngă marele Vizir.
O mînă spală pe alta. Ajută-mă să te ajut.
Symphorien şi Beatrice s-au plăcut, s-au împrietenit, s-au iubit. Acestea toate, desigur, neavînd nimic cu afa-cerile.

1 **Martainon-tatăl.**
2 **Martainon-fiul.**

Franţuzul atrăsese atenţia Beatricei prin acest sonor şi original nume „Symphorien". îi plăceau atîtea la el. îl adora. Cel puţin pentru un timp au fost nedespărţiţi.
Într-o doară Beatrice i-a vorbit şi despre Nazim, despre păţania Paşalei. Atît îi trebui : „A şti ceva — mai ales de rău — despre un dregător este a-ţi deschide posibilitatea de a şti ceva şi despre tine". Astfel gîndi Symphorien şi, cît mai repede, transmise locului în drept „povestea Paşalei" — nu fără un rezervat, cîndva, profit.
Pentru prima oară Beatrice pierdu o „cheie".
Cînd fu prezentată de Symphorien lui Hamed-Murad, marele vizir era deja informat despre cele petrecute cu acea Paşala.
Nazim, din Brăila, prin rapoartele ce i se cereau, bănuia că ceea ce n-ar fi trebuit să se ştie fusese aflat. Simţea pămîntul dătinându-i-se sub picioare. Cu ajutorul lui Omer şi Mustafa, ticluia rapoarte peste rapoarte, dar după răspunsuri se vedea că acestea nu erau de loc mulţumitoare. Se chinui astfel cu ticluiri zadarnice, pînă în vară, cînd fură rechemaţi şi el şi Omer. Bătrînul Mustafa rămase paşă al raialei Brăilei, cu poruncă straşnică de a trimite rapoarte amănunţite.
Războiul în care se aştepta să fie încleştat Imperiul otoman nu îngăduia uşurătate şi lipsă de straşnică veghere la fruntarii.
Care era situaţia la această vreme ?
Tocmai la hotarul Semiluned cu Persia se iscaseră revolte. Aveau să arunce scîntei şi spre alte margini ale împărăţiei otomane. Un uzurpator răsturnase pe şahul persan. Rusia încheiase o alianţă secretă cu răsculaţii. Tot Rusia, profitînd de neorînduirile de la capătul asiatic al puterii osmanMie, intră cu oaste în Polonia şi atacă Crimeea.
Astfel Mahmud I se văzu silit să declare război Rusiei. Ceea ce se şi întâmplă în primăvara anului următor : 1735.
în pragul unei asemenea hotărlri, Sultanul trebuia să întărească privegherea de-a lungul tuturor marginilor de împărăţie.

„Mai am acu' să mă bat ou Dumnezeu !” le-a spus gîn-dul ăl de pe urmă Dragomir, cînd s-a depărtat de oameni, atunci după surparea Paşalei. S-a luat de piept cu Sfîntu”, l-a biruit, dar a fost şi el înirlînt.

întors cu şoldul vătămat, Mădălina l-a privit ca o floare deschisă şi l-a îngrijit singură, într-una. Zăcea Dragomir şi Mădălina îl mîngîia, odihnindu-l cu bună vestirea :

— Sînt- grea, Dragomire !

— Mădălină !

— Maica stareţă ştie !

— Să ştie!

— Nu m-a gonit ! Şi-i sta maica, ibovnică, blînd cu mîna căpătâi. M-a îngăduit să nasc în taină !

îi ştergea fruntea Mădălina.

— Cit mai ai ?

— Nici două luni !

— De-aş mai duce-o ! se îndârjea Dragomir, mişcînd capul de palma femeii.

— Să te vindeci, Dragomire ! Asta spune !

— Mătuşa Ilina ! Adu-o !

Şi-a dospit leacuri tari şi a venit bătrîna la cea dintâi chemare. Se ţineau amîndouă la butura despicată a celui prăvălit. L-au uns, l-au strîns în oblojeli curate. I le-au primenit după soroace. Rămînea Dragomir întins şi buzele învineţeau muşcate, să nu geamă. Ochii începuseră să vadă ce nu este îngăduit celor legaţi cu nădejde de viaţă.

—■ E băiat. Să-l cheme ¡Dragomir ! — se răsucea omul în scutecele de foc ale durerilor din suflet mai ales. Ia-l la matale ! Fată de-o fi, Varvara să se cheme !

Lăcrima mătuşa. Nu mai era să fie tare. Iar Dragomir urma :

— Mădălină, tu... fă-ţi voile !

—. Dragomire ! hohotea dragostea femeii.

— Mănăstirea ! Să te rogi şi de iertarea mea. Ori, mai bine, alege viaţa. Mărită-te 1

— Dragomire ! bocea maica-ibovnică, udînd perna lîngă tîmpla voinicului.

— Să-mi faci voile, mătuşă I

Şi-a fost băiat. L-a primit ca într-un leagăn, în mîinile ei, bătrîna.

Dragomir a văzut şi biruinţa asta.

A privit, s-a înseninat, a dat să suspine şi...

I-au închis ochii. A venit maioa Stareţă Ileana să-şi aline oaia rătăcită. A rămas mătuşa Ilina luni în şir lîngă Mădălina. A plecat apoi cu pruncul Dragomir, în sat la Varvara.

Mădălina, părăsind metocul unde născuse, s-a întors şi a rămas la mănăstire.

La aceeaşi vreme cînd Nazim părăsise cetatea Brăilei, cînd Hilde von Lilienfeld ajunsese, însoţită de Marbainon, la ţărmurile Franţei — de unde să cutreiere mai departe lumea — la aceeaşi vreme, arhimandritul Calist ceru să fie primit la Mustafa-Paşa. Acesta încuviinţţă folosirea rămăşiţelor din zidurile afumate ale Paşalei, loc de triste aduceri aminte. Calist ridică odăile pentru tiparniţă şi cele pentru şcoala de iconari.

Ce iureş a fost ! Au ieşit oamenii ca la clacă. Care cu meseria lui, care cu ce s-a priceput.

Vorbise Calist în sate, nu numai duminica la slujbă. Iritra în sat şi glăsuia cui voia să-l asculte. N-a uitat Tiuga Colibaşilor, nici Varvara. La căşeria lui Barbu Panţiru i-a adunat pe cei doi ai lui Drăghia. Le-a vorbit oamenilor în aşezarea care începuse să i se zică „la Sultana”. Pe de rînd, roată a dat Calist cu Meletie. Şi la zi hotărâtă au venit sumedenie de-au curăţat locul şi-apoi au pornit cele cîte erau de pornit. Se căra, se deşerta, se ridica lemnărie albă peste piatra înnegrită. Răsărea Paşala nouă, tiparniţă, curată icoană. Şi mai multă nădejde au avut oamenii şi cu mai multă tragere de inimă s-au supus, fiindcă arhimandritul, ocolind boierimea şi stăreţia, a venit drept la ei să le ceară ce i-a trebuit. Le-a plăcut aşa om şi l-au ascultat într-o suflare.

S-au şindrilit din nou odăile tiparniţei, au muruit albe-albe odăile şcolii de iconari. Au venit meşterii şi au adus cu ei teascuri şi litere. Au venit ctitoriţa Ileana şi uceniţa iconară Mădălina, dimpreună cu meşterul zugrav Andrei Cuzmici Cozarin. S-a adunat din tineretul

satelor flăcăi şi fete cu dar pentru meşteşugărit în tiparniţă ori să fie învăţăcei la şcoala Ileanei.

în trei luni s-a tipărit cărticica de căpătîi întemeierii tiparniţei : *Legenda lui Alexie.*

în ajunul Crăciunului, icoanele Mădălinei şi ale celor mai iscusiţi dintre ucenicii ce dobîndiseră meşteşugul chipurilor zugrăvite puteau fi privite în pronaos la sfînta monastire Ileana.

Şi cei de-au văzut icoanele de la Paşala au găsit în chipurile unor sfinţi măsliniul feţii lui Dragomir haiducul, pletele şi fruntea lui, ochii şi gura, fie că icoana era a lui Isus, a sfîntului Niculae ori a evanghelistului Ioan. Iar pruncul din braţele Maicii Prea Curate aducea de bună seamă cu feciorașul pe care îl creştea mătuşa Ilina în sar la Varvara.

Cum a fost Paşala năpădită de bălării şi bozii pînă a nu fi rezidită de Calist arhiereul, aşa o năpădiseră pe Sultană călugării.

La început înflorise. Dar „de prea multă folosinţă, la prea mare trebuinţă” după stihuirea babei, slujnica lui Capră, Sultana îşi făcuse repede făptură după meşteşug. Nu se mai sfia nimeni, cum nici ea nu ştia să se mai sfiască. Veneau călugării ziua nămiaza mare şi trăgeau drept la Capră, adică la Sultana.

Vorbeau toţi prin toate părţile. „Iar e stareţu' la muiere !” scuipau ăi din sat. „Cine-i la Sultana ?” „Teofil sau Isaia ?”

Rămîneau călugării şi se înfruptau.

„S-a dus duhul faimei, cum se simte gustul poamei”. Că mai ziceau oamenii aşa cînd se luau la vreo harţă :

— Unde te duci, omule ? (sau *bărbate,* cum i-o fi zis) începea nevasta.

— Im ? şi omul dintru întîi tăcea, nu-şi făcea vorbă.

— Te duci, ai ? (voia să înţeleagă femeia *la crîşmă).*

— Mă duc, fa, mă duc ! (făcea el cu harţag).

— Iar ?

— Iar ! Da ! apăsa bărbatul.

— Da' unde ? apăsa şi femeia, musai să ştie. Necăjit la culme, îi arăta el, omul, atunci, şi o izbea cu răul cel mai mare ce se ştia. îşi otrăvea femeia zvîrlindu-i :

— La Sultana, na ! Ţi-ajunge ? şi pleca în drumul lui. Se mai spunea într-un timp : „A plecat paşa, a rămas Sultana !” Din glumă, a batjocură, au păstrat ţăranii numirea şi s-a împămîntenit, de-a rămas mănăstirii să-i zică, după pădure, Reavăna, iar satului mănăstiresc, Sultana.

„Au scobit ce-au scobit, şi călugării la ea, ca într-o hazna cu galbeni vechi. Şi-au săturat lăcomia, de-au lăsat haznaua doar tingire de aramă, verde-coclită !” povesteau babele despre Sultana.

„Foamea şi cît ar fi de mare se-astîmpără înfuiecînd ceva ! Aşa şi cu foamea asta a stareţului cu ai lui, care 'or mai fi fost, că au mai fost să fie nu numai ei !” Aşa se povesteşte şi azi prin partea locului de cei

ŞTEFAN POPESCU

bătrîni despre Sultana
„cea fără de ruşine”

.Capră i-a supt pe călugări cu codoşlîcul lui mai mult ca ¡niciodată.

O pică mai avea vătaful : rîimnea teşchereaua cu scule şi podoabe prădate de Sultana de la „cadînele" paşei Nazim. Şi Sultana se încăpăiţina. Ca să nu-l ispitească avutul ei, bruma ei de avut — că-l simţise pe Capră (nesătul de aur — ţinea comoara bine ascunsă. ¡Din asta Capră o rîvnea şi mai şi, crezînd despre legăturica Sultanei că e peste ce-şi închipuia. începu să o caute cu fierbinţeală de bolnav. A căutat pînă a găsit. Mare i-a fost mirarea că ce găsise nu era nici pe departe ceea ce visase. Din asta a tras ponos femeia. Sultana l-a bănuit repede pe hoţ. Cui să se plîngă ? Să ceri un lucru furat şi de tine ? Cui ? A tăcut un timp. A început cearta cu Capră. N-a răzbit-o el cu vorba, dar a răzbit-o pînă la urmă cu bătaia. Farmecul femeii pierise. În ochii vătafului vraja ţinuse cît tînjise după aurul ei şi acum că îl avea... Cît avea ? Nimica toată ! Şi-atîta gură ! „Se supără pentru asta ?" Dar nici să spună că el l-a şterpelit, nu-i venea. Femeia i l-ar fi cerut înapoi şi asta nu voia Capră, „aurul, mult- puţin, tot aur se cheamă. E bun !"

Din ceartă în ceartă, farmecul pierea mai mult. Sultana pîndea acum să fure mai mult decît ce fusese prădată şi să fugă. Dar unde să mai fugă ? Cu un rău învăţat e mai uşor decît cu unul necunoscut.

Treceau zilele şi apusul fiecăreia scăpăta şi în obrajii femeii, cu ofilire timpurie din dragoste nesăbuită, din bătăi.

Stearpă, urîţită, îmbătrânită prea devreme, cînd a murit Baba lui Capră, s-a mulţumit să-i ia locul.

A rămas să se vorbească despre ea ca despre ceva *ce-a fost*.

Vătaful Capră, îngrăşat în pîntece, pierzîndu-şi şi firele rare, subţiri şi lungi de pe creştet, el singur şi-o mai păstra pe Sultana, avar, ca pe încă o biată firfirică din legăturica ce'o furase.

Numai că nu-i mai spunea Sultana, ci „Baba", ca ră-posatei bătrîne slujnice.E P I L O G

cu cele cîfe mai rămîn cînd vremea frece şi şferge multe din ce-au fos

tCa şi coconul de mătase în gogoaşa lui, a crescut şi s-a prefăcut neîncetat cîntul despre unul, bădiţa Alexe. Din-tr-un susur uşure la început, cu mîl cînd dă izvorul să-şi obîrşească pîrtia lui, s-a ivit un murmur abia pornit firi-cel pe-o vale, s-adape ciurdele de oi şi cirezile satelor. A mustit ţărîna, a şoptit viersul. Că nu-i zăvor să ţină fere-cate izvoarele şi nici în suf lete cîntul.

S-a născut ca un suflet de pripas cîntecul ! Poate. Dar toţi l-au purtat cu ţinere de minte şi l-au pus pe buze de l-au îngînat.

Din urgie s-a născut, a crescut şi a răzbătut, picur furiş de lacrimă mai întîi şi mai întîi. Să ogoiască doruri şi aleanuri, pentru aceasta a fost să fie ursit. Urzit din jalea morţii celor răpuşi atunci, cîntul a păstrat povestea Paşa- lei cu jertfirea rumânimii răsculate împotriva turcului venit peste capul ei.

Cîndva a înnădit vreunul cîntul. Vreunul scăpat cu viaţă din codrii Reavănei în lupta cu spahiii porniţi din cetate din Brăila. Rezemat primăvara în coarnele plugului, sau

cu secera sub arşiţa verii, ori tras la umbra puţină a oarului deshămat în laturea miriştii, şi-a adus românul aminte, povestind feţilor mai tineri cîte-au viforit acele medeanuri

.Ameţeşti în arie dînd bice răpciugilor care scot bobul de pîine din spic şi-l scutură de cade greu în pulberea pămîntului. Şi-atunci te iei cu aducerile-aminte şi din ele se bate, ca bobul de grîu din spic, cîte un. stih — lamură a celor ce-au fost. învăţătura stihuirii pentru român îi e dorul, îi e jalea ghemotoc la lingurea, de-apasă pe inimă. Se scutură stih după stih şi se înnădeşte cîntecul în urechi bob cu bob.

Se înnădeşte stihul ştiut de la altul cu cel ce ţi-a venit să-l meştereşti şi tu, surato, suiflecată din poale, bătîind rufele la riu.

Aşa s-a păstrat de la naştere, ţinut lîngă suflet şi pe buze cu duioşie, ca pe-un scump odor — cîntecul.

Şi toamnele ari iernile, în clăci la tors, la îndrugat, la făcut boabe, degetele depănau şi buzele murmurau. Bătrînele şi nevestele, vădanele şi fetele au spus stihuri toatele şi-a hohotit din vers viersul. O legănare la

început. Curpen de iederă a crescut vers lîngă vers din avînturile dorului fieştecăruia s-a adăugit. Mlădieri gingaşe lunecau pe-un stih, cu duioşie şăgalnică treceau să se stingă într-o floare de tril. S-a înifiripat povestea şi-au moştenit-o copiii de la strămoşi, tinerii de la moşi. într-anume vreme, mai către zori, cînd rămîn teferi doar cei mai zdraveni dintre bărbaţi, şi-alături unchieşii deşteptaţi de aduceri aminte, cîntă unul povestea. Lăutarii i-au ţinut isonul cu beregăţile, hangul cu scripcile, pînă au 'brodit de-au învăţat şi ei vorbele. Hanul lui Anghelache din răscrucea unde se resfira drumurile spre Brăila şi Galaţi, spre mănăstiri prin Paşala, spre satele Filierei şi-ale Reavănei, a încăput pe mîini bune.

După Anghelache l-a ţinut Patraulea, căruia nevastă-sa, o săsoaică de peste munte, de prin Prejmer, i-a dat copii sănătoşi ; băieţi, vreo cinci şi de la ei nepoţi, duium. Şi Patraulea, din tată în fiu, au ţinut deschis

vadul hanului cu crîşma. Bun vad, cum se răşchirau aici drumurile : veneau carele cu braşovenie tocmai din Schei la tîrg la Galaţi, veneau lipscăniile dinspre Ardeal şi de peste Moldova

.Cobora din munte cherestea pentru corăbiile de pe Dunăre şi în portul Brăilei şi într-ai Galaţilor. Roada dealurilor : pometul, ţuica prunarilor şi vinul podgorenilor pe la Patraulea curgeau. Negustorul cu marfa trăgea la „hanul lui Anghelache”, rămas să-i spună aşa, de mult, de cine ştie când. Se opreau ei neguţătorii şi la coborîş, dar cu inima mai bună la întoarcere spre casă, cu punga plină în chimir. Şi Patraulea, ca să nu plece oamenii îndărăt cu teşchereaua doldora, sta momeală cu toate bunătăţile, numai îmbiere.

Pe la o mîe opt sute se pomenea la hanul din răspîntia drumurilor, taraf vestit al unuia Damian, nepot lui Botgros. Voinic, cu voce plină, rotundă şi adîncă, mai să întreacă faima vestitului Botgros, bunică-su, care înveselea boierii şi popimea în sat la Reavăna, mai tîrziu zis „la Sultana”. Şi-acestui Damian, nepot lui Botgros, îi mersese vestea că ştia cîntece din bătrîni. Ştia şi mai bine le

De aceea, Ioanichie, cunoscut negustor ardelean, întors cu convoiul de care cu coviltire golite de marfă în Brăila, rămînea la Patraulea popas de-o zi, două, înainte de a se încumeta să ia pieptiş cîrca urcuşului, îndărăt spre casă. Atunci, el cu ai lui, trăgeau un chiloman de se opreau în loc toţi ăi de treceau în sus ori în jos.

Din seară pînă după (miezul nopţii, pe laviţe, în pridvorul de piatră înalt al hanului încăpător, cu faţa spre văpă- ile scăpătînd ale luminiţelor Brăilei, ascultau Ioanichie şi-ai lui cu bărdaca între palme.

—■ Aşa, Damiane, zi-o pe-aia... poruncea mai mult cu rugăminte Ioaniehe însuşi.

— Care, jupîne ? se făcea a nu şti Botgros slăbiciunea preacunoscută a neguţătorului.

— **Cu pavăza Românilor !**

— Cu bădiţa Alexa, zici, jupîne ?

— Aşa, vezi!

— Ţi-o zic... numai cît ştiu.

— **Cum ?**

— ...că nu-i toată... cîtă ştiu. S-a mai uitat!

— Zi-l, să nu se uite şi-atîta ! Uşor, să dea frunza-n dungă ! aşa !

Se dregea la glas Damian, trunchi vîrfcos, lat în spete — larg în foaie, buzat, cu dinţi întregi şi gură „cît naosul biserici elineşti din Atina” (spunea Ioanichie, neguţător umblat). Bea de-o duşcă lăutarul vin grozav. îşi încordau ai lui, trei, strunele... mai cîrîiau între ei, poruncea starostele Botgros şi, pe urmă, începea, după ce poftea adunarea :

„Ian ascultaţi, cinstitele obrazele dumneavoastră !”

Întîi numai strunele. Lin, abia atingînd coarda, un ţîrîit dintr-un început, aşa ca să aţipească şi cristeii. Se făcea tăcere că şi stelelor li s-ar fi auzit feştila sfîrîind. Dară... s-aridica namila de baragladină cu privighetoare în gîtlej şi pornea să-i zică :

■— Şi-apăi...

„Frunză frunzuliţă. Dragu' ni-i bădiţa, Bădiţa Alexe Astăzi nu mai este .',„

Ooof !

Urmau strunele cu repeţirea părţii jalnice, întocmind iarăşi întreg începutul. Şi iarăşi Damian :

Cîţi ne-am ridicat Toţi c-am detunat Sila, strîmbătatea: Paşala, cetatea. Osmanlîu răsfăţ Popilor învăţ La boier juvâţ.

După o scurtă intrare a viorilor, se schimba melodia :

„Sfetnic Dragomirului, Roua trandafirului”.

Coardele mai plin pregăteau intrarea guristului :

„Slobozit pistol I-a gătit pristol Plumbu', clonţ turcesc În duh românesc: Creştet peste veac Norodului vlah”.

Aici taraful făcea deschidere celui din urmă stih ce sa mai ştia :

„Cu moarte răpus Umbra i s-a smuls La pămînt s-a tras Lumii au rămas : Pulber'le ţarinii, Susurul fîntînii: Subţior tulpinii Floare da luminii

Ce nu putrezeşte Nice ofileşte, Dar se dăruieşte Pajere pluteşte Peste spic, negară, Peste holdă-amară, Peste plai de ţară

Din crucea drumurilor, Prin ceaţa furtunilor, Pavăză duiumurilor.

Oh !«Adesea guristul făcea sainn tarafului „să zică” iar începutul.

Ioaniehie cu ai lui îşi ţineau suspinul şi pe de lături, toţi cîţi nu apucaseră să nu plece în drumurile lor, de prin Tiuga Colibaşilor, de pe la Sultana, cei cîţi umblară în Brăila ori se întorceau din Galaţi, roată şedeau să asculte cîntarea. După griji ori bucurii, după nevoi ori după aduceri aminte, fiecare intra în gîndurile lui ca într-o apă şi se îneca în ea.

La o masă, iun fecior al lui Duţu, cu Gană şi Firică, porniţi din Tiuga cu zarzavaturi pentru Brăila şedeau şi ascultau. Unul cu cotul proptit în scîndura mesei, altul cu mîna scărpinîndu-se la ceafă.

Duţu tocmea singur ce-o să scoată pe legumele ce 1© aveau în căruţă.

Oană, pe partea lui, îşi zicea : „Bună treabă cu grădina noastră ! Iese ! O scoatem la capăt! Numai de n-ar fi Firică ăsta cîrcotaş şi, ce-i drept, cam puturos. I-ar place să muncească altul pentru el şi el să toarcă pe rogojină, subt umbrar. Păi, nu aşa, frate! *„Cîţi ne-am ridicat...”* vorba eîntecului, să ne ţinem împreună”.

Firică îşi sugea stropii de vin din mustăţi. *„Roua trandafirului”* „N-o să mai meargă aşa” chibzuia el. „Muncă şi iar muncă. Prea de tot ! Scoţi cît scoţi... Da' singur, de capul tău. Ce vrei, aia pui. Vrei munceşti, nu, stai !”

Cu jupîn Ioaniehie, cu care era şi-un fel de rubedenie, şeidea Ioan Cănuţă. îşi uitase, ascultînd, un zîmbet ce-i încreţea şi mai mult zbîrciturile obrajilor. Zîmbea gîriduri- lor : Ţuica asta... mm, bre ! Aduce bani, nu glumă. Dar să ai livezile mănăstirii ! Iii, ce bănet fac şi „cucernicii” ăştia. De-aia-s rotofei ! Bagă-n ei ! *„Popilor învăţ”.* Aş, vorbă să fie ! Lor, ce le pasă ! Cîntecu', zice el, da' ei trai pe vătrai l[tt]

¿Rezemat de zidul hanului, şezînd cu picioarele sub el, Irimie, grăjdanul lui Cănuţă, gîndea pe potriva lui Vancu şi Pavel care argăţeau la caii cîrciumarului de la Sultana. Tustrei calici, lipiţi pămîntului. Hărtăniţi ca vai de lume, stau şi oftau pe întrecutele. Oftau şi-n oftatul lor li se îngemănau gîndurile.

„Au dat bătălie cu turcu' bătrînii. Au primit plumbi în piept haiducii. A murit sărăcime atunci, dar rămas-a juvăţul boierului şi nazurile stareţului”, îl încolăcea gîndul pe Irimie. îşi săltase căciula pe creştetul capului, îşi trăsese urechile afară şi asculta ciulit cîntecul.

Pa vel... ascuns om. Numai aghiasma din viersul cîntecului mai dezvelea lăuntruil lui. „Of” se auzea ca o răsuflare mai adîncă şi îşi aducea aminte de cîte auzise : „Avea bădiţa Alexa o dragoste, pe o fată a unui bunic de-a lu' un- chiu-su, alde Ioan Cănuţă — una Ruxandra, de s-a măritat p-ormă peste munte. Ţii ¡minte cît ţii, că p-ormă se uită. Ruxandra l-a uitat pe bădiţa. I s-a stins suspinul. A ajuns jupîniţă cu acareturi, cu droşcă. Moartea Alexei n-a fost s-o uite sărăcimea. De bună seamă, cui îi e rău, are vreme să ţină minte pă cel ce i-a vrut vreodată binele. Măcar şi de n-a izbutit de tot şi pă totdeauna, tot îi mulţumeşte şi pentru atît”.

Vechilul Neagu din Varvara, împreună cu baciul Lupaşcu de la Băjenarii-Spahii, se cam chercheliseră. Şezînd rezemaţi unul într-altul, ascultau. Cuvintele n-aveau cum să le mai bage în seamă. Melosul însă li se strecura în suflet ca untdelemnul. îl făcu pe vechil să-i vină a fluiera într-o parte, iar pe baci să-şi răsucească ciucurii brîului pînă să-i smulgă de necaz că nu nimereşte să ţină isonul. Vinul cîntecului ameţea pe fiecare după felu-i. Stăruia în inimi şi în minţi cu o abureală dulce-amăruie, tare şi bună.

Spun unii că bădiţa Alexa, îngropat lîngă fîntîna din răscruci între ăle două sălcii scosburoase, peste dram de hanul lui Anghelache, ascultă şi el : „Saltă pămîntul pe mormînt. Parcă răsuflă ! „

Iar dnd, printr-unele părţi ale cîntecului, Damian Bot-gros umflat în foaie şi în guşă, şi-aridică glasul izbindu-l în cerul gurii de răzbate sunetul adînc-pătrunzător, înalt-străbătător ca din văgăuna unei clopotniţe de cleştar ; cînd lincăia, zumbăia, zdupăia pe muchea ghiersului hangul strunelor înfierbintate, pe după miezul nopţii, se auzeau — cică — aghioasele cântăreţului pîlpîind

tremurătoare crîmpeie învăluite, pînă în mähälăli'le Brăilei.

Octombrie 1950 — aprilie 1951

C U P R I N S

Pcişala

sînt numai frămînt

Capitolul al doilea **Dintr-o preumblare prin căutunul înfiripat sub rîpa curţii de la Paşala, Hedy6 îşi dă seama că românii robi urăsc împilarea şi că degrabă se vor răzvrăti. Dezmăţul Paşei nărăvit de putere, bogăţie şi huzur o goneşte în lume pe Hilde von**

cu cele cîte mai rămîn cînd vremea trece şi şterge multe din ce-au fostDe acelaşi autor :

Poeme, **Sighişoara, Ed. Miron Neagu, 1939** *Alfabet,* **poeme. Bucureşti, Ed. Pavel Suru, 1939** *Leroi-Ler,* **poeme, Bucureşti, Ed. revistei „Cadran", 1941** *Excursie în munţi,* **suită de poeme, Buc. Ed. rev. „Cadran", 1941** *Poesia trubadurilor,* **esseu, Buc., Ed. Alfa, 1942**

Nici cu gindul nu gindeşti, **piesă, 1 act, Craiova, Ed. Meridian 1943.** *Cu inima în pumni,* **poeme, Buc. Ed. rev. „Critica", 1944** *Cum a fost cu putinţă,* **poeme, Buc., Ed. Orizont, 1945** *Se ridică ceaţa,* **poeme, Buc., Ed. Literatura Nouă, 1945** *Critice (I) Realităţi şi Exigenţe literare,* **Buc., Ed. Cadran, 1947 (volum premiat de Academia Română, 1948. Raportor T. VLANU)-** *Tuturor,* **poeme. Buc., Ed. Publicom, 1948**

Harap-Alb, **piesă pentmi marionete, 3 acte, după Ion Creangă (reprezentată de 421 ori la Teatrul Ţăndărică, stag. 1949—1953)**

Premieră de Gală, **nuvelă, Buc. ESPLA, 1958**

Poeme **(antologie) 1931—19C4, Prefaţă de S. IOSIFESCU, E.P.L., 19C5**

Traduceri:

LU SIN, *Ah-Qui,* **ESPLA, 1954**

IGOR NEVVERLY, *Amintiri de la „Celuloza",* **roman, trad, cu T. Dan, ESPLA, 1955**

ALEX WEDDING, *Chemarea gheţarilor,* **Ed. tineretului, 1956**

LUDWIG RE NN, *Trini,* **semnat S. VASIA, cu A. MIREA, Ed. tineretului, 1957**

MONTESQUIEU, *Scrisori Persane,* **ESPLA, 1957**

IANNIS RITSOS, *Poeme,* **cu I. VEAKIS, Ed. tineretului, 1958**

M. LUDEMIS, *Un copil numără stelele,* **roman, cu D. RENDIS, Ed. tineretului, 1959**

M. LUDEMIS. *Orologiul lumii bătea miezul nopţii",* **cu I. VEAKIS, Ed. tineretului, 1961**

DIDO SOTIRIU, *Morţii aşteaptă,* **roman, cu I. VEAKIS, ELU, 1961**

IANNIS RITSOS, *Toiegele orbilor,* **piesă 3 acte, ou I. VEiAKIS (Premieră mondială : 17 mai 1963, Teatrul de Stat — Brăila) M. LUDEMIS,** *Zile zbuciumate, nuvele* **şi schiţe, cu I. HALLIANIS, Ed. tineretului, 1963**

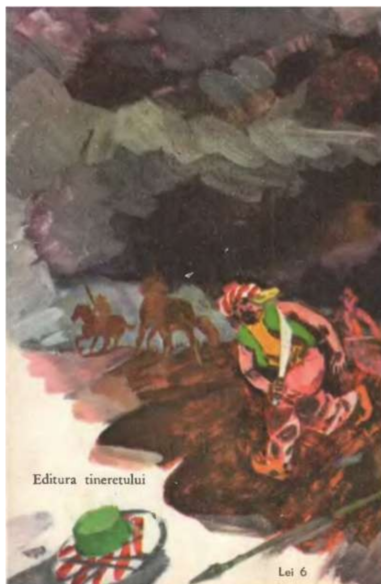
În pregătire :

Adio, Xenia Vilari **nuvele şi sohiţe Neobosita** *laudă,* **3 suite de poeme** *Nestematele unelte,* **3 suite de poeme** *Van Dyck,* **micromonografie** *Michelangelo,* **vremea, omul, opera** *Delacroix,* **antologie** *Turner,* **micromonografie**

MONTESQUIEU, *Scrisori persane,* **ed. a II-a cu adaos** *Caiete*

Redactor : EUGENIA TUDOR
Tehnoredactor : GHEORGHE CHIRU

Dat la cules 24.07.1968. Bun de tipar 16.10.1968. Apărut 1968. Comanda nr. 9222. Tiraj 12.140 Hîrtie Tipar înalt B de 63 g/m². 540×840/16. Coli editoriale 16,75. Coli de tipar 17. A. 12 765. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31

Editura tineretului
Lei 6